

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Mor Kitaplık
Kadın Tarihi ve
Eserleri

Nezihe Muhiddin

bütün
eserleri

4

güncelleştirilmiş
basım

Hikâyeler - Mensureler, 1918-1938

Makaleler - Hitabeler, 1912-1929

Sanat-Edebiyat Yazıları, 1918-1927

Türk Kadını, 1931

KitapYAYINEVİ

Kadın Tarihi ve Eserleri Dizisi
Proje ve Dizi Yönetmeni: Yaprak Zihnioğlu

Nezihe Muhiddin

Bütün Eserleri
4. Cilt

KitapınNevi

Kitap Yayınevi – 114
Mor Kitaplık-Kadın Tarihi ve Eserleri Dizisi – 4

Nezihe Muhiddin, Bütün Eserleri, 4. Cilt
Hikâyeler, Mensureler (1918-1938)
Makaleler, Hitabeler (Kadınlık, İktimaiyat, Siyaset; 1912-1929)
Yazılar (Sanat-Edebiyat; 1918-1927)
Türk Kadını

© 2006, Kitap Yayınevi Ltd.

Dizi Yönetmeni: Yaprak Zihnioğlu
Danışman: Hatice Aynur
Son Okuma: Aynur Demirdirek
Yayına Hazırlayan: Yaprak Zihnioğlu

Yayın Kurulu
Hatice Aynur, Zühal Ölmez, Nûkhet Sirman,
Şirin Tekeli, Aynur Demirdirek, Yaprak Zihnioğlu

Latin Harflerine Aktaranlar
İrfan Dağdelen, Güner Özen, Asım Zihnioğlu

Katkıda Bulunanlar
Yücel Demirel, Gülseli İnal, Orhan Okay,
Taha Toros, Derya Uzunkala, Nural Yasin

Kitap Tasarımı
Savaş Çekiç

Grafik Uygulama ve Baskı
Mas Matbaacılık A.Ş.
Dereboyu Caddesi, Zagra İş Merkezi B Blok 1
Maslak-İstanbul
T: (0212) 285 11 96 / E: Info@Masmat.com.tr

1. Basım: Ağustos 2006, İstanbul

ISBN Takım 975 6051-15-9 / ISBN 4. Cilt 975 6051-19-1

Yayın Yönetmeni
Çağatay Anadol

Kitap Yayınevi Ltd.
Cihangir Caddesi, Özogul Sokakı 20/1-B
Beyoğlu 34433 İstanbul

T: 212 292 62 86 F: 212 292 62 87
E: kitap@kitapyayinevi.com / W: www.kitapyayinevi.com

Nezihe Muhiddin

Bütün Eserleri
4. Cilt

Hikâyeler, Mensureler
Makaleler, Hitabeler
Yazılar
Türk Kadını

Yayına Hazırlayan
Yaprak Zihnioglu

Nezihe Muhiddin
(1889-1958)

Nezihe Muhiddin

Hikâyeler
Mensureler
1918-1938

Cenk ninnisi

Güneş yeşil tepeleri aşmış ortalık hazin ve kırmızı gölgeler içinde kalmıştı. O günkü hayat-ı saianeden [çalışma saatlerinden] sonra köylüler kulübelerinde ümitvar ve mütevekkil birbirlerine muharebe havadisi veriyorlardı. Kadınlar biraz mağmum [kederli], çocuklar sakit [sessiz], bu sözleri can kulağı ile dinliyorlar, kırılmaz bir itimat ve metanetle düşmanın mutlaka çıgneneceğini söylüyorlardı. Köyün en tenha ve münzevi bir köşesinde, söğütlü derenin kenarındaki kulübesinde Hatice Nine, Rus muharebesinde şehit düşen kocasından yadigâr kalan tespih elinde olduğu halde oturmuş, on beş gün evvel muharebeye gönderdiği Mehmet'inin, o yiğit oğlunun her akşam kahveye çıkmazdan evvel oturup türkü çağırdığı sedire iştiyakla bakarak sessiz sessiz dua ediyordu. Hatırlıyordu; o kocasının haber-i şehadetini [şehitlik haberini] yine böyle gamlı bir gecede duymuştu. O hiç bu akşamki kadar garipsememişti. Bu akşam günbatısı ona daha dokunmuş, koyunların melemesi yüreğini daha ziyade dağlamıştı. Dere de nasıl garip garip çağlıyor, sanki ağlıyordu.

- Nezihe Muhlis adıyla. *Donanma*, s. 31-7 (Eylül 1328 [1912]), 320-25.

Hatice Nine yavaş yavaş içini çekti: “Ah!.. Ana yüreği,” dedi, “hiç laf anlamıyor ki...” Birden gözlerinde acı acı hâsıl olan bir damla yaş halim ve nurlu yüzündeki buruşukların arasında kayboldu. İşte o, ilk defa ayrılık, bu mukaddes ayrılık için ağlıyordu. Pişman oldu. Hemen kalktı, kibleye başını koydu.

“Allahım beni, âciz kulunu tecrübe mi ediyorsun?” dedi. “Bana sen kuvvet ihsan eyle Rabbim.”

Biraz sükûnet bulmuştu. Düşünüyordu, dünyada oğuldan, anadan babadan daha kıymetli, daha sevgili ne vardı? O her zaman Mehmet’e evvel Allahını sonra toprağını sevmesini öğretilmiş miydi?

İşte şimdi toprağını, anayurdunu düşmana çiğnetmemek için cenge gitmişti.

“Şehit karısı, yiğit anası,” dedi, “ne mutlu!”

Fakat neden bu acı yüreğini yakıp kavuruyor? Gözlerini sildi. Akşam ezanı bu mütefekkir kâinat içinde muhrık [yakıcı] ve ilahi nağmelerle dalgalanmaya başladı, Hatice Nine namaza durdu, melûlane uzun uzun vatana selamet, vatandaşlarına, sevgili oğlunu ayırmayarak nusret [başarı] ve muzafferiyet niyaz etti, sanki Haliki [Tanrısal], gizli bir seda ona metanet metanet diyordu. Namaz, dua bitti. Ortalık yine derin bir sükûna gark oldu. Derenin reşâse-i gamnâki [gamlı çisentisi] samt-ı sahravi [kırların suskunluğu] içinde ağlayan bir seda ile inliyordu. Hatice Nine bir türlü yalnızlığa alışamıyordu. Köyün imamı Kösemenoğlu Salih Ağa’nın evine gitmeye karar verdi. Işığını söndürdü. Çıktı. Biraz ilerledi. Bir ses, garip, mükedder [kederli] bir ses, giryenâk [dokunaklı], elemli nağmelerle yalnızlıktan şikâyet ediyordu. Dikkat etti. Fatma, Mehmet’inin pek sevdiği, gebe bırakıp gittiği Fatma, kimsesiz gelini idi. Oğlunu bir başkasının düşünmesi onu sevindirdi. Kendisini göstermeyerek oracığa çömeldi. Ah Fatma neler söylüyordu.

Yüce dağlar aşan rûzgâr söyle bana bir kelam
Mehmet’imden haber yok mu, sevdiğimden bir peyam
Dertli ırmak ağlayarak ol diyardan geçerken
Allah için bir lahza dur söyle benden bir selam

Gözlerimden akan yaşlar bulut olsun süzölsün
Mehmet'imın yollarına nurlar gibi dökölsün
Özüm, gözüm ateş saçan yanık gönlüm uzaktan
Mehmet'imın gözlerine hayal olsun görönsün

Bir akşamdı. Hiç unutmam, ayı şığı solmuştu
Sis çokmuştu, derecikler kederinden susmuştu
Söğütlerin gölgesinde veda edip dururken
Ayrılığın ateşleri yüreğime dolmuştu.

O dalmıştı uzaklara hatırlamazdı beni
Unutmuştu anasını tarlasını evini
Hiçkırık uyandırdı onu tatlı hayalden
Bir irkildi, sordu bana, sen ağlıyorsun öyle mi?

Şehit kızı, Türk evladı, korkar mı hiç ölümden
Ağlanır mı ayrılırken bir tanecik gülümden
Babacığın al kanları hürmetine sil gözün
Beni dinle. Sokul bana öp bir kere gözümden .

Şehit olup düştüğümü işitirsen ağlama
Beli bükük anamızın yüreğini dağlama
Çocuğumun beşliğini ırgalarken sakın ha!
İntikamımı almasını söylemeyi unutma,

Hatice Nine daha ziyade dinlemeye tahammöl edemedi. Ana yüreği yanık olur. Yürümeye başladı. Kösemenoğlu Salih Aga'nın evine yaklaşıırken boğazına bir şeyler tıkanıyor, ayakları geri geri gidiyordu. İhtiyar ve titrek boynunu biraz düzelitti. "Türk kadınlarına yufka yürek yakışmaz," dedi.

Kösemenoğlu, köyün ağaları ile ocak başında meşveret kurmuşlardı. Hatice Nine'yi gözlerinde derin ve hazin bir hürmetle karşıladılar.

"Hoş geldin Hatice Nine buyur bakalım."

“Hoş bulduk oğullar, Mevlam hayırlar getire.”

Biraz oturdu, kendisine bakamayan gözlerden o bir şeyler seziyordu. Mütereddit ve ümitsiz sordu.

“Cenkten ne haber ağalar?”

“.....” Kimse cevap vermiyordu.

Aradan geçen iki üç dakikalık bu sükût ona her şeyi anlattı.

“Çekinmeyin oğullar,” dedi. “Mevlamin dediği olur?” Bunu söylerken tûkenir gibi sesi boğazını yakıyor, elleriyle yüregini basıyordu.

Kösemenoğlu cebinden bir kâğıt çıkardı. Hatice Nine’nin solmuş gamnâk [gamlı] yüzüne, elemde gözüne nasıl bir kederli karanlık gölgeleri çökmüştü ki o makes-i şûun olan [olayların yansıdığı] çehreye bakamayarak mektubu uzattı.

“Al nineciğim,” dedi. “Mehmet’in son armağanı.”

Hatice Nine o kâğıdı yanan göğsüne bastırdı. Mehmetçiğinin, hasret-zede yavrusunun sevgili ellerinin süründüğü o kararmış kâğıdı uzun uzun, derin derin kokladı. Ocağın kırmızı alevlerinin aksiyile müphem karanlıklar içinde kalan bu ziynetsiz, saf köy kubbesinin hava-yı sakitin-de [sessiz ortamında] yanık bir ananın kalbi iniltileri Hakkın emrine mûnkad [boynu bükük] ve yavaş yavaş söyleniyordu.

“Oku Kösemenoğlu oku,” dedi. “Yavrumun son sözlerini olsun işiteyim.”

“Peki okuyorum dinle.”

Yiğit anası!

Bunu sana yazan kadın senin gibi dertli, bağı yanık bir anadır. Elini büyük yüreğine bas! Rütbeni kutlularım! Şehit anası oldun. Yiğit oğlun Mehmet Çavuş dün, akşam ezanı okunurken kavuştu, cennetteki durağını buldu. Bundan evvelki büyük bir müsademedede [çatışmada] ben de tıpkı senin gibi yeğenimi, bir tanecik oğlumu göğsünde üç kurşun yarası ile Hakkın divanına gönderdim. Dert ortağınız asker anası!.. İki gün evvel hudutta bulunan hastaneye birçok yaralılar getirdiler. Mehmet Çavuş da bunların arasında idi.

Onun arslan göğsünün yaraları bana, şehit yavrumu hatırlattı. Yanına koştum. Bu ümitsiz, kırık fakat şefik ana eliyle yaralarını sardım. Başucundan ayırlamıyordum. Ah! Yaralılar hastanesi, asker yatağı, hiçbir şeye benzemiyor. Burada her şey başka, hatta acınmak bile başka: Burada manzara o kadar ulvi ve müzeyyen, o kadar pür ihtişam ve feci ki... O, nöbet zamanlarında ak saçlarını seninkilere benzetmiş olmalı ki mert gözlerini yüzüme melûl melûl dikerek, “Anacığım ben vuruldum, uğurun olsun selamet. Evim, yavrum, bir tanecik Fatma’m sana emanet,” diye sayıkladıkça yüreğim doğranıyordu.

Yüzüne gözüne serpilen yaşlarını onu biraz kendine getirdi. Fakat beni hâlâ anası zannediyordu. Ellerimi ateşli ellerine aldı. “Ağlıyor musun anacığım?” dedi. “Göğsümdeki nişanları görüp güleceğine ağlıyorsun öyle mi?.. Sen ağlarsan anacığım, Rabbimin huzuruna yüreğim yaralı gideceğim.” Biraz durdu ve nefes aldı. “İyi olup tekrar cenge gidemezsem sütün bana helal olmasın... Göğsümdeki nişanlar çok iftiharlı amma yine ateş gibi yakıyor. Of yakıyor Allahım... yakıyor... yanıyorum...”

Biraz su içirdim, tekrar başını yastığa koyduğu zaman yüzüne mutlu bir sarılık, gözlerine halim, sakın bir teslimiyet çöktü. Acıları biraz sükûnet bulmuş ve kendine gelmişti. Yüzüme dikkatle baktı, hafif hafif gülümseyerek,

“Hak senden razı olsun... Ellerinde tıpkı bir ana sıcaklığı var... Gözlerinde ana merhameti parlıyor... Sen kimsin?” “Ben,” dedim, “bundan sonra ömrünü askerlere vakfetmiş bir şehit anasıyım.” Mehmet bundan sonra bana daha yakınlık hissetmeye, gözleri daha muhabbetle yanmaya başladı.

“Benim de anam ol,” dedi, “bir de köyde var, ah...” Egildim asil ve necip alnından senin hakikatli ve şefkatli dudakların-

la öptüm. “Gel anacığım galiba yine fenalık geliyor. Kendimi kaybetneden köye bir kâğıt karalamak istiyorum. Yazın var mı?”

Ben kâğıdı elime alıp başucuna gittiğim zaman günbatisının esmer gölgeleri ortalığa yayılmıştı.

O derin derin içini çekerek aşağıda yazdığım sözleri mırıldanmaya başladı.

Merhametli anacığım, biricik Fatma'm!

Artık ayrılık göründü... İkinizi de Hakka emanet ediyorum. Anacığım düşmanla vaktiyle babam nasıl dövüştü ise ben de tıpkı öyle cenkleştim, beş onunun canını cehenneme gönderirken şehit babamın ruhuna fatihalar gönderiyor ve intikamını alıyordum. Ne çare ki kısmetim bu kadar imiş, göğsümden vuruldum. Son nefesime kadar cenk meydanından ayrılmak istemiyordum. Zorla hastaneye getirdiler. Burada tıpkı senin gibi merhametli bir ana buldum, şehit anası imiş, ahiret kardeşin olsun.

Anacığım bu cesurluğu, bu babayigitliği senden öğrendim. Sütünü hak ettim anacığım, hakkını helal eyleye, benim için ağlamasın. Gözyaşı dökerseniz durağımda rahat etmem. Fatma kıza söyle bundan sonra sana iki evlat yerine geçecek, beni aratmasın, cahillige uyup ağlamasın, firkat [ayrılık] selamet getirir amma ben onu unutmayacağım. Cennette yaralarım, nişanlarım, onu bekleyeceğim, duvağını iyi saklasın. Ondan son bir dileğim var. Allah bana öyle ilham ediyor, doğacak çocuğum mutlak erkek olacak. Koklamak nasip olmayan yavrumu benim gibi büyütsün, her şeyden evvel Allahını, sonra yurdunu, toprağını sevmeyi öğrensın. Ah anacığım artık dilime ağırlık, gözlerime karanlık çöküyor. Başka âlemler görüyorum. Dünya ışığı sönüyor. Artık seni, Fatma'mı, çocuğumu böyle hatırlayamı-

yorum. Yalnız beni çağıran Allahımı düşünüyorum. Oh! Nurlar, nurlar yağıyor. Elveda anacığım sizi cennette... bekle... rim...

Başı yastığa düşerken ezan okunuyordu. O son nefesini verirken benim yüzüme bir kere baktı. Ben o nazarlardaki nuru hiç unutamıyorum. Asker anası! Artık bende yazacak yürek kalmadı. Bu kâğıt benden sana yadigâr kalsın. Garip yazılarımız bizi dünyada birbirine benzetti. Belki ahirette –evlatlarımız nasıl şimdi birbirini buldu ise – biz de cennette buluşuruz. Hakka emanet ol...

Hilal-i Ahmer hastabakıcılarından

Mektup bittiği zaman Hatice Nine daha ihtiyar, daha titrek ayağa kalktı. Evladının hayal-i ihtizarını [can çekişmesinin hayalini], yaralı göğsünü yaşatan mektubu koynuna koyarak gitmeye hazırlandı. “Nereye nine,” dediler. “Sabret Hak mükâfatını versin, ağlama.” Hatice Nine kavmiyetine mahsus bir metanetle başını kaldırarak, “Bu kadarını çok görmeyin oğul! Dağ devirmek, arslan kaybetmek çok güç! Mademki o öyle istemiş ağlamam. Zaten Türk kadınının yüreği yufka olursa topla cenkleşen yigitlerin kolu kuvvetsiz olur. Sağlıkla kalın ağalar.” Kulübeden çıktı. O şimdi rüzgârlardan medet uman gelinine gidiyordu.

Biraz evvel mütehasir [duygulu] kalbinin reşehat-ı melulanesini [hüzünlü sızıntılarını] akşamın sine-i melaline tevdi eden genç kadın, zavallı dul Fatma, şimdi yetim yavrusunun beşiğinin önünde dindar ve mütevekkil çömelmiş, saf temennileri gecenin amâk-ı hamuşunda [sesizliğinin derinliklerinde] titreyerek bargâh-ı kibriyaya [Tanrı katına] vasil oluyor, belki Mehmet’in ruhu da bu bikes [kimsesiz] feryatlarını selamlıyordu...

Cenk Ninnisi

Uyu oğlum! Büyü yavrum! Atan gibi arslan ol
Piç gâvurdan intikam al şahlar gibi pür şan ol
Toprağının uğrunda baban gibi kurban ol
Uyu oğlum! Büyü yavrum! Baban gibi arslan ol

Cenk olurken gurbet elde, kılınç kında paslanmaz
Türk evladı, yiğit oğlu yatağında mızganmaz¹
Ey bu yurdun öz evladı! Uyu, büyü arslan ol
Bu topraklar uğrunda baban gibi kurban ol.

Karanlıklar sezen Allah işit benim feryadım
Halas eyle yurdumuzu feda olsun evladım
Meleklerle gülen masum uyu, büyü, arslan ol
Bu toprağı kurtar yahut baban gibi kurban ol

Cenge koşup gittiğin dem şenlik günüm olacak
İntikamım aldığın gün gönlüm nurla dolacak
Yiğit oğlum! Arslan yavrum! Uyu büyü pür şan ol
Bu toprağı kurtar yahut baban gibi kurban ol.

Mehmet'imın yadigarı, viran bağın gülüsün
Esirgesin seni Tanrım sineciğim sūsūsün
Lakin kavga varsa koş git intikam al pür şan ol
Bu toprağı kurtar yahut baban gibi kurban ol

Aradan birçok zamanlar geçmiş, geçen vakalar nisyana [unutuluşa] gömülmüştü. Fakat yalnız unutulmayan bir şey vardı o da; pek çok yandığı halde gözyaşlarını kimseye göstermeyen sabırlı Fatma'nın, o bedbaht genç dulun ninnisi idi. Artık köyde âdet olmuştu. Gelin kızların dünyaya çocukları geldiği zaman ilk defa Fatma'nın cenk ninnisini çağırarak ona rahmet okurlardı.

Nezihe Muhlis

1 mızganmak: uyuklamak (Lexicon, 1823).

Rüzgârlar neler söylüyor?...*

O sabah baharın ilk ve feyyaz [bereketli] bir günü idi. Yüzümü hafif ve rayihadar bir kanat okşadı. Sordum: “Bize nesim-i bahar [bahar meltemi], nefha-i cennet [cennet esintisi] derler,” dediler. “Beyaz ve yumuşak kanatlarımızla bağlardan, gülistanlardan geçtik. Taze yaprakların, rengin çiçeklerin yüzlerini öptük. Irmakların üzerinde nakışlar işledik, bahçelerde oynayan melek çocukların altın saçlarını dağıttık, muaşıkların muanakalarını [kucaklaşmalarını] dinledik, kırlangıçların, serçelerin kanatlarını okşadık. Şimdi güneşin canlı hararet ve zıyasını tebcil ediyoruz [ağırlıyoruz]... Bu akşam, beyaz tül libaslı [elbiseli] kızlarımızdan bir mevkib-i hüsn ü taravet [güzel ve taze bir kafiye] ay ışığında raks edecekler. Ruhumuzda ilkbaharla canlanan bütün güzel şeylerin hûlasası var: Tebessüm, rayiha, renk, neşat, ahenk, ziya ve sevda taşıyoruz...”

“Bunları nerelere götürüyorsunuz?..” dedim. “İssız ve renksiz diyarlara,” diye cevap vererek kayboldular.

* Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s. 76 (13 Temmuz 1918), 845-7.

Öğleden sonra dünyanın her şeklinde alevli bir reng-i humret [kızılık] vardı. Sema hummalı bir rûkûdetle [durgunlukla] tutuşuyor, cildim katre katre eriyordu. Güneşin kırmızı ve hadid [kızgın] çehresine pembe ve sarı fistanlı, perişan ve altın saçlı kızlar küçük avuçları ile renksiz bir toz serperlerken sahilden ılık bir meltem sıyrıldı. Ağaçların altına serin gölgeler serildi, ziruhlar [canlılar] bu serin havayı içiyorlar. Cansız ve sakit [sessiz] yapraklar hareket ediyorlardı. Sahilden bir selsebil-i nagamat süzülürken, “Bir lahza daha durunuz,” diye bağırdım. Onlar acul, “Hayır,” dediler. “Dağ eteklerinde harmanlarını bekleyen çiftçilerin yanık ve mütevekkil alınlarını öpeceğiz, yıldızlara karşı kavalları ile ruhlarını söyleyen çobanlara rahat ve rüyalı bir uyku götüreceğiz, sabahtan beri cıvıldaşan kuşların şen yuvalarını ziyaret edeceğiz, tabiatın ahenkleriyle mest olan şairlere feyz-i ilham götüreceğiz, genç sevdalıların aşklarını tesit edeceğiz [kutlayacağız]... İşimiz çok!..” dediler. Mehtabın vakur ve beyaz çehresine selam vererek onlar da uçtular.

Ağaçların kadit dallarını sarsan haşin ve mahdut bir ısıktan sonra kuru çimenlere sarı ve müteverrim yapraklar dökülüyordu. Melûl ve ratıp [ıslak] semadan bir ses geldi: “Gözyaşlarını içen matemli bulutlardan geçerek ıssız tepelere uğradık, mahlukatın hayat usaresini emdikten sonra mezarlarda servilerin arasındaki baykuşlara hemdem [arkadaş] olacağız. Mesamatımızda verem solukları, öksüz hıçkırıkları, ölüm kokusu, matem havası var, ruhumuzda gamlı sırlar, elemli iftiraklar [ayrılıklar], hüzündar [hüzünlü] hatıralar uyukluyor. Kışın bârid [soğuk] ve mütehevvir sarsarlarını [kasırgalarını] karşılamaya gidiyoruz,” dediler ve söğüt ormanının giryan [ağlayan] ve esrarlı sinesine saklandılar.

Camları kamçılayan donmuş yağmur sicimleriyle titreyerek gözlerimi açtım, nihayetsiz bir kasvet ve küdürret [gam] içinde uzanan leyl-i hiras-aludun [korku bulaşmış gecenin] mütehevvir sinasinden, bir harhara-i muhavvif [korkutucu hırıltı] yükseldi: “Siyah heyulalarım, ejderler ve ca-

navarlarım uyandı. Müheykel ve mehib [heybetli] dağların karlı şahikalarından koparak, engin ummanların ka'r-ı siyehnâkinde [siyahi derinliğinde] akur [azgın] dalgalar, derin ve korkunç girdaplar, fırtınalar ve afetler yaptım, bipayan [sonsuz] suların üstünde köpükler saçan azametli bir sefineyi [gemiyi] kahrımla zir ü zeber [altüst] ettim, harabelerde feryatlar, dumansız bacalarda enfnler, boş kulelerde mevtai [ölüme benzer] kahkahalar, harap burçlarda dehhaş ulumalar, korkulu sayıklamalar yarattım. Ağaçları dev iskeletlerine benzettim. Semayı reng-i matemle boyadım, yuvaları dağıttım, hırs ve hiddetim hâlâ geçmiyor, yarın sabah dünya kefenlere bürünüp hayattan büsbütün mahrum olduğu zaman bütün bu matemengiz sesleri toplayıp mutantan [gösterişli] bir cenaze merasimi yapacağım," dedi.

Sonra bütün deli ve kudurmuş maiyetiyle bağırarak, naralar atarak, vahşi bir raks ederek kahhar uğultular, zehirli ve buzlu ışıklarla denizleri, semaları, toprakları bir hercümerci-i şeamet [uğursuzluk hercümerci] içinde sarsmaya başladılar.

Nezihe Muhiddin

Mütalaamız:

Nezihe Muhiddin Hanımefendi'nin bu şiir-i measurelerini tabiatın bir levha-i bedia-i tasviri olarak aynen derç ediyoruz [yayımlıyoruz]. Kelimeler adeta canlı bir resm-i edebî vücuda getirmiş. Osmanlı hanımlarımızın kudret-i ibdâna [yeni ve güzel eser yaratma kudretine] böyle bir bürhan-ı bedi gösteren edibemizi hürmetle tebrik ederiz.

Sühadan*

Afife Fikret Hanımefendi'ye tuhfe [armagan]

Parmaklarımın ilk lerze-i cürmü [cürmün titreyişi] ile yazılan bu sözler; senelerden beri temadi [devam] eden memdud [uzamış] bir hummanın sayıklamaları, muhtelic [çırpınan] bir ruhun zapt edilemeyen hıçkırıklarıdır. Evet senelerden beri bir hasta, bir deliyim. Deliler de arada aranılmaz değil mi?.. Kendimi kullanabilmek kuvvetine malik olsa idim ruhumun bu elim ve zayıf şikâyetleri kelimeler teşkil etmeyecekti. En'ın-i kalbim [kalbimin inleyişi] benimle beraber bogulacak ve susacaktı.

Mavi ve sakın göller kadar asude ve ferah olan ruhum ilk raşeyi [titreyişi] derin bir tahassüsle duyduğu zaman kendimi tanıyamadım. Çünkü ben insanların yaptığı kanunlara, rabitalara hürmetle eğilmiş, onların bahşedebildiği zevklerden başka hutût [yollar] tanımamış ve aramamış kanaatli ve basit bir insandım. Muzılât-ı hissiye [duygusal sorunlar] kalbimi ziyaret etmemişti...

* Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s. 82 (24 Ağustos 1918), 951-54.

Periler iklimi gibi hûlyalar yaşatan adanın gunûde [uykulu] ve mütebellir [billurlaşmış] bir gecesinde çamların garip ve vahşi ahenk sevdası ile sermest olarak size pek yakın geçirdiğim ilk gece, bir daha başka âlemlere girmemek için ölümün o ilahi sermesti içinde eriyip yok olmak için çıldırdım, o zamana kadar ruhumda mevcudiyetini bilmediğim bir istidat, bir nur varmış!.. O gece bir cinnet rüyası gibi beni lal [dilsiz] ve mütehayyir [şaşkın] bırakarak geçti. Uyandım, hummalarla yanarak hayat ve hakikate döndüm. Ortada ben ve benliğim bir de hutût-ı hayatiyenin [hayat yollarının] dürüş [kaba], haşin ve dikenli hakikatleri kaldı. Hedef-i hissiye vasıl olabilmek için rehğüzarda [gidilen yolda] güzel ve müfit olarak yapılmış birçok kayıtları, rabitaları yapmak lazım gelir. Nurani olsa da bir rüya uğruna bu pek insani kuyudatı [bağlılıkları] feda etmek kabil değildi... Kaçtım. Fakat bu zalim kararı verdiğim zaman ben et ve kemikten başka bir şey değildim. Kaçtım... Ruhumda yalnız bir bakiye-i mesti [sarhoşluk hissi], bir hararet kaldı, bu sönmek ve tükenmek bilmedi. Hayalimde yaşayan iki göz hadekaları [gözbebekleri] kâinatın en muhrık [yakıcı] en feyyaz kıvılcımlarından mensuc [dokunmuş] iki ateşin göz, ruhumun bu yanan noktasına her vakfe-i tahassüsde mütezayit [artan] bir hararet ilave etti. Ve bu o kadar beni yaktı ki artık bu ateş menbalarını görmemek için kabil olsa merkez-i hayalimi tahrip etmek istiyordum. Halbuki onlar benim nurum, zulmetleriyle kararan ruhumun iki ilahi yıldızı idi. Onlarla hayat-ı hissiyenin velev bir lahzacık olsun belde-i lahutisini [ilahi beldesini] görebilmiştım.

Fakat geçirdiğim sekerat-ı buhran [buhranın sarhoşluğu] hummalarla ıstırabımı artırdıkça o iki şule-i revnakdarı [parlak alevi] taşıyan kadın hayaline düşman oldum... Onu zulme, kahra alet bir heyula-yı meşum gibi tart etmeye [kovmaya] çalıştım. Benim şer ve felaket diye tasavvur ettiğim o kadın sizdiniz. Ruhunuzun müstesna bediaları ile başınızı tetevvüc eden [taçlandıran] iklîl-i iffet ve azametle [iffet ve azamet tacıyla] en mukaddes mabetlerin ilahesi olacak kadar masum, temiz ve bihaber olan sizdiniz. Fakat ben tac-ı hüsn ve sükûtunuz önünde secdeler ederken bana sizden yakın olan bir kadının hale-i gururunu, dihim-i vakarını [vakar tacını] çiğniyordum, vakıa onun bir şeyden haberi yoktu ve olamazdı. Fa-

kat gizli günahlar daha namerdane, daha zelilane değil midir?.. Bu uyku-
daki bir masumu hançerlemeye benziyor... Bütün günahların, husu-
siyle ilk cürmümün müşevviki sizi buluyor, gururundan bilmeyerek bir-
çok şeyler kaybeden bu zavallı arkadaşımı sizin bir kurban-ı hüsnünüz
olarak tasavvur ettikçe sizden uzaklaşmak hisleri takviyet buluyordu
[güçleniyordu]... Bu garip vahime-i nakaratla uzunca bir fasıla-i sükûn
geçti... Ondan sonra ilk telakki [algılayış], bârid [soğuk], bikayd [umur-
samaz], hemen heyecansız oldu. Vehmim beni pek iyi idare ediyordu.
Her zaman bana karşı tahlil edemediğim hislerinize pek mültefit olan siz
benden sirayet eden bu sebepsiz bürûdetle [soğuklukla] birdenbire dön-
dünüz. Bu garip haleti ruhiyem sizi mütecessis de etti. İstemeyerek be-
nimle daha çok meşgul olmaya başladınız. Sizin mütehaşi [korkup çeki-
nen], mütereddit fakat daha kesretle [çoklukla] vaki olan hitaplarınız es-
ki kisve-i şetaret ve samimiyetten çıkukça ben bu sefer korkak ve miskin
oldum. Gözkapaklarımla raşeleri yüzünüze bakmaktan bile beni mah-
rum ediyordu. Sesim vuzuhsuz, katiyetsiz bir enfiden [inleyişten] başka
bir şey değildi. Sizin meşgul dakikalarınızı çalan gözlerim bazen en naziz
[etkileyici] şua [ışını] ile ruhunuzun en bakir köşelerini aydınlatarak en
hurde [küçük] tahassüsünüze [duygulanımınıza] kadar insıbab ediyor,
orada bütün kadınlığınızı görüyordu. Benim lakayt, bigâne, bârid mua-
melelerimde ve evzaimda [tavırlarımda] herkese gösterdiğimden başka
bir hususiyet ifade olduğunu pek vazih görüyordunuz... Siz maddi bir
tehlike, fakat manevi tehlikelerin en büyüğü idiniz. Sizden korkuyor-
dum... Kendimden çok etrafımdakiler, beni sevenler için sizden kaçıyor-
dum. Garip değil mi; hemen analarının boyuna yaklaşan iki kızı ile bana
ölmez bir rabita ile bağlı olan karımda da size karşı bir haşyet [korku]
vardı. Benim onlara karşı rabitamdan zahiri bir eksiklik olmadığı halde
onlarda yabancı bir hayalin vehm-i rüyeti [görme korkusu] vardı. Bunla-
rın hiçbirisi sesle ve kelime ile söylenmedi. Gözlerin, alınların endişeli göl-
gelerinden mülhem oluyordum.

Bir akşam bizde idiniz. Odada onunla yalnız ve belîğ bir sükûtle otu-
ruyorduk. Sizin tannan [çınlayan] sesiniz aksetti, beni taraçaya mehtaba
davet ediyordunuz. Gayri iradi sendeleyerek kalktım. O, ilk defa ka'kın-

da [derinliğinde] giryeler [gözyaşları] dalgalanan sesiyle, “Gitme,” dedi. Ben o dakikada bu bedbahtlığa namzet kadının gururunu nefsimde, beynimde hissettim. Onun yaralanmış sesi, titreyen vakarı benim müdafiiim oldu. Size cevap bile verememekle onun intikam tesviyesini [hesabını] sizden aldım... Artık siz her şeyi anlamış gibiydiniz. Beni mazur görmekle beraber ara sıra kadınlığınızın zayıf noktalarına tebid ederek [sürgün ederek] gözleriniz bir reng-i iğbirarla [kırgınlığın rengiyle] gölgeleniyordu... İki üç ay sizi hiç görmedim... Hissiyatın mütevali [sürekli] buhranları, müşevveşiyeti [karışıklığı], mücadelatı sonra asıl o hâkim kuvvet beni zebun, şikeste [kırık] bir fütura [umutsuzluğa] sevk etti. Ne kendimde zevk-i hayat ne de etrafımdakilerde neşe-i aram [huzur neşesi] kaldı... Fena bir şüphe, marazi bir sükûn ve keder beni sevenlerle aramıza kesif bir perde çekti... Hasta, çirkin bir hasta idim, rahatsızlığım şayi oldu [duyuldu]... Bu muttarit [sürekli] ve elemdar günlerin arasında bir mektup, nagehan [ansızın] sizden gelen bir mektup zulmetnâk [karanlığa gömülüş] ve yağmurlu hayatımda bir berk-i saadet [saadet şimşegi] açtı. Karanlık ufuklarıma pür taravet ve canlı bir güneş doğdu. Hemen size cevap yazdım. Hiçten terakûm eden [biriken] kelimelerin arasında bu nefha-i tehalûk ve şitab [heyecan ve acelenin esintisi] vardı. Sonra bilmem dikkat ettiniz mi idi? Bir cümle ruhumun bütün yetimane hûsran-ı iştiağını telhis ediyordu [özetliyordu]. Günler geçtikçe o cümle beni çok harap etti. O, zaafımın ilk emaresi idi. Artık irademin ilk düğümü çözülmüştü. Onu vely edecek [izleyecek] iradesizliklerin mühim ve mahuf [korkunç] bir yekûn teşkil edeceğini düşünüyordum. Bu hiss-i nezih ruhumun bakir bir sırrı idi... O benim mevcudiyetimin görölmez bir noktasında yaşamakla beni insan olarak yaşatacaktı... Kabil olsa bana cevap yazacak ellerinizin hareketini gasp etmek istiyordum... Buna vakit kalmadı. Bir fırsat beni uzak diyarların hava-yı bikesine [kimsesiz havasına] attı. Ben orada aşkı kemale erdiren hûsran, hicran gibi yeislerle mütehassis olmadım [duygulanmadım]. Yahut öyle zannettim. Yalnız şuna iman etmiştim: Siz ve ben aşkın serin ve muattar [hoş kokulu] bir yolunda telakki etmemek üzere ayrılmış iki bedbaht ve sernigûn [talihsiz] yolcusu idik... Yalnız bir itikada malik oluncaya kadar hissi anasırımın [unsurlarının]

yaptığı azim mücadele başımı bir yığın beyaz saçla tetvic etti [taçlandırdı]... Senelerden sonra avdet ettiğim zaman artık bu kanaatin sahibi idim. Donmaz, kırılmaz bir kanaat. Bütün hissi tehlikelerden beni vikaye edecek [koruyacak] metin bir iman!.. Fakat biliyor musunuz sonra ne oldu?.. Asırlar kadar müziç ve uzun senelerin, taabâver [yorucu] mübarezelerin [mücadelelerin] hediye-i zaferi olarak kurulan o muazzam bina-yı imanı bir nazarın, bir saniyelik imtidadı olmayan [sürmeyen] küçük bir nazarın yarattığı heyelan hissi içinde yıkıldı, harap oldu. Ben de emeklerimin harabesinde medhuş [ürkmüş] ve mecnun bir sair [dolaşan] oldum. Artık imanın başka bir mihraba baş koyduğunu görüyorum ve anlıyorum ki uluların, insanların kurduğu kanunlardan, kayıtlardan çok kadir, çok kuvvetli bir kanunu var!.. Sahir [geceleri uyumayan], kadir bir kanun... Ben en kavi ve rasin gördüğüm insanlıkla hüviyetini anlamadığım bu muazzam kanunun âciz bir esiri olduğumu teslim ediyorum.

Bilir misiniz? Azadeihtiyari arkasından sürükleyen bir hisle yazdığım bu kelime yığınları ile ben henüz bir şey söylemedim ve onları yazan kalem pek nakıs [eksik] bir lisan!.. Gözlerin, ellerin lisanı! İşte kemal olan lisanlar bunlar... Fakat ben bu lisanların hiçbirisiyle sizden bir şey talep etmedim ve etmiyorum. Ben sizi bir meleke-i mehasin [güzellik meleş] tanıdım, siz taç ve tahtınızı bırakmayınız. Sizi bulutlar arasındaki serir-i neseviniz [kadınlık tahtınız] kara ve zeli topraklara indirecek ve belki bana da tahtınıza pervaz edecek [uçuracak] şehbal-i garamın [sevda kandanın] kudretini öldürmek için ben tekrar kaçıyorum... Evet gözün ve ellerin bedi lisanı! Bu belig ve sessiz lisanlarla konuştuğumuz cavidani [ebedi] saniyeler! Bana tekrar kuvvet ve irade veren bu munis ve müstesna lisanlar!.. Hüzâl [bitkinlik] içinde kalan bütün bir bakiye-i ömrün saadetine kâfi değil mi?.. Ölürken ruhumda sönmemiş bir nur isterim.

Nezihe Muhiddin

Meleke-i Sulh ve *Heyula-i harb*

Yeşil ve asude ormanın serin ve sakin gölgeleri arasında meleke-i sulh [barış melegi] asil, mağmum [gamlı] bir eda, tazarrukâr [yakarır] bir vaziyetle hıraman idi [salınarak yürüyordu]. Bir dihim-i vakar ve necabetle [vakar ve soyluluk tacıyla] mütetevviç [taçlanmış] altın başı mütefekkir ve melûl, yerlere nigeran [eğilmiş], geniş, latif sinesi sanki bir girye-i teellûm [elem gözyaşı] ile lerzan [titrek] idi. Şahane gözlerini, içinde berrak iki katre-i yeis parlayan ahu gözlerini semalara kaldırdı; beyaz, kuvvetli kollarının avuçlarını tezyin eden elleri birleşti, saf münevver alnını mihrab-ı münacata [Tanrıya yakarışın mihrabına] temas ettiriyordu:

“Rabbim, tesirim ve kuvvetim bir biteenni-i kesele [ağır uyuşukluğa] inkılap etti. Kanatlarımın saye-i huzurunda [huzurlu gölgesinde] çalışkan ve muti [itaatli] kolların birer menba-ı hunriz [acımasızlık kaynağı] kesildiler. Atş [susuzluk] hırslarını kanla teskin ediyorlar. Adem ve Havva'nın ogulları hep Kabil'in timsali oldular. Köhne arz bir maktel [katliam yeri],

- *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, s. 90 (19 Teşrin-i Evvel 1918), 1073-174.

vâsi [geniş] bir mezbaha haline girdi. İnsan naaşlarından dağlar, beşeriyet kanından ummanlar husule geldi. Feza ah ü enfn ile doldu... Hadîkalarını [bahçelerim] şurezar [çorak arazi], mamurelerim [kentlerim] harabezar oldu...

Meleke giryan ve huruşan eylerken [ağlar ve coşarken] ufuktan siyah ve alevli bir duman koptu. Yüksek ağaçlar dehhaş [dehşet verici] çatırtılarla yerlere eğildi, zemin titriyor, sema bulanıyordu, biraz evvelki rûkud [durgunluk] ve sükûn, cehennemi bir galeyan, akur [azgın] bir tuğyana [taşkınlığa] tebeddül etti... Siyah ve korkunç bulut yaklaştı. İçinden alevden mensuc [dokunmuş] uzun saç ve sakalı, cehennem saçan gözleri, kadit ve devasa vücudu ile siyah bir zebella, bir heyula-i mütehevvir fırladı. Kerih [iğrenç] tırnakları kanla mülemma [sıvırmış] idi. Nefesi insan laşesi [leşi] kokarak bağırmaya başladı:

“Güzel ve nazik meleke, avaz-ı istimdadını [yardım isteyen sesini] duydum. Mütehevvirane benden şikâyet ediyordun, fakat düşünmüyorsun ki sulh ve salah kadar cenk ve cidal de lazımdır. Mübareze bir kanun-ı ezeli ve ebedidir. Hayat-ı umumiyeye bu kanuna mûnkaddır [bağlıdır]. Ekmel [en olgun] mahlukat olan insanlar şehrah-ı medeniyete [medeniyetin anayoluna], temas ve tesadüm [çarpmışma], binaenaleyh cenk ve vega [savaş] ile ayak basmışlardır.

Hayat-ı ibtidaiyeden tekâmül-i seyrana [yürüme aşamasına] tebean [uyarlanma] cihan-ı mükemmeliyete kadar bütün kâinat mübareze ve mücadele hadisatının teselsül ve terakümünden [birikiminden] ibarettir. Bir muvazene-i mütehavvileden [değişim dengesinden] başka bir şey olmayan hayat-ı gariziye [icgüdusel yaşam] bile ancak sayesinde temin-i beka eder [devamlılığını sağlar]. Kandaki hurdebini [mikroskobik] hayvancıkların bile harici ve tahripkâr düşmanlar için müsella [silahlı] birer askercik olduklarını düşünmüyor musun?..

Ruhların maneviyatında yaptığı tesirat-ı şehimane [yığıtlığın etkisi] ise kabil-i inkâr mıdır? Vatan duygularını kalplerde tesis eden benim... Zîşeref [şerefli] marekelerde [savaş meydanlarında] şan veren kahramanlar benim ilham-ı celadetimle [yığıtlik ilhamımla] yetişirler. Tarihin sutur-ı haşmetinde [haşmetli satırlarında] berkefşan-ı satvet [şimşek saçan hü-

cumları] olan fatihlerin şimşir-i zaferidir [kılıcının zaferidir]... Şehitlerin makabirindeki [mezarlarındaki] azimet-i uluhiyet, ulviyet-i kibriyadan [Tanrının yüceliği ve ulviyetinden] bir tuhfe-i hürmettir [saygı armağanıdır]. Hailepira [facialarla donanmış] harpler daima büyük teyakkuzların, derin intibahların bir mebde-i mesudide olur....

Hamiye-i sulh [barışın koruyucusu (melek)] nefretle başını sallayarak sözünü kesti: "Senin kahramanların bir tarafı imar, diğerini imha ederler. Temin ettikleri zaferlerle bir millet için bâis-i fahr ü gurur [kıvanç ve gurur nedeni] oldukları kadar kahr-ı zulme duçar olanlar [uğrayanlar] için de hedef-i nefret olmuştur... Benim şehbal-i huzur ve sükûnumda [huzur ve sükûn kanadım] yetişen kahramanlar ise ebedi ve layemutturlar [sonsuzdurlar]. Onların tevlit ettikleri [yarattıkları] vecd-i meftuniyet müşterek bir hiss-i tazim [saygı hissi] ve perestiş kahramanlar halinde yalnız mensup oldukları milletin ruhuna değil, fakat bütün şayia-i beşere aittir. Silah yerine kalem kullanan bu ulu kahramanların önünde kalb-i kâinat bile en derin teheyyüçlerle secde eder. Bugün, âlem-i insaniyetde cavidani eseriyle sermedi abideler rezk eylemiş [dikmiş] olan âli [büyük] bir şairin, feyyaz bir ressamın, büyük bir feylosofun hatıra-i irfan ve şanı; tayyaresiyle fûshatabadda [sonsuz genişlikte] cvelanlar [gezintiler], tahtelbahirleriyle [denizaltıları] ummanların umkunda [derinliğinde] seyeran yapan velhasıl zayi ve havarık-ı medeniye ve harbiyesiyle [medeniyetin ve savaşların zararları ve olağanüstü olaylarıyla] tekemmûlat pışvası olan milletlerin ruhunda yaşıyor... Zade-i sükûn ve asayiş olan bir şehkâr [şaheser] bir mülkû, müstemlekat ve gazalarının mazhar edemeyeceği bir efser-i şöhretle [şöhret tacıyla] tetevvüc eder [taçlandırır].

Sefalet, zaruret, bunların nevzad-ı şeameti [uğursuzluk çocuğu] muhsin [yüksek mertebeden düşüş] ve rezalet; katl ve sirkat [hırsızlık] ve bunun gibi fezayh-ı ahlakiye [ahlak düşüklüğü] ekseriyetle senin kanlı tırnaklarının açtığı içtimai yaralardır. Gençlik kanı ile atşını teskin ettik... Başına bir mevki-i matem ve melamet [eza] örtmemiş bir ana, kız ve zevce kalmadı... Beşuş [güler yüzlü] ve münevver evler birer dar-ı matem [matem yeri] kesildi... İhtiyarlardan, kadınlardan, yetimlerden mürekkep acz-ı sefaletin, gavs-ı sefaletin [sefaletin derinliğinin] numunesi ser-

nigûn [talihsiz] ve bedbaht kabileler yarattık... Beşeriyeti zulm-ı vahşetinle inlettigin yetişir... Çekil ey hunhar [zalim]...

Melekenin haklı telkinatı önünde acz ile serfûrû [itaat] ederek pür hezimet firar eden siyah heyulanın arkasından hamiye-i sulh sözlerini mütebessim ve müsterih ikmal etti. "Öyle - seng-i nifak [fitne taşı], şikak [uyuşmazlık], ihtiras ve zulûm ile harap ettiğin diyarlara feyznâk tuhm-ı vifak ve vedat [barış ve sevgi tohumu] ekerek üzerine kuracağım muaz-zam bina-yı sulh ve salah öyle metin ve rasin olacaktır ki pay-ı menhus ve meşumumun telvisatından [kirletmelerinden] azade uzun bir devre-i sükûn-ı saadet temadi etsin [sürsün].

Nezihe Muhiddin

Hayatın acısını nasıl duydum?

Küçük Hikâye

{Nezihe Muhiddin Hanımefendi'nin bu zarif, manidar ve pür muvafakiyet hikâyesini neşir ile iftihar ederiz. Biz de, taife-i nizamızın [kadınlarımızın] kabiliyetine bir delil teşkil eden efsane-i atiyenin [aşağıdaki efsanenin] provalarını muharriremiz Afife Fikret Hanım'a göndermiştik. Kendisinden gelen ve bir hayli hakaik-i edebiye, nisaiyye ve ictimaiyyeyi [edebi, kadınlığa ait ve toplumsal gerçeklikleri] ihtiva eden musahabe-i cevabiyeyi yarın bu sütunlarda neşredeceğiz. – Ati}

Müzehher ellerimi harareтли avuçlarına aldı ve sakit [alçak] bir sesle sordu: “Beni mesut zannedersin değil mi?..” Bu nagehani [ansızın gelen] suale hiç hazırlanmış değildim. Mûtehayyirane [şaşıarak] düşündüm. Çünkü genç ve güzel arkadaşımın saadetini o kadar mükemmel görüyordum ki bir gün şüphe bile etmemiştim. Pek müstesna hüsnü [güzelliği], zekâsı, terbiye ve tahsili, sonra bütûn bunlara inzimam eden [eklenen]

- Ati, s. 216 (7 Ağustos 1918), 2.

büyük bir refah ve servet, her türlü kaprisleri şefkatle karşılayan ana baba, perestîşkâr [tapınırcasına seven] bir zevç; saçları arasında beyaz telleri affettirecek yüksek bir mevki sahibi biraz yaşlı bir zevç... Ben birdenbire vaki olan bu şikâyeti bu ufak kusura atfederken, o, ela gözlerinin masum melaliyle yine tekrarladı:

“Niçin cevabı uzattın?”

“Seni bedbaht edebilecek bir sebep araştırıyorum. Eğer benim zannettiğim gibi ise seni hiç haklı bulmayacağım. Zaten insanlara her şeyin çoğu gına verir. Sigaralarını banknotlarla¹ yakan milyarderler bazen çoban hayatına gıpta ederler. Bu hûlya degildir, değil mi?”

“Yok Nerime, öyle değil, bu bir kapris değil,” dedi. “Ben de hayatın acılarını duydum. Bu acı, ölüm yahut fakruzaruret acısı değil. Fakat ruh yarası!”

Mesele mühim bir şekil alıyordu. Hele kirpiklerinde titreyen yaşın samimiyeti kalbimi büsbütün yumuşattı.

“İstirabın nedir Müzehher?” dedim. “Beni affet?..” O bana daha samimiyetle sokuldu. Elindeki pembe gülün yaprakları ile oynayarak, “Nerime saadet, amma hakiki saadet-i ruhiye ne servetle, ne mevkile ne güzellikle, ne de tahsille oluyor. Bilmem, bu bir sır, bir muamma!.. Bak kuzum neye yaradı sanki... bu kadar senelik ihtimam?.. On on iki senelik mütemadi bir say [emek] birkaç gün içinde yıkıldı, enkaz oldu. Ne hüsnümden, ne tahsilimden, ne de musikimden müstefit olabildim [yararlanabilirdim]. Bütün bunlar beni malul olacak kadar hasas etti. Şiirden anla... Musikişinas ol, insanlığın yükselsin. Senin hayatına iştirak eden birisi, bütün saadetlerini beklediğin bu arkadaş – çünkü Türk kadınlarının zevçlerinden, evlatlarından başka vasıta-i saadet ve telezzüzleri [mutluluk ve zevk alma yolları] var mıdır?- işte bütün emellerini raptettiğin bu mahluk haşin bir darbe ile ruhunun asaletini yaralasın. Vakarını çiğnesin... Sonra bütün kanaatinle kalbin elim bir ceriha ile inlerken mesut olmak kabil mi?..” Hayretle: “Eğer zevcin senin meziyyatını [meziyetlerini], fazailini [faziletlerini] takdir-den âcizse!..”

¹ Metinde “bagnetlarla”.

“Dinle Nerime,” dedi. “Biliyorsun ki ben henüz tahsilimi ikmal etmiştim. On yedi yaşında bir çocuk, hatta genç kızlığa ait tatlı emellerden hiçbirini henüz kafamı işgale vakit bulmadan büyük bir parti, dedikleri gibi, iyi bir kısmet etrafımda dolaşmaya başladı. Benim hiçbir şeyden haberim yoktu. Onlar kararlarını verdikten sonra bana da bir kere sordular. Zaten evvelceden haberdar olsa idim ne yapacaktım?.. Hayatı hiç anlamamış bir çocuk böyle büyük ve hayati kararlar için sahib-i salahiyet midir?.. Annem rahim ve şefik gözlerinin ruhumu serptiği tatlı nazarları ile gülerek, ‘Müzehher, çocuğum, baban ve ben senin için bir karar verdik. Bilmem memnun olur musun?.. Seni bizim kadar sevecek, biz aradan çekildiğimiz zaman yerimizi tutacak birisini bulduk...’ Bunları ağır ağır söylerken elindeki fotoğrafı uzattı.

Baktım, müşâşa [gösterişli] bir paşa, büyük üniforması içinde uzun boylu, yakışıklı bir sima, sevimli gözlerle gözlerimin içine gülüyor zannettim. O güne kadar kalbimde hiçbir emel doğmamıştı. Resim hoşuma gitti. Birden kendimi düşündüm, küçük bir kız, sonra telli pullu bir paşa!.. Nihayeti ne olacak? Göremedim. Anneme sordum: ‘Anne benimle beraber ata biner mi?’ Annem gülerek, ‘Hiç binmez mi? Senin için bu kadar کافی mi?’ Annem hâlâ gülüyordu. Sonra tekrar başladı. ‘Senin her istediğini yapacak. Öyle olmasa hiç biz bir tane sevgili, kıymetli yavrumuza verir miyiz?..’

Biraz sonra artık ilk hevesle bütün ev halkı çalışıyordu. Ben de bir seyirci sıfatı ile meselenin nihayetine tehalükle muntazırdım [hazırdım]. Bir gün mutantın bir ziyafet verildi... Etrafımdakilerin beni süzen nazarlarında fazla bir nevaziş ve iltifat vardı. Nikâhtan sonra paşa ile görüştüm. Kendisi çok mesrur [sevinçli], ben pek mağrur idim. Düşünüyordum, birçok insanlara hâkim ve amir olan bu şerefli adam benim gibi küçük ve yaramaz bir kızın esiri olmuştu. En çocukça arzularımı minnet ve inkiyatla [teslimiyetle] yerine getiriyordu... Herkesin yanında yavaş yavaş kendisiyle teklifsiz oldum. Fakat salonda yalnız kaldığımız zamanlar pür tekellüf [yapmacıklı] bir küçükhanım oluyordum... Onunla baş başa olduğumuz zamanlar kalbimde hafif ve yorucu bir teheyyüş hissedirdim. Sesini, büyük salonda karşısında kalınca onun sabit ve tatlı na-

zarlarından acayip, bimeal [anlamsız] bir korku ile titrerken kitaplarımdan başlayarak tavşanlarıma kadar hepsinden ayrı ayrı bütün teferruatına kadar bahseder, ona vakit bırakmadan mütemadiyen söylerdim. O beni meftun gözler, meshur [büyülenmiş] bir eda ile dinler, dinler, kumral alalman² bıyıklarının altında dudaklarının manasını anlamadığım bir tebessümle kıvrıldığını görür ve yine raşedar [titrek] ellerimle piyano çalmaya çalışırdım...

Bir gün layenkati [aralıksız] iki saat (tenis) oynamıştım. Onun geldiğini haber verdikleri zaman soyundum. Arkadaşlarımı bırakarak yanına çıktım. Yüzüm kızarmış, saçlarım dağılmıştı. İtina hatırıma gelmiyordu. Yalnız gevezelik edemiyordum. Oturduğum koltuğa yaklaştı. Kirpiklerimin bile titredini hissediyordum. Saçlarımı okşadı, elimi ellerinin içine aldı. Avuçlarında cazip bir hararet vardı. Gözlerim bir lahza gözlerinin parlak noktalarına tesadüf etti. Yüzümde bir alev in dolaştığını hissettim. Başım göğsüne düşmüştü. O günden sonra onu daha çok sevmeye başladım. Hatta bir iki defa vaktiyle gelmediği için endişekâr ve kâtım [ketum] bir hiss-i eza ile mustarip bile olmuştum. İki sene nikâhlı geçti. Fakat artık benim de benliğimden başka bir hüviyet doğuyordu. Ağırlaştım. İki sene evvel oyun arkadaşı telakki ettiğim adamı başka türlü düşünmeye başladım. Efkar [düşüncelerim] ve hissiyatımda tekâmüle doğru bir cereyan hâsıl olmaya başladı... Bazen fecre kadar ruhumu tahrik ve teheyyûç eden [heyecanlandıran] bir şiiri ertesi günü derin bir zevk-i tahassüsle ona tekrar okurken lakayt bir tebessümünü yahut en büyük bir artistin en ruhfeza [ruhu yücelten] bir parçasını bütün hissiyat-ı ruhiyem ile çalarken parmaklarımı piyanodan çekerek şakalaştığını görüyor, kalbim bu sefer başka bir korku ile burkuluyordu.

İkinci senesi evlendik. Büsbütün sahip olunca daha ziyade sevmeye başladım. En ehemmiyetsiz arzularına, temayüllerine varıncaya kadar tetkik ettim, ona hoş görünmeye çalışmak benim için en kutsi bir meşgale idi. Onu gençliğimin bütün teslimiyet-i safiyanesi ile seviyor ve hürmet ediyordum. Ben yirmi, o kırk yaşında! Düşün Nerime?.. Onun bana medyun olduğu rikkat ve şefkati ben ona ibzal ediyordum [bol bol veriyor-

2 a l'allemand: (Fr.) Alman biçimi (Özön, 21).

dum]. Muazzeb olduğum [bana azap veren] hareketlerine karşı bir kelime-i şikâyeti bir günah addederek susuyordum.

Mesela: Ziyafetleriyle, tiyatroları ile, davetleriyle meşgul olduğu zamanlar ben yalnızlığın ezaları içinde kıvranır, pür taab [meşakkatli] meşguliyetleriyle bitap olduğu geceler bazen bana bir kelime söylemeksizin uyuduğu olurdu. Düşün, benim gibi sevmeye, sevdiği kadar, hatta ondan fazla sevmeye muhtaç nahif ve rakik [ince] bir genç kadın bu la-kaytlığa karşı ne müthiş rencide olur?.. Fakat ben hayatın eşkâlini, saade-tin safahatını [safhalarını] bundan başka türlü düşünemiyorum.

Dün akşam ne oldu bilmem?.. O yine hazırlanıyordu. Bir baloya davetli idi. İlk defa küçük kadınlığının büyük bir isyan vakarı ile itirazlarını güç zapt etmeye başladım. 'Gitme!' diyecektim. Sonra düşündüm... İstemeyerek, zorla, ısrarımla kalacak... Bunda ne zevk vardı?.. Ya reddeder-se?.. İşte o zaman manevi bir ölüm, müthiş bir hezimet içinde mahvolacaktım. Fakat irademde fena bir zaaf, ruhumda kanayan bir şey vardı. Gitse de pek harap olacaktım. O esvapları için hizmetçiye emir verirken en munis tavırlarımla yanına gittim. Yumuşak bir sesle, 'Senden bir şey isteyeceğim paşa,' dedim. O endişe ile, 'Söyle yavrum,' dedi. 'Ne emrediyorsun?..' Ben, 'Korkuyorum,' dedim. İşte o zaman (!) o, gülerek, 'Ah Müzehher, mesele³ ağır galiba?.. Tehdit de var.' Biraz düşündü ve benim pek ciddi vaziyetimden ürker gibi sordu:

'Sen ne istersen tabii o olacak...' dedi. Ben -gayri ihtiyari- 'Bu akşam benimle kal paşa, böyle istiyorum... Fakat sen de istersen?..' diye ilave ettim. Birden gözlerine kadar kırmızı bir dalga çıktı. Kaşlarının ortasına iki hat çizildi. Sonra cevap verdi: 'Söz vermiştim... Fakat kalıyorum Müzehher,' dedi. Ben o esnada neler geçiriyordum. Böyle hissi bir temennimin nasıl bir şükranla kabul edileceğini tasavvur ederken, böyle ıztırar [mecburiyet] ve ıstırapla karşılaşmak beni ölümden beter bir hale getirdi. Kadınlığının en hassas yeri yaralanmıştı. Kirpiklerimin ıslandığını, boğazının yandığını hissediyordum... Fakat iğbirar ve infialin beni kusurlu gösterebilmesi ihtimaliyle şen ve neşedar görünmeye çalıştım. O sessiz yemeğini yedi. Beraber bahçeye çıktık. Kadınlığın bütün zarafetiyle kendisini

3 Metinde "her mesele".

işgal etmeyi tecrübe ettim. O aynı sükûnet ve huşunet [sertlik] içinde idi. Selamlığa yalı komşularından birkaç arkadaşının geldiğini haber verdikleri zaman, adeta sevinerek benden ayrıldı... Biraz sonra nakabil mukavemet bir tecessüse mağlup olarak onları dinlemekten men-i nefis edemedim... Aman ya Rabbi, ne adi, ne kerih [çirkin] bir sohbet!.. Bütün arkadaşları biraz evvel kendilerine kahve getiren şişman, hantal Rum hizmetçi kız hakkında belahet [bönlük] ve kerahetle dolu bir lisan-ı sitayişle kahkahalarını ayyuka çıkarırken zevcim de aynı behimane [hayvanca] iştirakle onları dinliyor, söylüyor ve anlatıyor...

Aman ya Rabbi, benim zavallı şiirlerim, bedbaht musikim, yetim tahsilim!.. Kulaklarımı tıkayarak yatak odama kaçtım. Hemen bir saat sonra ayak sesleri duydum. İçeri girdi. Saate baktı. Yüzümdeki alâm-ı perişaneye [üzüntünün izlerine] dikkat bile etmeyerek, 'Yatalım,' dedi. Ben yüreğimden zehirler tereşşuh ederek [sızarak] hüsnüme [güzelliğime] de, servete de, mevkie de, hatta benim tahsilime de lanetler okuyordum. O gece o, rahat uyurken ben yatağın bir ucunda gözyaşlarımla, sessiz hıçkırıklarla boğuldum.

Birkaç gündür ne kitap okuyabiliyorum ne de piyano çalışıyorum. Her şeyden derin bir nefret ve istikrahla müstağniyim [doluyum]. O, eve avdet ettiği ve yanımda bulunduğu zamanlar sanki şişman bir kadının ter kokuları ile bunalıyorum... Vakia ortada vaki bir şey yok. Fakat zevcimi tamamen anlamış bulunuyorum. Zevkini, derece-i irfanını, nezahet-i hasebesini [soy güzelliğini]!!! Sonra benden çok daha elim, daha feci vakayiy-i izdivacın şahitlerini, kahramanlarını, bedbaht Türk kadınlığını düşünüyorum. Bu milletin zavallı, hasta ruhlu, münkesir kalpli analarını, zevcelerini düşünüyorum..."

Genç kadın sustuğu zaman gurubun elvan-ı melulü [hazin renkleri] etrafı hüzne gark etmiş, altında oturduğumuz ağacın dalları bir gece kusunun kanat darbeleriyle hışıldıyordu.

Karanlık yollar*

Küçük Hikâye

En uzun ve karlı bir kış gecesi idi. Derin ve kasvetli bir sükûn arasında saatin dört ağır tarrakası [vuruşu] bir sada-yı ikaz gibi odanın duvarlarına aksederken sobanın yanındaki koltukta uyuklayan genç kadın birden doğruldu. Dizlerinin üstünde açık duran kitap kayarak ayaklarının altındaki kaplan postunun arasında kaldı, gerinerek ayağa kalktı. Karışan saçlarını aynanın önünde bir iki lakayt parmak darbesiyle düzeltmeye çalıştı. Sonra münfail [gücenik] bir eda ile tekrar sobanın yanına gitti. Gecenin geç vaktine rağmen genç kadın henüz gündüz kıyafetiyle bulunuyordu. Etrafı dikkatle dinledi. Ara sıra panjurları hırçınca sarsan çılgın bir rüzgârdan başka ufak bir pıtırıtı bile yoktu... Başı ellerine dayalı düşünmeye daldı... Müfekkiresi [düşünceleri], evvela İskeyting'in¹ önündeki lastikli arabaların arasında dolaştı... Biraz sonra lutr² yakala-

* Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s. 87 (28 Eylül 1918), 1032-33.

1 Skating Palace (Paten Sarayı): Arditi ve Saltiel'in bugünkü Emek sinemasının yerinde işlettiği gösteri merkezi. (İstanbul A. IV:184).

2 loutre: (Fr.) susamuru denilen hayvan ve bunun çok beğenilen kürkü (Özön, 414).

rını kulaklarına kadar kaldırmış birçok vakur hatveli [yürüyüşlü], mütebessim çehreli genç adamların arasında zevcini de tanıdı, arabasının ipek döşemeleri ve yumuşak, sıcak örtüleri arasına itina ile yerleştirdiği primadonnayı bile görür gibi olarak raşedar oldu [titredi]... Şişli dedikoduları hemen mevsukiyete [hakikate] yakın bir katiyetle bu bütün kışı hep bu vakadan bahsederlerken o da haberdar olmuştu. Çünkü bu hadise-i sevda büyük ve şahane takdimeleri [armağanları], şaşaadar hediyeleriyle, gözleri kamaştıracak derecede ehemmiyetli idi... Gözleri yaş halkaları ile kızarak zevcini daha yakın düşünmeye başladı. Onun kendisine karşı ne kadar haksız, ne kadar gaddar olduğunu teslim ederken kalbi burkuluyordu. İzdivaçları henüz birinci senesini ikmal etmişti. İkinci ayı anlaşılmamak yüzünden dilgır [kırgın] ve mahzun idi. O kadar severek yaptırdığı tuvaletler gardıropların esiri olmuş, o kadar beğenerek temaşa ettiği kıymettar mücevheratı birer şihab-ı sakit [kayan yıldız] gibi gözünden düşmüştü. Onun da lastikli bir arabası, emrine amade bir otosu... ağır ve kıbar salonları, muntazam hizmetkârları vardı. Fakat niçin bedbahttı. Niçin eksiklik hissediyordu... Sonra başını sallayarak,

“Ah bu metrukiyet, bu nisyan ve bu müthiş acz,” diye mırıldandı. Zevcinin haksızlığını daha iyi anlamak için tekrar aynanın önüne gitti. Bluzunu çıkardı. Jüpünü³ fırlattı. Uzun mevcedar [dalgalı] saçlarını arkasına döktü. Mavi ropdöşambri içinde dilber resmini seyrederken mütebessim ve vakur başını sallıyordu... Hakikaten nigâr-ı sarışınların en güzeliydi... Primadonnanın dolgun ve müşteha [arzu edilen] vücudu ile hiç benzemeyen narin, levent bir endamı, altın saçları, derin ela gözleri vardı... Ağır ve metin hatvellerle [adımlarla] tekrar yerine oturduğu zaman güzel gözlerini gölgeleyen biraz evvelki asabi mağmumiyyeti hemen zail olmuştu. Şimdi gözlerinde intikam ve gurur lemaları yanıyordu. Koltuğa yaslandı... Gözlerinin önünde bütün menakıb-ı hayatiyesi [yaşamının övünülecek vasıfları] teselsül etmeye [zincirleme geçmeye] başladı. Evvela pür ümit ve zaferle dolu, handan ve şadan genç kızlığını düşündü. Onun ta beş seneden beri mektebi

3 juppe: (Fr.) etek.

bitirip hayata atıldığından beri pek çok muvaffakiyetleri vardı. Çok beğenilmişti. İzdivacının yedinci ayı ihmal olunamayacak, bir primadonna'nın kirli aşkına feda edilemeyecek bir hüsnü [güzelliği], bir kadınlığı vardı... Günahkâr değil, fakat biraz tecrübeli bir genç kız olarak bu adam karşısına çıktığı zaman onu yeni hayatın müsaadesi derecesinde tetkik ederek kabul etmişti... İşte hiç bilmeyerek yahut bir sokak tesadüfûyle yapılmış bir izdivaç değil, müteaddit kibar salonlarında ve kendi evlerinde görüşülerek, hatta birkaç aylar tanışılarak akdedilmiş bir rabita!.. Bundan pek çok saadet ve muvaffakiyet ümit etmişti. Onun da kadınlığa, zevceliğe, valideliğe dair birçok sevimli kararları vardı... Fakat üç ay evvel İstanbul'a gelen ve Beyoğlu âlemini tutuşturan bir primadonna onun emellerini, kararlarını zir ü zeber [yerle bir] etmişti. Bütün bu düşüncelerin kasvetiyle ezilerek kalktı... Masanın üstündeki risaleleri karıştırmaya başladı. Yarım bıraktığı bir makaleyi ikmal ederek gözleri daldı... Ne kadar haklı ve insani yazılmıştı. İslam kadınlarının asabiyetini, maceracı, hayalperest, tembel, hasta mizaç ve düzensiz olmalarını bittabi iyi bir zevce, memleketin ihtiyacatına göre bir valide olamadıklarının esbab ve avamiliğini hep tarz-ı hayatımıza atfediyordu... Nigâr, "Ne olacak?" diyordu. "Bizde kadınlar daima yalnızlığa mahkûm, zevçler sahipsiz, böyle iştirakler hiç şüphesiz esaslı aile teşkilatına kâfi gelemiyor... Hatta beşeriyet bile hemen bilaistisna cûzi külli farklarla mantık ile değil, fakat bütün saik-i harekâtı olan hissiyyatı ile kadını daima mağlup ve esir, erkeği her zaman hâkim ve galip görmeye alışmış..." Tekrar kendi hesabına [düşüncelerine] rûcu etti [döndü]. Şimdi hayali, meçhul bir apartmanın gizli, sıcak ve zarif bir odasına girdi. Orada zevcini primadonna'nın işvelerine meshur, sarhoş, dizlerinin dibinde perestîşkâr gördü... Etrafa daha derin bir tecessüsle kulak verdi. Hiçbir ses yoktu. Kalktı. Sert adımlarla pencereye yaklaştı; havanın bürûdetine [soğukluğuna] rağmen camı açtı. Panjuru itti. Tekrar camı indirirken, hemen bir aydan beri karşiki beyaz konağın büyük ve ziyadar penceresini yine aydınlık gördü... Bir aydan beri hep korkarak, bir tehlike gibi, görmek istemediği gölge yine orada idi... Bilmem nasıl bir fikir ile bu sefer

kaçmadı. Karşısında ve artık gölgenin hareketlerini dikkatle takip ederken birden kapının önünde tevakkuf eden [duran] muhteşem bir arabanın gürültüsünü müteakip kapının çanı, evin derin sükûtunu yırtmaya başladı.

Makriköy

Nezihe Muhiddin

Ümit ve intizar*

Küçük Hikâye

Bundan birkaç ay evvel bin türlü zahmetlerle Boğaziçi vapurlarından birine binmiştim. Kamarada bir yer bulmak saadetinin verdiği neşe ile oturur oturmaz o sabah okumaya vakit bulamadığım sevgili gazetelerime göz gezdirmeye başladım. Biraz geç kalınca sabahları Atı'yi bulmak müşkül oluyor. Hatta bazı sabahlar mahrumiyet bile var... Ben mütalaa ile meşgulken karşımda oturan genç ve güzel bir hanım ufak bir tevfikimden [alıkonmamdan] istifade ederek sevimli bir tebessüme terfik ettiği [kattığı] bir cümleyi fırlattı:

“Galiba gazetelere merakınız ziyade?..” Bittabi cevapsız bırakmak kaabil değildi aynı tebessüm ve kısa bir “Evet...” ile iktifa ettim [yetindim].

“Bu sabah hastalıklara ait bir makale vardı okudunuz mu? Galiba *Tasvir-i Eşkâr*'da idi.” Tekrar başımı kaldırarak, “Hayır,” dedim.

“Bu esnada ne de çok hastalık var değil mi efendim?.. Hele İspanyol nezlesi!..” Artık anladım ki mütalaaaya imkân-ı devam yoktu... Gazeteleri

* *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, s. 88 (5 Teşrin-i Evvel 1918), 1047-9.

bir tarafa bırakarak gözlerimi, görüşmek arzusuna galebe edemeyen muhatabeye çevirerek görüşmeye hazırlandım.

“Evet, İspanyol nezlesine tutulmayan kalmadı, zannederim epeyce de mühim ıstırapları var,” dedim.

“Sormayınız efendim baksanıza halime!.. Ölü rengi bağladım, evvelce görmüş olsa idiniz şaşar idiniz. Pek toplu idim...”

Sonra tecessüsümü celp ve beni suale mecbur edecek esrarlı bir vaziyetle ilave etti:

“Yalnız hastalık da değil ya?..”

Bu kelimeyi bitirir bitirmez derin bir ah çekerek elleriyle oynadı ve biraz bekledi... Bittabi cevap veremedim. O, gözlerimde beliren ifade-i istifhamı kâfi görerek tekrar başladı.

Bu sefer hayretimi celp ve kadınlık hissimi tahrik edecek bir sıfatla kısaca,

“Zevcim üzerime evlendi,” dedikten sonra bir heykel-i yeis gibi bir müddet bilâhareket kaldı... Karşımda büyük ve ruhi bir ihtiyaçla söz söylemek, acılarını dökmek, tesliyet [avutulma] ve samimiyet aramak arzusunun izhar eden hanım, gerek kıyafet ve etvar [tavırlar], gerek tarz-ı ifade itibariyle her önüne gelene ifşa-yı vaz-ı mahremiyet [mahremiyetini terk ederek ifşa] eden mahalle hanımları zümresinden değil idi. Burada cüzi ve külli farklarla kadınlığı yekdiğerine yaklaştıran umumi bir halet-ruhiye, bir vasf-ı müşterek var. Bir sûrat-i berkiye ile [şimşek gibi] bu fikir dimağımı işgal ederken o hâlâ vaz-ı istifhamını [soru soran tavrını] bozmamıştı.

“Çok yazıklı” dedim. Sonra daha kalbi ilave ettim... “Sizin gibi bir hanımın üzerine çok yazıklı..”

Hanımı bu iştirakin teellümü [kederlenişi] daha ziyade ateşledi. Mütezayit bir samimiyetle yanıma sokularak, “Bilseniz,” dedi, “altı ay hiçbir zevç ve zevcenin muvaffak olamadığı bir tarzda yaşadık. Evvelce Şişli’de oturuyorduk... Bir gün bana doğru yolda tesadüf ederek beğenmiş. Haberim olmadan takip etmiş... Bir yolunu bularak biraderime takdim edilmeye de muvaffak olmuş.” Bu sözleri söylerken sedası şuh bir nağme, gözleri parlak ve şen bir renk alıyordu. “Bu münasebetle ailece tanıştık.

Ve altı ay görüştük, ben o zaman on altı yaşında, bastığım yeri bilmeyecek derecede çılgın ve çocuktum. O benimle izdivaç emelini izhar ettiği zaman artık yanına çıkmadım... Annem ve büyüklerim itiraz ettiler...

'Mebustur,' dediler. 'Memleketinde zevcesi veya nişanlısı bulunmak muhtemeldir, burada boş kalmamak için böyle izdivaçlar nadir değil...'

Herhalde benim üzerimde iyi bir tesir bırakmış olacak ki hepsine cevap buldum. Daha ziyade ısrar ettikleri zaman tehdide bile kalktım: 'Kaçarım,' dedim.

Nihayet karar verildi. Ayrı bir apartman tuttuk... O, bir zevcin kansısına ne kadar bezl-i ihtimam etmesi [çok özen göstermesi] kabilse hiçbirini dirig etmedi [esirgemedi]. Beni müteessir edecek en basit bir hareketten bile müctenib idi [sakındı]. Maddi cihetine gelince: Altı ay zarfında tamam iki bin beş yüz lira feda etti... Kendisinin bu iyi muameleleri beni ona çok raptetti... Büyük bir itimatla mesut ve müsterih yaşıyordum. Altıncı ayı bu saadetle dolu günlerin üstünden siyah bir bulut geçti. Bir müddet-i kalile ve muvakkate [kısaca ve geçici bir süre] için memleketine gitmeye mecbur olduğunu anlattı. Bizim için artık keder ve matem devresi açıldı. O da benimle beraber ağlıyordu. Nihayet on beş günde avdet edeceğini söyleyerek bir gün yolculuğa çıktı. Bu on beş günü ne derin bir hüzün içinde geçirdiğimi tasavvur edemezsiniz... Kendisinden hiçbir haber alamadım. On beş gün bir ayı buldu... Her gün tahammülfersa, takatşiken bir asr-ı ızdırab gibi geçti. Nihayet ikinci ayı ikmal etti. Artık ne hale geldiğimi, intizarla nasıl kavrulduğumu bir düşününüz! Telgraf telgraf üstüne yazıyordum. Hiçbirine cevap yok... Yataklara serildim. Kendime geldiğim zaman bana cevabi bir telgraf verdiler. Bu da dayızademe hitaben yazılmıştı... Kısaca evlendiğini haber veriyordu. Hastalığım nüksetti. Biraz iyileşirken İspanyol nezlesine tutuldum. Şimdi gördüğünüz gibi, zayıf, asabi ve hırçın oldum. Annem üzmek için bir şeye karışmıyor. İç sıkıntısından her gün sokaklardayım, başka türlü def-i gam kabil olmuyor." Vapur iskeleye yanaşırken ayağa kalktı. Ben çok müteessir olmuşum, o hafiflemişti. Kaderine yavaş yavaş alışanlara mahsus bir sükûn-ı tesliyetle son sözlerini ikmal etti.

"Nasıl olsa," dedi, "bir gün tekrar bana avdet edecektir. Sabır lazım.

Benim gibi kadını taşrada nerede bulacak?..”

Bu ümit ve intizar onun hasta ve iradesiz gibi ruhuna verilen teselliler arasında telkin edilerek munis bir kanaat-i hissiye halinde takarrür etmiş [yerleşmiş] olduğu anlaşıyordu. Veda ederek ayrıldı... Mebhut [şaşkın] kalmıştım.

Birkaç gün sonra hanıma gayet muhteşem bir tuvaletle Beyoğlu'nun kiralık ve açık, körüklü bir arabasında etrafa aynı intizarlı gözlerle nigh-endaz olurken [bakarken] yine tesadüf ettim.

Nezihe Muhiddin

*İstanbul'da bir mahallenin sabah levhaları**

Ta uzaklarda... surlara yakın İstanbul'un metruk, sefaletnûma [sefalet içinde], zulmetfeza [karanlığı çoğaltan], hayatsız, dar bir sokağı... Eğri ve çamurlu taşlar arasında yağmurdan birikmiş kirli, mütefessih [kokuşmuş] sulardan; sonbahar güneşinin ölgün hararetiyle tebahhur eden [buharlaşan] müteaffin [kokuşmuş] bir rayiha yükselerek civarındaki mail-i indiham [yıkılmaya yüz tutmuş] köhne evlerin renksiz ve mariz [hastalıklı] cephelerinde alil [illetli] gözler gibi karanlık çukurlardan ibaret pencereleri bulanık bir buğu tabakası setrediyor [örtüyor]... Sabah erken... Güneş afaka [ufuklara] henüz bir setre-i sufret [sarı örtü] çekmiş, donuk, müteverrim [veremli], mebka [gözü yaşlı] bir çehre ile yükseliyor... Siyah ve gamgîn [gamlı] evler, bütün sekene-i sefalet [sefaletin sakinleri], havle-i kasavetiyle [kasvetli çevresiyle] beraber derin, müziç bir nevm-i tevekkül [kabulleniş uykusu] içinde hâbîde [uykuda]... Etraf ve civar makberi bir sükûna müstağrak [gömülü]... Biraz ileride yaz güneşinin neşedar hararetiyle iki aylık bir hayat-ı teranedar yaşadıktan sonra yavrularla beraber hicret eden kuşların تنها bıraktıkları mebhut

• Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s. 89 (12 Teşrin-i Evvel 1918), 1062-64.

[şaşkın] ve perişan bir duvarın enkaz-ı pejmürdesi... Bu manasız taş yığını arasında yetişen vahşi bir iki ot parçası, hayat-ı beşerin miskin, zellil [düşkün] ve nihaysiz ihtiyaçlarına sanki bir hande-i hadâretle [yeşillğin gülümseyişiyle] tebessüm ediyor... Mescidin köşesindeki medresenin dar pencerelerinde titreyen yağ kandillerinin soluk ziyaları sönerrek birkaç solgun çehrelî, beyaz sarıklı gençler her sabahın mükerrer ve yeknesak itiyadı ile şadırvanda toplanırken beyaz ve kıvrıcık, bağlı saçları uzun, mebzul sakalına karışan, yine uzun beyaz kaşları arasında hayatın hiçbir hırsı için parlamamış donuk mavi gözleri seçilen, tekkenin dervîşi cansız sinirleri, camit [donuk] ruhu ile şadırvandaki âbidine [ibadet edenlerine] iltihak ediyor. O, her gün tekkenin kapısı önündeki hasır iskemlenin üzerinde camit ve dalgın heyetiyle sanki bir heykel-i yeis ve füturdur... Minarelerin alemlerini saklayan sisler yavaş yavaş çekiliyor... Biraz sonra mutazarrı [yakaran] ve niyazkâr bir lahn-i uhrevî [uhrevî ses] pûr huşu nağmelerle bu mütevekkil ve kanaatkâr kalplere bir vaad-i necat-ı ukba [ahrette kurtuluş vaadi], bir teselli-i ümid-i ferda seriyor... Şimdi evlerin fersude [yıpranmış] döşemeleri gıcırıyor, sefalet-dide kapılar entnlerle açılıyor. Kır sakallı, belleri bükük, sabırlı ve nurani ihtiyarlar muhteriz [sakınan] hatvelerle [adımlarla] mahallenin mescidine şitab ediyor [koşuyor]... Akşamın bin renkli mihan [sıkıntılar] ve meşakkına [zorluklarına] rağmen sabah uykusunu da feda eden kadınlar beyaz ve temiz örtüleriyle imanlı ruhlarını kibriyaya [Tanrıya] açmış bulunuyorlar... Biraz sonra namaz bitiyor... Camiye gidenler yüzlerinde bir ümid-i dindarane ile avdet ediyorlar [geri dönüyorlar]. Yine her taraf renksiz ve sessiz... Uzaktan sabahın ilk satıcılarının “süt... süt” diyen mağmum [gamlı] ve fasiladar sedaları boğuk boğuk aksederek sükûn arasında erirken kapıların biri aralanıyor... Sarı, kansız bir beşerenin [derinin] ihata ettiği [sardığı] veridleri [toplardamarları] kararmış kadit bir el uzanarak kalayı silinmiş bir kap uzatıyor... Yukarıdan bimecal [mecalsiz] sadrını [göğsünü] hırpalayan öksürükleri duyulan natûvan [güçsüz] torununun o günkü gıdasını alırken, çıplak ayaklarındaki takunyaların muttarit tıkırtıları ile sabah kahvesine iştirak etmek üzere gelen komşu teyzenin suallerine cevap veriyor.

“Kız bacı Hürmüz menla¹ nefes ettikten sonra, kırk bir buçuk bu gece rahat uyudu.” Sonra çeteleye çizdiği yüz dirhemlik işaretlerin henüz neticesini görememekten mütevellit endişesini ketm edemeyen [gizleyemeyen] sütçünün enzar-ı ıstıbahı [şüpheli bakışları] karşısında, bütün uzeymat-ı vechiyesinin [yüzünün kemikciklerinin] tebarüzlerini gösteren buruşuk deri gilzetle [kabalıkla] takallüs ederek [büzülerek] dişsiz ağzından homurdanıyordu.

“Ay başına! Ay başına...”

Sütçüleri takip eden sabah satıcılarının sesleri ahenksiz, vezinsiz, gamgameler [böğürtüler] yaparken mahallede artık hayat izleri başlıyor... Mescidin yanındaki mektebe giden çocuklar: Kimisi bakiye-i nevmin [uykunun devamının] verdiği rehavetle sersem. Kimisi gündeliğini alalmaktan mütevellit mahzun, diğerleri kalfanın falakalarına ince kızıcık değneklerinin hırslı ve tehditkâr darbeler[e] rağmen firar planı hazırlamakla mütelaşı [telaşlı]... Kimisi şekline nispeten vakur, kâh kaydırak hutûtunu [çizgilerini] çizerek, kâh çeşmeden iki kova suyu sallana sallana getiren, dokuma donuna kadar etekleri belinde toplanmış ahiretlik kıza taş atarak yahut mütevazın ve mukaffa şutum [kaba saba küfürler] ile birbirinin feslerini kaparak kafile kafile mektep avlusunda birleşiyorlar ve hocanın gürleyen sada-yı haşyetiyle içeri giriyorlar...

Birden mahallede bir vaka şüyu buluyor [duyuluyor]. Çıkmaz sokakın içinde çökmüş bir evin sakf-ı harabında [harap çatısında] en müellim bir telaş teressüm ediyor [şekilleniyor], ara sıra hıçkırıklar, matemler, giryeler [gözyaşları], figanlar fışkırıyor... Sokakta tembel ve mütecessis doluşan bir iki komşu fısıltılarla konuşuyor.

“Tahsildarların evinde ne oldu?..”

“Ne olacak? Ogulları sizlere ömür oldu... Bir hastalık ismi uydurdular... Dağlar gibi delikanlı hekimlerin kurbanı gitti...”

“Vah zavallı daha bu sene mülazım çıkmıştı!.. Talihsiz ana baba evlatlarının ekmeğini yemeye hazırlanırken mezarını kazıyorlar!.. Dünya bu yahu.”

Mahallenin imamı, bekçisi o günkü hasılattan mütevellit bir sürur-ı sefil [sefil sevinç] çehrelerinde sıtırken bir vaz-ı dindarane ile bedbaht

1 molla (Lexicon, 2014).

ölünün son ihtiyaçlarını sakit [sessiz] ve tabii hareketlerle o aşıyan-ı me-
lale taşıyorlar.....

Kahvede mahalle gençlerinin şakalarına mağlup görünmek istemeyen,
pembe frenkgömleği, yeni libası [elbisesi] ile mağrur yürüyen aşıboyalı eve
güveyi gidecek genç, kınagecesinin tarabnâk [eglenceli] yorgunluğuna
rağmen iri rastıklı kaşlarının üstündeki sarı gaz boyama hotozunda bir de-
met sümbülle ellerindeki zilli maşaların şıkırtılarına uyarak hâlâ raks eden
çenginin karşısında, taç ve yapıştırılmaları getirecek olan yağlıkçıya intizar
eden [bekleyen] mahcup gelinle, koltuk merasimine hazırlanıyordu...

Nezihe Muhiddin

Nevmîdî

Karanlık ufuklardan “Tantal”ın sada-yı hasiri [hasret dolu sesi] soruyordu: “Önünde parlayan bir damla billur nedir?”

“Bir katre [damla] gözyaşı.”

“Niçin o kadar derin bakıyorsun?”

“Evet Tantal çünkü bir derya-yı gam, zübde-i âlâm [elemelerin özü] kâinat-ı hissiyemin makes-i matemî [matemin yansması]... ruhumu ezen zulûmlerin hûlasası.. İçinde, siyah bulutlarla mestur [örtülü] hayatımın rengârenk sahneleri var. Umkunda [derinliklerinde] büyük bir âlem-i hüsrân yaşıyor...”

“Hüsrânın bendinde [bağında] çok mu?..”

“Belki.”

“Derdin, elemin ne?..”

“Aşksız, rabıtasız kaldım. Arasında yaşadığım mevcutlarla [varlıklarla] alakam yok. Dünyanın bütün lezaizi [lezzetleri] bir hiç-i muzlim... Karanlıkta kaldım. Bu, inanmak ihtiyacı ile çırpınan âbid [ibadet eden] bir ruhun imansız kalmasına benziyor... İnsanı hayata raptedecek bağlardan birini aradım... Senelerce mabed-i aşkı serseri tavaf ettim. Göğsümdeki

- Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası, s. 93 (9 Teşrin-i Sani 1918), 1125-26.

kutsi imanı teyit edecek bir kible bulamadım. Başımı koyduğum secde-gâhlar hep alnımı yaktı... Acı, ısırap arasında kararsız bir beynamaz oldum. Bir kumru gibi helecanlı ve sıcak göğsüm sanki bir buz parçası gibi dondu. Bu incimad [dönüş] gittikçe ittisa ederek [genişleyerek] mevcudiyetime sirayet ediyor. Fakat bu donmuş, bihareket [hareketsiz] vücudumda bütün hüsrânları duyan bir merkez-i ıztırab var...”

Tantal: “Görmüyor musun ey genç mahluk? Başının üstündeki taze dallardan rengin [renkli] ve leziz meyveler sarkıyor... Önünde yeşil, behiştasa [cennet gibi] bir yol uzanmış, pür rayiha [kokulu] çiçeklerden mutarra [taze] bir demet yap... Ayaklarının altında zehebda [altınlı] bir ırmak parlıyor... Bu altın sudan iç...”

“Hepsi serap Tantal koşmaya takatim yok...”

“Mavi gökte parlayan güneşe bak. Dünya cennet gibi revnakdar...”

“Benim güneşim üful etmiş [sönmüş] kâinat gözümde seyyieabad [sonsuz kötülük]...”

“Mademki dünyanın lezaizinden istifade etmeyi bilmiyorsun, o halde sabırlı ol, dünyada mahrum yaşayanlara cennette mevcut ezvâk-ı biniha-ye [sonsuz zevkler] var...”

“Cennet de bana zindan olur, istemem.”

“O halde sesin niçin giryenâk [dokunaklı], şikâyetin nedir?..”

“Dünya şekil değiştirmekten ibaret bir silsile-i istihalat [başkalaşım lar silsilesi]. Toprak da olsam, zerratım herhangi bir şekle inkılap etse o bû-yûk yaranın acısı dinmeyecek. Benim bütün mevcudiyetimi birden yok etmeye kadir misin Tantal?..”

“Oh benden öyle bir kudret istedin ki genç mahluk, buna tabiatın bütün ilahları bile kadir olamaz. Ben yaşamak istiyorum, ufak bir iktidarım olsa idi, asırlarca atş [susuzluk] içinde kavrulan boğazıma bir katre su dökmek, açlıkla titreyen vücuduma biraz kuvvet-i hayat bahşetmek için zincirlerimi parçalardım.”

“Ben hayata düşman, sen ona haris! Bir mütezadd-ı muntahali [son keredeki zıtlıkta] bir hırsın şikâriyiz [ganimetiyiz]. Hemhal değiliz Tantal.”

İtiraf

Küçük Hikâye

Muharriri: Nezihe Muhiddin

Gençliğinin muhteşem, şahane hüsnünden hâlâ zengin bakiyeler saklayan Prenses Nazlı, her akşamüstü itiyadı ile, arkasındaki vâsi [geniş], loş korunun koyu nefti gölgelerine bürünen yalısının bahçesinde; dallarında, yapraklarında bin bir hatıra gizleyen büyük çamın altındaki kamış koltuğa yaslanmış, akşamın eflatun yaldızlı iltimaları [ışılıtları] ile süzülen Boğaz'ın seyyal sularına dalmıştı. Bahçenin derin ve haşmetli sükûnunu dalgalandırarak geçen rûzgâr, prensesin hâlâ pembe ve düzgün ciltli, yarı kapalı, düşündürücü nazarlı, müteazzım [azametli] alınlı simasının etrafını bir güvercin kanadı gibi süsleyen beyaz ipek saçlarını okşuyor ve o beyaz ipek saçlarından içtiği ıtır çiçekten çiçeğe taşıyordu. Ayaklarının altındaki kumları çıtırdatmaktan çekinen ihtiyar, zayıf, uzun bir haremagası ağaçların gölgesine sinerek, kadit elleriyle redingotunun önünü kavuşturup muhteşem hanımına bir selam-ı tazimle [saygıyla eğilerek] ge-

• *Kadın Yolu*, s. 4 (6 Ağustos 1341 [1925]), 12-14.

çiyor... Civarda, sanki nefes almaktan ihtiraz eden [çekinen] bir hava-yı hürmet dolaşıyor...

Boğaziçi'nde şanlı, canlı bir aheng-i debdebe ile çalkalanan âlemde, bu büyük, mutantan [gösterişli] yalı, nice kibar gençlere efsanevi hülyalar yaşatmış, sahilinde peri rüyaları dolaşan bu beyaz kâşane; genç, güzel, vakur sahibiyile gönülleri ne asil bir heyecanla titretmiş ve sahilleri vecd ile öpen, müveccehlere [ilgilenenlere] ne ateşin [ateşli] sevda mısraları tevdi edilmişti!..

Kışın Mısır'ın munis ve muşşa muhitinde, Boğaz'ın muattar [ıtırılı] yaz gecelerinin ruhuna işlediği latif hayalleri mest ve mahmur kuştüyü yastıkların hariminde [bucagında] tekrar yaşayan sahibinin avdetine intizar eden [bekleyen] sessiz ve تنها yalı, kapalı panjurlarına asılan manayı istifhama [soru taşıyan anlamına] ketum bir çehre-i muamma ile sükût ederek, yürekleri hasret havası ile Mısır'ın kıvgın ve payansız [sonsuz] çöllerine çekirdi.

Prences Nazlı, bir aşk melekesinin timsali gibi gönüllere taht kurduğu zamanlar etrafına Binbir Gece Masallar'ından efsaneler örülür; Boğaziçi'nin şiir ve füsununa hayalnevaz [hayalleri okşayan] bir şiir-i garam [aşk şiiri] serpen bu muhteşem kadın gönülден gönüle fısıldanan bir aşk ve emel mısraı olurdu...

Mısır'da da onun için, Kleopatra ve Züleyhaların haile-i¹ aşkını husu-fa uğratan [talihini karartan] muhayyel, müheyyic [heyecanlı] âlemler ib-da edilirdi [yaratılırdı]. Bütün bir tahayyulat ve tasavvuratın etrafına çizdiği müzehher [çiçekli], müzeyyen [süslü] sevda ve heyecan çerçevesinden, cazip ve emsalsiz bir hüsn ile gönülleri teshir [zapt] eden prenses, mağrur bir tebessümle her şeye lakayt ve bitahassüs [duygulanmadan] gülerdi... His ve hayal, takdir ve perestişin [tapınmanın] en rakik en-sâcından [dokularından] örülerek bu serazad [özgür] ve mağrur şikâr [av] hüsnün [güzelliğin] önüne atılan şebeke-i garam [aşk ağı], onun altın saçlarına, vakur ve mevzun ayaklarına dolaşamamıştı... Prensесin be-yaz ve nermin [yumuşak] göğsünün içinde çarpan kalbin, sıcak diyarların zehirleyen, bir çiçeği, yahut yalçın bir kaya parçası kadar mukavim ol-

1 Metinde "hailine".

duğuna hükmetmişlerdi. O, sanki, tamamen Mısır'ın kızgın kumlarına coşkun ve ibadetkâr aşklarının vecdiyle secde eden âşıkları yılanlarla zehirleyen zalim bir melekenin müteazzım ve mağrur bir kıızıydı!..

Halbuki, onun beyaz göğsünde gizlenen kalpte; bütün zahiri gurur ve lakaydisine rağmen, aşkın hicranları ile kıvranmış, o muhteşem kadın da, eriyen vakarı ile Havva'nın hisli ve içli kızları gibi bir sevgilinin hayal-i anuduna [inatçı hayaline] ağlamış, ağlamıştı. Çok sevilmiş fakat yegâne sevdiği adamın kayıtsızlığı karşısında; vakarını, ihtişamını, kibir ve gururunu ezip çiğneyen bir zaaf ve meclubiyetle [tutkunlukla] harap ve mustarip inlemişti!.. Alnındaki ince çizgiler, dudaklarının etrafındaki zarif ve manidar kınışıklıklar, hep kalp hicranlarının birer mecra-yı elemi idi... Şimdi prenses, geçmişin hasretiyle serinleşen rüzgârın nevaizleriyle [okşayışlarıyla] okşanan beyaz maşlahı ile, sonbaharın, hicranları ile dolgunlaşan kuytu akşam gölgelerinin içinde bir hayal kadar samit [sessiz] ve rüyavi idi. Sakit ve samit vaziyetin altında gizlenen dolgun kalbinin bütün teskin edilmemiş istiyakları dudaklarından taşmaya müheyya [hazır] duruyordu. Beyaz saçlarla haledar [haleli] vakur başını; karşısında bir sü-kût-ı hürmetle susan aynı yaşta sevimli ve munis kadına çevirdi. Bu, onun pek sevgili bir nedimesi idi:

“Ne kadar daldık! Değil mi Vicdan Hanım?”

“Evet çok dalgındınız prenses!..”

Prensес güldü. “Yalnız ben mi dalgındım?” diye sordu. Sonra gizli bir sesle birdenbire ilave etti. “Acaba hayatta hiç sevmemiş kadın var mıdır?..”

“Vardır Prensес!..”

“Nasıl hükmediyorsun buna Vicdan Hanım!..”

“Karşımda timsali var da... onun için Prensес!..”

“Kim bu kadın?..”

“Siz! Prensес siz!..”

“Ben mi?.. Çok yanlış! Ben bir misal teşkil edemem! Çünkü ben de sevdim!..”

“Siz mi!.. Siz de sevdiniz mi prensес!?..”

“Evet ben de sevdim! Hem de çok ıstırap çekerek sevdim Vicdan Hanım!..”

“Kalbinizi kazanan dünyanın en mesudu kimdi acaba?..”

Prensese yine bir lahza daldı. Nermin gözkapakların gizlediği süzgün gözler bir hayali takipten kurtulamayarak cevap verdi:

“Ben de bilmiyorum!.. O kimdi? O bir hayaldi! Vicdan Hanım... Yahut hayatta her kalbe bir defa doğan büyük ve ilahi heyecanın bir timsaliydi!.. Hâlâ layıkıyla kim olduğunu bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa; gözlerinin şulesiyle karşılaşan gözlerim o dakikadan sonra, artık ondan başka bir şey görmez olmuştu: Ne vazife, ne mevki, ne servet, ne asalet, ne hüsn, ne muvaffakiyet, hatta... Hatta hepsinin fevkinde olan kadınlığım, gururum!.. Hiçbirinin kudret ve kuvveti kalmamıştı!..”

Prensese gittikçe heyecanla yükselen hassas sesini göğsüne sindirmeye çalışarak devam etti...

“Ona, bir gün Küçüksu’da tesadüf etmiştim... Çayır تنها, deniz rakit [durgun], sema berrak bir bahar günü idi... Kayıktan çıkıp, taze çimenlerin arasında dolaşmak arzusu mukavemet edilmez bir ihtiyaçla beni çekti... Yanımdaki ile beraber bir müddet çayırda dolaştık... Kalbimde bu taze günün şevkiyle doldurulmaz bir ihtiyaç, gizli bir heyecan vardı... Sanki kalbimde, billur su katrelerine [damlalarına] açılmış bir bahar çiçeğinin harareti vardı... Tekrar kayığa binmek için iskeleye yaklaştığımız zaman, orada orta boylu, esmer ciltli hiç de harikulade bir şeyi olmayan bir zabıt de sandalına binmek üzere idi... Beni görünce çok zarif, çok sevimli bir tavırla kendi sandalına iskeleden çekilmesini emrederek bizim kayığın yanaşmasını işaret etti. Biraz muhteriz [çekinen] fakat pek cazip ve tesirini ebediyen unutamayacağım bir nazarla ta kalbime, ruhuma baktığını hissediyor ve dünyada hissedemediğim bir zevk ve saadeti hissediyordum. Gözlerim bilâihtiyar onun sevimli nazarlarına iliştiği dakikada aldığım nefes, hayatın en leziz, en mutarra bir havası idi. Mesut olmuşum. Saadeti derin bir zevk ile duymuşum. Eve dönünceye kadar münbasit [şen] ve mesut, ilahi bir heyecanla sarhoş gibiydim!.. Onu sevmiştim!.. Yıldırım gibi vurup yakan bir hisle onu sevmiştim! Vicdan Hanım! Yatağıma çekildikten sonra; nazarlarının ruhuma verdiği mestiyi [sarhoşluğu] tekrar tekrar yaşadım.

Ertesi günü bilâmuhakeme [düşünmeden] giyindim, yine Küçüksu’ya gittim... Her gölge medid [uzun] bir intizarla beni yeni bir heyecanla tit-

retti... Çok vakitsiz bir zamandan sular kararınca kadar onu bekledim... Bekledim... Fakat gelmedi!.. Ben oraya gider gitmez, onu, orada, müştak [arzulayan], mütehasşir [özleyen], hatta biraz sitemkâr heyecanla muntazır [bekler] bulacağıma çok inanmıştım... Bu ilk ümitsizlik, ilk sukutuhayal idi. Gönülüm kırılmış ve yorulmuştu. Yanımdakilerden utanmasam hıçkırık hıçkırık mektepli on beş yaşında bir kız gibi ağlayacaktım. İncinmiş, gururum yaralanmıştı... Melûl ve mustarip eve döndüm. Bu böyle iki üç gün devam etti. Fakat dördüncü günü beni çıldırtan bir tesadûf oldu... Beni görünce tanıdı... Aşına ve sehhar [büyüleyici] gözleriyle bana baktı. Bu sanki hayatın umulmaz bir saadeti olmuştu... Düşün Vicdan Hanım... Bir nazarı umulmaz, erişilmez bir saadet telakki eden ben, nice şahane ve yüksek perestişlere lakayt ve gayri mütenezzil [tenez-zil etmeden] arkamı çevirmiş bir kadındım!..

Hiç düşünmeden hissediyorum: Onun bir nazarı, bir işareti beni, en mukaddes şeyleri çiğnenecek kadar kuvvetli bir meclubiyetle çekip istediği serire [tahta] veya zillate çekip kaldırmaya ve sürüklemeye kadir idi.

Bu macera hep böyle sessiz, ketum devam etti... Tesadüflerde aşına, mütebessim ve hürmetkâr nazarlar!.. Fakat ben bununla iktifa edemiyordum. Her ne pahasına olursa olsun onun kalbini bilmek ihtiyacı ile hummalar içinde yanıyordum... Bu zararsız, temiz maceranın sonu vahim bir akıbete müncer olabilirdi [sürüklenebilirdi]. Bilhassa onun tarafından, sūs ve ziynet içinde yaşayan adi, zelil, mütenezzil [alçalmış] bir kadın telakki edilmek faciaların en büyüğü idi... Gururumun sesini duymak için topladığım bir an mantık, tahammül olunmaz bir esaret zinciri gibi beni bogdu... Nihayet ona imzasız, hatta başka bir lisanla gizlenen bir mektup yazdım... Ruhumun en ilahi bir heyecanı ile yazdığım o mektupla beni tanıyacağına çok emindim... O da nihayet bir sukut ve inkisar-ı hayal oldu... Cevap gelmedi. Ateşle, ıstırapla beklediğim cevap hiç gelmedi. Emin ol Vicdan Hanım, çok mustarip günler ve geceler geçiriyordum. Hayatımın, hissimin bu çözülmez muamması karşısında çıldıracaktım. Ağladım; ağladım, bir şey mi?.. Kendime lanet ettim. Bir daha oraya gitmemeye onu görmemeye ahdettim. Fakat verdiğim kararlar ertesi günü eriyip çözülüyor ve ben yine melûl ve zelil, muzmahil [darmadağın] ve makhur

[kahrolmuş], iradesiz ve sefil onu aramaktan kendimi men edemiyordum. Tesadüfler hep aynı nakarat gibi devam etti... Ben de bununla iktifaya mecbur oldum. Çünkü beni sevmemişti... Evet beni hiç sevmemişti. Ufak bir iltifatıma teşne olan gönüller arasında o müstesna kalmak, benim iradesiz aşkıma, fedakâr ve mustarip hislerime lakayt kalmıştı. Bu çok dehşetli, çok feci oldu... Ben adeta bu şedit [şiddetli] ve kahhar hissin elinde bir oyuncak, bir budala olmuştum. Mahrumiyetimi teskin ve teselli için gülünç bir çare bulmuştum. Her gece ona uzun, rıyasız, safiyane gözyaşları ile ıslanan mektuplar yazar, çektiğim bütün elemeleri döker ve mektubu yasığımın altına koyardım. Biraz sükûn bulan sinirlerim, ertesi günü bütün bu muazzaz hislerimi taşıyan o mektupları denizin lütufkâr ve katim [ketum] sinesine tevdi etmeye müsaade ederdi...

Nihayet Mısır'a avdet ettik. İki sene İstanbul'a dönemedik. Tekrar geldiğim zaman onu bir daha... bir daha göremedim... Fakat bir lahza da unutmadım... İşte kalplere bir defa doğan ezeli ebedi vasfını taşıyan büyük aşk! Yeri doldurulamaz yüksek ve ilahi aşk!..”

Korunun arkasından muhteriz yükselen solgun yarın ay, bu macerayı hisli bir sükûtle dinleyerek onun beyaz saçlarına teselliyetkâr ve zerrin bir buse ithaf ederken, prenses maşlahının kıvrımlarına düşen iki mühtez [titrek] gözyaşı arasında kalbi bir hiçkırıkla göğsü kabarak hasta ve kırık ruhunun sesiyle itiraf etti:

“Hâlâ... Hâlâ onu seviyorum!..”

*İstanbul ve Beyoğlu'ndan iki levha**

İstanbul'un en kuytu ve mütevazı bir mahallesinden başlıyorum: Güneşin ziyasından oraları pek de nasibdar değildir, eğri ve çarpık taşlarının arasındaki birikintilerden ekşi bir koku tereşşuh eder [sızar], taş yığınlarının ve harap duvarların kenarlarında tenbit eden [büyüyen] tozlu yeşilliklerde tuhaf bir samimiyet vardır. Civarlarında, yıkık, kırık gönüller gibi sönmeye müheyya [hazır] cılız mumların ışıklarında uyuklayan evliya türbelerinin paslı parmaklıklarında garip gönüllerin rengârenk ve solgun ümitleri gibi pejmürde parçalar sarkar, her akşam mutlaka mütevekkil bir el oralara kalbinin gizli bir dileğini ikad eder [yakar], kapılarında bekledikleri ölünün ruhaniyetinden, geniş aksakalına, çökük omuzlarına bir uhreviyet çökmüş olan ihtiyar türbedarın iri ve mebzul kır kaşlarının düşükleri arasına gizlenmiş soluk mavi gözlelerinden fanilere bir vaad-i ukba [ahret vaadi] pırıldar, fecrin alacakaranlığında gözlerini açan ihtiyarlar temiz, kalaylı küçük ibrikleriyle evvela abdestlerini tazelerler... Evin en yaşlı kadını dudaklarının arasına sıkışmış kalınca bir sigaranın keyif tazeleyen mavi dumanını savurarak kü-

* *Kadın Yolu*, s. 7 (27 Ağustos 1341 [1925]), 2-3.

çük pirinç mangalın başında köpüklü sabah kahveleri hazırlamakla meşguldür, orta yaşlısı akşamdan intizam ve nezafeti [temizliği] ihmal edilmemiş mutfaktır, kuyunun çıkırığı ile takunyelerin tıkırtısı bunu haber verir... Evin içinde yeni gelin varsa biraz muhteriz [çekingen] ve mahcup, kızarak, “Bey” diye çağırırken genç kalbinin utangan hislerini söylediği zevcini korkak korkak hazırlamakla meşguldür... Ev halkı bu iki çifti garip bir müsamaha ile daima görmezlikten gelmekle, onları sözde serbest bırakırlar... Fakat kayınvalidenin itirazları, asabı daima fırtına çıkarmaya müheyyadır, genç kadın her dakika bu hiras [korku] içindedir. Henüz bekâr kız sessiz ve sedasız, abdest alan efendibabaya havlu, boyunbağını bağlayan ağabaya el aynası taşır... Ebkem [dilsiz] duran kapının tokmağı evvela, küfeli ekmekçinin eliyle vurulur... Biraz sonra elindeki küçük sefertası ile çıkan en küçüğün hoyrat hareketiyle kapanan kapının gümbürtüsü; başında takkesi sabah namazının son kuudunda tespih çeken tiryaki efendibabaya hiddetli bir lahavle çektirir... Nihayet hanımı ile taşlıkta o günün ihtiyaçlarını konuşurken bir taraftan çarşı içindeki kanaatkâr ve kırk seneden beri hiç değişmeyen küçük dükkânın kapısını besmele ile açmak itiyadının verdiği bir isticâl arasında [acelecilikle] kapı çekilir... Kapının çekilişlerindeki ahenge alışık olan bitişik komşunun arka penceresinden çıkan yemenili bir başla evin kızı arasında bir musahabat [söyleşiler] başlarken büyükhanım ihmal-kârane başına çektiği en eski çarşafı ile sabah kahvesine çıkarken merdiven başından torununa talimat verir... Öğle güneşinin kızgın ateşleri taşları çatlatırken, köhne evlerin sık kafeslerinden taşan boğuk ve baygın bir havaya karışmış yorgun ve hisli ninni ahenkleri dökülür... Akşam serinliği sıcak sis tabakalarını dağıtmaya başlar, güneş viraneler arkasından kıpkızıl gurup ederken abani sarıklı ihtiyar biraz arkasında, hazır esvapçılardan alınmış dar omuzlu, uzun kollu koyu nefti yeni kostümü ve şık bastonu ile kendisini takip eden oğlu ile beraber mahallenin sokağına dahil olurlar. Köşe başındaki küçük kahvenin önünde aşinalara [tanıdıklara] verilen selamlardan sonra mescidin bodur minaresinde hazine ve kısa akşam ezanı başlarken falsolu kırışlerden sızan ut sesleri susar, küçük toprak bahçelerinde serin bir dut ağacının altına se-

rılmış eski hasırın üstünde, koyu garibaldi¹ gecese-falarının mütevazı te-
hessümü karşısında akşam kahvesiyle günün keyfini tamamlayan ev
halkına iştirak ederek yorgunluklarını alırlar... Bu sahne her gün böyle
başlar, böyle biter.

Gecenin gittikçe kalınlaşan zulmeti [karanlığı], kuytu köşelere siner-
ken yer yer parlayan medeniyet ışığı mütecessis [meraklı] nazarlar gibi
uzanır. İstanbul'un ortasında toplanan bir kalabalığın telaşlı telatumu
[çalkantısı] sanki mütezad [birbirine zıt] bir rüzgârla savrulan dalgalar gi-
bi bir kısmı şehrin köşelerine dağılarak söner; bir kısmı, yorgun alınları-
nı denizin temiz rüzgârına açarak, İstanbul'un eteklerinde pullu bir dan-
ıla gibi uzanan Köprü'ye hücum eder... Son vapurların düdüklü müte-
laşidir [telaşlıdır]. İstanbul cihetine sükût ve karanlık çökerken karşı ci-
hette kirli ve paslı bir şeyi örten muvakkat bir cila gibi bulanık bir ışık
parlar... Hele eski ve ihtiyar bir aşûfteye benzeyen Galata'nın keskin bir
ispirto buharı ile sarhoş olmuş korkunç bir hali vardır... Zannedersiniz ki
karanlık, dar sokaklarında, ellerinde sıyrılmış keskin ve sivri kamalarla
kûfûr pûskûren kuduz bir sürü behâim [hayvanlar] pusu kurmuştur...
Karmanyola,² yankesici, esrar ve cinayet yuvalarının arasından mütedeh-
hiş [dehşete kapılmış] ve mütevehhim [kuruntulu] geçersiniz... Tünel'in
bogucu imtidadından [uzayışından] sonra ciğerlerinize giren hava yaban-
cı ve yalancı bir havadır. Onda nesimin [esintinin] mesamatına [gözenek-
lerine] girmiş bin türlü unsur vardır. Galiz bir Ermeni cildinden tereşşuh
etmiş kirli bir ter kokusundan, mağşuş [karışık] bir Levanten nefesine ka-
dar ve her şey mevcuttur... Mağazaların süslü ve parlak camekânları, vü-
cutlarının satışına mukabil zilletle aldıkları paraların, oralara bezl edilmiş
[saçılmış] kârını sırttır... Oraları sanki fuhuş kaynağından cereyan eden
giry e ırmakların bir mansıbidir [makamıdır]... Muhteşem bir otomobilin
müteazzım [azametli] homurtusu sâmianızda [duyuşunuzda] temevvûç

1 galibarda: (İtalyan yurtsever Garibaldi'nin adından). Mora çalan koyu kırmızı renk.
(Larousse, 4369).

2 Kent içindeki ıssız bir yerde ölüm tehdidiyle yapılan soygun (Larousse, 6444).

ederken [dalgalanırken] gözleriniz, içinde mest ve mağrur nara atan siyah sivri feslilerin arasında en miskin bir zilletle sızmış bir kadın heyulası fark eder ve otomobile binmekten iğrenirsiniz... Cazbandın vahşi bir behimiyetiyle çalkalanan mest kahkahalarına uydurulmuş ayaklar baş döndürücü bir girdap gibi derinleşir ve ruhunuzu toprağın en mahuf [korkunç] bir gayyasına [kuyusuna] çeker... Bütün bu süslü, ziynetli felaketler; yıldızlı bir yaz seması altında sıkıntılı bir uykuya çöken ağır bir kâbus gibidir... Kahkahalar meşum bir puhu gibi tüylerinizi ürpertir... Bu da karşı yakanın içyüzünden gören gözlere açılan karanlık bir sahifedir.

Nezihe Muhiddin

-

“Gönül: Muamma”

Bir mektuptan müstensih
Muharriri: Nezihe Muhiddin

Sizi görmek istiyorum... Her ne pahasına olursa olsun sizi görmek istiyorum... Halbuki sizi görmediğim bir dakika yok... Bu ne garip... Bu çok garip şey!.. Bana o kadar yakınsınız ki gözlerimi kapamadan bile hayalinizi bir saniye kaybetmiyorum. Her yerde sizden bir şey var... Her ses ve sedada sizin sesinizin ahengini duyuyorum... Fakat yine sizi görmek istiyorum. Sizi nasıl ve ne tarzda görmek?.. Ben de bilmiyorum... Sizi birkaç defa; birçok defalar gördüm... Herhalde o görüşlerden hayaliniz daha samimi idi... Her gördüğüm zaman kalbim isyan etti: “Bu, o değildir,” dedi. O, hakikaten siz değildiniz... Ben sizi, siz olarak görmek istiyorum... Siz kimsiniz? Siz, yoksa benim hülyalarımın yarattığı bir hayal misiniz? Hayır kalbimdeki sevgili hayal sizsiniz... Fakat niçin sizi gördüğüm zaman ona benzetemiyorum?.. Sizi bana göstermeyen kalbimin o müthiş heyecanı mıdır? Ne olur? Karşıma, kalbimdeki

• Kadın Yolu, s. 7 (27 Ağustos 1341 [1925]), 6.

hayale benzeyerek çıkınız... O hayali siz ilham ettiniz... Ona benzeyerek, o olarak bana görününüz.

Ben sizi bilmeyerek, tanımayarak, hatta isminizi bile öğrenmeden düşünmeye başladım... Nefesim kesilinceye kadar sizi düşünüyorum. Bana yaşamanın zevkini, melalin, ıstırabın zevkini; acı zevkini en âli bir tahassüsle tanıttıran yüzünüzün en basit bir çizgisini bile unutturmadan sizi düşündüren kuvvet nedir? Bu aşk mıdır? Aşk?!.. Ne müptezel bir kelime!.. Rakı kokan ağızlardan, behimiyet sızan göğüslere kadar düşmüş olan bu bayağı kelimedenden ben nefret ederim. Yüksek ruhumun en ulvi bir heyecanına bu adi kelimeyi tavassut [aracılık] ettiremem... Mevcudiyetimi zapt eden güzel, rakik [ince] hislerimi size hûlâsa ederken her ağızdan çıkan, sizi seviyorum, cümlesini söyleyemem... Bunu, ellerin birbirine temas eden hassas cildi daha belîğ söyler... Ah ne olurdu?.. Mümkün olsa idi de gözlerin ve ellerin; kalbin, [...],¹ temayülâtın en âli tercümanı olan gözlerin ve ellerin ilahi ve nezih lisanı ile anlaşıp idik... Gözlerden kalbe, kalpten ellere toplanan söylenilmemiş emeller, arzular, alevler, heyecanlar, lerzeler [titreyişler], ne kutsi; vicdanınızdır... Ne olur artık beni kelimelerin tavassutuna muhtaç etmeyiniz... Ben bu cansız sözlerle hissiyatımı anlatmaya çalıştıkça gönülümün semasında müzehher [çiçekli], esfri [uçucu], pırıltılı kelebekler gibi uçuşan ve daima yükselen hislerimin nermi kanatlarını kırarak siyah topraklara düşürüyorum, yazık değil mi onlara?.. Kalbim sizin için çarparken bu hassas uzuv toprağa ait maddi unsurlardan semalara uçan bir tehalûkpervaz ile çırpınır...

Bu ilk ve son çılgın ve garip söylenişleri okuduğunuz zaman kim bilir hakkımda ne hükümler vereceksiniz?.. Belki deli, belki şımarık, belki hoppa, belki kayıtsız, belki basit bir mahluk değil mi?.. Eğer Havva'nın kızlarını, gözlerindeki baygın sürmelerle büyü yapan birer sihirbaz telakki ediyorsanız, kalbinin bütün safvet ve samimiyetiyle size bakan gözlerimin hiçbir kıymeti kalmayacak... Maskeli, şeytani yüzlerden, bir zevk-i tecessüsle hazretmeye alışmış iseniz beni bir ahmak zannedeceksiniz... Saçlarının tılsımlı tellerinden ördükleri ağlarla tuzak kuranların maharetine meshur [büyülenmiş] olanlardan iseniz bu biriya [riyasız] sükût beni nazarınızda sadeleştire-

1 Eksik/silik sözcük.

cek... Ne yapayım, dersiniz deyiniz... Fakat sakın haysiyetsiz ve bayağı demeyiniz!.. O zaman size çok kırıldım... Size danılırım... Size darılmak, size kırılmak hayatımın onulmaz bir yarası, unutulmaz bir musibeti olur...

Ben de istese idim... Çiçeklerin baygın kokuları ile buharlanmış loş ve sıcak bir odada sizi bir akşam çayına davet eder, ruhunuzu sihirli bir musiki ile uyuşturur, karşınızda mağrur, cazip, gizli bin bir vaziyet icat ederek sizi görünmeyen bağlarla kaprislerime bağlar, haberiniz olmadan arkamdan koştururdum... Fakat ben maske takamam... Riya ve efsun ile tutsu yakamam... Sizi saf bir mektepli kızcağız gibi gönlünde helecan... gözlerinde intizarla pencerenin önünde beklemeyi tercih ederim. Sizi tes-hir edip aynanın karşısında mağrur ve muzaffer gülmekten ise pencere-nin önünden bir hayal, bir gölge gibi geçtiğinizi fark ederek zebun ve mü-tehassis [özlem duyarak] arkanızdan ağlarsam daha çok mütehassis olu-rum. Artık sizi göreyim... Korkuyorum!.. Hayalinizle gözlerimin arasına bulanık bir tabaka girmeye başladı... Bu bulanık tabakanın büsbütün ka-rarıp, kalınlaşmasından korkuyorum!.. Hayalinizi kaybedersem bir âma gibi karanlıklarda kalacağım, kalpsiz yaşayacağım... Sizden hiçbir şey is-temeyeceğim... Zaten sizin benden, benim sizden hiçbir şey istemeye hakkımız yok... Hayatın gençlik yoluna ilk adım atanlar ellerini birbirine vurup etraflarında çiçekler toplayarak sevda demetleri bağlayabilirler... Biz ikimiz de bu yolun hemen yansına geldik... Bu yolda elbette serseri ve bisud [yararsız] dolaşmadık... İkimizin de yaptığımız güzel, sevimli hatta faideli binalar var... Emeklerle yaptığımız o binaları yıkamayız... Yalnız uzaktan birbirimize aşına, samimi gözlerle ruhumuzun selamını yollayalım... Fani kalplerimizde bu temiz, bu kutsi hiss-i layemut [ölüm-süz his], ebedi, bakir, solup ve sararmayan rengin bir çiçek gibi kalsın.

Aramızda tanışmaya vesile olan sebep bitti, hiç olmazsa o maddi se-beple tekrar görüşmek ihtimali vardı. O ümit de sönüp üful edince [yok olunca] zulmette [karanlıkta] kaldım... Ufuklardan, kara, meşum bulut-lar beklerken birdenbire yeni, nurani bir güneş doğdu... Siz de beni gör-mek istiyorsunuz öyle mi?.. Anladım ki başımı döndüren kuvvetli buh-ran kalbinizin cazibesidir... Fakat bu anlayış da kâfi değil... Bilirsiniz ki hisler hodkâmdir [bencildir]... Hodkâmlık kanaatsizdir. Kanaatsizlik ev-

vela hûsran, sonra hicran, nihayet nisyan [unutuş] olur... Ben sizi unutmak tasavvurundan bile korkuyorum... Ruhumda, güneş altında pırıldayan berrak bir su katresi gibi billurlaşan bu hissin bir gün öldürücü, kahhar [kahredici] bir damla gözyaşı olmasından korkuyorum!.. Muattar, temiz, nazlı bir çiçek gibi saklamak istediğim bu sevgili hayalin solup sararmasından korkuyorum!..

Ruhun temayûlatına kelimelerle şekil vermek kabil mi?.. İşte korkuyorum. Korkuyorum!.. Beni tatmin et... Beni inandır... Bana kuvvet ver aziz sevgili?!..

.

Sarhoş

Küçük Hikâye:
Muharriri: Nezihe Muhiddin

Hilal-i İhzar'a ithaf

Annem, babam tahsil ve terbiyeme itina ederken benim bir gayem vardı: Ben hiçbir zaman bir doktor, bir kimyager olmayacaktım. Tabiiyat [doğa bilimleri] okurken; bilahare evimin ve çocuklarımla sıhhatiyle alakadar olacak hıfzıssıhha dersine kuvvetli bir esas olması itibariyle ehemmiyet verdim. Riyaziyatta [matematikte], muzıl [zor] cebir muadilatını [denklemlerini] halledecek bir ışık bulamadım. Ancak muntazam bir bütçe tanzim edip alışverişlerde bana yardımcı olacak bir sühulet [kolaylık] aradım. Edebiyatı yalnız ruhumla his arkadaşlığı yapabilmek için takip ettim; yoksa bir şair veya edip olmak hatırıma gelmedi. Fransızca ve İngilizceyi ise iyi çocuklara malik olmak için lazım olan tetebbülarda [incelemelerde] bana rehberlik etsin diye öğrendim. Daha Beyoğlu dükkân-

• *Kadın Yolu*, s. 19 (15 Eylül 1926), 8-10.

larında, umumi yerlerde bir kelime Fransızca söyledigim vaki değildir. Musiki ve resme çok ehemmiyet vermiştim. Biri evime neşe ve şetaret diğeri ziynet ve kıymet verecekti. Velhasıl kendimi her manası ile müstakbel evime göre hazırlıyordum.

Annem babam kadar, evleneceğimi ben de biliyordum. Onların bu hususta gösterdikleri itinaya ben de iştirak ediyordum. Onlar mutaassıp değillerdi. Bana itimatları çoktu. İtimat, nefsi çok kuvvetlendiriyor. Pencere muaşakalarından [sevişmelerinden] çok müteneffirdim [nefret ederdim].

Sokak sevdaları, hakeza balo, çay ziyafetleri ve muayyen kabul ziyaretlerinde de tanışmak pek mümkün... Fakat evlenmek için mutlaka evvelce sevişmek lazım mıydı?

Etrafımda henüz sevebilecek veyahut ömür yolculuğunda kendisine arkadaş eli uzatabileceğim birine tesadüf edemedim. Bazen büyük tekliflere karşı küçük meyelanlarım oldu. Fakat onların çabuk önüne geçtim. Nihayet hep beraber aradığımızı babam buldu. Babam centilmen, kibar, zarif, dürüst bir adamdı. Ona inanabilirdim.

Bütün mümtaz cemiyetlerde uzaktan beni takip eden bu genç adamın, babama, teklifi reddedilmemişti. Çünkü pederim onun ailesini ve bilhasa babasını yakinen tanıyor ve onlara hürmet ediyordu.

Rıfkı Bey'i bana tanıttırdılar. Bu genç, bana arkadaşlık etmeye başladı. Cidden haluk [iyi huylu], munis, münevver bir insandı. Mesleğinde çok gayur [gayretli] ve müstesna bir faaliyeti vardı. Birkaç lisan biliyor. Musikiden anlıyor. Başlı başına bir temesülle [özümlemeyle] edebiyata vakıf. Genç, yakışıklı sonra yaşına göre kazancı çok, aile merbutiyeti [bağlılığı] kavi, velhasıl kusursuz bir zevç.

Uzun sürmedi evlendik. Bizi birleştiren mültehib [tutkulu] bir aşk degildi. Birbirini duymak ve anlamaktan mütevellit [doğan] için için kuvvetlenen ve kınılmamaya namzet bir rabıta kalplerimizi birbirine bağladıgı gibi hayatımızın bütün şeraitini eksiz ve düğümsüz birbirine ulaştırmıştı. Herhalde bundan daha kuvvetli bir münasebet aramak beyhude idi. İkimizin de emeli ayrı ve küçük bir yuva kurmaktı. İkimizin zevk-i intihabından örülen bu yuvaya mesut, sakin hayatı tatmak için birleştik. Günler ne güzel geçiyordu. Hayatta istediğini yapabilmek kuvvetli seci-

yelere nasip olur. Bazen pek kuvvetli iradelerin çizdiği hayat hatıralarının bile hiç ehemmiyeti olmayan basit ve zayıf ellerin müdahalesiyle çizildiği çoktur. Ekseriyetle gaddar olan hayatın bu mazhariyetini takdis etmek lazımdı. Hiç kusur etmiyorduk.

Bir akşamüstü ne oldu bilir misiniz? Bu ilahi saadet, bir lahzada kap-kara ve feci bir fırtına ile altüst oldu.

Rıfkı Bey mutattan biraz geç geldi. Gözlerinde itizardan [özür dilemeden] ziyade iradesiz bir korku vardı. Evzai [durumu] gayri tabii idi. Hele ağzı? Müthiş bir rakı kokuyordu!!

Bir haile [facia] karşısında kalmış gibi titreyerek, “Sen rakı mı içtin?” diye haykırdım.

“Evet rakı içtim. Rakı içmek bir cinayet mi? Neden bu kadar tedhiş ediyorsun Selma?”

“Daha fena! Daha müthiş!..”

“Ne?”

“Rakı içmek!”

“Böyle olduğunu bilseydim, yapmazdım,” dedi.

Böyle olduğunu bilseymiş?.. Demek rakının ne olduğunu, onu içenin nerelere düştüğünü bilmiyormuş? Ne felaket!.. Ellerimi yüzüme örttüm. Tahmin edemeyeceğiniz bir feveran ve taşkınlık ile bütün vücudum sarılarak hıçkırıyordum. Birdenbire şaşırdı, sūrahi ile suyu başıma boşalttı. Ben bir şey duyacak halde degildim. O dizlerimin dibine oturdu, ellerimi tuttu, bana yaklaştıkça ağzından gelen koku beni ıstırabın baş döndüren girdaplarına sürüklüyordu. Bu temiz bir emelle kurulmuş çatı böyle bir faciaya mı sahne olacaktı?

“Bak Selma, beni affet, sana güzel bir pırlanta yüzük getirdim. Beni affet ne olur.”

Zavallı Rıfkı, kibar ve hassas genç! Nerelere düşmüştün? Bir şişe rakı seni insani mefhumlardan nasıl bir lahzada uzaklaştırmıştı! Evinin felaketine ağlayan bir kadını! Hakiki bir yürek sızısını acaba pırlantalar teskin edebilir miydi!.. Zavallı uyusuk, hissiz sarhoş!

Rıfkı Bey’in daha fazlasına tahammülü yoktu. Benden uzaklaştı. Odamızın temiz ve berrak havası, beni fena, korkunç hayallere sürükleyen

murdar ve mütefessih bir koku ile sarılmıştı. Gözlerim kapalı, Kumka-pı'run zifiri ve تنها sokaklarında, isli bir ışıkla kurumlanmış pis meyha-neler beynimin içinde resmi geçit yapıyor, pejmürde, serseri behimeler el-lerindeki sivri ve kanlı bıçaklarla çamurlu sokaklarda pusu kuruyorlardı. Silkindim, oh! Rıfki Bey elbette buraların adamı değildi! Şimdi, Beyoğ-lu'nun daha temiz, daha ışıklı fakat mahiyetçe o birbirlerinden hiç farklı olmayan elektrik ziyalarının etrafında kirli çemberler yapan girye [gözya-ş] buğulu barlarını düşünüyordum. Süfliyetin ve mülevves Rus ve Rum yosmalarının düzgünlü³² sarhoş kahkahaları arasında mest olan zavallılardan biri de hiç şüphesiz Rıfki Bey'di. Kiskanmaktan iğrenerek, gönlüm bu-lanarak kalktım. O soyunmadan karyolasına yapışmış, yastıklardan düşen terli, yapışık başında kaygın gözleri yarı açık, aralık kalmış ağzından çıkan fena bir hırıltı zehirli bir ısıklı gibi gözlerimi deliyordu. Odadan kaçtım...

Ertesi sabah yüzleştiğimiz zaman bir şey söylememeyi tercih ettim. O da mahcubane işine gitti. Fakat saadetimiz o günden itibaren kararmıştı.

Aradan bir hafta geçmedi. O, yine aynı vaziyette geldi, yattı, ertesi gününü onu, önüme aldım. Bu hayatın mümkün olmadığını söyledim. Rıfki Bey'in ruhunda mühim tebeddüller [değişmeler] vardı. Gülmesi, söyle-mesi bile değişmişti.

"Ne olur kancığım," diyordu, "başka bir kusurum var mı? Bunu da affeder.

Müsaade et akşamları bir iki kadeh burada içeyim. Senin karşında herhalde daha mesut olacağım."

"Ne zamandan beri alıştın bu zehre?"

"Ben ekseriyetle içerim Selma. Ne yapayım, yorgunluk, keşmekeş!"

"Ah niçin bana hiç bahsetmemiştin?"

"Korktum Selma! Bana varmazsın diye korktum."

"O halde yaptığının fenalık olduğunu biliyorsun..."

"Kusursuz insan olur mu Selma?"

"Fakat kendini bana bırak. Bu kusurdan kurtulursun, ikimizin ve yakında dünyaya gelecek olan çocuğumuzun saadeti namına bundan vazgeç," diye yalvardım. O, benim yeisime dayanamadı ve bana söz verdi.

32 Kadınların yüzlerine sürdükleri renkli madde (Özön, 193).

Bir ay eski hayatımıza avdet ettik. Fakat bir gece Rıfkı Bey eve gelmedi. Küçük bir tezkerenin yalancı bir mazeretiyle o, gecesini hiç şüphesiz yine bir barın sefih köşelerinde geçirmişti. Birkaç gün sonra cebinden küçük bir şişe çıkardı ve bilâperva masanın başına geçti. Bana da teklif etti, artık tahammülüm taşıyordu.

Çocuk dünyaya geldi, onun masum başının ucunda yemin ettim. Gözleri anlayarak baktığı zaman o, hiçbir zaman, sarhoş ve ahlak kayıtlarından uzaklaşmaya başlayan babasını görmeyecekti. Küçücük sıhhati, iradesiz bir babanın, mühlik [öldürücü] irslerinden şüpheli olan çocuğum hiç olmazsa akşamcı ve kayıtsız babasının katil itiyatlarından numuneler görmeyecekti.

İyileşince çocuğumla beraber babamın evine avdet ettim.

Kendi kötü âleminde yıpranmış hisleriyle bayağı zevkler arayan Rıfkı Bey bizimle çok meşgul olup yorulmadı.

Mini mininin sıhhati daima beni korkuttu. Nahif ve zayıf vücudu mütevali [sürekli] ihtimamlara muhtaç oldu. Onu münasip bir mektebe yerleştirmek endişesiyle derin derin düşünürken dün sabahki gazeteler feci bir intihardan bahsettiler.

Türbedarın gelini

Elhaç Sadullah Efendi otuz beş seneden beri türbedarlığını yaptığı loş türbe kapanınca büsbütün inzivaya çekilmişti. Kar gibi beyaz patiska entarisinin üzerine geçirdiği kolsuz haydariyesiyle¹ sabah ezanından evvel alacakaranlıkta sessiz adımlarla dolaştığını görenler, onu soluk yeşil örtülü sandukasından çıkmış evliyanın ruhu zannedebilirlerdi. Gür, beyaz kaşlarının altında ışıldayan gözleri, geniş aksakalının çerçevelediği halim ve mütevekkil çehresi o kadar halavetli [şirin] görünürdü.

İhtiyar türbedarın hatunu yirmi seneden beri, evlerinin bitişiğindeki türbenin küçük mezarlığında yatıyordu. Ö günden beri Elhaç Sadullah Efendi dünya işiyle alışverişini keserek kendini büsbütün ibadete vermişti.

Fakat komşulardan nice cemalullah [Allahın cemali] aşıkı geçkin dular vardı ki Sadullah Efendi'nin süt gibi beyaz sakalında parlayan nur-ı ilahiye tutkundular.

Bu nuraniye eş olmak için evliyaya nezireler [adaklar] bile adanmıştı. Öyle ya!.. Hakka ulaşmak için bir vasıta lazım. Sadullah Efendi el altından

• Resimli Şark, s. 18 (Haziran 1932), 10-11.

1 Kolsuz, kısa aba hırka (Özön, 282).

gelen haberleri, yüzüne karşı yapılan imaları anlamamazlığa vurdu. Evinin içine bir yabancı sokmaya hiç niyeti yoktu. Kızı Hasibe ona pekâlâ bakıyordu. Namaz ve niyazını kaçırmayan bu helal süt emmiş kız, mükemmel bir ev kadını idi. Otuzunu geçtiği halde hâlâ kısmeti çıkmayan Hasibe, kedilerle civcivlere pek düşkündü. Bir taraftan civcivlerine düşman olan Tekir, Sarman, Beşir isimlerini verdiği kedileri besler, bir taraftan da sık sık kuluçkadan çıkardığı civcivlerini muhafaza için çabalar dururdu.

Zamane kızları gibi dansla, sinema ile alakası yoktu. Evi hemen her gün baştan aşağı silip süpürmekten eski tahtalar kehribar gibi sararmıştı.

Güneş gören pencerenin dış kafesine, kantaron yağı, gül sirkesi hatta kulak ağrısına birebirdir diye, susamyağının içinde yeni doğmuş bir sıçan yavrusu yatmış küçük bir şişe bile her sene tazelenerek açılırdı. Komşulardan birinin başı ağrısa, bir çocuğun parmağı kesilse türbedarlardan gül sirkesi, kantaron yağı istemek âdet olmuştu. Kim bilir belki de dua sinmişti bunlara...

Yalnız bu kadar mı ya?.. Elhaç Sadullah Efendi'nin mübarek nefesi ile, verdiği mühürlü kâğıtların suyu civar kadınları arasında ne kadar mücerrepti [denenmişti]...

O mühürlü kâğıtlardan alman suyun şifasını unutacak kadar zaman geçmemişti aradan. İşte yatalak Hüsnü Efendi meydanda. Bu sudan içtikten sonra yataktan kalkmak şöyle dursun, dördüncü kadınından nur topu gibi bir de çocuk sahibi olmuştu.

Hatta genç kadının amcazadesi Deli Fişenk Nuri bile bu işe az mı parmak ısırmıştı?.. Belediye hekimi istediği kadar, Hüsnü Efendi'nin dünyalığı yoktur, diye tepinip dursundu. Komşular, Hasibe'nin geçce kalan kısmeti için hiç eseflenmiyorlardı.

Sadullah Efendi isteseydi, bu arzunun önünde akan sular dururdu. Elbet ermiş adamın bir düşüncesi vardı bu işte. Hasibe'nin hayatta yegâne eğlencesi, kapalı türbenin kapısı ile karşı karşıya büyük çitlembik ağacının altında topaç çeviren mahalle çocuklarının oyunları idi. Boş kaldığı zaman saatlerce kafesin arkasından bunları seyreder dururdu. Hayatlarının durgunluğunu karıştıran hiçbir endişeleri yoktu. Yalnız on beş günden on beş güne bu durgunluk biraz dalgalanır ve rahatları kaçır gibi

olurdu. Hasibe Amerikan mektebinde okuyan kardeşi Mehmet Cabir'in geleceği gün titizlenirdi. İki eli cebinde iştmeddiği bir ahenkle ıslık çalan, ıslık çalarken de deli deli adımlar atan bu kardeşi yadırgıyordu. Aralarında bazen dirliksizliklerde olurdu.

İşte geçen seferki gelişinde kolonyasının içine sevaptır diye biraz hacı-yagı karıştırdığını anlayınca koca şişeyi sokağa fırlatarak küplere binmişti.

Bundan sonra ise Hasibe'nin başına geleceklerin hesabı yoktu, Artık Mehmet Cabir mektebini bitirmişti. Büsbütün evde kalacaktı. Sokak ayakkabısı ile içeri giren, başı açık ıslık çalarken köşe bucaktaki meleklerle ürküten bu dinsiz imansız mahlukla nasıl geçinecekti?.. Düşündükçe ağlamalı oluyordu.

Mehmet Cabir çok zeki, kendisinininkilere tamamiyle yabancı yaradılıştan bir gençti. Mektepten çıkar çıkmaz yüksekçe bir maaşla milli bankalarının birine yerleşiverdi. Daha mektepte iken Kız Koleji'nde okuyan Sumro ile aralarında kuvvetli bir aşk başlamıştı. Mektepten çıkmaları da beraber oldu. Genç kız da yine aynı bankada daktiloluk hizmetine alınmıştı.

İki gencin hayatları için çizilmiş çok asri projeleri vardı. Sumro, dayısının himayesinde büyümüştü. Sefaret kâtipliklerinde bulunan bu Avru-pai dayı yeğenine en yeni bir terbiye vermişti, Çocukluk ve gençliğinin başlangıcını kolejin aristokrat muhitinde yaşayan genç kız biraz da eksantrik ruhlu idi. Sevgilisi Mehmet Cabir, türbeye bitişik evlerinin içini dışını tamamiyle onun hayalinde tersim etmişti [resimlemişti]. Sumro, alacakaranlıkta elinde yeni bir teneke ibrikle abdest almak için aba terlikle içinde bitişik evliyanın ruhuna benzeyen aksakallı kainpederini [kayınpederini], başı beyaz tülbentle çatkılı Tekir ve Sarman'la konuşan görümcesini henüz görmeden görmüş gibi tanıyordu. Duvarlarında nikaplı [peçeli] Arabi'nin muhayyel tablosu ile Kâbe'nin krokisi, postu yürüten müheykel [heykel gibi] büyük şeyhin resmiyle mesnevi beyitleri asılmış, yerlerde koyun postları serilmiş bu mistik dekorlu türbedar evinin gelin hanımı olmak genç kızı anlatılmaz heyecanlara düşürüyordu. Bütün komşuları ve civarının hususiyetiyle bambaşka bir âlem olan bu yeni hayata bir an evvel atılmak için duyduğu iştihak günden güne artıyordu. Nişanlısının boynuna atılarak,

“Cabircigim,” diyordu, “ilk işimiz çitlembik ağacının altında komşulara bir çay ziyafeti vermek olsun. Mis Meri Hentiknot’la, Mis Hanpiknis’² de davet ederiz.”

Biraz daha coşuyor ve bülbülleşiyordu:

“İlk gelin gittiğim gece, kayınpederimin seccadesinin yanına bir koyun postu sererek yatsı namazı kılacağım,” diye sevincinden bir fokstrot havası mırıldanarak dans etmeye başlıyordu.

Aradan iki ay geçti. Bir perşembe günü belediyede resmen nikâhlarını kıydırarak kol kola türbeye bitişik tahini boyalı eski eve gelin güvey olarak geliverdiler.

Arkada ne bir davetli, ne de bir akraba...

Cabir kendilerine dikişli hırkasıyla kapıyı açan kardeşine kolunda, dışlerini meydana çıkaran Amerikanvari bir gülüşle gülen genç kızı göstererek, “Yengen!” dediği anda, zavallı Hasibe küçükdilini yutar gibi şaşkın şaşkın bir nefes alarak eğri büğrü taşların üstüne seriliverdi.

Sumro bayılan görümcenin üzerine eğilerek İngilizce hayıflandı:

“Oh my litle dear...³ Kardeşin birdenbire heyecana kapıldı Cabir.”

Bu Amerikan usulü izdivaç hadisesi akşam ezanına kalmadan Vefa’dan Taştekneler’e doğru ağrebü’l-garaib [pek garip] bir havadis olarak taşıp akmıştı. Yedi mahallenin kadını bu acı karşısında parmak ısırıyorlar. Kıyamet yakındır diye hüküm verdiler.

Zavallı Hasibe bir türlü teselli bulamıyor, iki gözü iki çeşme düşüp düşüp bayılıyordu. Ayıldığı zaman dizlerini döverek,

“Ah dostlar!” diye iki tarafına sallanıyordu. “İsmi bile gâvurdan alma. Tövbe estağfurullah... Her ağzıma alıştırma abdest tazeliyorum. Benim başıma gelen pişmiş tavuğun başına gelmedi. Hele efendi babama ne dersiniz? Yanında mübarek kurban postunun üstünde abdestsiz kokananın namaz kılmasına razı oldu ayol? Hâlâ başımıza taşlar yağmıyor.”

Yaşlı ve tecrübeli kadınlar,

2 İsimlere ulaşamadı.

3 (İng.). Metinde “O mayı litle dir”.

“Hele sen sabret kızım,” diyorlardı. Efendibaban kim bilir neler hazırlıyor? Her sırtın bir hikmeti vardır. Her olacağın da bir vakti... Korkarım bu imansızların yüzünden başımıza bir netame gelmesin.” Bir başkası,

“Ayol bizim ne suçumuz var? Rabbim kabahatli ile kabahatsizi ayırt etmez mi?..”

Söze atılan bir başka hanım,

“Sus sus, öyle deme kurunun yanında yaş da yanar. İki gözüm.”

Hasibe:

“Haberiniz var mı komşular?” Tekrar dövünüyordu. “Evliyanın karşısındaki çitlembik ağacının altında bu hafta kokonalara çay ziyafeti çekiliyor...”

“Ay bir yaşıma daha girdim. Çitlembiğin gövdesi başına insin inşallah...”

“Ya o deccal çalgısına ne dersiniz? Tam dört hamal, merdivenlerden çıkarıncaya kadar canları burunlarından geldi.”

“Bak görürsün... İşte buraya yazıyorum: O kanyı tez günde deccallar boğmazsa bana da Hacı hanım demesinler e mi?..”

Haftalarca ve günlerce mahallenin itikadi bütün hatunları tetikte kaldılar. Eski evlerde bir zangırtı olsa, türbedarın gelini yüzünden zelzele oluyor korkusu ile sokaklara saldırdılar. Uzakta bir otobüsün lastiği patlasa gökten lanet iniyor diye başlarını kerevetlerin altına soktular ve beklediler, beklediler türbedarın gelininin başına ne çitlembik ağacı düştü, ne de onu bir gece ansızın deccallar boğdu.

Her sabah bekleştikleri havadis boşa çıkınca,

“Hikmetinden sual olunmaz,” diye kaşlarını kaldırıp dudaklarını büzdüler.

Hele bir gece hayretten ağızları açık kaldı: Türbedarın evinden garip garip sedalar geliyordu. Bazıları deccalın baskın verdiğine hükmederek kafeslerin kenarına sindiler. Fakat deccal gelse türbedar efendi açık kafesli pencerenin kenarına dayanarak bir eli şakağında keyifli keyifli oturabilir miydi?

Hem de nasıl?! Başı açık! Takkesiz!.. Beyaz saçları ve süt gibi sakalı taranmış ve süslenmiş bir halde... Cesaretlenerek kafeslerden bakanlar, bi-

raz sonra Elhaç Sadullah Efendi'nin oda ortasında fırl fırl döndüğünü gördüler!..

Evet, türbedar Sadullah Efendi gelininin piyanoda çaldığı acemaşiran peşrevinin kâh oynak, kâh ağır nağmelerinin cazbesine tutulmuş ve raksan Mevlevi ruhunun tesirine kapılarak odanın ortasında dönmeye başlamıştı.

Fakat gelin hanımın parmakları itiyada mağlup olarak alaturkayı bir nevi alafrangalaştırıyor, türbedar efendinin ayakları da gayri ihtiyari Mevlevi devranının hudutları haricine çıkıyordu.

Gönül bu ya...

“Alo... Alo... Matmazel... 60241?.. Neresi? Polis merkezi mi?..

Aman çabuk yetişiniz... Bir felaket... Evet. Evet bir felaket karşısındayız... Burası Ata Bey'in köşkü... Dakika kaybetmeyiniz... Koşunuz... Bir de doktor.. Vaka mı?.. Galiba intihar... Burası Çamlıca... Âşıklar Korusu... Of aman... Bayılıyorum...”

Telefonda, genç hanımın heyecandan dalga dalga titreyen sesi nihayet söndü ve dediği gibi ahizeyi elinden atar atmaz, nefesi kesilmiş bir halde kanepeye yıkıldı...

Dışarıda köşkün bütün halkı aralık kapının önünde şaşkın, perişan bir halde toplanmıştı. İhtiyar şişman bir hanım bir koltukta ak saçlarını yolarak haykıra haykıra ağlıyordu ve söyleniyordu.

“Sermin... Ah evladım, Serminciğim... Evladımı kurtarın...”

Kimi başını yumruklayarak pencerelere koşuyor, kimi merdivenlerden inip çıkıyor, kimi hıçkırıyor. Sofada kopan bütün bu hareketli ıstırap rağmen, aralık kapıdan, ölümün hiçbir feryada cevap vermeyen hazine ve derin sessizliği sızıyordu...

- *Resimli Şark*, s. 20 (Ağustos 1932), 17-18.

Nihayet bir ses, bütün bu felaket fırtınasını yeni baştan sarstı...

"Geliyorlar... Polisler geliyor..." Herkes istimdat için merdiven başına üşüştü...

Merdiven başında görünen üniformalı, uzun boylu, sert ve dik bakışlı memurun etrafını saran kafaların her birinden ayrı bir seda çıkıyordu.

"Nerede kaldınız?.. Çıldırıyoruz... Acaba öldü mü? Yaşıyor mu?.."

Polis komiseri, alışkın bir hâkimiyetle, hepsine katı bir işaret verdi. Birdenbire durulan havanın içinde memurun vakur sesi duyuldu.

"Susunuz... Bundan evvel yetişmeye ne zaman, ne mesafe müsaitti. Vaka nerede?.. Bütün eller titreye titreye aralık kapıyı işaret ettiler...

Memur efendi çevik bir hareketle arkasını dönerek,

"Buyurun doktor bey."

Bütün maiyetiyle beraber aralık kapıya yürüdüler.

Komiser bir lahza kapının önünde durdu ve köşkün halkına hitap etti:

"Vazifemizi yapabilmek için sükût lazım... Sükût..."

Kapının önüne bir nöbetçi diktiler.

Zabıta memurları odaya girdikleri zaman, hayretten donakaldılar. Burası bir ölü odası değil, bir gelin odasına benziyordu. Hem de nasıl gelin odası... Tül perdeleri tamamiyle indirilmiş olan yarı loş odaya sinen, bir mayıs buharı, insana ölümün dehşetini unutturuyor, adeta bir bahçe hissi veriyordu. Muattar bir sis arasında, odanın baştan başa pembe ipek tül-leri, harikulade güzel bir tablo resmetmişti.. Memurlar, ta köşedeki süslü geniş karyolanın pembe tül bulutları içine gömülmüş, genç ve güzel bir kadın hayali sezdiler. Bu, bir ölüye asla benzemiyordu. Birden hepsine garip bir fikir geldi. Acaba bir oyun karşısında mı idiler?

Bu garabete rağmen doktor yatağa yaklaşmıştı. Kısa bir muayeneden sonra arkasındaki memurlara,

"Ölmemiş," dedi...

Bu umulmadık tebşire [müjdeye] birçok sesler, sevinç ve heyecan sesleri cevap verdi. Nöbetçinin mâniyasına rağmen ev halkı, odanın kapısında birikmişlerdi. Doktorun sözü üzerine çılgıklar koparak odaya doldular.. Komiser gene müdahaleye mecbur kaldı.

“Hanımlar...” dedi. “Eğer bizi şaşırtırsanız hastayı kaybederiz. Rica ederim dışarı çıkınız...”

Bu emre itaat etmemek mümkün değildi. Dışarı çıkarlarken memur efendi içlerinden birine hafifçe seslendi:

“Hanımefendi... Yalnız siz kalınız...”

Memurun alıkoyduğu genç hanım, biraz evvel kendilerine telefon edendi. O hepsinden daha ziyade kendine hâkim görünüyordu.

Genç hanım,

“Peki,” diye cevap verdi. “Ben hemşiresiyim... Size yardım edebilirim...”

Doktor hasta ile meşguldü. Memur sessiz hareketlerle odanın içinde dolaşüyor ve vaziyeti tespit ediyordu... (Vakanın eksantrik bir aşktan doğduğuna şahit lazım değildi. Ölûme bu kadar şairane hazırlanış, ancak namurat bir aşkın ümitsizlikleri olabilirdi. İnce hisli genç kadın bir mehtaplı gecede sakın sakın pırıldayan mavi deniz yerine, bir haziran sabahı pembe güller, pembe tüller arasında aşkın fezalarına kanat açmayı tercih etmişti. Kim bilir aşkın ne çetin ıstırapları ile mücadele etmiş, en nihayet fani elemlere gözlerini kapayarak layemut [sonsuz] bir aşk âlemine, sevdiğinin hayaliyle beraber uçmaya karar vermişti...

Şairlik bu... Dile kolay.

Memur müntehirin [intihar edenin] hemşiresine yaklaştı, elinde üç tane kapalı zarf vardı. Bu, her intihar vakasında teamüldendi. Odasında veya ceplerinde üç tane kapalı zarf çıkmayan müntehir nadirdir. Üzerlerini okumadan, bu zarfların kimlere ait olduğuna hemen hükmedilir. Biri aileye, biri zabıtaya, biri de sevgiliye... İkisi basittir. Fakat üçüncüsü, bütün şiirler, gözyaşları, ıstıraplar, vakanın incir çekirdeğini dolduramayacak kadar iptidai olduğu halde, sayfalara sığmayan esrar ve heyecanla... hep bu üçüncüsündedir.

Sermin Hanım da tıpkı böyle yapmıştı.. Müntehirin hemşiresi kendilerine ait olanını, memurun elinden aldı... Şöyle aradan dakikalar geçtiği halde hasta hâlâ kendine gelememişti. Dışarıda dalgalanan sabırsızlık gene odanın içinde taşı. Soruyorlardı:

“Ne oldu? Hâlâ kendine gelememi mi?.. Sesini işitmek istiyoruz...”

Doktor ciddiyetle meşguldü. Uzaktan görenler, onu bir ölüyü diriltmekte değil, sevincinden, zevkinden bayılmış bir gelini ayıltmaya çalışı-

yor sınırlardı. İkisi de pembe mayıs gül demetlerine gömülmüşlerdi. Doktor bir lahza cevap verdi: “Narkotik çok kuvvetli gelmiş... Ümit yüz-
de yüz.” dedi. “Müsterih olunuz...”

Sermin Hanım’ın hemşiresi yatağa yaklaştı. Ağır dantelalarla süslen-
miş pembe tül geceliğinin içinde, mışıl mışıl uyur gibi görünen kız kar-
deşinin yüzüne eğildi. Genç kadın derin teessürüne rağmen gözlerine
toplanan o derecede derin hayreti gizleyemedi...

Sermin odasının pek ince, pek zarif dekoruna ne kadar ehemmiyet
vermişse, yüzünün makyajına da son derece itina etmişti...

En mahir bir sinema artisti bu kadar sanat ve hünerle ölüm rolü yap-
mazdı. Sermin güzel ve harikulade boyanmıştı... Göğsündeki pembe gül-
lerin renginde pembeleştirilmiş yanaklarını gölgeleyen inik gözkapakları-
nı, takma kirpiklerle tezyin etmeyi bile ihmal etmemişti. Bu zarif gözka-
paklarında beliren hafif hayat kıpırdanışlarını sezen kız kardeşi yavaşça
doktora eğildi:

“Genç kızları bu kadar şiirli bir hayatta büyütmenin ne kadar vahim
olduğunu şimdi anlıyorum. Hemşirem yalnız şiirle beslenirdi.

Yalnız Âşıklar Korusunda gezerdi...”

“Hemşireniz henüz evli miydi?..”

“Bir senelik duldur.”

“Vakanın sebebini tahmin edemiyor musunuz?..”

Cevap vermeye kalmadı, dışarıda tahammülleri her saniye biraz daha
tükenenleri, biraz olsun tatmin etmek lazımdı. Genç kadın dışarı doğru
yürüdü. Evvela hâlâ ak saçlarını yolan anasına koştu.

“Anneciğim Sermin yaşıyor. Şimdi bir uykudan uyanır gibi kendine
gelecek...”

İhtiyar kadıncagız büyük kızının yüzüne baktı... Dudaklarında ve
gözlerinde parlayan tebessüm zavallı anneyi inandıracak kadar kalpten
geliyordu. Geniş bir hıçkırıkla sarsılarak,

“Ah bir kerre sesini duysam, tamamiyle rahat ederdim,” dedi.

Sonra kızının elindeki zarfa gözü ilişti.

“Bu nedir?..” diye sordu.

“Sermin’in bize vasiyeti...”

“Allah üstünden ırak etsin. Oku kızım, oku da anlayalım... Zavallı Sermin’in büyük derdi ne imiş...”

“Sermin’in derdini az çok biliyoruz anne...”

“Bakalım o mu? Ben pek zannetmiyorum... Sözüm on bir şey için...”

Sermin’in ablası zarfı yırtmıştı. Kâğıdın üzerinde yalnız beş on satır görünüyordu Anlaşılan ölüm cesaretiyle, kısaca itirafını yapmıştı.

Genç kadın okudu:

Anneciğim beni affediniz. Sizlerden ebediye ayrıyorum. Sevdığım adamla izdivacıma mâni olduğunuzdan dolayı, şimdiden hissetmeye başladığım ölümün müşfik ve sakın huzuru içinde, sizi itham ve telin etmiyorum. Bu mümana-atınızla [engellemenizle] beni, aşkın esfiri [uçucu] âlemine yolcu ettiğinizden dolayı adeta size minnettarım... Beni ondan artık hiçbir kuvvet ayıramayacaktır.

Odamı bir gelin odası gibi süsledim. Pembe güllerin kokusu içinde gözlerimi kapayarak kendimi terk ediyorum... Çok mesudum. Hepinize can ve gönülden vedalar ederim?..

Sermin

İhtiyar anne hazin hazin ağlarken şimdi susmuştu. Mektup bitince:

“Ya Rabbi bu ne unutulmaz bir dertmiş... Ah kâfir çıfıt.. Ah.. Nur topu gibi evladımı az daha elimden alıyordu...”

Genç kadın ciddileşti:

“Anneciğim,” dedi. “Artık çıfıtı falan kalmadı.”

“Yani ne demek istiyorsun?..”

“Ne demek isteyeceğim. İşe muvafakat ederiz olur biter.”

“Aman ne söylüyorsun kızım ele güne karşı...”

“Ele güne karşı düşünecek hiçbir şey yok... Zavallı Sermin bu günahı az kalsın hayatı ile ödeyecekti...”

İhtiyar kadın gene sarsıldı. Öyle ya evladının hayatı mevzubahisti. Sermin’in ablası katı bir sesle:

“Ben şimdi kendisine telefon edeceğim. Ondan ötesi ikisinin bileceği bir mesele...”

Telaş ve felaketin teklifsizliği ile hizmetçi Nesrin aralarına sokulmuştu... Söz bu noktaya gelince hemen lakırdıya karıştı.

“Kûçûkhanımcığım,” dedi. “Ben Mösyo Mişon’a çoktan telefon ettim. Vakayı işitince deliye döndü. Şimdi nerede ise gelir.”

Büyükhanım, sesinde yavaş yavaş tevekkül, rıza ve mütavaat ahenkle-riyle söyleniyordu:

“Ben güzel Sermin’i Hayımaçı’nın oğlu Mişon için mi yetiştirdim?... A dostlar... Elden düşme bir kelepirci gibi pırlantaya benzeyen kızımı gözü-ne kestirdi. Onlar hiçbir şeyi bir kerre gözlerine kestirmesinler. Artık on-dan hayır bekleme, ne olacak babası eskiden eskici Yahudi imiş...”

Genç kadın annesinin sözünü kesti.

“Dünkü rezilligime bakma bugünkü vezirliğime bak, derler anne... Mösyo Hayım bugün en ileri bir bankerdir... Hem annesi de bir Alman’mış...”

Birdenbire kapının önünde kuvvetli bir korna çalındı... Merdivenlerde ayak sesleri belirdi. Nihayet Mişon Efendi telaşla ortaya çıktı... Koşup onu karşıladılar. Genç adam derin bir heyecan içinde gözleri kıpkırmızı idi. Onu, pembe güller arasında kendine gelen Sermin’in odasına soktular.

Mösyo Mişon münteherin odasına girince şaşaladı. Fakat o memurlar gibi hayretinden donakalmadı. Kendi kendine,

“Vah zavallı Sermin...” dedi. “Amm da çok masraf yapmış...”

Sonra hastanın, meşhur doktorlarla çevrilmiş yatağına yaklaşıırken, artık dayanamadı, kendisine refakat eden müstakbel baldızına,

“Doktorlarla evvelce pazarlık ettiniz mi?...” diye sordu. Bu sualler kar-sısında Sermin’in hemşiresinin gözleri fal taşı gibi açıldı:

“Doktorların hepsi aile dostlarıdır...” cevabını verince, Mösyo Mişon geniş bir nefes alarak hastanın üzerine eğildi...

Genç kadın gözlerini açınca kendisini sermedi [ilahi] rüyasında san-dı. Bankerzade eğildi... Sevdası uğrunda genç ve güzel hayatını feda eden hassas maşukasının [âşığının] takma kirpikli gözlerine ilk busesini kon-durdu. Bu ilk aşk temasının hafif sesine, kapının önünde sessizce ağlayan güzel ve sarışın bir yavrunun öksüz hıçkırığı karıştı...

Gönül bu ya!!! İşte böyle otluğa da düşer...

Ya Rabbi! Mümin kullarının kalbine sen merhamet sun...

Ziba Hanımefendi ucu bucağı olmayan eski ve loş konağında hâlâ bir müstehase [fosil] gibi yaşıyordu. Tam seksen üç yaşında idi. İki devrin masal olan bütün hadiselerini yaşamış üçüncü büyük devrin dönüm yerinde dermansız dizleri titreyerek adımları sendeleye sendeleye ilerlemeye çabalıyordu. İhtiyar kadın içinde kendi yaşına yakın bir iki kadit endamlı, beyaz entarili kalfanın birer hayalet gibi dolaştığı ıssız berhane-nin¹ bir köşesindeki basık yeşil tavanlı geniş odasının pencere kenarında Halveti tarikatının remzi olan anber taneli doksan dokuzluk tespihi-ni göze görünmeyen uhrevi bir hareketle çekerek ara sıra konağın karşı-sındaki imarete dalıyordu. Burası ecdadından Nakkaşzade Kethûda Efendi imareti idi.

İhtiyar hatun sararmış yapraklı bir tarihçeye benzeyen hatırasını yok-layarak buraya bakarken gene göze görünmeyen soluk bir hareketle gö-

• *Resimli Şark*, s. 21 Eylül 1932), 13.

1 Eskiden kervan yolları üzerinde konaklama yerlerine verilen ad; harap büyük bina (La-rousse, 1541).

güs geçirir ve çökmüş dudakları kırırdardı: “Ya Rabbi sen mümin kullarına merhamet sun!..” Bir zamanlar kendi yaşına yaklaşmış, kör, beli bükülmüş bir katile kimsesiz kadının burada eski bakraçlar içinde kepçe kepçe doldurulan aştan kana kana, tika basa karınlarını doyurduktan sonra iki ellerini şefkat ve merhamet yağın göğsüne kaldırarak gene oraya titreye titreye yükselen şükran ve fatiha dualarını duyabilmek için fersiz gözlerini kapardı. Artık bu harabede dua yerine puhuların yarasaların vahşi ulumaları ürperiyordu..

Ziba Hanımefendi Allahın yarattığı her şeye dil uzatmayı küfür sayan bir zahide [koyu dindar] idi. Harabe kovuklarında uluyan puhulardan ziyade onu karşıdaki büyük arsayı bir gulyabani gibi dikilen ve firavunun “Şerkuşan” sarayına benzettiği bulutlara erişmiş büyük apartmanın pencerelerinden taşan gramofon ahenkleri çileden çıkarıyordu. Bu kıyamet alameti zebani binayı kendi torunu harp milyoneri olan Vecdet Bey kurmuştu. Gramofonların cıyak cıyak, viyak viyak haykırımları hayrat sahibi zahidenin ahret rüyalarını bozarken o, konağın esrar ve efsane fısıldayan dehlizlerinin en metruk bir köşesine seccadesini yayarak başını seccadenin ruhani istigrakına [gömülüşüne] daldırırdı. Konağın gedikli fakirleri vardı. “Sağ elinin verdiğini sol eline” duyurmayan ihtiyar sadık zahide fil-dişi çekmecesinin tahsisat-ı mesturesinden [örtülü ödeneginden], onların gizli gizli dertlerine derman olduğu hayırlı günlerin mübarek gecelerinde karanlık kubbenin Allah esrarı ile dolduğu en koyu demlerini seccadesinde uyanık geçirir... Tanrısından yana yana cennetteki firdevs köşkünün zebercet anahtarını isterdi!..

Bir bayram sabahı eski konak karşılarındaki imarete benzemişti. Selamlık odasında emektar kâhya Feyzullah Ağa kimi koltuk değnekli kişinin bir kolu boş sarkan, perişan pejmürde insanlara tabak tabak şeker, tepsi tepsi kahve taşımaya yetişemiyordu. Hepsinin büyük kapıdan çıkarken elleri cebine giriyor, yüzleri gülüyor, dudakları kırırdıyordu. Konağın harem tarafı bundan aşağı değildi. İhtiyar hanımefendi yüksek sedirinden, yerlere diz çökmüş, âcizlerin seviyesine inmiş olmak için mütevazı bir dindarlıkla geniş bir yer minderine bağdaş kurmuştu. Bir hafta sonra gelin olacak kızcağızlar, mektebe başlayacak bir harp şehidi-

nin yavruları, eli gücü yetmeyen birçok fakir hatunlar etrafında çemberlenmişti.

Birden odanın perdesi huşunetle [haşinlikle] açıldı. İçeri ninesiyle bayramlaşmaya gelen Vecdet Bey girdi. Hepsi birden ayağa kalkmış çil yavrusu gibi birer köşeye divan durmuşlardı... Harp milyoneri Vecdet Bey ninesinin elini öpmeden etrafına garip ve haşin bir nazar bir fırlattı, yüzünü ekşiterek,

“Burasını imarete benzetmişler...” diye çıkıştı.

İhtiyar kadın gözlerini yumarak Allaha isyana eden torunu için af ve gufran duası mırıldandı. Sonra yaşlı gözlerini kaldırarak fısıldadı:

“Sana hakkımı helal etmem... Sen de bu mahzunları sevindirmezsen.”

Milyoner, başparmağını şiddetle sallayarak cevap verdi:

“Fukaraya para veremem. Bu benim prensibimdir!..”

İhtiyar kadın “prensip” kelimesini anlayamazdı. Fakat zekâsı ile bir mana çıkardı. Bu söz bir imanın sözüydü amma ne kötü ve özlü bir felsefesi vardı: “İnsanlar birbirinin kardeşi... birbirinin azasıdır...” Nine ve torun arasında ne zıt, ne aksi imanlardı bunlar!..”

Kadıncağız hâlâ mırıldanıyordu: “Allahım sen kullarına merhamet sun...”

Ziba Hanımefendi o sabah uykudan uyandığı zaman, buruşuk beyaz alnında bir ışık parlıyordu. Ne güzel, ne ruhani bir rüya görmüştü... Karşık imaret harabesine, bir asra yakın doğup battığına şahit olduğu güneşten daha parlak, daha renkli bir güneş doğmuştu. Göklerden eğilen bu ışık tufanının altında torununun büyük oğlu “Özdemir” yıkanıyordu... (Özdemir, bu gürbüz ve sevimli genç mimar diplomasını almıştı.)

Rüyanın sevinci dermansız vücudunu kuvvetlendiriyordu. Zayıf, titrek ellerini birbirine çarparak kapısının önünde fısıldaşanları çağırırdı. İhtiyar kalfalar hep birden içeri girdiler. En eski kalfa onun dizlerini öperek,

“Kalk kadını...” dedi. “Kalk da yavrunu, Özdemir’ini pencereden seyret... Sabahtan beri imaretin yerine kurulan ‘Yardım Yurdu’na yazılan öksüz kızların, kimsesiz kadınların haddi hesabı yok...”

Kalk kadınım kalk da gör... Eski imaret şenlendi..."

Çorak imaretin yerine kurulan tezgâhlı, makineli bakım pavyonları ile çevrilmiş Yardım Yurdu, neşeli ve feyizli beyaz, güzel binaları ile harabe-yi mamureye çevirmişti.

Ziba Hanımefendi, iki ellerini göklere açtı ve dudakları kıpırdadı.

Üçüncü devrin dönüm yerinde dermansız dizleriyle ilerlemeye çalışan asırdide [asırlık] hatun, doksanıncı ömrünün ilk gününü yeni doğan mîsilsiz güneşin ışıkları altına tesit ediyordu [kutluyordu]...

Bir şüphenin azabı*

“Hüküm derecesine varan bir şüphe hayatımı, tamam üç ay tahammül edilmez bir cehennem azabı içinde kıvrandırdı... Fakat şunu da evvelce ilave edeyim ki, hadiselerin bütün girinti ve çıkıntılarına rağmen, dikkatle bakan gözler hakikati görüyorlar...”

Salondaki bütün başlar, meşhur komisyoncu Selim Bey'e çevrildiler. Selim Bey hikâyesine devam etti.

Bir gün, kafamda karışık bir işle, yazıhanemin başında dalgın dalgın oturuyordum. Ara sıra genç kâtibim içeri giriyor, bir faturanın muamelesi veya bir mektubun imzası için, beni düşüncelerimden birkaç dakika ayırıyordu. Odamın içi ve masanın üstü zihnim gibi karışıklık ve nizam-sızlık ifade ediyordu. Yazıhanemin çekmelerinden bazıları, yayvan bir kahkaha küstahlığı ile açılmış, bazıları aralıklarından bir demet kâğıt sar-karak dilini çıkarmış müstehzi bir ağız gibi sırıtıyor... Koltuklar, sandal-yeler diz dize samit [sessiz] bir münakaşa halinde... Kasanın ağzı, bu ka-

* Resimli Şark, s. 26-27 (Şubat/Mart 1933), 15-17/13-15.

rışık sahneye hayretle bakmaktan yorulmuş, bir esneme gibi var kuvvetiyle açık... Zihnimi büsbütün karıştıran bu manzaraya bir nizam vermek istiyorum, fakat bir türlü kımıldayamıyorum. Vücudumun bütün hareket kabiliyeti beynimde toplanmış, dizlerimde mecalsizlik var.

Bu esnada kapı vurulmadan açıldı, içeriye en samimi dostum Rifat girdi. Onunla çok derin ve eski bir ahbablığımız, hatta beni bir kazadan kurtardığı için, kendisine derin bir minnettarlığım vardır.

Mektepten çıktıktan sonra o bir memuriyete kapılanmış, ben de ticarete başlamıştım. O, bütün dürüst, afif ve masum yaradılışına rağmen, hayatta muvaffak olamamıştı. Eğik başı ve çekingen hali bu muvaffakiyetsizliğin ketum ifadesi idi... Bu seferki tavrında büsbütün bir tereddüt bükülüyordu. Kapıyı vurmadan içeri girdiği için özür diledi:

“Affedersin kardeşim! İtiyada uydum... Haber vermeden içeri girdim. Rahatsız etmiş olmayayım?..”

“İlahi Rifatçığım,” diye cevap verdim. “Aramızda teklif mi var canım?.. Niçin değişmek lüzumunu hissediyorsun?..”

Oturduk. Ona cesaret vermek için mütemediyen konuşmak istiyordum... Fakat zihnimdeki çengellere takıldıkça, araya birdenbire soguyan bir durgunluk giriyor; bu onun dudaklarının arasında tereddütlerle gezinen bir arzunun gölgelerini de siliyordu. Anlıyordum ki, bana söylemek isteyip de, söyleyemediği bir sır vardır... Fakat ben başkalarının sırrını soracak altürist [diğerkâm] bir halde değildim... Kendi derdim bana yetişiyordu. Kâtibim içeri girdi:

“Efendim Naki Bey geldi?”

Birdenbire zembereklendim; bu ziyaret, zihnimi altüst eden meselelerin hallinde mühimdi.

“Buyursunlar,” dedim ve sonra değiştirdim. “Hayır. Buraya değil, küçük odaya al... Şimdi geliyorum.”

Rifat sendeleyerek yerinden kalktı!

“Eh bana müsaade?.. Mâni olmayayım...”

“Ne münasebet kardeşim... Daha şimdi geldin... Adamakıllı konuşmadık bile... Sen yabancı değilsin... Kahveni içinceye kadar ben buradayım...”

Aceleden ellerim titreyerek zile bastım ve Rifat'a bir kahve ısmarladıktan sonra kapıya doğru seğırttim. Bir lahza beynimde bir şımşek çaktı: Kasamı kilitlemek!.. Gene bir şımşek: vazgeçtim.. Kendimden çok namusuna emin olduğum fedakâr bir arkadaşa hakaret edemezdim. Asla hayır! Hatta gene bir lahza içinde, beynimden geçen bir lahzalık şüpheye bile isyan ettim.

Naki Bey'le devam eden münakaşamız bir kahve değil, on kahve içecek kadar uzadı. Nihayet şöyle bir neticeye erdik. Bu dakikada muhakkak bin iki yüz elli lira vermek, istikbalin selameti namına ticari bir zaruret. Bu bin iki yüz elli liranın rakamları arasına diğer rakamların sihri karışarak, on iki bin beş yüz halinde füsunlu füsunlu gözlerimin önünde ışıklanıyordu! Kâr muhakkaktı.

Halbuki işlerim o zaman böyle ilerlemiş değildi. Bin iki yüz elli lira mühim bir yekûn idi benim için!..

O sabah saymıştım... Kasamın mevcudu zaten bin iki yüz liradan ibaret. Ortada tedariki icap eden bir de elli lira vardı... Kasamın içinde üç ve altı ay vadeli bazı rehinler mevcut bulunuyordu. Ama onlardan birini terhin edip [rehin bırakıp] para tedarikine vakit asla müsait değildi. Kâtiplerimden olmasa, komşularımdan elbet bu kadar küçük bir meblağı nasıl olsa tedarik ederdim... Zile bastım. İçeri giren kâtibime,

"Koş!" diye adeta haykırdım. "Üçüncü katta 12 numaradaki Avni Bey'e git... Bana yarın beşe kadar iade edilmek üzere elli lira borç versin."

Kâtip süratle çıktı gitti.

Ben sigara yakarak, keyifli keyifli Naki Bey'e döndüm:

"İşler tamam," dedim. "Bunun ötesi artık sizin dirayetinize kalmış bir mesele?.."

Avni Bey'den emindim. Ne zaman müracaat ettimse boş dönmemişim... Naki Bey ticari bir muvaffakiyetin ümidiyle bıyık altından gülümseyerek bana elini uzattı ve:

"Ümit yüzde doksan dokuz buçuk..." diye teminat verdi.

Artık parayı teslim etmekten başka, bana yapacak iş kalmamıştı. Mafih gene ufak tefek durak yerleri vardı: Bugün bir iki yere tediye [öde-

mek] için verilmiş sözler... Ne yapacaktım? Bu iş her şeyden daha çok mühimdi. Elbet Allah kerim!

Yazıhaneme döndüm. Kasaya el uzatmadan evvel Rifat'a şöyle bir göz attım. Zavallı çocuk, iskemlesini yüksek pencerelerden birine yaklaştırmış ve daha gölgeleşmişti.

Sanki odaya girenden haberi yokmuş gibi başını bile çevirmedi. Ben onun dalgın esmer ensesine müşfik bir tebessümle baktıktan sonra, nerede bulunduğunu pek iyi bildiğim evrak-ı nakdiye [kâğıt para] demetine elimi uzattım; para destesini alarak dışarıya doğru yürürken, itiyadın verdiği bir süratle saymaya başladım, ilk hareketim bir tevakkuf [durmak] oldu. Sûrat ve acele beni yanıltmıştı. Üç yüz lira eksik! Tekrar daha itina ile saydım.

"A a a!!" Bir hayret nidası! Sivrilten tecessüsüm, gayri iradi Rifat'ın hâlâ inatla pencereye çevrilmiş esmer ensesine bir kıvılcım gibi yapıştı. Fakat Rifat'ın esmer ensesi, sessiz ve loş odada sivrilten bu hayret nidasına dönmedi! Bir ok gibi kasaya atıldım. Elimin aşinalığı ve gözümün ışıkları ile araştırdım, en gizli köşelerini bile, zayıf bir ihtimale güvenerek, yokladım. Yok. Yok. Yok... Hem ne münasebet? Ben paramın nerede olduğunu ve yekûnunu her türlü şüpheden vareste olarak biliyordum. Bu güneş gibi aşıkardı. Ben santimine kadar hesabını bilen bir tüccardım... Üç yüz liranın başka yerde olmasına imkân yoktu... Parayı daha iki saat evvel üç defa saymış ve elimle yerleştirmiştim... Odaya benden başka giren olmamıştı. Ben yazıhanemin başında iken, içeri giren kâtibim kasanın bulunduğu köşeye adımını bile atmamıştı. Kâtibimle muhasebecimden asla şüphe edemezdim... Onlar senelerden beri yanımda idiler. Daha az maaş aldıkları, ailece daha çok müzayakaya [sıkıntıya] düştükleri zaman bile, böyle adi bir harekete tenezzül etmemişlerdi... Şimdi daha müreffehiler... Hele ihtiyar muhasebecim... Tam sekiz senedir benimle bu hayatta pala çalmış cesur, mert, âlicenap bir babacandı. İki üç ay maaş almadığı zamanlar bile, cana yakın tebessümünü yüzünden silmemiş vefakâr bir arkadaştı... Genç kâtibim bir ay evvel amcasından hatırı sayılır bir mirasa konmuştu. Bana olan rabıta ve sempatisi buradan ayrılmasına yegâne saikti... Bütün bu fikirler, göz açıp kapayıncaya kadar hatıramda elektrik

ampulleri gibi yanıp sönüyor ve içimin, hiçbir yere saplayamadığım keskin gayzını, eski fedakâr ve afif arkadaşımın hâlâ kıpırdamamakta ısrar eden esmer ensesine, bütün hamlemlle yüklüyordum. Her ihtimale binaen, elimdeki kâğıtları tekrar sayarken, gözlerim birer ateş parçası gibi Rifat'ın kayıtsız ve duygusuz ensesini yakıp kavuracak bir kızgınlıkla yerlerinden dışarı fırlıyordu. Demin masum bir bükülüşle hayatın zulûmlerine eğilmiş gördüğüm bu esmer ensede şimdi cürmün, hıyanetin ve hırsızlığın zelil ve haşyetli [korkunç] manasını okuyordum.. Dudaklarımın arasında hapsedmeye çalıştığım ve hakaretle beslenerek gittikçe şişen kelime nihayet zincirinden boşanarak dışarı fırladı:

“Hırsız var! Beni soydular!” diye haykırdım. “Üç yüz liram eksik!”

Bir saniye Rifat'la göz göze geldik. Ben, senelerden beri asalet ve iffetine hayran olmakta yanıldığım bu mücrim gözlere rikat¹ daha fazla bakamadım. Başım dönerek dışarı koştum. Onun tarafından kendim yerlerin dibine geçiyorum sandım. Eski arkadaşımın hakkında yüreğime saplanan bu şüphe, bana ölümden beter bir azap ve ıstırap vermeye başladı. Önünde senelerden beri inandığı bir din abidesi... taptığı bir put yıkılmış gibi derin bir fütur ve yeise kapılmışım. Aynı zamanda ona karşı affetmez bir hiddetle köpürüyordum. Ne hakla paramı alıyor, beni böyle müşkülün müşkülü bir vaziyete sokuyordu?

İkinci his mücadelede galip, artık sinirlerime hâkim olamayacak bir hale gelmişim. Muhasebecinin odasına girmeden koridorda bağırmaya başladım.

Naki Bey küçük odadan çıktı.

Şaşırmıştı!

“Ne oldun?!..” diye kekeledi.

“Ne olacak?” diye bağırmakta devam ettim. “Hırsız var!!.. Mutlaka bu haini şimdi meydana çıkarıp elimle boğmalıyım.”

Muhasebecim, haluk ve munis tebessümü yüzünde, aramıza girdi:

“Beyim kendine gel!.. Yüzün gözün mosmor kesilmiş...”

Haşın bir takallüsle [kasılmayla] kabaran parmaklarımı ihtiyar muhasebecimin koluna hırsıyla geçirerek,

1 Anlamı açık değil.

“Sen benim odama girdin mi?” diye tartakladım; zavallı adam sendeleyerek cevap verdi:

“Ben bugün odanıza girmedim... Çünkü işim olmadı... Rica ederim beyim ne oldu? Biraz sükûnet bulunuz.”

Beni yavaşça çekerek odasına soktu. Kendimi bir türlü teskin edip salim bir düşünüşe yaramıyordum. İçimde gittikçe köpüren hiddet taşıkça taşıyordu. Hincımı, nazımı çekmeye alışmış olan emektar muhasebecimden almak ister gibi,

“Anlamıyor musun be adam? Mahvoldum!.. Beni mahvettiniz,” diye tepiniyordum; “Haftalardan beri üzerinde çırpındığım iş suya düşüyor. Kasamdan üç yüz lira çalınmış!..”

Muhasebecim iki elini çökük yanaklarına vurarak,

“Eyvah!!” diye haykırdı,

“Eyvah demek kaç para eder? Budala sen de!..”

İhtiyar adam bütün hakaretime rağmen itidale doğru yürüdü:

“Dur beyim... Biraz kendine gel... Fenalaşıyorsun... Nihayet üç yüz lira bu... Canın sağ olsun... Biraz itidalle düşünelim.

Bugün odanıza kimler girdi bakalım.”

“Hiç kimse... Ha bir arkadaşım...”

“Peki şüphe ettiğiniz var mı?”

“Ben Naki Bey’le konuşurken kâtip içeri girdi mi?”

“Aman beyim günaha girme!.. Ben boyumca şahidim. Mûfit daha dün amcasından aldığı beş bin lirayı bankaya yatırdı, işte makbuzu bile burada...”

Bu çıkmaz karşısında daha beter köpürdüm.

“Peki ondan şüphe etmeyelim... Bu alçaklığı sen mi yaptın öyle ise?..”

Bu hakareti savururken yumruğumu gayri iradi odama doğru şiddetle salladım. Beni dinleyenler; başlarını yumruğuma çevirerek, aralık kapıdan odama baktılar ve istirahatla yüzüme dikildiler.

“?”

“?”

Ben sesimin olanca kuvvetiyle,

“Hırsız biliyorum!” diye bağırdım. “Hırsız orada!..”

Bu esnada içeri giren genç kâtibim, bu son kelimeyi işitince, sapsarı kesilerek bir köşeye büzüldü. Ben devam ettim.

“Evet hırsız burada! O çaldı... Üç yüz lirayı çalan o. Ne küstah herifmiş meгерse!.. Mademki hırsız değil, niçin aramıza gelip meseleyi sormuyor?. Niçin öyle kabahatli kabahatli sinip oturuyor... Her halinden belli... hırsız elbet o... Ben de ne ahmak insanmışım!. Emniyet ettim de kasamı yanında açık bıraktım...”

Muhasebeci hemen atıldı:

“Öyle ise iki kere iki dört eder efendim... Gören göz kılavuz ister mi?.. Niçin zabıtaya müracaat etmiyorsunuz da, mücrimi başka taraflarda araştırıyorsunuz?..”

Adeta gözleri nemlenen ihtiyarın sesi düğüm düğüm çıkmıştı, Bütün bu hakaretleri kendisine sanan kâtibim ağzını açtı kekeledi kaldı. Adeta dili tutulmuştu.

Damarlarımı attıran kan yavaş yavaş sükûnetle yayılmaya başladı.

Naki Bey derin bir nefes alarak:

“Ne iyi oldu da odanıza girmedim... Eh insan halı bu... Belki ben-den de...”

Hemen Naki Bey’in ağzını kapattım. Genç kâtibim masanın başında durmuş asabi asabi bir tabaka kâğıdı tırmalıyor, muhasebeci sararmış çehresini önüne eğmiş derin derin düşünüyordu. Hepsinin kalbini kırmıştım.

Şimdi ben hiddetimin borasından daha fazla ezilmiş bir halde yaltaklanmaya başladım. Evvela muhasebecime hitap ettim:

“Sen benim kusuruma bakma babacığım... Kendimi bilmeyecek kadar fena bir buhrana kapıldım.”

Emektar, nazik ihtiyar başını yüksek bir gururla kaldırarak şimdiye kadar görmediğim soğuk ve yabancı bir merasimle sözümü kesti.

“Beyefendimiz!” dedi. “Amirimiz olduğunuza hiç şüphe yok... Samimi takdirlerinize [azarlarınıza] karşı boynumuz kıldan ince... Fakat namus meselesine dayanınca iş değişir... Arkadaşınız değil kardeşiniz olsa mücrimi zabıtaya haber vermek lazımdır. Ta ki hepimiz temize çıkabilelim... Hatta müsaade etmezseniz bile bu vazifeyi ben yapacağım!..”

Sözünü bitirir bitirmez vakarla telefona doğru yürüdü. Hemen önüne atıldım. Ellerini tuttum...

“Olamaz... Bu olamaz!.. Rifat’ı polise nasıl teslim edebilirim?!”

Naki Bey aramıza girdi:

“Fakat Selim Bey,” dedi , “siz adeta hırsıza yataklık ediyorsunuz. Ne garip... ne içinden çıkılmaz bir mesele bu birader?..”

“Bilmezsiniz,” diye adeta inledim. “Onunla aramızdaki dostluğun şeklini bilemezsiniz... Çıldıracak gibiyim! Rifat bu işi nasıl yaptı? Bir daha onun yüzüne nasıl bakacağım?”

“Asıl onun sizin yüzünüze bakacak yüzü kalmadı...”

“Ben ona hayatımı da medyunum... Bir gün beni pek yaklaştırmış bir ölümden bile kurtarmıştı!..”

“Ne demek istiyorsunuz? Fedakârlığının ücretini senelerden sonra bu hırsızlıkla mı almış olsun?”

“Ne diyeceğimi bilmiyorum ki... Yalnız fena halde müteezziyim [üzgünüm]. Onun yüzüne bakmaktan utaniyorum.

“Adeta, kendi hırsızlığını başkasının üzerine yükleten, bir müfteri [iftiracı] yerine koyuyorsunuz kendinizi...”

“Rica ederim beni büsbütün şaşırtmayınız... Uzun muhakemeye muktedir değilim. Birkaç türlü elim hissin altında eziliyorum; görmüyor musunuz?..”

Naki Bey beni adeta iterek kapıya doğru yürüdü ve yürürken de,

“Bu şehir haydudunu mademki polise vermeye kıyamıyorsunuz,” diye söylendi. “Ben de şimdi gidip ona bir ders vereceğim, paçavralığını yüzüne vuracağım! Âlemin sükûnetini bozmayı, masumları zan ve şüphe altında bırakmayı öğrensini!..”

Dur, dememe kalmadı, Naki Bey fırladı gitti. Kim bilir içeride ne müt-hiş, ne hicabâver [hicap dolu] bir sahne vardı?!.. Arkasından koşturmak istedim. Ayaklarım dolaştı. Tamamiyle Rifat’ın hırsız olduğuna artık şüphe değil, hükmediyordum. Buna rağmen de yüzüne bakamayacak kadar garip bir hissin altında ezim ezim eziliyordum. Odadakilere fikir danışacak gibi değildim. Benden nefret ettikleri aşikârdı. Beni görmemek için gözlerini önlerinden ayırmıyorlardı.

Nihayet ezile ezile yazıhaneme girmeye karar verdim. Rifat'a hem acıyor hem de ondan nefret ediyordum. Bir adamı çok geniş bir yürekle sevmek, birdenbire nefret etmek çok gaddar bir işkence oluyor. Birdenbire değişmek ne kadar güç!

Naki'nin, mütevaciz bir sesle anlattığı çirkin ve iğrenç bir hırsızlık hikâyesinin yarısında içeri girdim. Rifat sanki işitmiyormuş gibi, başını pencereden içeri tarafa dönmüş, esmer ensesi daha derin hatlarla bükülmüş, dudakların da belli belirsiz bir titreme ile oturuyordu. Bütün vücudunda hakir ve miskin bir kayıtsızlık ifade etmeğe çalıştığı görülüyordu. Ona hem acıyor hem tiksiniyordum. Ben içeri girince başını büsbütün çevirdi. Naki Bey de hitabını duvarlardan bana çevirdi. Öyle noktalara geliyordu ki, Rifat'ın yüzüne haykırarak diye, ödüm patlamaya başladı. Nihayet gözleriyle bana işaret ederek,

“Ben gecikmeyeyim,” dedi. “İlatta vakit bile geçti...”

Lakırdı bu mühim meseleye intikal edince, gene içim burkuldu. Muvaffakiyetin yüzde dokuz buçuğa fırlayan ümidi, bu adamın yüzünden birdenbire sıfıra düşmüştü. Başımı sallayarak,

“Ne yapacaksınız?” diye sordum.

“Ne yapayım? Bu parayı hemen tedarik edip işe başlayacağım. Fakat nereden bulacağımı henüz kestirmiş değilim.”

Diyecek ne vardı!

“Allah selamet versin,” dedim.

Sonra yerime çökerek acıklı acıklı düşünmeye başladım.

Bir müddet böyle sessiz sedasız oturduk. O hâlâ pencereden bakıyordu.

Biraz sonra kısık ve sarsak bir sesle yerinden kımıldadı.

“Allahısmarladık.”

“Güle güle...”

Çıktı gitti...

Ne tuhaf bir hal, ne soğuk kan bu! İnsan hiç olmazsa bir kelime ile bu vakaya karışır. Ne oldun diye sorar... Artık bu hallerden sonra onun hıyanetine hükmetmemek mümkün mü?

Rifat gittikten sonra gönül yorgunluğundan kesilmiş kalmıştım. Başım iki elimin arasında düşünüp duruyordum. Kâtibim hışımla içeri girdi.

“Beyefendi! Bu fatura da bu sabahki hesabınıza dahil mi?” diye elime bir pembe kâğıt tutuşturdu. Birdenbire iki yumruğumu tepeme indirerek haykırdım:

“Aman ya Rabbi!! Ben ne müthiş bir günah işledim!!” Yumruklarımı tekrar tekrar kafama, bu unutkan, sersem kafama indirmekte devam ettim.

Kâtibim evvela korkusundan geri çekildi. Sonra yumruklarımın altın-da ezilen kafamı kurtarmak için ellerimi tuttu.

“Demek bu iki yüz elli lirayı unuttunuz öyle mi? Hatta size bir yüzlûğün bakiyesi olan elli lirayı verdiler de, siz onu işte buraya koydunuz...”

Genç adam yazıhanenin orta gözünü açınca elli liralık kâğıt meydana çıktı.

Ben bu manzara karşısında tekrar dövünmeye ve kâtibime çıkışmaya başladım.

“Sersemliğin en büyük hassası sende... Bu işi beraber yaptık... Niçin bana hatırlatmadın da en samimi bir arkadaşımı bu kadar iğrenç bir itti-ham [itham] altında bıraktın?! Ha söyle bakayım bana... Ne duruyorsun? Söylesene sersem!..”

Genç adam bir isyan hareketiyle silkindi.

“Rica ederim Selim Bey. Kendinize geliniz artık!.. Ben arada bir vası-tayım... Halbuki bütün muamele sizde... Siz niçin hatırlamadınız?”

“Ben öyle dalgın bir halde idim ki, hatırlamak imkânı yoktu. Şaşkınlık içinde kalmıştım. Mahut işi bilmiyor musun?”

“Ya biz? Biz az mı şaşırdık?.. Ateş püskürüyordunuz... En soğukkanlıları bile galeyana getirecek bir alev püskürüyordunuz... Size hem acıdım, hem de sizden korktum. Beş parmağınızda beş siyah damga ile en namuslu insan-lara hücum ediyordunuz. Bu kıyamet arasında ben de unutmuş olabilirim!..”

Hakikat müthiş ve feciydi. Masumiyet ve namusun timsali olan bir adamı, dünyanın en iğrenç bir cürmü ile lekelemiştim. Naki Bey onu en adi bir hırsız gibi tahkir etmişti.

Adamlarım bir saat kadar, zavallı arkadaşımı zelil bir şahsiyet olarak kafalarına yerleştirdiler. Ben, asıl ben!.. Yirmi senelik bir dostumu emsal-siz bir gaddarlıkla itham etmiş, hakkında zalim ve utanmaz bir hüküm vermiştim.

Kendimi asla affedemiyordum. Mektup mu yazmalıydım?.. Gidip ayaklarına mı kapanmalıydım? Fakat böyle bir itirafın imkânsızlığı hemen kendini hissettiriyordu. Acaba hakkında verilen bu vicdansız hükmü anlamış mıydı? Anlatsa nasıl sabır ve tahammül gösterebilmişti?!.. Ben onun tahammülünü şimdi izah edebiliyordum. Zavallı bedbaht, daima emir ve tahakküm altında, baş eğmeye mecbur olarak yaşamıştı... Bu kirli ittiham, bu haksız gayz kim bilir masum ruhunu nasıl yaralamıştı... Tek kelime ile bu mezbele vakaya karışmaya tenezzül etmeyen sükûtunu, ben nasıl kör ve çarpık bir şuurla tecrim etmeye [suçlamaya] kıyabilmişim!..

Gecelerce uykularımdan sıçrayarak fırladım. Haksız yere idam edilmiş bir masumun kefenli hayaletiyle uğraşanlar gibi, uykudan mahrum oldum... Yedigim lokmalar boğazımda düğümlenip kaldı. Aylarca vicdan azabı denilen korkunç işkenceyi çektim. Ah onu bir görebilseydim?.. Kendimi affete-rebilmek için neler yapacak, icap ederse ne mübalağalı yalanlar uyduracaktım! Fakat ben kendimi affedemiyordum. O beni affedebilecek miydi?! İmkânsız bir temenni! İşte her hafta beni ziyaret eden bu arkadaş; tam iki bu-çuk aydır ziyaret etmek şöyle dursun semtime bile uğramamıştı. Ona hiçbir yerde de tesadüf edemez olmuştum. Acaba muhitindeki insanlara karşı duy-duğu nefret ve itimatsızlık yüzünden, kendisini bir menfaya [sürgüne] mı mahkûm etmişti? Hatırıma ne acıklı şeyler geliyordu, bilseniz!..

Selim Bey nefes alabilmek için hikâyesini kesince, dinleyenlerden yaş-lı bir hanımefendi kabarmış bir teessürle,

“Yoksa zavallı genç, kederinden ölmüş olmasın?!..” diye sordu.

Selim Bey gülümseyerek,

“Ölmedi hanımefendi,” dedi; “Fakat ölmesine ramak kalmıştı. Biçare-yi, talihin hiç umulmadık bir tesadüfû kurtardı... Bunu biraz sonra anla-yacaksınız... Hikâyemi nerede bırakmıştım? Ha evet... Onu bir yerlerde göremez olmuştum. Bazen ben de sizin gibi düşündüm... Sakın ölmüş ol-masın! O zaman beni yiyip bitiren azap ebedileşecekti..

Fakat bir gün, Haydarpaşa İskelesi'nde vapur beklerken, kalabalık arasında onu görür gibi oldum! Ne hale girdiğimi tasavvur edersiniz

değil mi? Düşmemek için hemen arkamı bir yere dayadım... Heyecandan dizlerim tutmaz olmuştu. Bulundugumuz yer, heyecanların izharına [gösterilmesine] asla müsait değil. Samimi bir tezahür bir iskandal olabilir... Fakat kalbimde zapt edemediğim coşkun hamleler var... Onun ayaklarının altına atılmak istiyorum... Başımı uzatarak kalabalığın arasında tekrar onu araştırdım. Ne görsem beğenirsiniz? O da arkasını bir direğe dayamış yüzü sapsarı... Belli ki bir heyecan geçiriyor!.. Gözlerimiz birbirine tesadüf etti. Onun gözlerinden incek yıldırımla dağılıp mahvolacağım sandım!.. Ne münasebet? Yıldırım yerine gözlerinde dehşetli bir korku ve hüzün var!.. Nereye saklanacağını tayin edemeyen bir korku... O esnada bir aynaya bakabilseydim, aynı izleri kendi gözlerimde de göreceğime emindim. Vapura atayarak küçük yan kamaralardan birine gizlenirken, onun da karşı tarafta, arkasına baka baka, gizli bir yere kapağı atmak için acele ettiğini gördüm. Kamaranın kapısını kapayıp kendimi kanepeye attığım zaman, heyecanım garip bir hayrete yerini vermişti: Beni nazarlarının hışmı ile ezeceği yerde, niçin korku ve teslimiyete benzeyen ifadelerle kaçıp bir yere gizlenmişti?! Bir muamma daha!..

Bir iki gün de bu muamma ile uğraştım... Halli mümkün değil.. Beyhude zahmet!..

Bir sabah bermutat yazıhanemin başında çalışıyordum... O gün bir iki vadeli alacağımın tediye tarihi... Bekliyorum... Kapının topuzu teklifsizce çevrildi içeriye kim girdi dersiniz?! Rifat!... Yüzünde durgun bir ciddiyet var. Tesadüften sonra artık dayanamadığına ve çektiği hakaretin acısını çıkarmaya geldiğine hükmettim. Hiçbir korku hissetmeksizin iki kolumu açarak ona sarılmak için üzerine doğru atıldım.

"Kardeşim!.. Evvela beni affet... Sonra istediğini yap!.. Bana ne yapsan haklısın," diye kekelemeye başladım; o, ürkek ürkek geri çekilerek beni baştan aşağı süzdü. Ben devam ettim:

"Evvela affettiğini söyle de sonra tabancanı göğsüme daya... Kanımı sana helal ediyorum..."

Dudakları bembeyaz o da kekelemeye başladı:

“Rica ederim Selim!.. Bu müthiş facia rolüne nihayet ver!.. Çektiğim üç aylık... azabı... vicdan işkencesini kâfi görmüyorsan, beni boğ da kurtulayım... Fakat... Evvela... beni dinlemeye... tahammül et!..”

Aramızda iki adımlık bir mesafe... Gözlerimiz, hayretin fevkinde bir hisle, yerlerinden uğramış birbirimize bakıyoruz...

“?!..”

“?!..”

Arkamızda sessizce açılan kapıdan giren bir iş sahibi bu sahneyi fark etmeden seslendi:

“Beyefendi vade tamam oldu, borcumu getirdim... Lütfen rehinimi iade ediniz.”

Adam cüzdanını çıkarmaya çalışırken Rifat bana yaklaştı, yalvaran bir sesle:

“Rica ederim... bu adamı hemen başka... öbür odaya götür!..”

Değil böyle ifası çok kolay bir rica, Rifat bana içinde oturduğumuz hanı yüklen de yüz arşın öteye götür diye emretse, kendimde fevkalbeşer [insanüstü] bir kudret bulacağım... Hemen adamı küçük odaya götürerek, bir dakika sonra Rifat'ın bulunduğu odaya döndüm. Ve kendisine titreyen sesimle,

“Bir saniye müsaade eder misin kardeşim?..” diye sorduktan sonra kasa mı açtım, içinde rehin mücevherleri sakladığım gizli gözû aramaya başlarken Rifat seslendi:

“Nafile zahmet etme!. Aradığın bu değil mi?” Cebinden kadife bir mahfaza çıkararak bana uzattı!..

“!!!”

Bu iş hokkabazlığa sığar bir iş değildi! Rifat bir sihirbaz mıydı? Yoksa mağdur masumiyeti onu bir ruhaniyete mi eriştirmişti?!.. Yoksa ben, hadiselerin garabet ve dehşeti karşısında, uyanıkken rüya mı görüyordum?.. Deli mi olmuştum?! Cinnetin vehmiyle dolu galat [yanlış] rüyetlerinde mi çırpınıyordum?!.. Başıma kalın bir demir yemiş gibi gözlerim kararmıştı; sallanan vücudumu tutamayacak bir hale gelmiştim... Rifat'ın kuvvetli kollar arasında gözlerimi açarak kendime geldiğim zaman, saçlarımdan sızan soğuk sular enseme doğru akıyordu. O, tepeme bir sürahi su boşalt-

mıştı. Arkamı kanepeye dayayıp bir sigara içerken, Rifat gözleri yaşla dolu anlatmaya başladı:

“... O gün senden yüz lira istemek için gelmişim... Küçük kızıma ertesi günü yapılması icap eden bir ameliyat, bir gün daha tehhür ederse [ertelenirse], yavrumun yaşamayacağını bana fennî bir katiyetle söylemişlerdi. Bir gün içinde hiçbir teşebbüs yapılamazdı. Kızımın hayatı paraya bağlıydı... Sen kendi işinin içinde öyle dalgındın ki, benim derdimi işitemeyeceğine hemen hükmettim... Geçirdiğim amansız buhran içinde beni, açık kasanın yanında, yalnız bırakarak çekildin. Yapmadığım ve yapamayacağım o müthiş cürmü nasıl işledim! Bilmiyorum...”

Hâlâ bilmiyorum... Yalnız bildiğim bir şey vardı. Muvakkaten çaldığım bu mücevher, bu kasada birkaç ay yatmaya mahkûmdu... O gün garip bir tesadûf, ikinci bir hırsızlığı meydana çıkardı... Beni altında ezen korku, hicap, heyecan, senin haline karşı duyduğum acı hepsi bir araya geldi, fakat kızımın ölüm ıstırapı daha kuvvetliydi. Selameti kapıdan çıkarmakta buluyordum... Nihayet kurtuldum... Ertesi günü yapılan ameliyattan sonra çocuğum da kurtuldu. Fakat ondan sonra manevî işkenceler başladı. Gecelerce uyuyamadım... Yemek yiyemez oldum... Son günlerde ise intihara karar vermişim...

Rifat'a bir işaret yaptım. Ben de aynı yollardan geçmiş... aynı azabı çekmişim.

Zavallı arkadaşım gözlerinde toplanan yaşları silerek devam etti:

“İşte bir tesadûf beni kurtardı... Dûn çekilen Tayyare piyangoşundan numarama bin lira isabet etti!.. Tabii onda biri benim hisseme aitti.”

Rifat'ın gözbebekleri pırıldayarak yüzüme eğildi, heyecanından boğulur gibi,

“Daha fazla söylemeyeceğim,” dedi; “ötesini biliyorsun artık... Yalnız beni affettiğini söyle de rahat bir nefes alayım?!..”

Selim Bey kapının önünde hikâyeyi dinleyen hizmetçi kıza seslendi: “Bana soğuk bir suyla şekerli bir kahve getir kızım.”

☞ Hikâyeler, Measureler ☞

Salondakiler Selim Bey'in etrafında sıkı bir çember gibi sıralanmışlardı, içlerinde daha meraklı olanlar koltuklarını yaklaştırarak sordular:

"Nihayeti?.. Hikâyenizin nihayeti ne oldu Selim Bey?.."

Zengin komisyoncu güldü ve hikâyesini tatlıya bağladı:

"Rifat'la şimdi aynı yazıhanede çalışıyoruz."

"Bravoo!.." sesleri.

Haydudun Sonu*

Ben bir köylünün oğlu idim. Babam beni öyle severdi ki onun tutan eli, gören gözü bendim. Yazın civar tarlalarda ortakılığa giden babam mutlaka her sene beş on para artırır ve onu bir çıkına yerleştirirken beni karşısına alır, “Bu senin hakkın oğlum,” derdi. “Sen büyüdüğün zaman benim gibi sürünme... Köşede bucakta beş on paran bulunsun. Bağ, tarla sahibi ol... Bugün ortakçı oğlusun, yarın inşallah ortakçılar kullanırsın, bana da, öldüğüm zaman bir ‘yasin’ okursun olmaz mı?..”

Babam elleri muhabbetinden titreyerek arkamı sıvazlarken, bizi dinleyen ninemin de sevinçten gözleri yaşanırdı.

“Inşallah son gününde oğlunun hayrını görür, kazandığı ekmegi yer-sin,” diye için için dua ederdi.

Annem kanaatli bir hatuncuk idi. Kulübenin yanındaki ahırda bir inegimiz, iki keçimiz, beş on tavuğumuz vardı. Zavallı kadıncağz inegın sütünden yoğurt yapar, tavukların yumurtasını toplar, ta bir saatlik kasabaya yayan giderek onları satar, paralarına dokunmadan babamın çıkınına istif ederdi. Ana baba ancak beni bir tarla, bir bağ sahibi görmek emeliyle her türlü

* İstanbul: Anadolu Türk Kitaphanesi, 1934.

yoksulluğa razı olurlardı. Babamın sırtındaki gocuk bin bir yırtıktan, annemin basma şalvarı renk renk yamadan görünmediği halde beni bu mahrumiyete iştirak ettirmezlerdi. Bayramları kasabaya geldiğimiz zaman elbiselerim kasabanın çocuklarını kıskandıracak kadar cici ve gösterişli olurdu.

Kasabanın çocukları etrafımı alarak benimle alay ederlerdi.

“Dün gece baban gene küflü çömleğini bacaklarının arasına sıkıştırmış afsun yapıyordu.”

“E, siz nereden gördünüz bunu?”

“Biz pencerenin arkasından seyrediyorduk.”

“Rüya görmüşsünüz siz...”

“Bakalım bu da mı rüya?.. Sen de karşısına oturmuş sarı sarı liralara bakıyordun. Kendi gözüne de inanma öyle ise...”

Bu sözlerin çoğu uydurma idi. Çünkü bir kere paramız çömlekte değil, eski bir çıkının içinde bin bir düğüm altında saklıydı. Bir avuçtan ibaret olan hazinemiz ise beş on gümüş meci diye ile bir sürü ufaklıktan ibaretti. İçinde tek bir altın bile yoktu. Bütün bu hakikate rağmen ismimizin etrafına altından örme uydurma bir zenginlik şayiası kuşanmıştı. Ayda bir kere kasabaya inip bir okka et alsak kasap, babama, “Küflüleri ne zaman saklıyorsun Kâmil Dayı? Bak belin iki büküm olmuş, betinde benzinde bir damla kan kalmamış. Al şu kıvrıkcıktan beş on okka, ye iç de bari biraz canlan,” diye alay ederdi.

Kırk yılda bir, köyün kahvesine uğrasa kahveci karşısında sırtarak,

“Kâmil Dayı, ara sıra olsun kahvemize uğra da hiç olmazsa bereket getir. Senin paran çil altınların yanında uyuklaya uyuklaya uğurlanmıştır,” derdi.

Etrafındakiler birbirinin kulağına eğilerek,

“Çocuğunun yırtıklarına kanma ha! Her bir deliğinde bir dizi altın gizlidir. O ne pinti altın babasıdır, bilmezsin,” diyerek fısıldaşırlardı.

Babam bu şakalara tatlı tatlı gülümseyerek cevap verirdi:

“Hey oğul, nerede bizde para? Altın yüzüne hasret gideceğim!”

O yıl kış çok şiddetli, çok sürekli olmuştu. Bütün ırmaklar, dereler donmuş, kar diz boyunu geçmişti. Gökyüzü aylarca kapkara ve korkunç bir hiddetle toprağa lanet ve küfür savuruyordu.

Günlerce kulübemizin yakınından canlı bir mahluk geçmemişti. Her taraf ıssız, bembeyaz karla örtülü kalmıştı. Yazın dağlardan, ormanlardan kesip getirdiğimiz kök ve kütük parçalarını tutuşturur, korkulu bir sessizlikle ocağın etrafına toplanıp yeryüzünü saran bu soğuk afetin tehditkâr ölüm homurtularını dinlerdik. Babam bir iki defa ineğe yem vermek için dışarı çıkınca, bir akşamüstü hırıltılı öksürüklerle kesik kesik soluyarak yatağa düşmüştü. Sol tarafına yapışan amansız bir sancının keskin hançerleri boğruüne saplandıkça ihtiyar adam yorganını paralaya paralaya kıvranıyordu.

Zavallı babacığının bu müthiş ıstırapı karşısında biz yüreğimiz paralanarak eli bağlı kalmıştık. Kar ve buzla kapanmış yollara çıkıp bir hastabakıcı bulmak imkânı yoktu. Ne yapacağını şaşırان annem, ocakta yaktığı günlük buğusuna eski çulları tutarak kızgın kızgın babamın göğsüne sarıyor, teneke ibrikte kaynayan hatmiyi fincan fincan can üstünde çırpan hastamıza içirmeye çalışıyordu...

Azrailin meşum ve soğuk nefesi tüylerimizin arasından diken diken geçerken, can verir gibi gözleri beliren ihtiyar hastamızın haline bir sükûnet gelmişti. Artık yorganı paralamıyor, göğsünü tırmaklamıyordu. Sapsarı, elmacık kemiklerine sarılan derisinin üzerinde kirpi gibi kabaran sert tüylü kırçıl sakalı, derine batmış sönük gözleriyle bir iskelet sessizliği içinde yatağa gömülmüş kalmıştı. Annemin can ve gönülden yaptığı tedavi onu buzlu mezarının karanlık çukuruna düşmekten kurtarabilmişti. Fakat ardı arası kesilmeyen hain kışın soğuğu eski kulübenin çatlaklarından içeri hücum ederek sefil odamızın havasında buzlu ısıklar çalıyordu.

Hâlâ kıpırdamaksızın gözleri açık yatan babamı görenler toprağın altından dışarı fırlamış bir cenaze zannedebilirlerdi.

... Gecenin zifiri karanlığını parçalayan kudurmuş bir rüzgâr, sert kartanelerini eski kaplamalara çarparak etrafımızda gittikçe sırlaşan çatırtılar, zelzeleler koparıyor; tek camlı penceremiz çatlayarak içeri beyaz saçlı, deli bir hortlak kafası uzanacak gibi birbirimizin korku ile yüzüne bakıyorduk. Kafdağı'nın arkasındaki ifritler ve devler sanki kulübenin etrafına toplanıp birbiriyle dalaşıyordu!.. Kâh ocağın bacasını acı bir gürültü ile koparıyorlar, kâh kulübenin çatısına çılgınca yumruklar indiriyorlar...

Uzaklardan gelen derin kurt ulumaları, yakınlarımızda acı acı haykıran çakal sesleri, sanki soğuktan kıkırdamış arzın leşini didikleyen kanlı canavarların birbirine saldırışlarındaki vahşeti tüylerimizi ürperterek gözlerimizin önüne getiriyordu.

Annemle ben yanımda yatan ihtiyar ve cansız hasta kadar sessiz, birbirimize sokularak akıbetimizi bekliyorduk. İçimize meşum hisler sinmişti. Odanın bir köşesinde donuk ve sallantılı bir ışıkla yağlı bir koku salan yağ kandili fersiz gözünü açıp kaparken kâbusa benzeyen ağır bir uykunun üstüme çöktüğünü hissediyordum. Annem gürültü çıkarmaktan korkan hareketlerle yatağımızı ocağın köşesine sermiş ve beni yarı uyanık, yorganın altına bastırmıştı. Kendisi de dudaklarında sessiz bir duanın izleri kıpırdanırken yanıma uzandıktan sonra kendimden büsbütün geçmişim.

Rüyamda gözlerimin önünde birini boğazlıyorlardı. Yanımda acı bir çığlık koptu, kalbime bir çimdik yemiş gibi gözlerimi açtım!.. Ne göreyim? Yanı başımdaki babamın başucunda iri, korkunç bir gölge kıpırdıyor, babamın boğazından derin bir hırıltı boşanıyordu. Sönen kandilin karanlık köşesinde ise bir elinde yalın bir kama, diğerinde üzerimize beyaz ve donuk bir ışık püsküren bir fener tutan kanlı gözlü, kıllı suratlı bir haydut annemin üzerine eğilmişti.

Yorganın arasından bakan gözlerim patlayacak kadar açılmıştı... Bütün vücudum kaskatı kesilmişti. Etraf da meşum bir sükûta dalmış, deminki gürültüden eser kalmamıştı... O esnada kurtların ulumalarından bile bir imdat bekliyordum. Halbuki canavarlar bile uykuya varmıştı...

Babamın boğazını sıkın sefil haydut hâlâ homurdanıyordu:

“Canın cehenneme pinti herif!.. Şimdi küflenmiş altınlarını da beraber götür... Belki orada işine yarar...”

Sonra ağır ağır kalktı. Katil elini arkadaşına uzatarak,

“Onun canı cehennemi boyladı,” dedi. “Öbürlerinin bir sıkımlık canları var... Sen sıkılayadur... Eğer söylemezlerse işlerini bitiriverirsin. Ben ahıra gidiyorum.”

Kümeşteki tavuklardan bahseder gibi, üç insanın hayatını çamurlu çanaklarının altında ezerek kapıya doğru seğirten bu vahşi adamın uluyan kurtlar kadar bile hissi yoktu.

O defolup çıktıktan sonra öbür haydut âciz iki kedi yavrusuna bakar gibi gözlerinde kanlı bir gülümseme ile anneme doğru eğildi.

Çatlak sesiyle,

“Haydi,” dedi, “bekleyecek vaktim yok. Paraların yerini çabuk söyle!”

Annem belki can havliyle işitmiyordu yahut babamın uğruna can verdiği mukaddes sırrın yoluna o da canını teslim etmeye hazırlanmıştı. Bir eli hayduda doğru müdafaa vaziyetinde kalkmış, öbür koluyla benim kaskatı vücuduma siper almış olduğu halde korkudan açılmış gözlerini haydudun kıllı suratına dikerek hareketsiz bakıyordu.

Küçük vücudumda korkunun fevkinde bir his, çelik bir yay gibi gerilmişti... Fırlamak için ufak bir hareket bekliyordum.

Haydut herif annemin uzayan sükûtu karşısında köpürerek saldırdığı anda ben de yorgandan keskin bir rüzgâr gibi sıyrıldım, canavar mahlukun annemin yorganına saldıran elinden yere düşmüş büyük kamayı yakalayarak bir hamlede onun sinirli, sert ensesine var kuvvetimle sapladım!!

Fakat heyecanımın hızından titreyen küçük elimdeki kama onun mukavemetli adalesinde ancak kırmızı bir çizgi çizebilmişti!

Haydut neye uğradığından mütehayyir, kıllı parmaklarında sıkığı âciz kadın boğazını bırakarak boğuk bir homurtu ile yerinden fırladı. Annem bir kütük gibi yatağına yuvarlanırken biz onunla karşı karşıya kaldık. Hayret, hiddet ve hırstan kuduran iki kanlı gözün sarsıcı şimşekleri, seyrettiği haileden birdenbire korkunun fevkine çıkan iki masum bakışın şelalesi bir saniye çarpıştılar.

Su yerine kan içmeye alışmış canavar mahluk ağzını şişiren galiz bir küfrü yutarak, bu fevkalbeşer cesaretin büyüklüğü karşısında bir lahza kanlı gözlerini yere eğdi. Sonra gayri iradi kanlı ve sert ensesine kalkan parmaklarının ucuna bulaşmış iki kan damlasına baktığı zaman, birdenbire iri vücudu bir kaplan gibi zemberekleşerek bir canavar hamlesiyle üzerime atıldı ve kayışa benzeyen parmaklarının sinirli çemberini boğazımda sıkıştırmaya başladı. Artık korkmuyordum. Küçük vücudum ağır hamulenin [yükün] altında var kuvvetini sarf ederek debelenirken gözlerimin önünden boğazlanmış babamın hareketsiz cesedi, annemin baygın vücudu odanın zulmetinden daha koyu bir perde altında silindi, silindi

ve büzülen ciğerlerimin içinden fışkıran hayatın son katresi [damlası] sıkılan boğazımda tıkanıp düğümlendi.

Sanki uzaktan akseden bir ses ve o sesin içinden esen ılık ve tatlı bir hava içinde silkinerek kendime geldim.

Annem yüzünü yüzüme eğmiş gözlerinden akan sıcak yaş damlalarını alnımı ıslatıyor ve “Ölmemiş, ölmemiş! Çocuğum yaşıyor... Mehmet'im yaşıyor!” diye inleyerek çırpınıyordu.

Demin boğazımı sıkarak canımı alan kanlı Azrail bir elindeki paslı maşrapadan öbür elinin parmaklarını ıslatarak, suyu şakaklarıma ve enseme serpiştirerek korkunç gözlerinde birdenbire gölgelenen derin bir merhamet yumuşaklığı ile bize bakıyordu.

Bu bir rüya mıydı ya Rabbi?.. Bir tarafta yırtık örtüler içinde katılmış, ağzından bir et parçası sarkmış kır sakallı bir ölü, fırlak gözlerini bir noktaya dikmiş; beri tarafta yarı ölü bir çocuk ölüm acısını unutmuş, anasının önünde büzülmüş fakat cesur ve yılmaz nazarlarını kalın ve vahşi boynu ağır cinayetinin vicdan azabı ile eğilmiş, nadim haydudun perişan suratına takılmış, nefes almayan feci sükûtun ortasında hareketsiz bakıyorlardı. Fecrin solgun ışığı tek camlı pencereden girerken, keskin ve sivri bir ıslık, sükûtunda müthiş korkular ürperen bu feci sahnenin loş havasını yırttı, kapının aralığından uzanan bir kafadan,

“Kaç!.. Jandarmalar geliyor. Kaç!” diye bağırان bir ses aksetti...

İçerdeki haydut yerinden kıpırdanmadı bile! İki dakika geçmemişti ki kapı ardına kadar şiddetli devrilerek iki aslan göğsü odanın ortasında gürledi:

“Teslim ol, melun!.. Kıpırdama!..” Haydut, silahına davranmayacak kadar mecalsizdi. Sinirli parmaklarında titreyen silahlarını yere attı, kirli ve kalın bileklerini uzatarak yaşlı gözlerle,

“Urun kelepçeyi bunlara... Artık insan kanı dökmeye tövbe ettim... Beni çabuk darağacına götürün!..” diye bağırđı. Bilekleri kelepçelenen haydut dışarı doğru sürüklenirken bir lahza durakladı ve sonra pis hayatında belki ilk ve son defa derin bir şefkat titreyen sesiyle bana doğru seslendi:

“Aslan çocuk! Yüreğimde Allah korkusunu, vicdan sesini sen uyandırdın!.. Beni affet!” dedi ve hemen arkasını dönüp iki parlak süngünün arasında başı göğsüne düşmüş olarak çıktı gitti.

Seneler geçiyordu... Geçirdiğimiz o büyük ve kanlı vaka civarda unutulmaya başlamıştı. Babamın katili asılmış, öbür haydut ise on beş sene-ye mahkûm olmuştu. Ben köyün mektebini bitirmiş, kocaman bir delikanlı olmuşum. Kuvvetli kollarım ve cesur yüreğimle babam gibi çalışmaya başladım. Herkes beni seviyor ve takdir ediyordu. Babamın iki misli kazanıyordum. Askerliğim gelmişti; talihim ilk askerliğimi İstiklal Harbi'ne tesadûf ettirdi.

Dünyanın en mesut, en neşeli bir askeri olmuşum ben!..

Bir tarafta sevine sevine vazifemi yaparken ihtiyar anacığım da köylü komşuları ile beraber bize cephaneye taşıyordu... Harp büyük bir zaferle nihayet bulduğu zaman müsterih ve şen yurduma döndüm... İlk işim babamın uğruna can verdiği aziz arzusunu yerine getirmek oldu. Toplanmış paramızla eski kulübemizin yanında büyük bir tarla satın aldım... Kulübeyi tamir ettirdim. Şimdi birçok davalarını, ineklerim ve tavuklarım var... Adeta köyümüzün beyiyim... Topraklarımı benimle beraber kazıp eken ortaklarım benden pek memnundular...

İçlerinde ihtiyar olanlara fazla iş vermem... O dakikada babamın kır sakallı, mütevekkil nazarlı gözleri gözlerimin önüne gelir ve içim derin bir baba acısı ile sızlanır... Anam şimdi ak saçlı, güler yüzlü bir hatuncuktur... Her gün çorbamızın tuzunu eliyle koymadan rahat etmez. Her perşembe gecesi babamın ruhuna, onun can verdiği köşede sessiz yasin okuyarak saatlerce dua eder... Ömrümüzü mesut, sakın ve müreffeh olarak geçiriyoruz... Fakat bu geçirdiğimiz kışın dehşetini elbette unutmadınız... Bazı tipili gecelerde evimizin çatısı fena fena çatırdar ki o korkunç vakayı hatırlayıp içimin ürperdiği, damarlarımdaki kanın donduğunu hissettiğim dakikalar olur...

Şimdi size küçük bir vaka daha anlatarak hikâyeme nihayet vereceğim.

Şubatın dördüncü günü idi... Kar ve tipi azgın karayelin kapkara bulutlarından fıskırıyor, fırtınadan gayri etrafta karga kanatlarından başka ses ve hareket kıpırdamıyordu.

Ocağın cana yakın kızıl alevine bakarak ihtiyar anacığımın eliyle pişirdiği tatlı kahveyi karşılıklı bir keyif çatarak içerken dışarıda hızlı hızlı sesler işittim. Bizim küçük çoban hiddetli hiddetli söyleniyordu.

Kapıdan çıkmaya mecbur oldum. Ne bakayım?

Elindeki değneğe iki büküm vücudu abanan çul kukuletalı, saç ve beyaz sakalı buz tutmuş bir ihtiyar bizim çobanla titreye titreye konuşuyordu...

"Kim o? Ali!.." diye seslendim. Ali ahırın kapısını kaparken bana cevap veriyordu:

"İşte bu ihtiyar dilenci!.. Ekmek ve ayran verdim... Karnını doyur dedim, hâlâ gitmiyor!.. Hayırlı mıdır, hırsız mıdır bilmem ki?"

Yavaş yavaş yanlarına yaklaştım. İhtiyarın duracak hali yoktu... Anlaşılmaz kelimeler mırıldanıyordu.

"Tam... yirmi dört... saat... aç kaldım. Sığınacak yerim... Başımı sokacak damım... yok. Allah rızası... için... Bana acıyınız da bir avuç samanın üstünde küçük bir yer veriniz... Oraya sığınayım..."

Donuyorum, dondum!.."

Bu sözleri söyledikten sonra bir külçe, çürümüş bir et parçası gibi ayaklarımın altına yuvarlandı, yıkıldı kaldı. Aç ve kimsesiz bir ihtiyarı bu saatte karlar ortasında bırakmak kabil miydi hiç? Hemen ahırın yanındaki küçük odaya bir şilte serdik. Yanına bol bir ateş getirdik, önüne bir çanak sıcak çorba koyduk...

İhtiyar ısındı, yedi içti ve kendine gelince iki elimi birden tutup öpmek istedi. Korka korka uzun ve beyaz kaşlarının altında gizlenen gözlerini yüzüme kaldırarak,

"Aslan çocuk, beni tanıdın mı?" dedi.

Ah bu gözler?! Ah bu ses?!.. Evet! Tanımıştım onu!! O böyle, tıpkı böyle bir tipili gecede babamı boğazlayan katilin arkadaşı, beni boğarken nadim olan gece haydudu, o korkunç ve canavar mahluktu.

Hışım ile bir adım geri çekildim. Heyecandan sanki dili tutulmuştu.

Bir sürü paçavra taşıyan iki büküm vücudunu odanın toprak zemininde sürükleye sürükleye ayaklarımın ucuna geldi ve başını dizlerime sürerek,

"Aslan yavrusu!.." diye inledi. "Yaptığım cinayetlerin cezasını hapislerde çürüye çürüye çektim.

Senin mert ve cesur yüreğinin karşısında, sonra, hain parmaklarımın arasında son nefesini veren mazlum, masum ölünün önünde ilk defa se-

sini duyduğum vicdan azabı ise cezamı iki kat verdi. Hapishanenin rutubetli, karanlık hücresinde karşıma dikilen kanlı kurbanlarımın hayaletleri beni her dakika bir idam cezası ile öldürdü!.. Cezamı çektim ve hâlâ çekiyorum!.. Geçen kış beni hapishaneden çıkardılar. Keşke orada ölmüş olsaydım!.. Aç sefil ve hasta vücudumu tam iki senedir kapıdan kapıya dilenerek, yangın harabelerinde inleyerek sürükledim. Nihayet... İşte gördün?..

Senin kapının önünde açlıktan ve soguktan son nefesimi verirken beni tekrar kurtardın. Bir zaman vicdanımı kara uykusundan uyandıran mert sesin şimdi hasta, alil, miskin vücudumu açlığın ölümünden kurtardın. İki defa kurtardığın bu günahkârı affet!.. Affet!..”

Şimdi tövbekâr ve ihtiyar mücrim ahırın yanındaki odada son günlerini geçirmektedir... Mübarek yürekli annem her gece pişirdiği çorbamızdan ona da bir çanak pay ayırıyor...

Hayat! Bütün fena insanlar için senin en son aldığın intikam ne büyüktür... Bir bilsen!?..

Sen

Kevser Nine*

Uludağ'ın asırlık beyaz başı gene çok dumanlıydı. Lapa lapa yağan kar bir lahza kesilince büyük, kalın ve esmer bir bulutun kenarından bakan dargın yüzlü güneşin donuk ışığı ıssız karlı dağların tepesine fışkırdı. Çukur bir ovanın kenarına sıkışmış "Dutluk" köyünün üstündeki dağın yolunda yapayalnız giden bir kadın yolcu, kar tipisi aralık verince bir kayanın üzerine çöküverdi. Etrafında, siyah yeldirmesinin renginde bir iki serseri karga sesinden başka karlı dağlarda, beyaz ovalarda ne bir geçen ne de bir göçen vardı. Yolcu kadın ağzını ve burnunu sıkı sıkı örten kalın yün örtüsünü titrek eliyle açmaya çalışıyordu. Çıkardığı nefes beyaz bir duman halinde donarken ta içinden,

"Allahım, sana çok şükür Allahım!" diye inildedi. Kadıncağızın çok dertli, çok yanık, çok acıklı bir hali vardı.

İçini yakıp kavuran acılar onun ağzından ancak bu sabır dileyen iki sözle taşardı.

"Allahım... Sana çok şükür Allahım!"

Kevser Nine bu iki üç kelimedenden başka bütün sözleri unutmuş gibiydi, daima kendi içiyle konuştuğu için, etrafındakilerle halleşmeye ne vak-

* İstanbul: Anadolu Türk Kitaphanesi, 1934.

ti ne de ihtiyacı yoktu. İçi kabarıp taşıtkça sakın sakın bu üç dört kelimeyi inilder ve mahzun gözleriyle gülümserdi.

Kar tipisi durunca, dinlenmek için üzerine çöktüğü kayadan Dutluk köyünü, kendi dogup büyüdüğü köyü görüyordu. İşte şimdi karla dümdüz, bembeyaz küçük bir saha haline gelen meydanlığın köşesinde iki gözlü evceğizinin harabesi korkunç bir iskelet gibi rüzgârla sallanıyordu. Köy evlerinin arkasında ormana sapan yol ne ıssız ne kimsesizdi! Kulübelerin bacalarından, hele evlerin biraz ilerisinde kurulan büyük ipek fabrikasından buram buram çıkan mağrur duman Kevser Ninenin oturduğu kayaya kadar yükseliyordu. Bacasından zifiri bir duman savuran fabrikaya bakınca, iki dakika içinde Kevser Ninenin acıklı gönlünde yirmi geçmiş yılın uzun hikâyesi canlandı.

Kış çok sürekli, çok kasvetli olan bu köyün baharı da çok pembe, çok neşeli olurdu. Şimdi soluk ve buruşuk yanakları, şeftali dallarını basan coşkun pembe çiçekler gibi taze ve renkli olduğu günler gözünün önüne geliyordu. Ne gamsız, ne ümitli ve ışıklı günlerdi onlar?!.. Uzun bacasından zifiri, kalın bir duman salan fabrika onun bir hiçliğe bakar gibi boşalmış gözlerine bir hayal dikiyordu. Bu hayalin sahibi fabrikayı işletmek için İstanbul'dan getirilmiş genç, dinç ve yakışıklı bir ustabaşıydı. Amma ne yaman bir ustabaşıydı o! Köye geldiği günden itibaren bütün yetişkin köy kızlarının gönüllerine sinmiş, akıllarını hep birden çelmişti. Varsa ustabaşı, yoksa ustabaşı! Ona yalnız genç kızlar değil, geçkince dullar bile gizliden gizliye tutulmuşlardı. O geldikten sonra köyün adlı sanlı Ahmetleri, Mehmetleri, Hüseyinleri hep gölgede kalmışlardı. Bu başka türlü giyen, kendi dilinden başka diller bilen, azametli, mağrur, genç ve güzel erkek bütün köy kadınlarına beşerin üstünde bir mahluk gibi görünmüştü. Vurgun kadınlar ineklerinin en taze yağını, cins tavukların en iri yumurtalarını bir gönül nezri gibi küçük sepetlerle ona taşırlardı.

Yere bakıp yürek yakan, kibirli, gururlu ustabaşı kayıtsız hatta biraz sert görünmesine rağmen dilber köy kadınlarını seçmekte gecikmezdi. Genç ve yakışıklı erkeğin hususi bir nazarını celp eden kadın ve kızlar sanki bir imtiyazla payelenmiş gibi birbirine çalım satarlardı. Gizliden gizliye gönüllere sindirilen sırlar dudaklara kadar yükselmekten çekinir-

di. Ona mukaddes bir mahluk gibi bakan kadınların hürmetli hisleri erkeklere de sirayet etmişti. O bir haksızlık, bir kabahat de yapsa hiçbir ağızdan küçük bir şikâyet çıkmaya cesaret yoktu. Kadınlar fabrikaya işçi yazılmak için birbirleriyle yarışa çıkarlar, bu meselede muvaffak olanlara gıpta edilir, birdenbire işinden atılan yahut iyi bir vaziyette iken fabrikanın en ağır işlerine verilen kadın ve kızların uğradıkları cezanın sebebini sormaya hiçbir fert cüret edemezdi.

Ustabaşı da hakikaten fabrikayı ileri götürmüştü. Tezgâhlar düzgün bir saat gibi işler, kumaş topları yeni renkler ve zarif çeşitlerle günden güne artardı.

Fabrikanın işçileri arasında Kevser de vardı. Ustabaşı bu gürbüz vücutlu, pembe yanaklı, bir bal peteği gibi yumuşak ve uysal genç kıza hepsinden daha çok iltifatlı bulunurdu. Fakat bir gün bu iltifat birdenbire sebebi sorulmaz bir hiddet ve nefrete inkılap edivermişti. Kevser boynu bükük evceğine döndü. Bunun sebebini kimin sormaya haddi vardı? Dul ve fakir anasının mı? Fakat aradan üç dört ay geçmeden zavallı ihtiyar ve yoksul kadın bu atılışın sebebini anlamakta gecikmedi.

Kevser böyle bir kış gecesinin donmuş havası içinde dünyaya bir erkek çocuk getirdi! Bunları düşünürken şimdi vaktinden evvel beli bükülmüş görünen Kevser Ninenin havanın dondurucu soğukluğuna rağmen alnında iri ter damlaları birikmişti.

Evet, tıpkı böyle karlı bir gecede, ocaklarının içine bir tek odun bulup atamadıkları ıssız ve soğuk bir kış gecesinde yanık ve masum bağrının ateşlerine sardığı güzel ve biricik yavrusunu bu gamlı ve vefasız dünyaya getirmişti.

İhtiyar anası zavallı bedbaht kızının ıstıraplarını görüp işitemeyecek kadar bu meseleden şaşırmış ve yeise düşmüştü. Biçare Kevser'in solgun ve mustarip başında mütemadiyen ona büsbütün ümitsizlik ve acı verecek sözlerle mırıldanıyordu:

"Kendi yiyeceğimiz yokken başımıza bir bela daha getirdin!.. Hayırsız evlat! Ocağımız söndü... İçine atacak tek odun parçası yok... Ak saçla-

rım, ağırlı dizlerimle karlı dağlara çıkmak bana mı kaldı? Sen de, çocuğun da donup gebereceksiniz. Bu yaşında başıma neler getirdin, ah hırsız kız, ah hain evlat!.. Git dölünü babasının başına at!”

Babasının başına at! Bu söz kolaydı. Fakat yapacak yigit nerede? Ustabasına, o, her dilediğini itiraz dinlemeden yapan bu başı dizginsiz, mağrur adama böyle bir söz ancak gece yarısı duvarların sağır bulundugu, böyle kimsesiz bir kulübede söylenebilirdi. Dünyayı görmeyecek kadar hırsı başına sıçrayan ihtiyar anası bile söz ona değince sesini ister istemez yavaşlatıyordu.

Zavallı Kevser! Tam üç gün iki gece sessiz acılarla kıvranırken bu sitemleri, bu azarları dinlemiş, gönlüne dolan mahzunlugin, ıstırabın yakıcı ateşi gözyaşlarını bile kurutmuştu. Cevap vermek isterken titreyen dilinin ucundan yalnız bu mütevekkil ve sakın kelimeler dökölüyordu:

“Allahım... Sana çok şükür Allahım!..”

İçine çöken mahzunluğu kadar dilsiz, içli bir şefkatle tatlı günahının, ondan daha çok tatlı, daha cana yakın mahsulü olan çocuğunu göğsüne sindiriyor, ona kendi kendine verdiği ismi fısıldıyordu:

“Özdoğan... Özdoğan’ım!..”

Kış şiddetini artırıyor, kalın kar tabakalarının kapadığı yollardan gelip iki biçare kadını soran arayan olmuyordu. Kevser eski bir kapının mantarlaşmış kof tahtasını ocağa atıp eşelenirken kızıl, kıpkızıl bir ocağın başında kim bilir hangi yosma ile keyif çatan ustabaşının, alevlerin ışığı sırma tellerinde parıldadığı güzel ve sarışın başı gözlerinin önüne geldikçe yüreği acı acı burkuluyordu.

Dert yanmak için mahzun gözleri anasının çatık yüzüne ilisince, zavallı dertli başını eğiyor ve titrek diliyle,

“Allahım sana çok şükür!..” diye kendi içine çekiliyordu.

Kevser Nine hatırlıyordu. Özdoğan dünyaya geleli tam üç gün, iki gece olmuştu. Üçüncü gece hepsinden daha dondurucu, daha zalim, daha karanlıktı. Ne kadar eski püskü varsa çocuğu onlarla sarıp sarmalamış göğsüne bastırmıştı. Bir taraftan da oradan buradan topladığı son tahta parçaları ile ocağı tutuşturmaya çalışırken kaskatı donan kulübenin tek

camını meçhul bir el tıkırdatmıştı. Kevser'in karanlık gönlünde bir ümit ışığı doğdu. Acaba gelen o muydu?!..

Anası canından bezgin; imdatçı mı, can alıcı mı, her kimse, ikisi de kurtarıcı olarak gelene kapıyı açmaya koşmuştu. Gelen iri yarı bir adamdı. Yüzü, üstü kaba kar parçaları ile örtülmüştü, kapının eşiginde tüyle-rini döken kocaman bir kaz gibi silkindikten sonra sesini çıkardı:

“Yabancı değil... Korkmayınız!..”

Bu, köyün ağası Rahmet Pehlivan'dı!

Köyün sağ tarafını kaplayan büyük çiftliğinin zenginliği, hayvanları-nın çokluğu ile kasabalardan şehirlere kadar ün salmıştı.

Kevser, köy ağasını tanıyınca kucağındaki kıymetli hazinesine daha sı-kı sarılarak kendini can havliyle bir köşede saklamak için saldırdı. Rah-met Pehlivan yumuşak kalın sesiyle,

“Korkma kızım!..” dedi ve kocaman gövdesiyle onun önüne atıldı. “Al-lah izin verirse, fenalık yapmaya gelmedim! Bir kenara iliş de konuşalım!”

Zavallı Kevser bir köşeye sindi. Yalnız yavrusunu göğsüne daha sıkı bastırıyordu.

Anası köy ağasının güler yüzünden cesaret almıştı. Mecalsiz bacakla-rının üstünde dikilerek Rahmet Pehlivan'a yalvaran gözlerle bakıyordu. Ağa iri göbeğini sallayan derin bir nefesle kocaman ellerini ısıtmaya çalı-şarak Kevser'e,

“Bebegi göğsünde boğacaksın. Hele serbest bırak da nefes alsın... Onun da bu kötü dünyada yiyecek nimeti bulunur elbette...”

Kevser bu sözleri bir alay gibi alarak büsbütün bozulmuştu.

Rahmet Pehlivan,

“Sözümü duymuyor musun kız? Bebeği ferah bırak... Olandan bitenden haberim var... Ferah bırak da ferah nefes alsın çapkın...” diye devam etti.

Kevser şimdi korkuyu bırakmış, içinden bir tufan kaynamıştı. Gözün-den sessiz sessiz başlayan yaşlar çocuğun eski kundağını ıslatıyordu. Rah-met Pehlivan çubuğunu yakıp sık sık dumanı çekince boğuk öksürükler arasından ilave etti:

“Bu çocuk için sizinle konuşup anlaşılmaya geldim ben... Allah bana para, erzak, dam, çiftlik çubuk verdi. Ne yapayım ki evlat nasip etmedi.”

Burada köy ağası derin derin pohladı.

“Tanrıma güç gelsesin ama...” dedi, “Karıkoca ikimizin de boynumuz bükük, gönlümüz kutlu değildir. Evlat olmadıktan sonra nileyim malı?!..”

Köy ağası sulanan gözlerini elinin kılı tersiyle silerek devam ediyordu:

“Ya!.. Nasip böyle imiş işte!.. Allah böyle istiyormuş!.. İsten sual eden günahkâr sayılır. Bak gel de söyleme, tövbe... Tövbe!.. Ocağı tütmeyen donuk odada, körpe masum titreye titreye ölecek de harman gibi korun önünde ısınıp oynayacak... yüz güldürecek bir yavru bile yok!”

Birkaç saniye dinlendikten sonra lafı değiştirdi:

“Bugüne bugün köy ağasıyım!.. Kevser Kız!.. Beni dinle! Biz bu akşam ocağın başında bizimkiyle bir karar verdik. Sözün kısası... Senin bebeği evlat edeceğiz kendimize! Nasıl razı mısın?.. Tam öz evlat! Büyüyünce benim yerime geçecek. Çiftlik çubuk, bağ bahçe hep onun olacak... Fakat bir şartla: Çocuk tamamiyle bizi ana baba bilecek... Bizimki biraz huysuzdur, bilirsin! İş sıkıya bağla da çocuğu hemen al gel diye bana sıkı sıkı tembih etti. Şimdi bekliyor.”

Kevser acı ve keskin bir hıçkırıkla sarsılıyordu. Anası ellerini şükreden bir tavırla köy ağasına kaldırmış gözlerinin içine bakıyordu. Rahmet Ağa ayağa kalkarak Kevser’e doğru bir adım atınca genç kız bir ceylan gibi yerinden fırlayarak yavrusuna daha sıkı sarıldı. Köy ağası bu sefer ciddileşti:

“Ürkme! Zorla alacak değilim! Fakat düşünmüyor musun? Yarın bu iş köye yayılınca ne yapacaksın? Kimse yüzüne bakmayacak... Zaten sefil ve fakir bir haldesiniz, çocuğu nasıl besleyeceksin? Benim sözüm bu kadar... Bundan ötesi sana gerek...”

Kevser iç yaralayan bir inilti ile kıvrıldı. Anası ağanın ayaklarına kapnır gibi söylenmeye başladı:

“Ağam! Sen bu deli kıza ne bakıyorsun? Biraz hele otur, dinlen. Elbet yola gelir o!” Sonra kızına dönerek, “Ayağına gelen nimete küfür mü ediyorsun? Özdoğan... Özdoğan diye üzerine titrediğin bu zavallı masum yarın aklıktan, soğuktan öldüğü zaman ne yapacaksın? Bu çocuk öyle de böyle de sana yâr olmaz. Bari zavallıya eziyet etme...”

Rahmet Ağa:

“Hem ona eziyet hem kendinize... Eger sözümü tutarsan sana tam yirmi tane çil altın vereceğim. Amma çocuk tamamen bizim olmak şartı ile... Ha, bak orasını unuttum... Çocuğa anası olduğunu bildirmeden onu ara sıra serbestçe görebilirsin. Öyle sık sık değil ha! Şöyle ayda, yılda bir kere...”

İhtiyar kadın yirmi çil altını iştince büsbütün canlanmıştı:

“Haydi kızım. Hiç durma! Hem yavrunu hem de bizi bir an evvel kurtar,” diyordu.

Kevser yavrusunu yirmi çil altına değil, milyonlarca beşibiraraya değişemeyecek kadar seviyordu. Tatlı canı bunun yanında kaç para ederdi? Sürüne sürüne köy ağasının ayaklarının altına gitti ve ilk defa titrek sesini çıkardı:

“Ağam beni öldür de sevaba gir!.. Ondan sonra yavrumu al...” Rahmet Ağa ayaklarını çekti ve kapıya doğruldu.

O zaman ihtiyar kadın onun önüne yatarak yolunu kesti:

“Ak saçlarıma sen acı ağam... Beni çiğneme! Mademki Kevser çocuğunu vermiyor, bari beni tavukların damına bakıcı al da bu halden kurtar... Hiç olmazsa bir dilim kuru ekmekle, sıcak bir saman yatakta yatarım,” diye yalvarmaya başladı.

Kevser anasına da hak veriyordu.

Rahmet Ağa,

“Yolumu kesme kadın!” dedi. “Gidip eve haber vereyim. Allah yardımcınız olsun sizin!..”

İhtiyar kadın saçını yolarak ağlıyordu.

Kevser iki büküm köy ağasına yaklaştı:

“Hele biraz daha dur!” diye inledi. “İçimi katılaştırmaya çalışayım!..”

Rahmet Ağa bu zavallı kıza acımişti, utanmasa ağlamaya başlayacaktı. Sesi titreyerek,

“Ha şöyle!” dedi. “İşte mukavele de hazır... Biz her şeyi düşünüp hazırladık. Yalnız şuraya parmak basacaksın... Sonra her şey yoluna girecek. Bana kalsa çocuğu sana her gün gösteririm amma ve lakin bizimkini bilirsin biraz huysuzdur. Bütün kadınlar gibi kıskançtır. Çocuk bize

gelince bu işi de örtbas etmek bana ait... Hiç kimseden pervan olmasın! Sen bilirsin Kevser! Hele bir daha iyi düşün!..”

İhtiyar kadın Kevser'in yerine cevap verdi:

“İşi yalnız ona bırakma Rahmet Ağa!.. Ne de olsa o toydur. Akli ermez! Sen bana bak!.. Kimseler duymadan bu gece çocuğu alır gidersin. İşte bu kadar!”

Kevser daha yüzünü çocuğun yüzünden ayırmıyordu. Rahmet Ağa,

“İşitiyor musun Kevser?” dedi. “Daha bir diyeceğin var mı?”

Kevser cevap vermeden dışarı çıktı. Odadakiler birbirinin yüzüne bakarken bir iki dakika sonra tekrar girdi. Çocuğu ipekli bir futaya sarmış, hazırlık görmüştü. Bu ipekli futa kulübenin yıllardan beri anadan kıza miras kalmış biricik yadigarı ve serveti idi. Anası gelin olduktan sonra onu Kevser'e hediye etmişti. Genç kız da bunu oğluna kundak yaparak dışarı çıkarıyordu. Kevser'in artık ne gelinliği ne de loğusalığı kalmıştı!..

Rahmet Ağa başka söz söylemeden cebinden mukaveleyi çıkararak Kevser'in ince titrek parmağını kenarına bastırdı ve yirmi çil altını ihtiyar kadının avucuna saydı, sonra korkak adımlarla çocuğa yaklaştı.

O zaman çok acıklı bir sahne oldu. Âciz ve zayıf genç ana çocuğu bir türlü uzatamıyor, güçlü ve kuvvetli köy ağası onu zorla çekip alamıyordu. Fakat bir an oldu ki genç kadın heyecanına dayanamayarak yere yuvarlanırken çocuk köy ağasının iri ellerinde kaldı ve o zaman ince bir feryat duyuldu, çocuk uyanmış, ağlamaya başlamıştı. İpekli futa kundağı geniş harmaniyesinin içine saklayan köy ağası bir hamlede karlı yollara doğru seğırtti...

Çocuğunun sesiyle kendine gelen Kevser de bir dişi pars gibi arkalarından atıldı. Şimdi aysız, ışıksız köy yollarında biri iri, öbürü çelimsiz iki gölge birbirini takip ederek karlarda yuvarlana yuvarlana koşuyorlardı...

Koştular, koştular. Genç kızın nefesi tutularak bir iki defa düşüp kalktı.

Rahmet Ağa var kuvvetini ayaklarına vermişti. Bir iki saniye sonra büsbütün gözden kayboldu.

Kevser onu kaybedince bir ağaç kütüğüne çöktü. Kar tipisi gene böyle durmuştu. Genç kız ümitsizliğin, acının en şiddetli hücumunu artık hissetmez olmuş, gözleri kurumuş, kalbi durmuştu. Titrek dilinden,

“Allahım, sana şükür Allahım!” kelimeleri döküldü. İhtiyar Uludag’ın dumanlı tepesinden çıkan solgun ve durgun ay, onun bu en mustarip sesine cevap vermeden bakıyordu.

. . . . Kevser Nine kayanın üstünden sanki bir kâbuslu uykudaymış gibi sıçradı. Alnından ter damlaları akıyordu. Üşümüş elinin yordamı ile mendilini çıkararak yüzünü, gözünü silerken,

“Allahım!” diye derin bir inilti salıverdi, “Sana çok şükür Allahım!!..”

Bu karlı dağın başında kimseler yoktu, kendini Allahına daha yakın hissettiğinden sesini daha hızlı çıkarabiliyordu.

Arkasını dönerek gideceği uzun yola sönük gözleriyle baktı. Bu karlı, buzlu günde aşacağı dağın ardındaki köye varmak çetin bir işti. Fakat Kevser Nine buna o kadar alıştı ki.. Evlat hasreti bu!.. Ne kar, ne fırtına, ne tipi, ne de tufanlar göz yıldırabiliyorlardı.

Kevser Nine bu hasret ateşinin en zalimiyle yanan bir kadındı. O bu ıssız yollardan, baharın kekik, çiğdem, katırtımağı ile bezendiği ve ılık havada çiçek kokuları dalgalandığı zaman nasıl geçerse karakışta aynı hicran ve hasret ateşiyle yanarak geçmişti. Tam yirmi yıl bu!..

Bu uzun ömür törpüsü yıllar arasında gönül bugünkü kadar hiç yıkılıp kırılmamıştı! Özdoğan’ı bugün artık yirmi yaşına basmış bir delikanlıydı. Bu sabah onu görmek için yirmi yıldan beri sürgün edildiği dağın ardındaki köyden yola çıktığı zaman çocuğuna her şeyi anlatacak bir mektup yazdırarak göğsüne sımsıkı saklamıştı. Onu yalnız bir yerde görünce eline sıkıştırarak ve öz anası kendi olduğunu bildirecekti. Günahsa da, sözünden geri dönmekse de bu işi artık yapacak, yavrusunu yirmi yıllık hasret ateşiyle kavruan zayıf göğsüne bastıracaktı.

Vakıa... iyi bakmışlardı Özdoğan’a!.. İnmeli Rahmet Pehlivan ölünce evlatlığına birçok mallar vasiyet etmişti.

O da onlara ısınmıştı, onları öz ana baba biliyordu. Öyle amma kendi yüreği de bir kere olsun ona yaklaşmak, onu kucaklamak ona, “Oğlum... Yavrum” demek için yanıp tutuşuyordu.

Bu ateş öyle derin, öyle amansız yakıyordu ki gözünü artık bu kavruan ateşin yirmi yıllık korkunç dumanı bürümüştü. Yirmi altınla öz yavrusuna sahip çıkan Rahmet Pehlivan’ın dişlek karısı bir gün bir saat de-

gil, bir saniye bile onu çocuğu ile yalnız bırakmaya müsaade etmemişti. Kevser'in soluk gözlerinde evladını gördüğü zaman yanan, yalvaran acıyı görmemiş, bu acıklı ve hasretli kadının karşısında Özdoğan'ı kucagında sevip okşamıştı!..

Yorgun, bitkin, hasretli anayı evin içine bile sokmamıştı bugün. Sene de bir kere bayram yapan bu biçare kadına kapının içinden,

"Özdoğan devriyeye çıktı. Koca jandarma onbaşı evde oturup seni bekleyecek değil ya... Hem beni lafa tutma!.. Yarın akşam kına gecemiz var. Özdoğan'ı bacımın kızı Hanife ile everiyoruz! İşim gücüm var... Gelecek sene geldiğin zaman biraz daha erken davran!.." diye üzerine kapıyı çevirmişti. Başka söz ve şikâyet etmesini bilmeyen dilinden gene,

"Allahım!.. Sana çok şükür Allahım," sözleri dökülmüştü. Kevser Nene artık yürüyemez bir haldeydi. Kırk yaşına varmadan saçları ak pak olmuş, alnı ve yüzü bumburuşuk bir hale gelmişti. Ona herkes Kevser Nene (!) diyordu.

Hele bugün Rahmet Pehlivan'ın karısı onu kovduktan sonra beli birdenbire büsbütün bükülmüş, dizleri büsbütün titremeye başlamıştı. Değnegine dayana dayana köyün muhtarına koşmuş, mektubu Özdoğan'a gizlice vermesi için yalvarıp söz alarak dağ yolunu tutmuştu.

Kevser Nene biraz evvel ışılan güneşin gene kalın bir bulut arasına girdiğini gördü, gök gene kararmaya başlamıştı.

Kar tipisi neredeyse başlayacaktı. Sönük gözlerini köyün çarpık yollarından ayıramayan halsiz kadıncağzı davranmak istedi. Varacağı köyün yolu uzak, sürükleyeceği bu kadit vücut dermansızdı, kalkıp yürümeliydi. Fakat bütün insani arzuların tükendiği, bütün emel ve ümitlerin sönüğü, senelerden beri viran kalan gönlünde gene sıcak bir şey kıpranıyor. Bu ılık ılık damarlarına yayılan şeyin ismini, manasını dili söyleyemezdi. Çünkü bütün insan hislerine tercüman olan basit kelimeleri bile söylemeye dili dönmüyordu. İçinde, ta içinde amma nerede olduğunu bir türlü kestiremediği sıcak bir kıpırtı vardı! Bu şey orada kımıldadıkça... Fersiz gözlerinde bir ışık yanıp sönerken köyün çarpık karlı yollarına bakıyordu o!.. Ah Özdoğan! Özdoğan mektubu alsa da bir ceylan gibi bu dağlara seğırtse, karların arasında bir mahzunluk heykeli gibi bekleyen

hasretli anacığını kollarının içine alıp ömründe bir kere olsun ısıtsaydı?.. Ah bu, ne... ne güzel hayaldi!

Onu tam iki seneden beri görmemişti. Tam iki uzun yıldan beri aske-re giden oğlunun jandarma onbaşısı olarak köye döndüğünü ancak dün haber alabilmişti.

Kevser Nine hiç üşümüyordu, ne garip! Vücudu sanki bir tandırın başında uyumuş gibiydi. Gözlerinin önüne Özdoğan'ın şimdiki hayalini getirmeye çalışıyordu. Onu dura dura hatırlarken sönük gözlerinin kenarına kandil kandil gülümsemeler asılıyordu.

İlk hatıra: İpekli kırmızı futaya sararken yumuk gözleri kapalı, küçücük ağzı ondan bir şey ister gibi açılmış mini mini bir bebek. Bu ilk ve son sevgisini küçük vücudunda toplayan yavrunun, karanlık karlı gecede vücuduna yabancı eller dokununca çıkardığı acı feryat... Şimdi bile kulaklarında çınlıyordu.

Çocuğunu göğsünden kopararak aldıklarından sonra tam bir hafta çiftliğin kenarlarında bir hayalet gibi dolaşmış durmuştu. Saçları karlarla dolu, göğsü bağı yırtık ve perişan... Birçok defalar onu azarlayarak kovmuşlar, o gene aldırış etmeden oralarda mecnun bir gölge gibi dolaşmıştı. Bir defasında onu içeri alarak uzaktan Özdoğan'ı göstermişlerdi, fakat hasret humması ile kavrulan dudaklarını yavrunun yüzüne bile dokundurmamışlardı. Yabancı kadının kucagında yatan öz yavrusuna uzaktan bakarken gene masum ve mütevekkil gönlünden,

“Allahım, sana çok şükür Allahım!” kelimeleri taşmıştı.

Sevincini de şikâyetini de ıstırabını da hep bu kelimelerle ifade ederdi o. Belki, yalnız sesi değişiyordu, kelimeler hep aynı şeylerdi...

Fakat dilsiz, sessiz, boynu ezelden bükük, omuzları her darbeye biraz daha mukavemetsiz çöken bu mütevekkil kadının hayatında da bir defaya mahsus olmak üzere büyük ve kudretli his fırtınaları esmişti. Birincisi şehvetti. İtiyatlarını, kanaatlerini, ananelerini, aldığı nasihatleri bir anda amansız bir kasırga gibi savurarak onu ustabaşının tehlikeli ve canavar kollarına atmıştı.

İkincisi hasreti... Yavrusunu bir kere olsun öpmeden yabancı bir kadının kolları arasına bırakarak kulübesine döndüğü gece ruhunda şah-

lanmıştı... Annesi bir ölü gibi hasta yatıyordu. Hiç ses etmeden evde bir çuvalın üstüne sinmişti. Gece yarısı birdenbire kapının kurcalandığını duyarak başını kaldırdığı zaman yarı karanlıkta ustabaşının hayaletini görmüştü. Gözlerine inanamadı! Acaba rüya mıydı? Hayır, işte ilerliyor, ona doğru geliyordu! Evvela doğrularak oturdu, sonra birden ayağa fırlayarak bütün acılarına sebep olan erkege,

“Beni nikâh etmeye mi geldin? Çocuğumuz Rahmet Pehlivan'ın karısının koynunda yatıyor... Git, onu bana getir!” diye yalvardı. Ustabaşı fena fena gülüyordu. Kevser bu gülüşten evvela ürktü. Erkek ağzından keskin bir ispirto kokusu salarak ve vahşi bir hayvan gibi üstüne yürüyerek mırıldanıyordu:

“Ne nikâhı? Hangi çocuk?.. Kız sen delirdin mi? Bak bu akşam seni gene hatırladım... Gel bakayım yanıma!..”

Kevser şimdi ürkmüyordu, varlığını hiddet kavramıştı. Bu sakın kadın sanki bir kıvılcımla patlayan bir bomba olmuştu. Karşısında sırttan bu vahşi hayvanın al kanını görmek istiyordu!..

Bu hiddet, hayatının üçüncü fırtınası idi. Üstüne hücum vaziyetini alan bu hissiz adama önce, “Yaklaşma! Haydi defol!” diye haykırdı. O hiç aldırış etmeden üzerine doğru bir hamle daha yapınca, ocağın başında duran odun baltasını kapıp bu vahşi canavarın neresine indirdiğini bilmeden var kuvvetini sarf etmişti.

Sonra gözlerini başka bir damın altında açmış, bir sene kadar hapiste yatmış, nihayet beraat etmişti... Hayatının dördüncü mühim günü de mahkemede avukatsız, desteksiz kendi kendini müdafaa ettiği gün duyduğu heyecan olmuştu. O gün herkesin önlerinde tiril tiril titredığı ciddi, varlıklı hâkimlerin karşısında söz söylediği zaman bu bağlı ve esrarlı dilden dökülen sözler mahkeme salonunun içindekileri hep birden ağlatmıştı...

Mahkemede onu serbest bıraktıkları gün dermansız dermansız gene köye dönmüştü. Çiftlikteki evin penceresine yaklaşarak camdan içeri bakmıştı. Hazırlanmış tahta masanın başında göbeği bir kat daha yağlanmış olan Rahmet Aga ağzı sulanarak orta yerde tüten çorbayı kokluyordu. Bu iştihal gözleri kendine çevirinceye kadar Kevser epeyce beklemiş, camı tıkırdatmış... Gene beklemişti. Nihayet Rahmet Aga onu görerek

içeri çağırmişti. Fakat köy ağasının karısı onu görünce selam bile vermeden, “Ay!” demişti. “Gene mi geldin, sen?”

Halbuki o, bu evin kapısına basmayalı tam bir sene olmuştu... Kadın bir düşmanı ile konuşur gibi sinirden ağzı burnu titreyerek,

“Hapisten kurtuldun ha!” dedi. “Koynuna seve seve girdiğin adamı al kanlara boyadıktan sonra seni salıverdiler ha? Aşkolsun bu hâkimlere!..” Rahmet Aga çorbadan gözlerini ayırarak söze karıştı:

“Al kanlara boyandıysa gebermedi ya it!.. Haydi, çorba soğuyor, yerlerinize oturun bakayım...”

Kevser Nine ne yapılan hakaretleri işitiyor, ne istiskali [kovmayı] görüyordu. O yalnız bir şey bekliyordu: Özdoğan... Özdoğan meydanlarda yoktu! Sormaya dili varmıyordu, kadın oralı değildi, yalnız Rahmet Aga onun acısını anlamış gibi hemen,

“Oğlanı getir de tamam olalım bari,” dedi. “Haydi, çabuk ol, çorba soğuyor.”

Bu sözleri işiten Kevser’in gönlü rahatlamıştı... Fakat kadın, “Aman sende, sen işine bak... Çocuk daha uyuyor,” diye cevap verdi. Rahmet Aga aldırış etmeden, “Haydi canım,” dedi. “Kaldırır çapkını... Büyüyünce askerde tatlı uykudan nasıl kalkacak?.. Şimdiden alışsın!” Kadın dışarı çıkmış, Kevser’in gözleri kapıda kalmıştı. Biraz sonra elinden tutarak Özdoğan’la beraber içeri girdikleri zaman Kevser bir çığlık koparıp çocuğa doğru koşarken ağanın karısı, “Böyle yaparsan bir daha çocuğu sana göstermem, yavrumun ödünü patlatacağsın!” diye sertliğe başlamıştı. Fakat çocuk hiç ürkmemiş, bilakis kara kehribar gibi iri gözlerinin masum bakışlarını yumuşak ve munis gülüşlerle bu eski püskü kadına dikmişti. Bu iki vücudun arasında anlatılamaz bir cazibe vardı. Çocuk mini mini kollarını göğsünde ancak iki gece yattığı kadına doğru uzatmıştı. Rahmet Ağa’nın karısı bu manzara karşısında çileden çıkmış, rengi sapsarı kesilerek çocuğu hemen sofraya oturtmuştu. Kevser, paşa oğlu gibi temiz, süslü yavrusuna bakarken gene için için, “Allahım!.. Sana çok şükür Allahım!” diye talihsizliğinden şikâyet etmişti. Özdoğan tıpkı babasına benzemişti. Burada da nasipsizlik Kevser’in tarafına kalmıştı!

O günden sonra kimsesiz Kevser'i dağın ardındaki Öksüzler Köyüne keçi çobanı olarak sürmüşlerdi. Köy ağasının dileğini kim geri çevirebilirdi? Kevser buna da şükür ederek işinin başına gitmişti. Fakat her gün bu dağların sırtına tırmanarak keçileri otlatırken eski köyünün yamacına kadar iniyor ve köye bir uğrak yapmadan ayaklarını geriye çeviremiyor-
du. Ekseriya köy çocukları onu şakaya alarak yeldirmesini çekiyorlar ve bazen kozalak yağmuruna bile tutuyorlardı. Fakat Kevser Nine çocuklara darılamıyordu hiç... Kiminin yaşını, kiminin boyunu, kiminin gözünü Özdoğan'a benzetiyor ve onların eziyetlerine gönlünü seve seve katlandırıyordu. Fakat bu kadarla kalmıyordu çocukların eziyeti... Besbelli ağanın karısı kışkırtıyordu... Zavallı Kevser'i bazen büyükler de hırpalıyorlardı. İtip kakarak köyden kovuyorlar, saf alınının masum günahını da yüzüne çarpıyorlardı onun!..

... Kar tipisi tekrar başlamıştı. Kevser Nine değneğine dayanıp kalkmak istedi. Elini uzatacak hali yoktu. Hem niçin kalkacaktı?!.. Burada oğlunu beklemiyor muydu? Karanlıklar da bassa Özdoğan gelip onu bulmayınca buradan ayrılamazdı!.. Kevser Ninenin hayatında bu, içinde büyük bir fırtına esen ihtiraslı ve hodbin günlerinden beşincisi idi... Mazlum ruhu isyan etmişti artık!.. Dudaklarından şükür kelimesi çıkmıyordu... Bu rüzgârlı fırtına onu alevde kızdırılmış bir demir gibi dağlıyor, içine yıldırımlar yağıyordu. Kulaklarını uzaklara veriyor, Özdoğan'dan bir ses bekliyordu. Bu ıssız, vahşi, karlı gün geceye ulaşırken uzaklarda akşamın gari-
p, korkunç ve meçhul sesleri çınılıyordu. Fakat Kevser Ninenin kulaklarında yalnız kırmızı futa kundağın içinden vücuduna yabancı eller dokununca çıkan masum ve acıklı feryadın hafızası kalmıştı. Biçare kadın sönük gözlerinin bütün ve son kuvvetiyle jandarma onbaşısı oğlunu hayaline getirmek, onu bu karlı ovanın bir serabı gibi köyün yollarında görmek için saatlerce donmuş kayanın üstünde kımıldanmadan beklemişti. Özdoğan kundakta, sallanarak adım attığı devrede, tavuklarla oynarken... Kendisine ilk defa söz söylerken... Nihayet on sekiz yaşında kırmızı mintanlı şekilleriyle birer birer gözünün önünden geçiyor... Fakat o, son defa gördüğü kırmızı mintanlı hayalin yerine... Onu jandarma onbaşısı kıyafetiyle karşısına getiremiyordu. Kevser Nine şimdi etrafı kaplayan

bembeyaz karları kıpkızıl bir alev içinde tutuşurken görüyordu. Sanki gökten alev yağıyor, yerlerden alev fışkırıyordu. Her tarafları, kendi içindeki kırmızı mintanlı çocuğun ateşi sarmıştı. Artık lapa lapa yağıyor kar, karanlığa gömülüyordu gün. En kuvvetli bir göz bile bir karış ötesini göremezdi. Kevser Nine kadit eli çenesinde, sönük gözleri müthiş bir sebatla bir yere bakarak kayanın üstünde hareketsiz duruyordu. Bir yere, bir noktaya takılmıştı. O gözler... Fakat köyün artık görünmeyen karlı yollarına değil! Onun görme kabiliyeti bütün kudretiyle kendi içine çevrilmişti. Hariçle alakası çoktan kesilmiş, etrafını saran kızıl alevler mütekâsif [yoğunlaşmış] ve küçük bir ateş küresi gibi, içinde o yerini yurdunu bilmediği meçhul noktaya toplanmıştı. Karlar arasında yükselen kayanın üstünde bir talihsizlik heykeli gibi kaskatı kesilip ölen zavallı Kevser Nine'nin içini görmek mümkün olsaydı, o meçhul noktada kırmızı mintanlı bir çocuğun hasret abidesi meydana çıkardı, şüphesiz!

Son

Perili Evin Esrarı*

Aile Hikâyeleri

Bundan kırk sene evveldi. İstanbul'un Balık Pazarı'nda Kayserili pas-tırmacı Agop, dükkânına kendi gibi Kayserili bir çırac almıştı. Tamam se-kiz sene ustasına hizmet ettikten sonra, çırac İstimat'a¹ sıla göründü.

Usta Agop, çekmecesinde biriken 20 altın lirayı çırağına toka etti:

"Haydi Allah yolunu açık etsin!.. Sağlıcağla harcan!" diyerek onu sela-metledi.

İstimat, ustasının ellerini öpüp hayır duasını alarak yola çıktı. Kayse-ri'ye gelince, sekiz senelik emeğinin mükâfatı olan 20 altın lira ile bir pas-tırmacı dükkânı açacağını umuyor ve bu hülya ile yaşıyordu.

Fakat evdeki pazar çarşıya uymadı. İstimat Kayseri'ye ayak bastığı gün onu Angelika isminde genç ve güzel bir kızla evlendirdiler.

İstanbul'da biriktirdiği paranın yarıdan fazlası düğün masrafına gidin-

* İstanbul: Maarif Kitaphanesi, 1934. İsimsiz yayımlandı. Yazara ait olduğu saptandı (Ta-ha Toros, Görüşme 1998).

¹ Kaynak dilde (Yun.) Stamatis.

ce, İstimat'ta da şafak attı. Geriye kalan para, ağızlarını burunlarını topla-yıncaya kadar eriyip gitmişti.

İstimat Kayseri'de kendine münasip bir iş bulmak için dört tarafa baş-vurdu ise de, bütün gayretleri boşa çıktı. Züğürtlük kendini hissettirince, İstanbul İstimat'ın gözünde tutmeye başlamıştı. Eski ustası, tekrar yanına alacak olsa, Kayseri'de bir gün bile durmayacaktı. Karısı Angelika zeki bir kadındı, paraların suyunu çekmesi onu da endişeye düşürüyordu. Niha-yet işi kocasına açtı:

"Sen bizi düşünme... İstanbul'da tekrar iş bulacak olursan durma git!" diye izin verdi.

Fakat İstimat Angelika'yı bırakıp nereye gidebilirdi? Karısı üç aylık ge-be idi. Altı ay sonra baba olacağını hatırladıkça adamcığazın içinden kan gidiyordu.

Angelika bir gün, kocasına,

"İstimat," dedi, bu böyle olmayacak; sen, beni dinlersen, İstanbul'da-ki ustana bir mektup yaz!... Yakında oraya geleceğini bildir! Kayseri'de anlaşıldı ki, bize ekmek yok!..

İstimat çaresiz kalınca karısının tavsiyesini yerine getirdi. İstanbul'da Balık Pazarı'nda pastırmacı Agop'a, acıklı bir mektup yazdırarak Kayse-ri'de hiçbir iş tutamadığı için yine kendi yanına geleceğini bildirdi.

Agop'tan bir hafta sonra cevap geldi. Eski ustası, İstimat'a tatlı diller dökerek şu beş on gün içinde İstanbul'a gelebileceğini, işi çok uzatacak-sa fazla beklemeyeceği için yerine başka adam alacağını haber veriyordu.

İstimat yol hazırlığına başlayacağı sırada karısı hastalandı. Başından ayrılmadığı için İstimat'ın hareketi birkaç gün gecikti.

İstanbul'a vardığı zaman iş isten geçmiş, Agop çoktan yanına başka bir çırağ almıştı. Agop eski çırağına hafifçe sitem bile etti:

"Sana mektubumda uzun uzadıya yazmış, gelirsene acele gel... demiş-tim. Ayağını çabuk tutmalıydın!.."

İstimat'ın bu ümidi de boşa çıkmıştı, bereket versin ki ustası Agop in-saflı adamdı. İstimat'a beş altın lira vererek gönlünü aldı.

"Bununla küçük sermaye tutarsın! Akşamları, işinden döndüğün za-man da dükkânın üstündeki küçük odada bizim uşaklarla yatarsın," dedi.

Istimat ustasının verdiği beş lira ile kendine küçük bir işporta aldı, iş-portaya birkaç okka lakerda dizerek çarşı pazar dolaştırmaya başladı. İş-portası çiçek gibi temiz, lakerdaları da iyi cinsten olduğu için, az zaman içinde epeyce müşteri tutmuştu.

Fakat kazancı ile ancak bir ekmek parası çıkarabiliyor, memlekette kalan gebe karısına hiçbir yardımda bulunamıyordu. Istimat bu kadar az kazançla işin sonunu nasıl getireceğini düşündüğü bir sırada, Kayseri'den bir mektup aldı. Mektupta karısı Angelika'nın imzası vardı. Angelika Istimat'a bir erkek evladı olduğunu müjdeledikten sonra, çocuğu ile birlikte yola çıktıklarını, bir hafta sonra İstanbul'a varacaklarını bildiriyordu.

Istimat'ın dehşetinden sanki damarlarındaki kanı dondu. İstanbul'da kendisini güç besliyordu. Üstelik bir de karısı ile yeni doğan çocuğu başına musallat olacaklardı. Bu üç canı Istimat nerede barındırır?

Düşünceden gözlerine uyku girmez olmuştu.

Nihayet günün birinde karısı Angelika kucağında bir buçuk aylık Vasili ile İstanbul'a çıkageldi.

Istimat telaş içinde eski ustası Agop'a² koştu:

"Hal ve keyfiyet böyle böyle..." diye anlatıp yardım istedi.

Usta Agop'un birden keyfi kaçmıştı.

"Gayri sen, dükkânın üstündeki odada yatamazsın! Kendine başka bir oda arayacaksın!" dedi.

Istimat da ustasına hak veriyordu. Genç karısını bunca bekâr erkek arasına sokamazdı.

"Ocağına düştüm, usta... Bana bir akıl öğret," diye yalvardı.

Agop Ağa işin ucu yine paraya dayandığını görerek beş altınuna daha kıydı.

"Al şu parayı... Gözün nereyi görürse oraya git! Beni de Allah rızası için rahat bırak!.." dedi.

Istimat boynunu bükerek ustasından ayrıldı. Elirne geçen bu son beş liranın bir kısmı ile beş on lakerda daha aldı. Geriye kalanı da tuttuğu bir göz odanın kirasına kapattı. Karısı ve çocuğu ile bir müddet böyle yaşadılar.

Kazandığı para ile yarı aç yarı tok geçinen Istimat bir türlü işini ilerletemiyordu.

2 Metinde yanlışlıkla "Bogos'a".

Tam bu sıralarda idi, İstanbul'da Vefa-Süleymaniye arasındaki Elmaruf mahallesinde, birkaç yüz bin liralık malı olduğu söylenen hacı Muhsin Bey'in gözü kadar sevdiği karısı Şahinde Hanım Allahın rahmetine kavuşmuştu.

Hacı Muhsin Bey karısı için adeta divane idi. Bu beklenmedik ölüm Muhsin Bey'i, büsbütün mecnuna döndürdü. Zavallı adam, yemeden içmeden kesilerek birkaç ayın içinde kederinden mum gibi eridi:

"Ah... Şahinde!..." dediği zaman gözlerinden sel gibi yaşlar boşanıyordu.

Karısından zerre kadar incinmemiştir. Evleneli ancak bir sene vardı. Bu bir sene içinde aralarında küçük bir anlaşamamazlık olmamıştı. Muhsin Bey karısı ile geçirdiği güzel günleri andıkça beyni kafatasından fırlayacakmış gibi haller geçiriyordu. Cenaze çıktığı günden beri eve de uğramaz olmuştu. Sokak sokak dolaşıyor, ara sıra göğsünü yumruklayarak acı acı Şahinde'sini anıyordu. Muhsin Bey'in karasevdaya uğradığına artık kimsenin şüphesi kalmamıştı. Hekimler, hocalar önü ardı sıra gezerek onu tedaviye uğraşıyorlar fakat bir türlü bu korkunç hastalıkla baş edemiyorlardı. Muhsin Bey kendini kapıp koyuvermişti. Günlerden bir gün, Muhsin Bey yine evden fırladı, şurası burası derken, Hocapaşa taraflarına kadar geldi. Burada dar bir sokağın içine sapacağı sırada pencerelerin birinden kendi karısını görmesin mi? Evet hiç şüphe yoktu ki bu, kendi karısı idi. Muhsin Bey gözleri hayretten büyüyerek pencerenin önünde takıldı kaldı. Ne bir adım ileri ne de bir adım geri gidebiliyordu.

Arada bir aklı başına gelerek karısının öldüğünü hatırlıyor, fakat pencerede oturan kadına bakınca kendi kendine söyleniyordu:

"Yok... yok... ölmemiş... İşte karşımda duruyor! Ölmüş olsaydı, burada ne işi vardı?"

Muhsin Bey sokak başında bulunan bakkala gitti ve parmağı ile evi göstererek, "Bu ev kimin evi?" diye sordu. Bakkal da:

"Perili evi mi soruyorsunuz?"

"Orası perili ev mi?"

"Öyle derler!.. Fakat içinde peri filan yok, şimdi içerisi bomboştur, yalnız şu ufak odada İstimat'la güzel karısı oturuyor."

Muhsin Bey fazla vakit geçirmeden koşa koşa evine döndü. Pencereden gördüğü kadının evini başkalfaya tarif ederek:

“Şimdiden tezi yok!.. O civarda bir ev kiralayacaksınız. Gördüğüm kadının kimin nesi olduğunu tahkik edip öğreneceksiniz!” emrini verdi. Başkalfa yanına modistra kıyafetinde iki carieye aldı, feracelenip yaşmaklanarak sokağa fırladı.

Siz şu tesadüfe bakın ki, beyin tarif ettiği evin bitişiğindeki ev iki gün evvel boşalmıştı. Başkalfa, hiç pazarlık etmeden evi kiraladı, anahtarı alıp konağa döndü. Muhsin Bey tespiti elinde bekliyordu.

Başkalfadan evin tutulduğunu öğrenince hemen şu talimatı verdi:

“Bugün kızları oraya gönderirsiniz, eve yerleşir yerleşmez bir yolunu bulup komşu kadınla görüşmeye çalışırlar! Kimin nesidir, evli ise kocası kimdir? Ne ile geçiniyorlar. Buralarını iyice öğrenmek lazım!..”

Başkalfa ile üç carieye, yanlarına biraz ev eşyası alarak Hocapaşa’daki eve taşındılar. Köşe başındaki bakkal Andon’dan alış veriş ederken herifin ağzını arayarak komşu kadının kim olduğu öğrenildi. Bakkal Andon geveze bir adamdı, başkalfa sorar sormaz anlattı:

“Onlar da daha yeni geldiler. Kadının ismi Angelika... kocası seyyar pastırmacılık eder, İstimat isminde biridir. Kundakta küçük bir de çocukları var. Fakir insanlar oldukları belli... Benden yalnız ekmek alırlar. Epeyce borçları da birikti.”

Başkalfa aldığı bu izahattan memnun kalmıştı. Kadını pencereden cariyelerle birlikte göz hapsine aldılar. Kocası erkenden çıkıp işinin başına gidiyor, kadın evde çocuğuyla kalıyordu. Pastırmacı İstimat’ın fena bir adeti vardı. Kapıyı karısının üstüne kilitlerdi. Bu işi yaptıktan sonra aşağı iner, anahtarı bakkal Andon’a bırakır, sokağa çıkardı. Bakkal Andon altmış beşlik bir adam olduğu için karısını ondan kıskanmıyordu.

Muhsin Bey’in başkalfası, İstimat işine gidince pencerenin önünde dikiş dikiyor gibi yaparak güzel Angelika’yı seyredirdi. Git gide oda içinde kilitli kadınla, başkalfa ve kızları arasında uzaktan uzağa aşinalık teessüs etti. Her sabah birbirlerini görünce selamlaşıyorlardı. Daha sonraları pencereden pencereye yüksek sesle konuşmaya başladılar.

Bir gün başkalfa feracelenirken Angelika gördü:

“Ah, hanımım...” dedi, “size ne mutlu ki sokağa çıkıyorsunuz. Ben böyle bütün gün evde kapalıyım!..”

Kalfa bu fırsattan istifade ederek sordu:

“Sen de bizimle gelmek istiyor musun?”

Angelika uzaktan içini çekti.

“Gelmek istesem de gelemem ki... Odanın içinde mahpusum!”

Ondan kolay ne var! Bizimle gezmek istiyorsan, Andon’dan anahtarı aldırır, kapıyı açarız, sen çıktıktan sonra yine üstünden kilitleyip anahtarı bakkala bırakırız!”

Angelika düşünmeye başladı. Kalfa boyuna cesaret veriyordu.

“Kocanı hiç merak etme! O gelmeden biz eve dönmüş oluruz!”

“Ya çocuk?..”

“Çocuğu da düşünme... Ağzına bir emzik dayadık mı akşama kadar emsin dursun!..”

Aylardan beri güneş yüzüne hasret kalan Angelika bu teklifi reddedemedi. Biraz dünya görmek genç yaşında onun da hakkıydı. Kocasını kim bilir akşama kadar nerelerde sürünüyordu?

Böyle düşünerek son cevabını verdi:

“Pekiye hanımcıgım... Artık, siz bilirsiniz! Yalnız kocam haber almasın da...”

“Sen işin o tarafını bize bırak!..”

Angelika hazırlanadursun, başkalfa aşağı inip Andon’dan anahtarı istedi. Karamanlı bakkal biraz tereddüt eder gibi olunca, avucuna iki altın sıkıştırarak :

“Şimdilik bunları al!.. İlerde beyden daha yüzlercesini alacaksın!” vaadinde bulundu. Andon’un hemen yüzü gülmüştü:

“Baş üstüne hanımefendi... Siz hiç merak etmeyin... İstimat gelse de ben işi idare ederim,” dedi.

Başkalfa anahtarla Angelika’nın oda kapısını açarak,

“Haydi kızım... Çıkalım!..” dedi. Angelika önde, başkalfa arkada dışarı çıktılar, anahtar Andon’a bırakıldı. Çocuğun yukarıda olduğu hatırlatılarak göz kulak olması, Andon’a bir şey çaktırmaması sıkı sıkı tembih edildi.

Başkalfa iki cariyesi ile güzel Angelika'yı yanına alarak Sirkeci'ye geldi. Oradan bir arabaya atlayarak yola düzöldüler.

Angelika, İstanbul'un hiçbir tarafını görmediği için caddeden geçen hayran hayran etrafına bakınıyor,

"Aman hanımcığım... Buraları da neresi?" diye soruyordu.

Araba Beyazıt'tan kıvrılarak Süleymaniye'ye saptı.

Angelika iki de bir,

"Vallahi içim açıldı, hanımcığım... Bizim İstimat'a kalsa bana İstanbul'u rüyam da bile göstermezdi!" diyor, ellerini çırparak çocuk gibi seviyordu.

Araba gide gide, büyük bir konağın önünde durdu. Başkalfa Angelika'yı kolundan tutup indirirken,

"Bizim ahbablardan birinin evine geldik... Birer fincan yorgunluk kahvesi içer döneriz!" diye aldattı.

İçeri girdiler. Döşeli dayalı, büyük bir divanhane... Tavanları sedef kakmalı muhteşem salonlar... Her tarafta yaldızlı saray takımları... Sırmalı fistanlar giymiş, boy bos sülün⁴⁷ gibi cariyeler...

Angelika bunları görünce öyle bir şaşkınlığa uğramıştı ki adeta bastığı yeri fark etmiyordu.

Biraz sonra gümüş tepsiler içinde altın zarflı fincanlarla kahveler geldi. Angelika böyle mis kokulu Yemen kahvesine bayıldı. Hele arkasından yetişen ahududu şerbeti ömründe içtiği şey değildi.

Şerbetten sonra billur tabaklar içinde yemiş geldi. Portakalından, muzundan tut, kayısısına, bademine kadar...

Angelika portakalını soyarken Muhsin Bey ağır adımlarla içeriye girdi. Güzel kadın, karşısında tanımadığı bir erkeği görünce küçük bir çığlık kopardı. Muhsin Bey heyecanından her tarafı titreyerek:

"Çekinme... Madam..." diyebildi.

Sonra kadının gözleri içine bakarak ilave etti:

"Bu gördüğün konağın bir tanecik hanımı olmak istemez misin? Malım, mülküm, hep senin olacak. Elli cariyeyi karşında divan durduracağım, bir giydiğini bir daha giymeyecek, bir yedigini bir daha yemeyeceksin!.."

47 Metinde "süklün".

Angelika ne söyleyeceğini, ne cevap vereceğini şaşırmişti. Muhsin Bey henüz kırkında var yoktu, oldukça yakışıklı bir erkek de sayılırdı.

Kayserili Rum kızında talihin önüne çıkardığı bunca nimete tekme vurmamak cesareti yoktu.

Muhsin Bey Angelika'ya son sözünü de söyledi.

“Sen benim ölen rahmetli karımın eşisin. Allah sanki sizi çift yaratmış. Pencereden gördüğüm zaman merhume yeniden dünyaya gelmiş sandım! Sana karşı muhabbetim bundan dolayıdır! Mamafih, zorla güzellik olmaz, arzu etmediğin halde yine kocanın yanına gidersin. Sana bir saat müsaade... İyice düşün, taşın... Bana cevabını ver!...” diyerek kadını odada yalnız bıraktı.

Muhsin Bey çekildikten sonra başkalfa Angelika'yı karşısına aldı, bu rahatlığı kocasının evinde bulamayacağından, Muhsin Bey'in gayet zengin bir adam olduğundan tutturarak kadının gönlünü çelmeye muvaffak oldu.

Muhsin Bey tekrar içeri girdiği zaman Angelika'dan,

“Kabul ettim... Burada kalacağım!” cevabını almış ve dünyalar sanki kendisinin olmuştu.

Pastırmacı İstimat, o gün akşama kadar yarım okka bile pastırma satamadan, yorgun argın evine dönmüştü. Anahtarı istemek için bakkal Andon'un dükkânına girdi. Andon onu gülerek karşılarken:

“Gel bakalım... İstimat Efendi!.. Bugün, sevinecek gözün pır pır etti mi?” diye sordu.

İstimat bundan bir şey anlamamıştı:

“Ne gibi Usta Andon?”

“Ne gibi olacak... Senin başına devlet kuşu kondu!”

Andon bunu söylerken İstimat'a kırmızı bir torba uzattı:

“Aç içini de say... Tamam 25 altın lira var!”

İstimat keseyi açmadan,

“Bunu kim gönderdi?” diye sordu.

“Kimin gönderdiğini ben de bilmiyorum. Çünkü getiren adam bir şey söylemedi. Bunu İstimat Efendi'ye veriniz, dedi, gitti.”

İstimat sevinçle para dolu torbayı koynuna yerleştirirken Andon yeni hatırlamış gibi,

“Senin madam da, sabahtan çıktı, bir daha gelmedi...” haberini yetiştirdi.

İstimat, bu altın torbasının gelişile madamın kayıplara karışması arasında bir münasebet olduğunu sezmişti.

Birden telaşlanarak:

“Nasıl olur Usta Andon? Anahtar sende değil miydi?”

“Bende idi amma komşu hanımlar geldiler, İstimat’ın madamını şöyle bir parça araba ile dolaştıracağız... Akşama varmadan yine getireceğiz, dediler. Ben de inandım. Gidiş o gidiş... Ne hanımlar geldi, ne de senin Angelika...”

İstimat Andon’a ağır birkaç söz söylemeye hazırlanmıştı, fakat o sırada koynundaki torba şıkırdamaya başlayınca lafları boğazında düğümlendi. 25 altın lira bu. İstimat bu parayı kazanmak için daha sekiz sene alın teri dökmeliydi!

Andon anahtarı verirken arkasından seslendi:

“Parayı getiren adam, İstimat Efendi’ye söyle... Her ay, bizde on altın lirası var! dedi.”

İstimat bu işe sevinmek mi lâzım yerinmek mi, pek kestiremeyerek odasına çıktı, kapıyı açtı, baktı ki çocuğu kuru şilte üstünde, ağzında emzigi mışıl mışıl uyuyordu. O geceyi baba oğul, koyun koyuna bir arada geçirdiler. Sabah olunca İstimat çocuğu kucağına alarak sütüne aramaya çıktı. Ona ayda üç liraya gür sütlü bir kadın buldular. Geri kalan para ile Balık Pazarı’nda küçük bir dükkân kiralayarak mezeciliğe başladı.

Ay başına üç gün kala Andon’a aynı meçhul el tarafından yeniden on altın lira bırakılmıştı.

Böylelikle her ay sermayesine on lira zammediyor, işlerini büyüttükçe büyütüyordu. Fakat karısı da aklından çıkmamıştı. Fakat bu sevdadan ileri gelme bir alaka değildi. Sadece kadının yerini öğrenmeyi merak ediyordu.

Bir gün Süleymaniye’ye yolu düşmüştü. Bir konağın önünden geçerken çağırdılar:

“İstimat Efendi... İstimat Efendi...”

“Buyur...”

“Bize dört okka iyisinden pastırma lazım...”

İstimat şaşırdı. Pastırmacı olduğunu bu evin içindekiler nereden biliyorlardı. Ertesi gün pastırmaları getirirken kapı hafifçe aralandı.

“Bunu al, İstimat Efendi, pastırmanın parası...”

İstimat yolda keseyi açınca ne görsün. İçinde yirmi beş altın...

Artık anladı ki karısı bu konaktadır. Sık sık önünden geçtiği bu konağa her uğrayışında birkaç pastırma uzatıyor ve mukabilinde torba dolusu altın alıyordu.

Angelika Muhsin Bey'in konağına yerleştikten sonra yavaş yavaş eski hayatından tiksınmeye başlamıştı. Az zaman içinde Müslümanlığı sevdi ve canı gönülden İslam oldu. Artık onun ismi Emine Hanım'dı.

Emine Hanım hıyanet ettiği kocasını ve oğlunu unutmamış, ilk karşısına çıktıkları gün onlara iyilik etmeyi düşünmüştü ve onlara böylece gizliden gizliye iyilik etmeyi unutmuyordu.

Senelerce bu böyle devam etti. İstimat karun kadar zengin oldu. Beyoğlu'nun en büyük bakkaliye mağazalarından birini satın alarak işletmeye başladı. İstimat Efendi bugün dahi sağdır ve İstanbul'un sayılı zenginlerindendir.

Bazı meraklılar ara sıra,

“İstimat Efendi!.. Pek birden aldın yürüdün... Gözümüz yok amma, bu işte kadın parmağı görüyoruz,” diye takılırlar, o da hafifçe içini çekerek,

“Kadın parmağının bulunmadığı ne vardır?” cevabını verir.

İşin iç yüzünü bilen birisi çıkacak diye de ödü kopardı. Bereket versin ki Muhsin Bey'le karısı Emine Hanım sırtı faş edecek [açığa vuracak] adamlardan değildi.

Sırrına vakıf olan bir Usta Andon kalmıştı. O da birkaç sene evvel bu dünyadan elini etegini çekti.

Muhsin Bey karısıyla mesut olmuş ve birçok çoluk çocuk sahibi olmuştu. Onları görenler hayatlarında pek saadetle geçindiğine şahit olurlardı. Onlar ermiş muradına...

Bir hatıra*

Vaktiyle “Mirgûn” adında bir İranlıdan, dedem Ağa Hüseyin Paşa tarafından satın alınıp sonra çocuklarına kalan beyaz yalıda doğmuşum. Ne yazık ki Boğaziçi’nin şiir ve fûsun dolu güzelliklerini anlayacak bir yaşa gelmeden, henüz iki aylık bulunurken yalı Sabri Paşa’ya satılmış ve koca kâşaneyi dolduran aile halkı da İstanbul’un ayrı ayrı bucaklarına dağılmışlar... Boğaz’ın temiz ve nurlu havasıyla dünyaya gözlerimi açtım. İstanbul’un basık kasvetli bir mahallesinde beş yıl yaşadıktan sonra Küçük-su’yun şirin yamaçlarında, etrafı yonca ve kekik kokan çimenlerle çevrilmiş küçük bir köşke taşındık. Boğaziçi’nin ölüleri diriltici mucizeli havasında dünyaya gelen bir çocuk, beş sene şehrin dar, çamurlu, izbe bir caddesinden, karşısında muazzam siyah bir kümbet gibi dikilen Laleli Camii’nin, içinde âma, daûrrakışlı [kora sayrılı], topal, tıksırıklı dilenciler, meczup ve dejenere dervişler, sara ve havalelerden arta kalmış çarpık ve hilkat garibesi çocuklarla dolu kasvetli avlusunu göre göre bunaldıktan sonra birdenbire parlak mavi bir atlas gibi ıslıl ıslıl yayılan Küçük-su’yun zümrüt çayırırlarında hayata kavuşması ne tatlı, ne doyulmaz bir

• Boğaziçi, s. 7 (Nisan 1937), 12-15.

zevktir! İnsanı ürkütmeyen Boğaziçi denizi, geniş yonca çayırları, yüzlerce dag çiçeğiyle bezenmiş yeşil yamaçları, kuzu melemeleri, berrak, süz-gün mavi bir gök, ciğerleri okşayan taze bir hava, Boğaz'da tatlı izler bırakan billur bir su... İşte ben beş yaşında Küçüksu'da tekrar dünyaya geldim. Ve yaşamak saadetini tam manasiyle orada duydum. Hayali, hâlâ bugün gibi içimde canlı bir tablo halinde yaşayan o güzel yazdan sonra Kandilli'deki hatıralara kapılırim: Sabahın alaca ışıkları altında eflatun ve pembe tüllere bürünen minyatür dağcıkların arasında beyaz köpüklerle fıkırdayan ve rıhtımları şıpır şıpır yalayan Kandilli akıntısına kapılmış tek bir sandal akıp gider... Eflatun sulara ahenkli bir iz bırakan bu sandal, balıkçı Halil Reis'in sandalıdır. Onun sabaha karşı söylediği mahmur ve bestenigâr türküler sahilde uyuyanları tatlı ve baygın bir hülya içinde uyandırır ve Kandilli korusunda sabaha kadar şakırdayan bülbüller ona cevap verirlerdi... Öğleye doğru rıhtımda sevinçli bir ses işitirsiniz. Beyaz önlüklü aşçı Bayram'ın sesidir. Bu, elindeki ağ kepçe, yüzlerce pırl pırl gümüş balıklarıyla canlı bir avize gibi sallanmaktadır. Rıhtımın en güneşli bir taşının yumuşak yosununa bağdaş kurmuş iri tekirle, kocaman kuyruğunu mağrurane havaya kaldırarak kapının önünde mırıldayan “şeb-reng [kara]” kedilerin pek iştiha duydukları bu sevimli balıklara adem-i tenezzülle göz kırparlar... Çünkü bu her sabahın mebzul bir ziyafetidir.

İkindiden sonra Kandilli koyunun durgun ve lâcivert sularında muhteşem sütunlarıyla beyaz ve geniş kafeslerinin gölgesi hafif hafif sallanan “Kıbrıslı” yalısının hususi deniz banyosu eski bir dostluğun şerefini taşıyan bizlere açıldı. Boğaz'ın iyotlu, yumuşak sert sularında zindeleşip gürbüzleşen rahat, serin vücutlarımızla neşe ve saadet içinde kırların ılık yeşilliğine atıldık. Kıbrıslı Yalısı sevimli, kibar, zarif sabahlarıyla Boğaziçi'nin müstesna ve parlak bir mihrakı idi. Onların Boğaziçi fakirlerini güldüren, sevin-diren necip ulûvv-i cenabı [cömertliği] gönüllere ışık veren bir yıldızıydı. Kalpleri kadar vücutları da güzel ve temizdi. Onların giydikleri yeldirmeler derhal moda olur, beyaz başörtülerinin tarzı Boğaziçi'nin genç kızları tarafından hemen taklit edilirdi. Dünya renklerinin, dünya ışıklarının en parlak, en neşeli, en ahenkli enmûzeci [örneği] Boğaziçi'dir. Muhayyel cennet eğer böyle güzel, böyle nurlu ise ölümden kimse korkmasın! Ölüm ve me-

lankoliyi lûgat kitaplarından sildirecek kadar şetaret kaynağı olan Boğaziçi'nin lirik tarafları da ruha, tabiatın en ince ve rikkatli sazlarını hazin dinletir. Etrafımızda bulunan romantik ve hayalperest gençlerin neşeden ve ışıktan kaçarak ziyaret ettikleri Küçüksu Çayırının arkasındaki تنها ve sessiz bir mezarlık vardır. Önünden kurak ve yeşil bir dere akar. Bu koyu yeşillikler arasına sinen mezarlığın hüzün sembolü, "Nejad"ın kabridir. Hassas ruhlar, bu kuytu ve matemli yeşilliklerde, Recaizade Ekrem'in evlât acısıyla yanıp kül olan ince kalbinin derin ve ilâhi iniltilerini dinlerdi. Ben bile o yaşında genç Nejad'ın ölümüne kaç defalar içli içli ağlamıştım.

Fakat çocukların masum iç acılarını derhal kahkaha ve neşeye çeviren bin bir zevk kaynağı vardı: Akşamüstü güneşin altın yaldızlarıyla şakırdayan Boğazın mavi sularında 44 numaranın şakrak bir telâşla arkasından beyaz kadife köpükler bırakarak geçişi, pürüzsüz ve genç sesiyle müjde verir gibi ötüşü bütün küçükleri bilhassa erkek çocukları pencerelere ve rıhtımlara üşüştürürdü. Narin, çevik ve telâşlı 44 numaranın çocuk ruhlarında uyandırdığı, hattâ büyükleri bile coşturarak mendil ve etek sallayarak karşılamaındaki alâka neydi? Acaba evlerin erkeklerini getirdiği için miydi?

Güzel, vakur Kandilli'nin hatıraları bir iki kalem vuruşu ile anlatılabilir hiç? İcadiye Tepesinde تنها teferrüclerden [gezintilerden], geniş fıstık ağaçlarının altında salıncak sefaları ve akşamüstü hayatın en güzel, en temiz bir parçasını yaşadıktan sonra tatlı bir yorgunlukla Vaniköy'ün ıssız, kayalıklı eteklerinde pembe dudaklı gelinler gibi sıralanan erguvan ve ılıgın fidanlarından demetler yaparak dönüşün hatıraları unutulur mu?

Gündüzleri Boğaziçi'nin renkli, ışıklı, ahenkli kucağında zevk ve neşe ile kaban küçük gönlüm geceleri, annemin anlattığı daha eski Boğaziçi'nin ef-saneye benzeyen masallarıyla rüyaya daldı. Mısırlı Zeynep Hanım'ın mutantan donanmaları, büyük şairlerin iştirak ettikleri sihirli mehtap âlemleri, bin bir gece hikâyelerine eş olan sultan düğünleri. Ben de donanmalar gördüm, ben de mehtap âlemleri seyrettim. Fakat bunlar annemin anlattıklarının yanında pek sönük kalıyordu. Çünkü muhayyilem kuvvetliydi.

Boğaziçi'nde oturanlar o misilsiz, eşsiz ve örneksiz güzelliklerin müptelası olurlar. Biz de bu meftunlardandık. Nihayet oralardan ayrılmamak için içeri Gökusu'da, o şiirli derenin üzerindeki yamaçlardan birinde mütevazı bir

köşk yaptırmıştık. Renk renk yeşil bostanların, kırık gölgeli köprülerin ve böğürtlen fidanlarının arasından hiç kırışmadan akan yeşil Göksu Deresi bir şiir ve aşk bucağıydı. Cuma, pazar, çarşamba bu hazin ve sessiz dere coşar, Boğaz'ın en zengin ve kibar halkı buralara dolardı. Arkasında gümüş balıklar sarkan ihramları,¹ kılaptanlı² hamlacıları³ ile yaşmak ve feraceli ahu gibi güzel ve mağrur Mısırlı prensesler dört çifte kayıklarıyla süzülürler, genç ve ihtişamlı damat paşalara, iri ve rengârenk krizantemlere benzeyen şemsiyelerin altında baygın, sürmeli ela gözleriyle "nimnigâh" ederleri. Güzel kadın ve heyecanlı erkeklerin gizli aşk hamleleriyle içten içe kabarttıkları bu her zaman durgun, nazik dere çalkanır ve kaynaşırdı. Bu sırmalar, ipekler, kokular, elmaslar zümrütler ve heyecanlar taşan güzel kabile dereden akıp Küçüksu'ya doğru çekilince taşkınlıklardan sıyrılan şiirli yeşil su yavaş yavaş durulur, değirmenin arkasında, gün kızıl atlas bir döşeğe gömülürken, ay kırık köprü'nün ardındaki kekik dağının tepesinden beyaz, ablak ve mütehayyir [şaşkın] yüzüyle düşerdi. Ürkek bir çalığışu haykırır ve susar, bir salkımsöğüdün ay ışığında avizeleşen dallarının arasından yanık bir gazel yükselince, birbirine yaklaşan ağızlar: şair Ahmet Rasim... diye fısıldaşırlardı. Biraz sonra, nereden çıktığı belli olmayan beyaz, temiz bir sandalın al kadifelerine yaslanmış, levant ve esatiri bir kadının beyaz dantel şemsiyesini salkımsöğüde doğru belli belirsiz kaldırarak süzülüp geçtiği görülürdü.

Ben o zaman, ne böyle ince aşk sahnelerine, ne de kılaptanlı sandallara alaka duyacak bir yaşta değildim. Bütün zevkim, neşem, kekik kokan küçük dağlarda yer menekşeleri toplamak, tarlalarda gelincik ve papatya demetleri yapmaktı. Ben hiçbir yerde Göksu tepelerinde topladığım ve kokladığım yer menekşeleri kadar güzel ve kokulu menekşe görmedim. Onların morluğunda başka bir cila, kokularında başka bir mana vardır. Ve o kadar mebzuldür ki demet ile ifade edilemez. Kucakla demek lâzımdır. Evet, kucaklar dolusu mor menekşe toplardık...

Boğaziçi denilince, onun her bucağına, her köşesine ait binlerce hatıra canlanır, bunların hepsini yazmak için sahifeler değil ciltler kâfi gelmez.

1 Yün, pamuk veya ketenden yapılmış dikişsiz elbise (Özön, 308). Metinde "ehramları".

2 Sırma katılarak eğrilmiş ipek (Özön, 369).

3 Padişah sarayı kayıkçıları (Özön, 273).

Kanlıkavak efsanesi*

İçinde billur bir su kaynağı fışkıran “Kanlıkavak” tüyler ürpertici bir eşkıya ini değilmiş... Şirin Boğaziçi’nin bu kuytu ve ıssız bucağında masum yolcuları boğazlayan vahşi haydutlar hiç barınmamış... Kanlıkavak sözünü duyunca vehme kapılarak haksız yere yüreğinizi düşünmeyin... Fakat orası hazin ve içli bir aşk macerasına sahne olmuş.

Yıllar ve yıllarca evvel; Boğaziçi’nin tirşe suları daha derin, koruları birer karanlık orman, kıyıları ıssız sarp kayalık olduğu zamanlar, Kanlıkavak’ta genç, asil ve çok güzel bir prensin şatosu varmış.. Gökten inmiş büyük ve yalçın bir kayanın içine oyulmuş olan bu renksiz şato karanlık gecelerde zebercet yeşili ışıklarla parlarmış... Yalnız karanlık gecelerde değil, mehtap altında yeşil zebercet ışıkları firuze mavisi gibi donuklaşır, güneşin yakıp parlatıcı huzmeleri dokununca da zebercet ve firuzeleri söndüren yakutlar alevlenerek gözleri kamaştırırmış!.. Peri padişahlarının billur köşklerini gölgede bırakan ve malzemesi gökten inme bu şatoyu bana, siyah mücevher gözleri ışıldayarak anlatan bir köylü genç kızın masum ve mesut muhayyilesini incitmek istemediğim için bu masalı ay-

• Boğaziçi, s. 9 (Haziran 1937), 24-26.

nı hayret ve vecde düşmüş gibi mütehayyir gözlerle dinlemeye çalıştım. Belki asırlarca evvel buralara, gökten inmiş krizolit¹ ve turmalinli² bir hacher-i semaviden [göktaşından] çıkan ve gene asırlarca sonra bir genç köylü kızın pembe dudaklarına kadar ulaşan bu hayal okşayıcı efsanenin aslını gizli gizli düşünüyordum.

Size bu masalı “Sarıyerli” inekçi Pembe kadının kızı Zeynep’in ağzından dinleteyim:

Bir bahar günü küçük bir spor otomobiliyle Boğaz’ın Rumeli kıyılarını dolaşıyorduk. Sabahtan beri açık ve küçük bir arabanın içinde sallanan vücutlarımız öğleye doğru yorulmuş ve gevşemişti. Öğle üzeri kızgınlaşan mayıs güneşinden ateşli mızraklar fırlayarak kafalarımıza çarparken otomobili bir kıyıda durdurarak denizin serin meltemini içmek istedik. Durduğumuz kıyının iç tarafı iri molozlu, geniş ve loş bir dehliz halinde sık bir kavak ve meşe ormanına doğru uzanıyordu. İçimizden biri, “İşte Kanlıkavak,” dedi.

Derhal garip bir ürpertiyle yakıcı bir susuzluk hissettim. Kanlıkavak sözü içimi ürpertmiş, aynı zamanda meşhur ve güzel suyun pırlantalı akışı, keskin bir hararetle yanan göğsümde bir çöl serabı hayallendirmişti. Kanlıkavak hepimizin üzerinde bir örnek tesir yapmış olacak ki arkadaşlardan biri, “Ah!” dedi, “gidip o billur sudan birer avuç içebilsek!..” Mütereddit gözlerle birbirimize bakiştık... Fakat bu hasret ve harareti hep beraber duyanlardan hiçbirimiz “haydi gidip Kanlıkavak suyundan içelim” diyemedi. Çünkü yanımızda erkek yoktu. Otomobili de genç bir sporcu kız kullanıyordu. İri molozları ve korkunç adıyla birer heyula gibi boşlukta baş sallayan kavaklara doğru kaybolan bu ıssız dağ yolu, hepimizi bir Afrika ormanının meçhul korkularıyla büyülemişti... Hasretle gözlerimiz dalgın yola bakarken hepimiz birden şaşkınca haykırdık: “A!!”

Evet şaşmıştık. Bir Afrika ormanı gibi dört kadını korkutan ıssız Kanlıkavak yolunda tek başına güzel bir köylü kız belirmişti! Sol elinde mayıs güneşi altında ışıldayan yeni kalaylanmış bir güğüm sallanıyor, sağ elinde de pembe bir yelpaze gibi bir demet erguvan tutuyordu. Kendisi-

1 Miner. Doğal demir ve magnezyum silikat (Larousse, 7104).

2 Miner. Aleminyum borosilikat. Değerli taşlardan sayılır (Larousse, 11761).

ne hayretle bakan dört kadın başı görünce dudaklarında taze bir gülüşle yaklaştı. Şimdi başında da erguvandan yapılmış narin bir taç vardı. Gözleri siyah mücevher gibi parlayan köylü dilber arabanın önünde durarak tatlı tatlı gülümsedi. Kendisine mukabil bir gülüşle,

“Nereden geliyorsun yavrum?” dedim. O, sevimli bir lâubalilikle, “Kanlıkavak’tan,” diye cevap verdi.

Hepimiz birden, “tek başına Kanlıkavak’a nasıl gittin? Korkmadın mı? Uzak mı?” gibi sualler sorarken genç kız sevimli ve parlak gözlerini açarak, “Neden korkacakmışım... Korkulur mu hiç?” diye bir kahkaha attı. “Dileği olan genç kızlar oraya tek başlarına mayısın üçüncü haftasının ilk gününde giderler. Aç karınlarına üç tas su içtikten sonra, çoban kızının ay ışığı gecelerinde telli duvağına bürünerek altında oturduğu erguvandan bir çelenk örerak başlarına giyerler... Bu sevdâ tılsımıdır!.. Gönüllerini bağı olanları adaklarına kavuşturur... Amma büyük kavağın önünde iki rekât namaz kılmayı unutmamalı... O büyük kavak zavallı genç prensin çoban kızı ile ilk konuştuğu yermiş...”

“Ne güzel bir masal,” dedik. “Sen bunu nereden işittin?”

“Ben inekçi Pembe’nin kızı Zeynep’im. Benim annem çok bilgili bir kadındır. Ondan duydum. Hem bu masal değil ki. Sahiden olmuş. Bunu herkes bilir. Durun size de ben anlatayım...”

Zeynep sevimli gülüşleriyle bize yukarda anlattığım prensin şatosunu tarif ettikten sonra:

“Bu köşk kimlerin yaptığını kimsecikler bilmiyor. Bizim köydeki Ali Dayı prensin, köşküyle beraber gökten indiğini söylüyor... Sözde Çobanyıldızı’ndan düşmüş!.. Orasını Allah bilir amma yeryüzüne inince Kanlıkavak’taki fakir çoban kızına âşık olmasına bakılırsa, Çobanyıldızı’ndan düştüğüne insanın inanacağı geliyor. Genç, güzel prens ne köşkteki güzel melekleri, ne de yeryüzündeki prensesleri, sultanları beğenmeyip de fakir bir çoban kızına âşık olunca lalası ihtiyar vezir iki sevdalıyı ayırmak için büyü yapıp işte o büyük kavağın altına gömmüş... Amma Allah iki gönlü birbirinden ayıranların yanına koyar mı hiç? Büyüyü gömer gömmez gökte bir fırtına kopmuş, kocaman bir yıldırım, cadı vezirin bütün kanını kavağın altına dökmüş. Sonra erguvanın altından da bir pınar fışkırmış bu-

yüyü bozmuş. İşte o zaman sevdalı prensle sevgilisi çoban kızı o büyük kavağın altında birbirine kavuşmuşlar, dua etmişler, demişler ki: ‘Bu kaynaktan su içen, bu erguvandan taç giyen, bu kavağın altında dilek yapan sevdalılar muratlarına ersinler...’ Sonra birdenbire kaybolup uçmuşlar...” Gözleri dalarak ilâve etti: “Her yıl mayısın üçüncü haftası gökteki Çoban-yıldızı’ndan Kanlıkavak pınarına ince toz halinde nur yağar. Prensle çoban kızının birbiriyle seviştiği zamanmış bu. İşte o zaman pınara insan eli değmeden sudan üç tas içmek lâzım. Ben yetişmek için köyden alacakaranlıkta çıkıyım. Daha yıldızın gölgesi pınarda yüzerken taşı daldırdım...”

Zeynep’in pembe yüzü, içindeki ruhani sevda dileğinin huşuu ile solmuştu. Biz de tatlı bir hayale kapılmıştık. Şimdi artık Kanlıkavak yoluna korkmadan bakıyorduk.

“Zeynep, güzel çocuğu!” dedim. “Allah seni dileğine kavuştursun, ne yazık ki biz o sudan içemedik!”

Gözlerimiz utançla bu cesur kıza bakmaktan çekinerek, “Araba molozları aşamazdı ki!” diye mırıldandık.

“Yazık!” dedi. “Hacetiniz varsa gelecek yıla kaldı artık... Bari ben size birer tas Kanlıkavak suyu vereyim.”

Güğümün kulpuna bağlı Göksu’nun topraktan yapılmış bir çanağını çözdü. Ve hepimize bu, toprak tasla tılsımlı sudan içirdi. Hiçbir adak yapmadan yanmış göğsüme boşalttığım bu su, şimdiye kadar içtiğim suların en berrak, en serin suyu idi. Yorgun vücudum sihirli bir iksir içmiş gibi dirildi.

Zeynep bizi serinlettikten sonra elindeki erguvan demetini göstererek, “Size bundan da verirdim amma,” dedi, “koparıırken bizim komşu Mer-yem için adak yaptım... Zavallı kızcağız hasta... Kendi gelemedi. Bu erguvandan başına takarsa belki yavuklusuna kavuşur da iyileşir.”

Güzel Zeynep başındaki erguvan tacı ve yüreğindeki tatlı ümitle ısıldayarak bizden ayrıldı.

Dört kardeşler*

Dördü de sarışın, dördü de narin, dördü de şirin kızlardı. Onları Gök-su Çayırında pırıltılı saçları uçuşurken konuştuklarını görenler birbirinden ayırt edemezlerdi. Beyaz muslin ropları ile dere kıyılarında su perile-ri gibi dolaşan bu dört kız kardeşin aralarında ancak birer yaş fark vardı. Perihan, Nuran, Ayhan, Leman, Gök-su Çayırının üstündeki yeşil bir yamaçta kuş kafesine benzeyen bir köşkte doğup büyümüşlerdi. Bütün hayatları münzevi ve saf kırların arasında geçen bu dört kız kardeşin vücutları gibi kalpleri de masum ve bakirdi.

En küçükleri olan Perihan on beşine bastığı yıl, tek komşuları olan tır-şe köşke bir ana bir de oğuldan ibaret kiracılar taşındı.

Henüz Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiş, zarif ve duygulu genç adam yeni taşındıkları küçük köşkün kırlara bakan yatak odasında uyandığı ilk sabah kulaklarını dolduran tatlı seslerin sahiplerini görmek için pencereden uzanınca gözlerine inanamadı: Yüzleri tıpkı birbirine benzeyen kıvrak vücutları aynı boyda, altın başaklara benzeyen sarı saçları aynı renkte dört kız, bir örnek ince beyaz ropları ile, bu ılık mayıs sa-

• Boğaziçi, s. 12 (Eylül 1937), 22-24.

bahı bir kiraz ağacından, kızıl dudaklarına benzeyen o güzel aşk meyvelerini topluyorlardı. Bir mayıs sabahının rüyasına benzeyen bu manzarayı genç şair hayran gözlerle seyretti. Sarışın kızlar kendilerine hayretle, heyecanla bakan iki iri siyah gözün farkında bile olmadılar. Ara sıra kızıl dudaklarından uçuşan tebessümlerin ahengi de birbirine ne kadar benziyordu! Genç adam pencerenin tüllerine gizlenerek bu dört sarışın peri kızının isimlerini öğrenmeye çalıştı. Fakat öğrendiği isimler pek işine yaramadı. Akşam nefti dağcıkların ardından parlak bir mehtap doğdu. Beyaz bulutların arasında doğan bu muhteşem yıldız, avuç avuç mücevher serpen bir mihrace gibi vakarla yükselirken komşu bahçenin yasemin ve gül sarılmış kameriyesinden ince ve ürpertili bir sesin kalplere akan ılık ve hazin ezgisini duyan genç şair gene yavaşça penceresini açarak uzandı; kızlardan biri şarkı söylüyordu. Fakat hangisiydi bu? Leman mı? Perihan mı? Nuran mı? Yoksa Ayhan mı? Hangisi? O gece hülyaların en duygulusuna dalan Necdet tatlı uykusuna kadar dört isim mırıldandı, fakat gözlerinin önüne sarışın, narin ve kıvrak bir tek genç kız hayali geldi!

Bu aylarca böyle devam etti. Necdet onları kırlarda menekşe toplarken, dere kıyısında küçük ve billur tenli ayaklarını yıkarken, ağaçlardan meyve devşirirken, kırlarda konuşurken hep beraber gördü ve biricik kalbi, dört isimli sarışın bir genç kıza tutuldu.

Dördünü bir arada gördüğü zaman, tek bir kıza bakmak için gözlerini yumdu. Birine ayrı tesadüf ettiği zaman da dört isim birden dudaklarının ucuna asıldı.

Bir sonbahar günü Necdet muamma dolu sevdası ile kendi kendine içeri Göksu'da "Dört Kardeşler"de dolaşıyordu. Birden kulaklarına onların cıvıltısı geldi. Hemen bir çalılığın arasına gizlenerek dört isimli sarışın sevgilisini seyretmeye başladı!

Kızlar gene beyazlar içinde, biraz mahzun gibiydiler. Göksu Deresinde dağınık saçlarını yıkayan salkım söğütlerin arasında sessizce dolaştılar. Sonra kendileri gibi tıpkı birbirine benzedikleri için buraya "Dört Kardeşler" adını veren çınarların arasında konuştular. Biraz sonra dört kız kendi eliyle o dört çınarın gövdesine isimlerini kazıyıp yavaşça yürüyüp çe-

kildiler. Onlar uzaklaşınca Necdet “Dört Kardeş” çınarların altına geldi. İsimleri birer birer okudu. Fakat gene içindeki muamma çözülmedi!

Necdet ertesi sabah uyanınca şaştı. Komşu köşk boş bırakılmış bir kırlangıç yuvasına dönmüştü. Ne bir cıvıltı, ne de o sarışın saçların altın pırıltısı!

Yüreğine derin bir sızı çöken sevdalı genç şair de ince bir yağmur serpen bir teşrin sabahı güzel ve hazin Göksu'dan uzaklaştı.

Arından yıllar geçti... Dört isimli sarışın ve narin sevgilisinin yüreğine çöken o ilk sızısı ile büyük ve ünlü bir şair olan Necdet bir daha dört kız kardeşe tesadüf edemedi... Fakat muammalı ilk sevdasının ilhamları ile yazdığı şiirler ona büyük bir şöhret tacı hediye etti. Duygulu başının siyah dalgalı yumuşak saçları yılların yığıdığı beyaz karlar altında kaldı.

Gene bir sonbahar, Göksu'da “Dört Kardeşler”e gitti. Uzun ve ağır yılların silindiri altında hâlâ canlı duran o muammalı hisleriyle dört eş çınarı ararken; bir örnek siyah elbiseler giymiş beyaz saçlı, tıpkı birbirine benzeyen üç mahzun kadının silüetini gördü. Necdet onlara dikkatli bakınca içinde derin bir yer sızladı, işte gene onlardı! Fakat dört isimli güzel sarışın kızdan arta kalan üç kadit kadın hayaleti! Ne garip! Dikkat edince dört eş çınardan birinin de eksilmiş olduğunu gördü! Zayıf, beyaz saçlı, siyahlara bürünmüş üç kadın şimdi kendileri gibi üç kalan ihtiyar çınarların altında gözyaşlarını kuruttuktan sonra birer hayalet gibi çekildiler. Acaba aralarından eksilen hangisiydi!! Son vapurla dönen ihtiyar şairin muamma dolu kalbinden taştan bir damla yaş sonbaharın serpelediği ince yağmur tanelerine karıştı.

Boğaziçi'nde mehtap*

• Nisan ayında kıyılarda dolaşan ay, gönlü meçhul bir maşukaya tutkun mistik bir sevdalıdır. Tirşe yosunların içinde yumurtalarının canlanmasını hasretle bekleyen balıkların esrarlı ninnilerini dinler, kumsallarda kabuklarını açarak gökten mucize dileyen sedeflerin içine düşen her gözünün damlası sevda sihriyle inci olur.

• Mayısta mehtabın adı mutlaka sultandır. Tarlaların körpe filizleri arasında lame tuvaletiyle gezinir. Her yeni beliren yeşilliğiyle gülümseyen tatlı ışıklarından bire bin veren bir cevher süzöldükçe, taze toprak ılık bir buhur tüttürerek sarışın melikeyi takdis eder.

• İstinye koyunun lacivert harelerinde kılaptanlar menevişleyen hazi-
ran geceleri, ay taze bir gelin gibidir. Altın pullar saçan muhteşem eteği-
ni sürüyerek şahane bir eda ile salınan göklerin melikesi, meçhul ve ek-
santrik bir zevk ile ürperdikçe narin yüzünü telli duvağına saklayan ma-
sum bir bakire hicabı ile aheste aheste geçip gider.

• Temmuzda ayın on dördü, aşkına susamış genç, ateşli ve olgun bir
dul kadın gibi Göksu Deresinin sedefli kıyılarında kıvrak vücudunu se-

* *Boğaziçi*, s. 17 (Şubat 1938), 15-16.

rin sulara daldırır. Etrafını çerçeveleyen şeffaf sükûtun esrar dolu kuytu-
luklarında billur vücudunu gizli gizli seyreden gözler tahayyül ederek
aşıfte bir kıvranısla cırlıçıplak salkımsöğütlerin altına serilir.

- Kandilli korusunun kenarından birdenbire beliren mehtabı, yuvar-
lak şirin yüzünü koyu yeşil kadife perdelerden çıkararak kendisini hay-
ran hayran bekleyenlerle şakalaşan şuh bir operet mugannisine [şarkıcı-
sına] benzer. Dekor baştan başa altın yıldızlarla bezenmiş mavi kadifedir.
Böceklerle, kurbagaların bestelediği bu ağustos gecesi festivalinde büyük
sanatkâr “Bayan Ay” en güzel ve en şuh şarkılarını söylüyor.

- İçin için ağlayan eylül ve teşrin aylarında Rumelihisarı Şehitliği’ni
dolaşan acıklı ay, bir servinin altında upuzun yatan nişanlısının nemli
kabrine altın saçlarını dökerek yüzükoyun kapanır.

- Her kânun gecesi bir bakire istifraş eden [yatağına alan] Jüpiter’in
kıskaç karısı “Junon”u andıran hırçın ay sonsuz bir ihtirasın çılgınlıkla-
rı ile aşk yataklarını didikleyle didikleyle Boğaz’ın çayırları ile denizlerini
bembeyaz pamuklarla doldurur.

- Şubatla mart aylarında Kavaklar’da dans eden ay, karayel fırtınasına
tutularak şimalden kopup gelen şaklaban bir artisttir. “Beykoz” sırtların-
daki kulübelerinin pencerelerinden bakan köylülere dilini çıkararak soy-
tarı soytarı alay eder.

Nezihe Muhiddin

Makaleler, Hitabeler
Kadınlık, İctimaiyat, Siyaset
1912-1929

“Hitabe”

70 (Vatan ve milliyet hisleriyle meşbu [dolmuş], fedakâr, evet, ırk için fedakâr, onun tealisine [yükselmesine] vakf-ı hayat emelleriyle meşhun [dolmuş], muazzam bir kütle-i hamiyet ve fazilet olan cemiyet-i münevveriniz huzurunda söz söylemekliğim teklif edildiği zaman bu vazifenin azamet ve ulviyeti karşısında titredim. Fakat hanımefendiler, bana tevdi olunan [verilen] bu vazife-i kudsiye ile samimi ruhumda sakladığım emeller arasında o kadar munis bir cazibe vardı ki artık tereddüt edemedim. Ümit ederim, hanımefendiler, cesaretimi ve silsile-i kelimemde [sözlerimin devamında] vaki olacak kusurlarımı, beni bu sözleri söylemeye teşvik eden saikin kutsiyeti affettirir. Affıma şu suretle emin olduktan sonra şunu da ilave etmek isterim ki maksadım bir konferans vermek değildir; ancak ufak bir dertleşme, bir hasbıhal-i samimanedir.

• Nezihe Muhlis adıyla. *Darülfünun Konferans Salonunda Kadınlarımızın İçtimaları* içinde (İstanbul: Tanin Matbaası, 1328 [1912-13]), 79-94. Daha önce Şefika Kurnaz tarafından Latin harflerine sadeleştirilerek çevrildi: *Balkan Harbi'nde Kadınlarımızın Konuşmaları* (İstanbul: MEB Yayınları, 1993), 65-71. Arap harfli metin web sayfasında sunuluyor. www.kitapyayinevi.com

Böyle müteakabil hislerle aynı emellerin sahibi olanları bir araya getiren şerefli içtimalardan [toplantılardan] bilistifade vatan anamızın dertlerinden, yaralarından birini söyleşir ve mümkün olduğu kadar onu şifayab etmek [iyileştirmek] çarelerine tevessül edersek [ararsak] biz de gayemize pek çabuk vasıl olarak medeni ve büyük milletler gibi mesut ve müreffeh yaşarız.

Evet, hanımefendiler vatan ana hasta! Bu muazzaz ve müşfik anne pek malul ve melûl! Fakat esbab ve avamil-i maraziye [hastalığın sebeplerini] tetkik ve teşrih edecek [açımlayacak] olursak biz evlatlarına terettüp edecek [düşecek] hisse-i mesuliyetin ağırlığı altında vicdanlarımız ezilmeyecek mi? Filvaki [hakikaten] idare-i sabıkanın [önceki idarenin] her türlü say-ı faalanemize [faal çalışmamıza] bir sedd-i âhenin [demir perde] çektiği zamanlar bütün sabır ve ârâmımızı [kararımızı] yakan bir iştiaak ve tahassürle [özlemle] infilak-ı hürriyete muntazır [bekleyen] idik. Efrat ve akvamın [fertlerin ve milletlerin] nail-i refah ve saadet [refah ve saadete nail] olmasına hadim [hizmet eden] say-ı zatisinin [bireysel çabalarının], şerait-i hazıra-i ictimaiyenin [şimdiki toplumsal koşulların] müsaade edebileceği bir hayat-ı serbesti dahilinde hüsn-i cereyan ve aheng-i insicamını [en iyi şekilde ve ahenk içinde sürdürülmesini] temin eden en muvafık [uygun] usul-ı idare, hedefe vusul [varmak] için en emin, en salim bir vasıttan ibaret olan meşrutiyetten ve bunun beş senelik hayatından acaba lazım olduğu kadar istifade ettik, feyiz alabildik mi? Evet, tekrar edeyim, meşrutiyet hiçbir vakit bir gaye değil, fakat gayeye vusul için bir vasıttır. Biz meşrutiyet vasıtasını ıslahat-ı hakikiye için kullanmaz isek bu, ancak bizi bir müddet-i muvakkate [geçici süre] için bir inkıraz-ı siyasiden [siyasi çöküşten] kurtarabilir. Mücerret [soyut] bir istiklal-i siyasi [siyasal bağımsızlık] ise ırkımızın istiklalini temin edemez. Çünkü evvela inkılab-ı ictimai [toplumsal reform], sonra istiklal-i siyasi, yani evvela liyakat [layık olma], sonra istihsal [elde etme]! İrkımızı bugün maruz bulunduğu tehlike-i izmihlalden [yok olmak tehlikesinden] halas edecek [kurtaracak], fiili teşebbüsler ve icraat-ı maddiyedir. Hâlâ bütün fikirlerimizi ve emellerimizi gazete sütunlarına hasredek, icraata gelince ellerimizi bağlayıp mütevekkilane vukuata intizar eyleyecek [bekleye-

cek] isek ümid-i halas beslemeyelim. Bu, muhtac-ı tedavi bir hastaya verilen kıymet-i gıdaiyeden mahrum efaviye [yemeğe konulan baharat] kabilindendir, hiçbir zaman hasta anamıza sıhhat ve hayatını iade edemez.

82 Şimdi bu sevgili ve muazzez hastamızın illetini uzun uzadıya tedavi ve esasından iyi edecek zamanımız yok! Zamanımız gayet kıymettar ve mahduttur. Onu kurtarmak için bu nazik zamanda kati ve müessir bir deva, acil bir şifa lazım! Bu da, hanımefendiler, fedakârlık, mümkün olduğu kadar fedakârlıktır. Hatta nakdine-i hayatımızın son katresine [damlasına] kadar fedakârlıktır.

Ey sadık evlatlar! Ananız muhtac-ı tedavi, hasta; ona uzaktan bakabilir misiniz? Hastalığı uzun sürdü diye birahmane [acımasızca] başınızı çevirebilir misiniz? Onu zelil, hain mahluklara hizmetkâr verebilir misiniz? Koşalım imdadına o mazlumun; o zalim, o hunhar pençelerden kurtaralım onu! Bakınız melûl ve bimecal [mecalsiz] inliyor, evlatlarından imdat diliyor. Koşalım, kardeşler, onu halas etmemek sırf kendi nikbet [talih-sizlik] ve felaketimize şitab etmek [koşmaktır].

Sinesinin harim-i şefkatinde [şefkatli bucağında] en müşfik teselliler, en tatlı ümitler, en sıcak nevazişler [iltifatlar] bulduğumuz bu muazzez yurdu, bu kıymettar toprakları vermeyelim, kardeşler...

Biz Türkler ya fahr-i istiklal [bağımsızlık kıvancı] içinde ırkımıza layık bir hayat-ı ziihtişam [ihtişamlı hayat] yaşayalım yahut namuslu ölmü, zilletli hayata tercih edelim.

83 Ey analar, kardeşler, evlatlar! Ayrılık günleri geçsin; birlik, vahdet [beraberlik], meveddet [sevgi] günleri başlasın. Gelin, artık birleşelim! - Memleketin nefine [yararına], hayrına olmak şartı ile- makûs [ters] istikamette cereyan-ı efkârlar [fikir cereyanları] siyasi fırkalara [partilere] kalsın, biz yekdil [tek gönül], yekemel [tek emel], hemdest-i vifak [barışla el ele vermiş] olarak gayemize doğru gidelim ve en dikensiz yolları bulalım. Geç, pek geç kaldık!..

Ey altı yüz senelik bir mazi-i muhteşemin, necip [soylu] bir neslin asil kızları! Size hitap ediyorum. Her zerre-i tûrabı [toprağının her zerresi] o şanlı ecdadınızın asil ve kahraman kanları ile yoğrulmuş bu muhterem toprakları metruk bir şurezara [verimsiz topraklara] döndürmeyin; bu işlen-

memiş hazâin-i servetden düşmanın enzâr-ı hırs ve iştihasını [hırslı ve iş-tahlı gözlerini] geri çevirmek isterseniz, gelin, elbirliğiyle yorulmaz bir say-ı sebatkârane [sebatlı bir çalışma] ile onları mezru [ekili] tarlalara, mûmbit, mahsuldar çiftliklere, behiştasa [cennet gibi] mamurelere çevirelim.

Fakat şimdi her şeyden evvel fedakâr olalım!

Mûsaade ederseniz, hanımefendiler, size burada basit olduğu kadar herkes tarafından musaddak [onaylanmış] bir hakikat-i tarihiyeyi tekrar edeceğim.

84 Geçen seferki içtimada arkadaşlarımla söyledikleri veciz ve belîğ nu-tuklar yanında o kadar muvaffakiyetle yapamayacağı teheyvüc-i hissiyat için değil, fakat bir milletin tarih-i faziletinde rengin [renkli] ve hamaset-li sahifeleri tezyin ettiği [bezediği] cihetle derhatır ettirmek [hatırlatmak] isterim:

Fransızların Waterloo¹ hezimetinden sonra izmihlallerine ramak kal-mıştı. Fakat onları o varta-i helakden [yok olma tehlikesinden], o müthiş inkıraz-ı siyasiden kurtaran ve şimdi bütün kudret ve haşmetiyle mesut yaşatan, bir kadına saçlarını kestirecek kadar, insanları hayret ve giptala-ra, sahiplerini şeref ve fazilete ilka eden [bırakan] fedakârlıklardır.

Mirat-ı mazi-i beşer [insanlığın geçmişinin aynası] olan tarih, Türk kızlarının da pek harikanûma [harikalar gösteren] menakıb-ı kahramana-nesinin [kahramanca destanlarının] makesidir [yansımasıdır]. Hatta bu revabıt-ı milliyeyi [milli bağları] o kadar uzaklarda da aramak ihtiyacın-dan varesteyiz [uzağız]. Geçen sene büyük bir Türk kızının tezyinat-ı ta-biyye-i nisvaniyenin [kadınlığın tabii süslerinin] en kıymetli olan uzun ve sevimli saçlarını kesip Donanma ianesine ihda [hediye] eylemesi ha-miyet-i vataniye ve ulûvv-i fitrata [vatan sevgisine ve yüce yaratılışa] gü-zin ve mümtaz bir nişane değil midir?

Türkler başkalarından ıktibas-ı fazilet [fazilet alma] ihtiyacından her zaman berftir [uzaktır]. Türkler mevhub oldukları [kendilerine bağışla-nan] secaya-yı ruhiye ve ırkıyelerini [ruhi ve ırki niteliklerini] kaybetme-diler. Yalnız bu güzide evsaf-ı ruhiye müthiş bir kâbus-ı istibdat altında mûtehaddir [örtülü] bir hale gelmişti. Evet, hanımefendiler, bu zehrin

85

1 Metinde "Vaterlu".

[zehirli] hakikat nazar-ı dehşetnâkimiz [dehşetli nazarlarımız] önünde gayet acı bir surette tecelli eder!

İşte o zaman tagallüp [zorbalık] ve istibdadı imha, meşrutiyeti ihya gibi bir maksad-ı mukaddes uğrunda kalb-i milletden doğan bir kuvve-i ikaziye, belki mevtimize [ölümümüze] kadar imtidad edecek [sürecek] olan, o mahuf [korkunç] ve meşum uykudan bizi uyandırdı, aşk-ı vatan, zevk-i hürriyet nedir tattırdı. Ve işte onun bir netice-i tabiiyesi olarak Trablus'taki bir avuç Osmanlılar bütün cihan-ı medeniyete havârik-ı harbiye [harp harikaları] ibda edecek [yaratacak] kadar bir kudret-i ırkiye gösterdiler. Filhakika [hakikaten] İtalya'nın kuvve-i bahriyesi [deniz kuvvetleri] on tane Çanakkale zapt ve teshir edebilirdi [ele geçirebilirdi]; fakat o kuvvetin sahibi Türkler olmak şartı ile! Yoksa İtalyanlar bugünkü kudret-i maddiyelerinin daha yüz misline malik olsalar o kuvvetin kendilerine hediye edeceği şey hezimet, daima hezimet, ebediyen hezimetdir.

Çünkü kuva-yı maddiye-yi feyznâk [verimli] ve semeredar eden maneviyattır, daha fenni bir tabirle secaya-yı ruhiyedir. Fedakârlık, istihkâr-ı hayat [yaşamı hiçe saymak], vatanperverlik, ulûvv-i cenab gibi hasâil-i mümtazedir [üstün hasletlerdir]. Fakat hasâis-i fitriye [doğuştan gelen nitelikler] ve mezaya-yı necibe [soylu meziyetler], kuvve-i maddiye ile mücehhez [donanmış] olmalıdır. Bütün milel-i mütemeddine ve müterakkiyenin [uygar ve ilerlemiş milletlerin], top, tüfeng, kurşun yerine, ilim ve fen ile cenk ve cidal [mücadele] üzere bulundukları yirminci asır medeniyetinde de olsa, yine satvet-i askeriyesine [ezici askeri gücüne] istinat edemeyen milletler yaşayamazlar. Bilhassa şan ve şeref ve istiklal ile yaşayamazlar. Milletleri yaşatan ahlaki, içtimai, iktisadi avamil [etmenler] hep kuvvetli olmak gayesinde birleşir. Acı olsa da itiraf mecburiyetindeyiz. İşte bu zaafımız cebin [sefil] düşmanlarımıza bile cesaretbahş [cesaretlendirici] olmakla da sabit oldu. Haris olanların iştilahlarını kabartan bu zaafımız istiklalimizi bile tehdit ediyor.

Pek iyi bilirsiniz ki hanımefendiler, bizler yani Türkler ancak istiklal-i siyasimiz sayesinde beka [varlık] buluyoruz. Halbuki Osmanlılığın inhihaliyle [dağılmasıyla] en evvel mahkûm-ı inkıraz [yıkılmaya mahkûm]

87

olan Türk unsurudur. Çünkü milletleri yaşatan hayat-ı iktisadiye ve ticariyeden mahrumuz. Halbuki kuvve-i maddiyyeyi istihsal edecek serd ettiğim [söylediğim] avamildir. Bir zamanlar ihtişam ve kudreti, besalet [yigitlik] ve satvetiyle cihanı titreten Türklerin, bu necip ve yüksek kavmin vaziyet-i elimesi [elem verici vaziyeti], halihazırnâki, mühlik [öldürücü] ve vahim mevkii bizi, bahusus [özellikle] rikkat, şefkat ve merbutiyet-i kavmiye [milletine bağlılık] ile vayedar [nasiplenmiş] olan Türk kadınlarının asil vicdanlarını, hassas kalplerini fedakârlık hisleriyle titretecek, zavallı vatanımıza her taraftan hücum eden bu hastalıklardan kurtarmaya şitab ettirecektir [koşturacaktır].

Muzafferiyet-i harbiyeyi [savaştaki zaferi] yalnız kuva-yı askeriye'nin mükemmeliyetine atfetmek de basit bir düşünce olur. Şimdi ismini derhattır edemediğim Fransız mütefekkirlerinden birisi, kürsi-i hitabında [hitabet kürsüsünde] "Milletler evvela mektep meydanında harp ederler ve o saha-i irfanda manen galip olanlar maddeten muzaffer olurlar," diyordu. Almanlar 1870 galibiyetini mekteplerine, bilhassa iptidai mekteplerine [ilkokullara] medyun [borçlu] olduklarını elan [hâlâ] itiraf etmiyorlar mı?

Bizi varta-i izmihlale sürükleyen avamilden biri de Türk mekteplerine, Türk terbiyesine gösterilen ihmal ve lakaydidir. İşte bu müthiş lakaytlık belki bütün evsaf ve mezaya-yı milliyemizi, secaya-yı ırkıyemizi kaybetmek tehlikelerini de tecelli ettiriyor.

88

Milletleri mesut ve müreffeh yaşatan, medeniyetleri takrir eden [yerleştiren] "karakter"lerdir. Karakterleri yaşatan ve ıslah ve ikmal eyleyen de ana kucacı, mektep bucağıdır. İlk terbiye-i milliye ve kavmiye bu yurtlarda telkin edilir. O halde gerek mektep bucağının programlarını, gerek ana kucacağının terbiyesini tayin ve tahdit ederken muhitin siyasi, içtimai ihtiyacat-ı hakikiyesini nazarı itibara almak lazımdır. Pek iyi bilirsiniz ki fenni olsun, içtimai olsun bütün vakayi [vakalar] ve hadisatın [hadiselelerin] müvellidi [doğuş sebebi] ihtiyaçtır. Evvela böyle muayyen ve müfit bir usul-ı felsefi takip etmek ve memleketin nasıl uzuvlara muhtaç olduğunu bilmek ve ona göre bir terbiye vermek pek düşünülecek bir mesele-i hayatiyedir. Bizim için, yani kadınlar için bu mesele düşünülürse bu memleket her şeyden evvel nesl-i atiyi [gelecek nesilleri] ihzar

edecek [hazırlayacak] hakiki validelere ve o valideleri yetiştirecek ciddi müessesat-ı irfaniyeye [eğitim kurumlarına] muhtaçtır.

110 Diyelim ki teşkilatımızı, programlarımızı bu ihtiyaca göre hazırlayalım ve imkânın müsaadesi derecesinde tatbika çalışalım. Bu da hiçbir vakit emraz-ı içtimaiyemizin [toplumsal hastalıklarımızın] tohumlarına en müsait bir vasat-ı zer [zirai ortam] olan cehaletin izalesine tamamiyle kifayet etmeyecek, adedinin azlığı, nekaisi [noksanları], usul-ı talimdeki sekameti [yetersizliği] ile ihtiyacatımızı tamamiyle tatmin edemeyecektir. Etse bile yalnız payitahtın çocuklarına hasr ve tahsis edilen bu mesai bütün milleti kurtarabilir mi? Anadolu'nun gürbüz evlatları niçin medeniyete layık bir surette tenvir edilmesin [aydınlatılmasın], o dalalette zavallılara nur-ı marifet vermek en mübrem [kaçınılmaz] bir ihtiyaç değil midir? İşte bir mesele ki cevabı yine fakruzaruret, yoksulluktur. Hatta bu yoksulluk sebebiyle değil midir ki fennin bize gösterdiği sühuletten [kolaylıktan] bile müstefit olamıyoruz [yararlanamıyoruz].

Hanımefendiler, bunu hep bir ağızdan tekrar edelim ki yoksulluğumuza sebep hayat-ı ticariye, sınaie ve iktisadiyeye karşı bigâneliğimiz [ilgisizliğimiz], daha doğru bir tabirle onlara karşı nefretimizdir.

Şunu iyi bilelim ki hâkimiyet-i iktisadiyeye malik olamayan bir millet hiçbir vakit payidarisini [devamlılığını] temin edemez.

Pek kardeşçe ve samimane görüştüğümüz için bilâtereddüd [duraksamadan] söylerim: Hangimiz evladımızı büyütür iken ona bir fikr-i ticaret, bir hiss-i sanat ilka [telkin] ettik? Onlar için yegâne temennilerimiz yaldızlı memuriyetler değil mi idi?

110 İşte, hanımefendiler, zaaf ve felaketimizin yegâne müvellidi parasızlıktır. Parasızlığın menşei de hayat-ı sınaie, ticariye ve ziraiyeye karşı bigâneliğimizdir.

Tecavüzlere karşı memleketimizi müdafaa edecek kuvve-i askeriye para sayesinde tekemmül eder [mükemmelleşir]; secaya-yı ırkıyemizi ıslah eyleyecek mekteplerin adedi para ile teksir edileceği [çoğaltılacağı] gibi nekaisi de yine para ile tedarik ve ikmal edilir. Hatta felaket-i sukutu-muza [düşüş felaketimize] pür galeyan-ı hamiyet-i şitaban olan [çoşkulu bir hamiyetle koşan] halkımızın fevc fevc [akın akın] yağdırdığı ianelerin

miktânı derdimizin vahametine çaresaz olacak bir dereceye gelemiyor. Çünkü memleketimizde zenginlerin adedi gayet mahdud bir kemiyettir. Ah, isteyip de yapamamak insanı ne celladane kahreder!

İşte esbab-ı felaketimiz güneş gibi göz önünde dururken bunu garip, garip olduğu kadar gülünç sebeblere atf ve isnat etmek kadar cinnet olur mu? Memleketin ruhu, hayatı olan ticaret, sanat, ziraat elim bir nisyan [unutuş] içinde metruk kaldığı kadar biçare efradımız, meşakkatli bir sayın [çalışmanın] biaman [amansız] zaruretleri altında, daima bir hayat-ı sefilaneye mahkûm, daima inkıraz, daima indiras [yok olma] tehlikeleri karşısında zebun [güçsüz] inleyeceği pek müberhen [açık] bir hakikattir.

91 Leim [alçak] düşmanlarımız Sırbistan, Yunan, Karadağ, Bulgaristan, Hristiyanlığın temin ettiği revabıt-ı dostane ile uhûd-ı atikadan [eski antlaşmalardan] boyunlarını kurtardılar. Hatta pek yakın zamana kadar yaşama ücretiyle temin-i iâşe eden Bulgarların, iki senede Harbiye Nezareti'mize yüz elli bin liralık şayak² ihraç etmesi ticaret nokta-i nazarından ne zayıf ve küçük bir mevkiye kaldığımızı göstermez mi?

Mesut ve müstakil yaşamak isteyen milletler zengin olmaya bez-i mesai ettiği [mesai harcadığı] esnada bizde sanayi-i mevcuda ragbetsizlik yûzünden şekl-i basit-i ibtidaisini muhafaza ediyor. Daha doğrusu yavaş yavaş kaybolarak hayat-ı istikbaliyemizi de söndürüyor. Evlatlarının sayine mütehassir [hasret], ufak bir darbe-i faaliyet ile feyiz ve hayat fışkırmaya müheyya [hazır] duran bu topraklar tembelliğimiz, düşüncesizliğimiz yûzünden düşmanlarımızın esbab-ı saadetini temine vasıta olduğu zaman mı aklımız başımıza gelecek?

Öyle ise çalışalım! Çalışmak bir say-ı sebatkârane ile şerait-i lazımeyle tamam riayet, iktihâm-ı müşkilatı [zorluklara göğüs germeyi], husul-i muvaffakiyatı [başarıların ortaya çıkmasını] temin eden bir çare-i yegânedir.

Evvelen [birinci olarak]: Erbab-ı sanayi ve ticareti ragbetlerimizle teşvik etmek.

92 Saniyen [ikinci olarak]: Bir ihtiyac-ı mübrem [kaçınılmaz ihtiyaç], bir ıztırar-ı fevkalade [fevkalade zorunluluk] karşısında kalmadıkça daima yerli malları ile tehvin-i ihtiyac etmek [ihtiyacımızı karşılamak].

2 Dokuması verev, ince ve kabaca kumaş (Özön, 533).

Salisen [üçüncü olarak]: Ruh-ı ticarete vakıf olmayan tüccarımızın vaki olacak bazı kusurlarına nazar-ı mûsamaha ile bakıp ıslahına çalışmak.

İşte, hanımefendiler, serd ettiğim şeraite riayet etmekle sevgili memleketimizin saadetini temine kâfil [kefil] ilk hatve-i terakkiyi [ilerleme adımını] biz atmış olacağız.

İşte o zaman hayat-ı iktisadiye yavaş yavaş uyanacak, memleket zengin olacak, fabrikalar teessüs eyleyecek [kuracak], atıl kollar işleyecek, bucaklarına saadet ve refah getireceklerdir. Memlekette hayat-ı ticariye inkişaf ettikçe, emtia-i dahiliye revaç buldukça bizi zincir-i esaretinde tutan uhûd-ı atika da kendiliğinden ref [hükümsüz kılınmış] ve izale edilmiş olacaktır. Burada bize mühim olduğu kadar asil bir vazife terettüp ediyor [düşüyor]. Bu vazife-i mukaddesenin ifası için lazım gelen fedakârlık vazifenin ulviyetiyle kabil-i kıyas bile değildir.

Hanımefendiler! İnsanlar bazen öyle zaruretler karşısında kalır ki pek kıymetli olan içtihadatından [görüşlerinden] bir kısmını bile bilmecriye feda eder. Burada bizden istenilen ise memleketin selameti namına tahassûsât-ı hodkâmanemizin [bencilce duygularımızın] fedasıdır. Bunu hiçbirimiz diriğ etmeyiz [esirgemeyiz], değil mi hanımefendiler? Öyle ise tarz-ı nesclerindeki [dokumalarındaki] noksan-ı zarafete, hatta kabalığına rağmen yalnız yerli emtiası [malları] ile telebbûs edeceğinizi [giyineceğinizi] vaat ediyor musunuz?

Evet, hanımefendiler, yalnız rağbet sayesinde ticaret, sanat hayat bulur ve bu suretle memleket refah-ı hakikiye mazhar olur.

O halde, geliniz, kalbimiz bipayan [sonsuz] bir hüsnüniyet, hudutsuz bir şevk-i gayretle dolu olarak memleketimizi kurtarmaya çalışalım.

Yurdumuzda hayat-ı iktisadiyenin uyanması pek büyük bir saadet olacaktır. Her yerde eski fakruzaruret yerine emelpira [emelleri süsleyen] bir şetaret ve neşe kaim olacak [geçecek]. Pek yakında memleket büyük bir servet ve saadetin makarı [merkezi] ve biz yıkılmaz bir kuvvetin sahibi olduğumuz zaman bir devr-i mesud başlayacak ve efradımız şahıslarına itimat, say ve faaliyetlerine istinat ederek, iradelerinin ve reylerinin sahibi olduklarını anlayarak hürriyetin, istiklalin ezvâkını [zevklerini] bütün manası ile (94) tadacaklardır. Evet, işte o zaman insanlar

her türlü kuyud-ı vahiyeden [anlamsız kayıtlardan] vareste [kurtulmuş],
cûzi bir say, refah-ı tamını mübeşşir [müjdeleyecek], bütûn manası ile
saadet-i hakikiye mütecelli [ortaya çıkacak] ve hürriyet-i hakikiye müte-
ali olacaktır [yücelecektir]!

Nezihe Muhlis

“Konferans”

Dün Darülfünun konferans salonunda memleketimizin münevver hanımları içtima ettiler, vatanın, milletin esbab-ı tealisini [yükselmesinin sebeplerini] söyleştiler.

...

Edibe-i şehîre [ünlü kadın yazar] Nezihe Muhlis Hanımefendi'nin bil-bedahe [hazırlanmadan] irat edip [verdikleri] zapt edebildiğimiz nutukları suretidir:

Hanımefendiler!

Şimdiye kadar kardeşlerimle kaç defalar buluştum ise aklımın erdiği kadar mesail-i iktisadiyeden [iktisadi meselelerden] bahsettim. Çünkü fikrimce harabezara [harabelige] dönen memleketimin esbab-ı felaketi [felaketinin nedenleri] hep bu noktada tekâsûf ediyor [yoğunlaşıyor]. Mümkün olduğu kadar tetkik ettim, musabibiyetimizin [felakete uğramamızın] yegâne müvellidi [nedeni] hayat-ı iktisadiyeye malik bulunma-

• Nezihe Muhlis adıyla. *Kadınlar Dünyası*, s. 3 (6 Nisan 1329 [1913]), 3-4.

makta gördüm. Fakat bu hususta tembelliğimizden vazgeçer, lakaydimizi terk edersek pek sûratle değilse de, batı [ağır] fakat metin hatvelerle [adımlarla] saadete vasıl olacağımızı da iman ediyorum. Ümitvarım! Hatta beni daima bu sözleri söylemeye sevk eden de bu ümidimdir.

Kesret-i tekerrür [fazla tekrar] mucib-i sudâ olursa da [rahatsızlık verirse de] doğru sözlerin ne kailine [söyleyenine] ne de sâmiine [dinleyenine] kelal [bıkkınlık] veremeyeceğine kani olduğumdan, bugün yine müsaadenizle düşünebildiğim kadar sizinle bu hususata dair görüşmek isterim.

Mesaib-i iktisadiye [iktisadi felaketler], mesaib-i siyasiye ve istiklaliyenin [siyasi ve bağımsızlığa ilişkin felaketlerin] üssü'l-esası [temeli] olduğu ve akvam-ı cihan [dünya milletleri] arasında en ziyade mesaib-i iktisadiyeye duçar olmuş [ugramış] kavimlerden biri de Osmanlılık bulunduğu cihetle, biz Osmanlılar, bilhassa Müslümanlar iktisadi felaketlerimizi ne kadar iyi bilir isek o kadar çabuk bu musibetlerden, felaketlerden kendimizi kurtarmış oluruz.

Bir millet iktisadi musibet ve felaketlerden kurtulduğu gün, saadet ve istiklal-i millisine malik olur. İktisadi musibetlerin zincir-i esareti altında inleyen bir kavmin vücuda getirdiği heyet-i siyasiye ne kadar metin, ne kadar kavi olursa hiçbir vakit müstakil bir devlet, reyine sahip siyasi bir heyet namını alamaz.

Çünkü o, faal, harekâtına sahip bir millet değildir. Efal-i harekâtı [hareketleri], menafii [menfaatleri] ecnebilerin, yabancıların keyif ve arzusu-na tabidir, daha doğrusu o millet, kendi mukadderatı ile alakadar olmayan, ayrı milleti, ayrı vatani olan birtakım dost düşman milletlerin elinde iradesiz bir oyuncaktır.

İşte bizler gerek hayat-ı iktisadiyede gerekse hayat-ı siyasiyede Avrupalıların hatta Amerikalıların bâziçe-i ihtirasatı [ihtiraslarının oyuncağı] olmuş, onların ribka-i istibdadı [istibdat zincirleri] altında inlemekte bulunmuş bir milletiz. Bir millet birtakım milletlerin zincir-i esaret ve ihtirası altında yaşadıkça o millet her zaman mahkûm-ı zeval [yok olmaya mahkûmdur] ve fenadır [yok olur]. Hakk-ı hayat, hakk-ı istikbal, hakk-ı kudret onun için yoktur.

Bir millet bu haklara malik olabilmek için mutlaka iktisadi zincirlerden boynunu kurtarmalı, hayat-ı iktisadiyesine müstakilen [bağımsız olarak] sahip olmalıdır.

Halbuki: İnsaniyet, medeniyet, hak namına hareket ettiklerini ilan eden Avrupalılar vaktiyle düşünmeden, anlamadan hareket etmeyi itiyat edinen padişahlarımızın, vükelamızın [vekillerimizin], ricalimizin uhûd-ı atika [eski antlaşmalar] namı ile kendilerine verdikleri katl fermanları ile idamımıza hükmediyorlar. Bugün çekmekte olduğumuz iktisadi felaketlerin bar-ı giran-ı ızdırabı [acılarının ağır yükü] altında inlemekliğimize sebep olan hep bunlardır, bu fermanlardır.

Açık bir tabir ile babalarımızın günahlarının azabını biz zavallılar çekiyoruz.

Her kavme şeref, muhterem bir mevki verecek derecede yüksek olan milli ve içtimai hayatımızın zevaline onların mütefessih [çürümüş] Bizans'ın mütefessih ahlak ve içtimaiyatını sokan Bizanslıların bu uhûd-ı atikası da kötü bir mirasıdır. Güya bizde adalet, insaniyet, refet [merhamet], mürüvvet, merhamet olmadığından, Hristiyan milletlerle Müslümanlar arasında adab-ı milliye, lisan, âdat [âdetler], ananat [ananeler] itibariyle farklar olduğundan dolayı Avrupalılar bu uhûd-ı atikanın ahkâmlarını [hükümlerini] muhafaza da, mazmunlarını [düzenli ödeneklerini] idamede musir [ısrarlı] oluyorlar.

Hanımefendiler:

Uhûd-ı atika bizim katl fermanlarımızdır. Onlar ahkâmlarını muhafaza ettikçe, onların mazmunu [ödemeleri] yurdumuzda tatbik olundukça Müslümanların, Osmanlıların hayat bulması kabil değildir.

Her ahdi yırtmaktan çekinmeyen, her haksızlığı irtikaptan [işlemekten] bir hiss-i cehalet duymayan Avrupa'ya karşı da bizlere, Müslümanlara büyükbabalarımızın verdikleri bu fermanları yırtmak, hükümlerini kaldırmak, kaldırmaya çalışmak en büyük bir borçtur.

Muhterem hanımefendiler:

Bu kadar fena olduğunu söylemekte olduğumuz uhûd-ı atika, yani iktisadi felaketlerimizden en büyüğü, en birincisi olan bu fermanlar, evvelce arz ettiğim veçhile padişahlarımızın Avrupa devletlerine, milletlerine verdiği birtakım vâsi [geniş] salahiyetlerdir.

Padişahlarımızın verdikleri bu fermanlar, bir devletin istiklaline en büyük bir burhan-ı hakk-ı kazadan [yargı hakkından] bizi mahrum ediyor.

Müstakil bir devlet namını taşıyan, dünyada bir devlet yoktur ki kendi ülkesinde oturan adamları, kendi tebaasından olsun olmasın mahkemeleri muhakeme edemeyip kanunen lazım gelen hükmü veremesin.

Teessüflerle söylerim ki biz Müslümanlar yurdumuzda oturan, bir parasız gelip sayemizde milyonlar sahibi olan, dünyanın en güzel bir kıtası olan bu mübarek topraklarda yaşayan bir ecnebiyi bizim mahkemelerimizde muhakeme etmeye, onun hakkında hüküm vermeye muktedir değiliz. Onun kendi devletinin tayin ettiği Konsülatı Mahkemesi¹ muhakeme eder ve o lazım gelen hükmü verir. Biz karşıdan seyirci gibi bakarız.

Bu hal bizim şan-ı istiklalimize dokunmuyor mu? Milliyetimizi küçültmüyor mu? Ben kardeşlerimden rica ediyorum ki şerefimize dokunan, istiklalimizi pek aşağı derecelere indiren bu halden milletimizi, vatanımızı kurtaralım.

Bu fermanlar bizi istiklal-i iktisadi ve maliyeden mahrum ediyor.

Her devlet kendi ülkesinde dilediği gibi vergi ve resm tarhına [vergi koymaya] muktedir olduğu halde; biz bu fermanlardan dolayı memleketin, milletin ihtiyacatı ile mütenasip vergi koymaya, resm [vergi] almaya muktedir değiliz.

Memleketlerinden aç ve sefil gelen birtakım ecnebler, bir taraftan; bizim milli ahlakımızı bozuyorlar. Bir taraftan da paralarımızı çekiyorlar. Buna mukabil vatanımızın masarifat-ı umumiyesi [genel giderleri] için bir para vergi vermiyorlar.

Bu adamlar yalnız almaya, bizi soymaya, ceplerimizdekini boşaltmaya memur. Bize katiyen on para vermeye mecbur değil, istedikleri zaman... Türkler... Türkler... Türkler demekten çekinmezler, utanmazlar.

Bu tahkiratın en son hasmesini [düşmanlığını] de Paris darülfünunun [üniversitesinin] edebiyat şubesi müdürünün yaptığıdır. Tabii unutmadınız.

1 Konsolosluk Mahkemeleri: Osmanlı müesseselerinde adalet tevzi eden beş çeşit mahkemeden biri olan Konsolosluk Mahkemeleri konsoloshanelere bağlı idiler (bkz. Karal, 342).

Yine bu fermanlar:

Bizi hakk-ı icradan da mahrum etmiştirdir.

Hanımefendiler, hakk-ı kazadan, hakk-ı icradan mahrum olmak bir millet için vaz-ı rûsum ve tekâliften [vergiler koymaktan] olmak demektir. Avrupalıların konsoloslarının izni, ruhsatı olmadıkça biz bir emri, bir hükmü de infaza muktedir değiliz.

Ecnebler mülkümüzde postahaneler açarlar. Limanlarımızda ecnebi liman reisi tayin ederler.

Zırhlılarını bulundururlar.

Velhasıl bizde: hakk-ı beka, hakk-ı istiklal, izzetinefs-i milli namına bir şey bırakmak veya vermek istemiyorlar.

Hanımefendiler:

Bu hak verilmez, alınır. Biz bu haklarımızı vermek istemeyenlerden ² sebat ve metanetimizle almaya mecburuz. Bunun için de büyük Osmanlılığın bir unsur-ı mühimi olan biz kadınlara; halin [bugünün], istikbalin valideleri, mevrus-ı ecdadımız [ecdadımızın mirası] olan azm-i binihayemizle [tükenmez azmimizle] sebat-ı layezelimizle [tükenmez sebatımızla] Avrupalılarla, evet Hristiyan ve mutaassıp Avrupalılarla mücadele edelim. İcap ederse; fitratın bize emrettiği hüsn-i tezeyyünden [süslenmeden] bir parçasını da feda eyleyelim. Kaba saba olsa da zade-i tabımız [eserimiz] olan mahsulat ve mamulatımızı giyelim. Bu da olmazsa alışverişimizi sırf, evet sırf Müslümanlara hasredelim. Selamet, istikbal-i memleket, saadet ve refah-ı millet ancak bundadır. Azim ve sebatımızla istihlas-ı vatan ve millet [vatan ve milletin kurtuluşu] namına edeceğimiz mübareze [kavga] ve mücahedelerimizle biz de, Japon kadınları gibi kahramanlık ve fedakârlıkla cihan-ı medeniyette yüksek ve evet, pek yüksek namlar alalım.

Hanımefendiler:

Ya hukuk-ı tabiiyeye veya âdata istinaden devletler arasında cari olan hukuk ve vezaif-i mütakabileyi [karşılıklı haklar ve vazifeleri] haliyle tasdik veya bazı mertebe tevsi [genişletmek] veyahut tahdit eylemekle beraber şu hukuk ve vezaife icrası vacip hükmünü vermek üzere bir veya ve

2 Aynen.

daha ziyade devletler arasında teati olunan senedata [belgelere] muahede namı veriliyor.

Şu tarife nazaran devletlerin muahedesinin en birinci esası hukukun ve vazifelerin karşılıklı olması lazım gelirken mutaassıp ve menfaatperest Avrupahılar bize karşı hiçbir zaman karşılıklı muamele yapmak, hukuku-muza, vatanımızın, milletimizin menfaatlerine riayet etmek istemiyorlar.

Istememelerine sebep olarak da; bizim Müslüman, kendilerinin Hıristiyan olduklarını, hukuk-ı düvelin [devletler hukukunun] Hıristiyan hukuk-ı düveli olduğunu, bundan Müslümanların, Hıristiyan olmayanların istifade edemeyeceğini, Müslüman-Hıristiyanlar arasında müsavat olamayacağını ve Hıristiyanların bize her zaman takaddüm edeceğini bizim zincir-i esaretimiz olan uhûd-ı atikanın Hıristiyanlarla bizim idaremizde köprü olacağını, bunsuz aramızda münasebat ve muamelatın gayri kabil olduğunu söylüyorlar.

Avrupalılar, her şeyin değişebileceğini ve fakat bu uhûd-ı atika ile malik oldukları haklardan vazgeçmeyeceklerini bize kemal-i unf ve şiddetle [sert ve şiddetle] söylüyorlar.

Ey Viyana önlerinde; Hint denizlerinde, İspanya sahillerinde, Macaristan ovalarında cihana muhatap, dehşet veren büyük Osmanlıların kızları.

Padişahlarımızın, babalarımızın gafleti neticesi olan bu fermanlar, bu uhûd-ı atika bugün bizim mesaib-i iktisadiyemizi, siyasiyemizi vücuda getiriyor. İhsan ettiğimiz bu hakları; o zamanlar nasıl kuvvetimize güvenerek ihsan etmiş isek bugün de sebat ve metanetimize güvenerek onları geri alalım. Hakk-ı hayatımızı, hakk-ı istiklalimizi, hakk-ı refahımızı mahveden bu fermanları alanları, yine elleriyle getirip bize vermeye mecbur edelim.

Bunları geri almak Osmanlılığı, İslamlığı düştüğü girive-i felaket ve inkırazdan [felaket ve çöküş çıkmazından] kurtarmak üzere her birimiz birer mübariz [savaşçı] ve mücahid-i iktisat ve vatan olalım.

“Mektup”

“Kadınlar Dünyası” ceride-i muhteremesinin dünkü nüshasında - Teşebbüste İttihat- serlevhalı [başlıklı] makalenin bazı münekkidane [eleştirel] nikatı [noktaları] nazar-ı dikkatimi celp ettiğinden; dernekle münasebettar bulunduğum cihetle bunlara cevap vermek ve anlaşılmak lüzumunu hissettim.

Sahib-i makale Seher Hanımefendi’nin yazdıkları gibi dernek sırf İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi’ni himaye etmek için teessüs etmemiştir.

Esirgeme Derneği’nin memleketi için beslediği âmâl [emeller] ve maksad [amaçlar] - eğer bütün Osmanlı ve Türk hanımlarını aynı merkezde ittihat ve ittifak ettirmeye muvaffak olursa- değil teessüs etmiş bir mektebi taht-ı himayesine [himayesi altına] almak marifetten [bilgiden] mahrum bulunan muzlim [karanlık] mahallat [mahalleler] da beraber olmak şartı ile - birçok mektepler açmak ve kardeşlerini tenvir etmektir.

Henüz teşekkül eden bir cemiyet hemen bir mektep tesisine muvaffak olamayacağı gibi, yeniden tesis etmekten ise teessüs etmiş bulunanları ikmal ve ıslah eylemeyi daha doğru bulduğu cihetle Esirgeme Derneği

- Nezihe Muhlis adıyla. *Kadınlar Dünyası*, s. 6 (9 Nisan 1329 [1913]), 1-2.

faaliyet yoluna ilk attığı hatvede, bazı nekais ve ihtiyacat-ı maddiye ve maneviyesiyle beraber şimdiye kadar yaşamış ve memleketin hayat-ı marifinde iyi bir mevki tutmuş olan İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi'nin muavenetine şıtab eylemiştir [koşmuştur]. Birtakım esbap ve avam-il siyasiye hasebiyle yaşadığı vasattan; beka ve payidarisini temin edebilecek kadar feyz-i hayat etmeye muktedir olamayan bu nüve-i irfaniyenin mahkûm-ı zeval ve memat [yok olmaya ve ölmeye mahkûm] olduğunu hissederek onu ölümden vikayeye [korumaya] onun tahdid-i hayatına medar olacak şerait-i lazıme-i ihzar emeliyle koşan derneğin bu teşebbüsü tenkide değil bilakis takdir ve sitayişlere layıktır.

Bunun böyle olduğu gibi herhangi bir fırka ve cemiyete mensup olursa olsun demek muhtac-ı muavenet gördüğü bütün kız mekteplerine elinden geldiği, vüsatin [olanakların] yettiği mertebe yardım ve müzaheret edecek [destekleyecek] ve icap eden mahallerde yeniden tesisine de çalışacaktır.

Bununla da anlaşılıyor ki derneğin maksadı cemiyetlere, siyasi fırkalara yaranmak değil belki kadınlığa ait bütün hususata kardeşçe ve vatan-daşçasına el uzatmaktır.

Nuruosmaniye Kulübü'nün mektebe hakk-ı murakabesine [denetleme hakkına] gelince: Bu onların bir hakk-ı sarihi, bir hakk-ı müktesebidir. Esirgeme Derneği bazı nekaisini, ikmal-i ihtiyacatını tatmin suretiyle teessüs etmiş bir mektebi, sırf bir mektep, bir kız mektebi bulunması hasebiyle onu mükemmel bir müessese haline ifrag etmek [dönüştürmek] için muavenetine şıtab ettiği ve bugün yalnız lüzum-ı ihtiyaca binaen azalarından bir iki fahri muallime tayin etmekten başka maddi bir yardımı olmayan mektebi değil zorla kabza-i temellüküne [mülkiyetine] geçirmek, hatta Nuruosmaniye Kulübü tarafından unvanlarının bahşedilmesi gibi bir nezakete maruz kalsa, yine kazanılmış bir hakkı nez [yok] etmeyi ulüvv-i cenabına sığdıramaz.

Kavânin-i tabiiye [doğa yasaları] icabatı [gereği] hiçbir mevcut, bulunduğu hali muhafaza edemez.

İlcaat-ı zaman [zamanın zorlamaları] ile Nuruosmaniye Kulübü bir istihale-i siyasiyeye [siyasi dönüşüme] duçar olduğu [uğradığı] esnada da Esirgeme Derneği yine muntazam bir makina faaliyetiyle mektebin başın-

da ona: hayat ve beka vermeye çalıştığı gün maksadının ulviyeti tezahür edecek ve bu sözlerin hakikati de teyyüt eyleyecektir [doğrulanacaktır].

Fakat Esirgeme Derneği daima hakka hürmet, insaniyete hizmet eylemekle hedef-i maksuduna erişecektir. Bu, onun için üssül-harekâtdır [harekât temelidir].

Yalnız bu makale dolayısı ile değil, bazı menabiden [kaynaklardan] inbias eden [yayılan] biesas [esas olmayan] şaiyat ve bunları tevlit eden [doğuran] suitefehhûmatı [yanlış anlaşılmalrı] ref ve izale eylemek üzere şunu söylemek isterim ki:

Bir İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi'ni taht-ı himayesine almakla derneğin teşebbüsâtına siyasi bir şekil ve mahiyet vermek ve muahezatta [tenkitlerde] bulunmak onun kutsi ve ulvi ve makasidine [maksatlarına] müthiş bir hatt-ı hail [engel hattı] çekmektir.

Derneğin makasidine bast ve beyan [açıklamak], izah ve tasrihten evvel şunu da ilave edeyim:

Şimdiye kadar zavallı kadınlar, yaşadıkları mahrumane ve zılamâlud [karanlığa gömülü] muhitin tesirat-ı elimesiyle cemiyet hayatlarına yabancı olduklarından bizim de nizamnamemizin [tüzüğümüzün] tanziminde bazı nevakıs [eksikler] ve hataiyat [yanlışlar] vaki olduğunu itiraf etmekle beraber, felaket-i hazıra-i cemiyenin avamil-i mühimmesinden bir noksanı-i irfan olduğu nazarı itibara alınca sırf bir mektep için de teessüs eden bir cemiyetin maksadı küçük görülemez ve görülmemelidir. Memleketimizin en şedit, en hakiki ihtiyaçlarından biri de iyi ve ciddi tahsil görmüş validelerdir. Memleketin mukadderatı ile, samimiyetle, ciddiyetle alakadar olacak ensâl-i atiyeyi [gelecek kuşakları] yetiştirmekle mükellef olacak, yüzü mütecaviz [geçen] müstakbel valideleri âguş-ı irfanında [irfan kucağında] besleyen bir mektebi ihya, fakat hakkı ile, bütün şümülü ile ıslah ve ikmal eylemek pek bülent ve şerefli bir gaye-i milli olabilir. Hatta derim ki bir genç kıızı giranbaha [paha biçilmez] bir hamule-i irfanla [irfan yüküyle] teçhiz eylemek bile memleketimiz için bir kazançtır.

Gelelim derneğin makasid-i teşekkülüne: - Maksat demiyorum-.

Filvaki [gerçekten] gazetelerde neşredilen nizamname derneğin âmâl ve makasidini ihtiva etmekle beraber layıkıyla şerh ve izah edecek kadar

muvaazzah [açık] ve ziyadar değildi. Fakat böyle cemiyet nizamnamelerinin bütün mevaddı [maddeleri] vacibü'l-ihiram layetegayyerü'l-ahkâm-ı hukuk-ı tabiiyeden [doğal hukukun saygın ve değişmez hükümlerinden] olmadığı cihetle zemin ve zaman icabatı ile de tadil veya tevsî edilebilir [genişletilebilir].

Biz de, dernek hakkında gördüğümüz tehalük ve şitab [istek ve ilgi] ile ümitlerimiz kesb-i ittisa ettiği [arttığı] nispette nizamnamemiz de edvar-ı tekâmüliye [gelişme evreleri] geçiriyor ve geçirecektir. Bu münasebetiyle gördüğümüz ihtiyaç üzerine maksadımızı bütün vuzuhu ile şerh edecek bir nizamname zeyli [eki] derdest-i tabiidir. Bir iki güne kadar gazetelerde neşredilecek olan nizamname zeylini şurada bir iki söz ile telhis edeyim [özetleyeyim]:

Derneğin en esaslı ve mühim gayesi bütün Osmanlı ve Türk hanımlarının kuva-yı maddiye ve maneviyelerini bir merkezde insıbab ettirmek [biriktirmektir].

Bu suretle fikri varlıkları bir noktada cem ederek memleketimizin en bariz ve şedit ihtiyacı olan hayat-ı iktisadiye-i milliyeyi inkişaf ettirmeye çalışmaktır.

Maddi cihete bütün Osmanlı ve Türk hanımlarının iştirakini temin maksadı ile kararlaştırılan pek mutedil tahsisat-ı seneviyenin [yıllık tahsisatının] mecmuunun [toplamının] yüzde yetmiş iktisadi bir şirket tesisine masruf olacaktır [harcanacaktır]. Ve bu şirketin temin edeceği varidat [gelir] yine umur-ı hayriyeye [hayır işlerine] hasir ve tahsis edilecektir.

İşte görülüyor ki Esirgeme Derneği'nin maksad-ı teşekkülü bir mektebi himaye etmekten ibaret değildir. Fakat büyük teşebbüsler büyük kuvvetlerle saha-i fiile çıkar. Biz Osmanlı ve Türk hanımlarının fazilet ve necabet-i fitriyelerine [doğuştan soyluluğuna] güvenerek böyle büyük bir teşebbüsle meydana çıktık ve muhterem hemşirelerimizde ittifak ve itilaf [uzlaşma] ve ittihat [birlik], bizden de tükenmez bir azim ve sebat.

“Bir mütalaa”

Bir hadise kendisini vely [izleyen] ve takip eden hadisatın esbab-ı zaruriyesini [zorunlu nedenlerini] teşkil ettiğinden muhterem *Kadınlar Dünyası*’nda birkaç gündür tevali eden [süren] makalat [makaleler], geçenlerde Darülfünun salonunda verdiğim konferansa taalluk ediyor [atıf yapıyor], bir iki cümlesi mütemadiyen zemin-i itiraz oluyordu.

Şimdiye kadar iktisadi konferansları ben ita ettiğimden [verdiğimden] çünkü başmakalede hatibelere [kadın hatiplere] vaki olan ihtarda keskin bir şemme-i itiraz hissettim.

Fikrim itiraza itiraz ile cevap vermek olmadığı gibi, vatani emellerle muakkibi bulunanların [izinden gidenlerin] makasid-i tahririyesi [yazılarının amaçları] dimağımda katiyen bir fikr-i iştibah [şüphe] uyandıramayacağından bu muahezat-ı tenkidat-ı mütevaliye [sürüp giden eleştiriler] doğru olmamakla beraber yine mucib-i igbirarım [gücenmeme neden] olmamıştır. Fakat mahalline masruf olmayan [yönelmeyen] bu itirazata nihayet vermek için kesret-i meşguliyetime [meşguliyetimin çokluğuna] rağmen ihtilas-ı vakit ederek [çalışmalar arasında zaman bularak] mute-

• Nezihe Muhlis adıyla. *Kadınlar Dünyası*, s. 14 (17 Nisan 1329 [1913]), 2.

rız [itiraz eden] kardeşlerime şu sözleri söylemek isterim. Mütemadi itirazlar izale-i vakitten [vakit kaybından] başka bir şeye yaramayacağı gibi mesai ve faaliyeti de tavik eyler [geciktirir]. Bahusus [özellikle] muzır [yararsız] addolunan bir fikrin kesret-i tekrarı [sık sık tekrarlanması] daha muzır neticeler tevhit eder.

Hem niçin, ecnebilerden alışveriş etmeyelim cümlesi bu kadar bâis-i endişe ve münakaşa [endişe ve münakaşa sebebi] olsun? Her unsur müstakil bir şahsiyet-i ictimaiye [toplumsal kimlik] değil midir? Her fert evvela şahsın devam ve bekasına hadim olur [hizmet eder]. Bu kanun-ı tabii layezeldir [sonsuzdur], layetegayyerdur [değişmezdir]. Bundan Hristiyan vatandaşlarımız neden muğber [gücenmiş] olsunlar? Menafi-i makûse [zıt çıkarlar] bazen en samimi kardeşlerin bile ellerini birbirinden ayırır. Bu bir hakikat-i müberhene [kanıtlanmış hakikat] iken neden hâlâ böyle alil ve mariz endişelerle zaafımızı temdit edelim [sürdürelim]. Eğer ben de böyle küçük endişelerle malul olaydım bugün muhterem hanımlarımızda başlayan ve bizi saadet ve refah gayesine götüren bu cereyan-ı iktisadi hâsıl olmazdı.

Şimdi ise bu cereyanın kuvvetlenmesi, memleketimizin bütün nikat-ı muzlimesine [karanlık noktalarına] ve nevahi-i muhtelifesine [muhtelif bölgelerine] inşiaab etmesi [şubelenmesi] için umumi içtimalarımızda bunu sarahat-ı katiyet ve şeffaflıyet-i mutlakası ile açmak ve söylemek lazımdır. Bunda zannolunduğu kadar mahzur yoktur.

Hristiyan vatandaşlarımız refah ve saadetleri için çalışırken biz kendimizde bir hakk-ı ığbirar, bir fikr-i itiraz bulduk mu? Çünkü hakka serfûrû etmemek [saygı göstermemek] imkânsızdır. Bizim bu haklı teşebbüsümüzü hakşinas [haksever] vatandaşlarımızın takdir edeceği şüphesizdir.

İşte yine tekrar ediyorum. Evvela; kendi şahsiyetimiz! Kendi unsurumuzun tealisi! Bundan başka bizi halas edecek vasıta yoktur.

Düşünelim: Aynı familya efradı arasında bile bir mevki-i rûchan [üstünlük mevki], bir hakk-ı tefevvuk [üstün olma hakkı] vardır. Öz kardeş dururken amcaoglu düşünülmesi, nefis-i muhtac (!) iken ise kardeş bile sonraya kalır.

Bizim bugünkü vehametengiz vaziyetimiz hasebiyle efradımız musir [ısrarlı], muannit [inatçı], mutaassıp bir milliyetperver kütlesi halinde tecelli etmelidir ki felah [kurtuluş] ve necat bulalım. Yoksa hâlâ vahimele-
rin esir ve zebunu olursak şimdi içinde yaşadığımız eşkâl-i basite-i icti-
maiyyeyi [toplumsal durumu] muhafaza eder ve belki seri bir tekâmül-i ri-
cî [gerileme] ile küçüle küçüle nihayet mahv u nabud oluruz [mahvolur
ve yok oluruz].

Bugünkü eşkâl-i zaife ve elimeye düşmeğimizin esbabı [nedenleri]
ne tesirat-ı iklimiye, ne de şerait-i muhitiyedir. Üstünde yaşadığımız top-
rak defain ve hazâin-i tabiiye [doğal hazineler ve zenginlikler] ile dolu.
Kollarımızda ise çalışacak kuva-yı lazıme müddahar [birikmiş]! Yalnız bu
kuvveti semeredar ve ikaz edecek ikinci bir kuvvet az!

İşte bu kuvvet, şahsiyet-i ırkiyemize, hüviyet-i milliyemize tapmakla
artacaktır. Onun için kardeşlerim küçük endişelerle malul olmayalım.

Nezihe Muhlis

Kadınlar Dünyası:

Biz muhterem Nezihe Muhlis Hanımefendi'ye her hususta itidali tek-
rar halisane tavsiye ederiz. Zira tekâmülün dahi edvar-ı mahsusası [hususî
devreleri] vardır.

Kıymettar bir teşvik*

Devr-i hürriyete kadar memleketimizde az çok teşebbüsât-ı fiiliye görüldüğü halde maalesef, onu feyznâk edecek [verimli kılacak] fikr-i sebatın mevcut olmadığı birçok asarı ile sabit olmuş bir hakikattir. Ben bu sebatsızlıklardan dolayı doğrudan doğruya müteşebbisleri itham edemiyor, bu mesuliyeti, milletleri kuvvetlendiren erkân-ı esasiyeden [esaslardan] olan ittihat, ittifak, cemiyet gibi evsaf-ı asile [soylu nitelikler] ve mezaya-yı necibeyi [yüksek meziyetleri] uyuşturucu bir kuvve-i menhusenin [uğursuz kuvvetin], zehrin [zehirli] bir tesir-i meşumun tesiriyle unuttuğumuza hamlediyordum.

Evet müteşebbisler, saha-i mesailerinde ragbet, teşvik, teavün [yardımlaşma] gibi sevaik-i terakkiye mazhar olacaklarına; arzu-yı faaliyeti kesr ü imha [bozan ve imha] eden bedbinane, bedhahane [kötü niyetli] muamelata duçar olarak, zaten iktiham-ı müşkilat [zorlukları yenme] terbiyesiyle yetişmediklerinden büsbütün rah-ı kesele [tembellik yoluna] sürüklenip gidiyorlardı.

Devr-i mesud-ı hürriyetin [mesut hürriyet devrinin] ibtûdalarında [başlangıcında] ise, bu atalet, bu kâbus-ı felaket yavaş yavaş üzerimizden

* Nezihe Muhlis adıyla. *Kadınlar Dünyası*, s. 15 (18 Nisan 1329 [1913]), 1-2.

kalkıyor. Yer yer teşebbüsler tecelli ediyor. Bunlar kalb-i samim-i millet-den doğan en hararetili, en kardeşane vicdan sedaları ile alkışlanıyordu. Nihayet yine enkaz-ı istibdadın bekaya-yı menhusesinden [uğursuz kalıntılarından] olan ihtirasat aramıza, bu birbirini samimiyetle sevmesi ve tutması lazım gelen millet kardeşleri arasına emraz ve âfât-ı ictimaiyenin [toplumsal hastalıklar ve afetlerin] en biaman [amansız] müvellitleri olan nifak [bölücülük] ve şikak [uyuşmazlık] tohumları ekiyor, nihayet bir sille-i tedib-i felaket [felaketin terbiyevi sillesi] en müessir bir mahi-i mikrob [yok edici mikrop] gibi sine-i milleti tahrip eden, bu müvellidü'l-maraz [hasta eden] tohumları öldürüyor, mahvediyor.

Oh! Şimdi ise efrad-ı millet en büyüğünden, en küçüğüne kadar teavün [yardımlaşma], teşvik, tergib [heveslendirme] için pek samimi ve kutsi bir hiss-i necib-i ihtiramkârane ile birbirine el uzatıyor, birbirini tutuyor.

Bugün tacdar-ı mufahhamımız [saygıdeğer hükümdarımız], sevgili padişahımız, muhterem babamız, tarik-i ihsaniye-i vataniyeye [vatana bağışlayanların yolunda] salık olanlara [gidenlere] mübarek ellerini uzatıyor, millet-i Osmaniyenin büyükvalideleri olan kadınefendiler himaye ve şefkatlerini kutsi kanatlar gibi makasid-i vatanperverane ile teşekkül eden mehafil-i insaniyet ve fazilete [insaniyet ve fazilet çevrelerine] giriyor.

Belki yarın da nur-ı dide-i ibtihâcımız [sevincimizin göz nuru], sertac-ı iftiharımız [iftiharımızın baş tacı] olan sultanlarımızdan da bir heyet-i âliye-i mufahhama [yüksek saygıdeğer bir heyet] vücuda getirilecek, sema-yı mesaimizde kehkeşanlar [samyolları] gibi parlayarak bize nur-ı gayret vereceklerdir?

Artık terakkiye mâni kalmamıştır.

Derneğin bidayet-i teşekkülünde [kuruluşunda] Mısırlı muhterem hemşirelerimizin samimiyet-i iştiraki, Kanlıca nisvan-ı hamiyetmendânının [hamiyetli kadınların] hemen bir şube teşkil etmesi ittihat ve ittifakın en kıymetli asar-ı behresindendir [işaretlerindendir].

Bir taraftan ise fakir halkımız fevc fevc koşuyor. Zavallı gözlerinde ati-i memleket için ümit yaşları parlayarak vüsatlarının [olanaklarının] fevkinde muavenete şitab ediyorlar. Oh! Müslümanlar birbirine ses veriyor! İşte uzak iklimlerden, gurbet diyarlarından Müslüman feryadına cevap

var! Hatta ebediyetin ibad [en uzak] fûshatabadından [sonsuzluğundan] bile bir sada-yı kudsi iniyor; gayret gayret! Bütün sesimle cevap veriyorum: Sebat edeceğiz!

Şimdi burada ufak bir mukayese yapmak isterim: İstibdadın padişahı olan Hamid, o heykel-i istibdad-ı anıd [inatçı istibdadın heykeli], adam sürdürmek, ana bağı dağlamak, evlat hasreti çektiirmek, milleti mahv ve müzmahil [yok] etmek için hazine-i devleti kurutuyor, milletin kesesini soyuyor, hunrizane [zalimce] emellerine nail olmak için kanlı cellatlarına avuç avuç ihsanlar, giranbaha [paha biçilmez] hediyeler yağıdırıyordu.

Meşrutiyetin mübeccel [saygın] ve adil padişahı ise şehit çocuklarının mazlum yaralarını sarmak için kise-i civanmerdanesinden [cömert kesesinden] ihsanlar [bağışlar] gönderiyor. Âlifitrat [yüksek yaratılışlı] kadınlarının şefkatlerini ihda ediyor [hediye ediyor].

İşte istibdat, işte meşrutiyet!

Esirgeme Derneği Kâtibesî
Nezihe Muhlis

Mesail-i hayatiyeden*

Muharriresi: Nezihe Muhiddin

Osmanlılığın yaşaması.. Türklüğün ihyası.. İşte yekdiğerinden ayrı iki mesele ki ancak - Osmanlılık yaşarsa Türklük terakki [ilerleme] ve teceddüd [yenilenme] için zaman ve fırsat bulur- noktasında iştirak eder. Eger Türklüğün ihyası matlup [istenir] ise şu münasebet-i mühimmeyi her şeyden evvel nazar-ı dikkate almak mecburiyetindeyiz. Yoksa Osmanlılık ne olursa olsun, buna rağmen Türklük yaşayacaktır zehabında bulunmak ve sonra da bu fikri sağa sola neşretmek [yaymak] en basit tabiriyle Türklüğe suikastur. Mübalağa etmedigimi ispat için - bugün Türklüğü yaşattıran kuvvetin ancak istiklal-i siyasiyesi olduğunu ihtar eylemek kifayet eder zannındayım. Türklüğün tefessühü Osmanlılıkla başlarken bugünkü hayatını istiklal-i siyasiyesine, dolayısı ile de Osmanlılığa medyun olmasındaki zahiri tezat bizi aldatamaz. Tecessül-i şüunun [olayların ortaya çıkışının] bir garabeti der geçeriz.

Fakat bugünkü Osmanlılık: Türklüğü yaşatabilir mi?.. Buna hiç itimadım yok. Bilakis felaketini tesri etti [hızlandırdı] gibi geliyor. Sonra bu-

* Atı, s. 272 (9 Teşrin-i Evvel 1918), 2.

nun kadar mühim diğer bir mesele karşındayız, acaba Osmanlılık halihazırını ile yaşayabilir mi?.. Buna da hiç inanmıyorum. İzahat vermeyeceğim. Veremeyeceğim, verebilecek mevkiye bulunan zevata [kişilere] cesaret-i medeniye tavsiye ederek susmak istiyorum. Çünkü asıl makalemin mevzuu bunlardan uzakta kalır. Yalnız; Osmanlılığın yaşaması benim nazarımda bir mesele-i mütekaddime [öne geçen mesele] olduğu cihetle şu kadar olsun yazmadan geçemedim. Velhasıl Osmanlılık, mevki-i nazikimiz (dahili ve harici) nazar-ı im'ana alındıkta [dikkatle bakıldığında]: ne top ne tûfeng ile, ne de kabl ü bade'l-meşrutiyet [meşrutiyetten evvel ve sonra] takip edilen siyaset ile yaşayabilir. Hissiyat ve ihtirasat üzerine değil fakat hakayika [gerçekliklere] müstenit [dayalı] makul ve mutedil bir siyaset ister. Sonra da bu siyaseti basit olmasına rağmen müşkülleştiren zihniyetleri değiştirmek, olamadığı takdirde yeni zihniyetler ikame etmek ister. İşte bu kadar. Gelelim sadede:

Türklük için ıslahata nereden başlayalım? Hele çok şükür ki bunun için ileri sürülen fikirler ekseriyet itibariyle hemen hemen bir noktada temerkûz ediyor [toplanıyor]: Terbiye ve maarif. İyi amma, bununla muhtaç olduğumuz şey müphemiyet ve zulmetten [karanlıktan] kurtulmuş olmaz ki...

Evvela: İstenilen şey muayyen [belirli] ve gayet vazıh [açık] olmalıdır. Mesela nasıl terbiye ve maarife muhtacı? Denilince kendimi bütün müşkülât ve mudilat [çetin işler] ile muhat [çevrili] muazzam bir mesele karşısında buluyorum, adeta onun ihtiva ettiği azamet ve sıklet [ağırlık] altında ani bir sekteye uğrayan faaliyet-i dimağiyem cevap vermekten izhar-ı acz ediyor [güçlük çekiyor]. İhtimal: mübalâğa ettiğime hamlolunur da denilebilir ki -muhtaç olduğumuz terbiyenin vuzuh [açıklık] ile tayininde zannolunduğu kadar müşkülât yoktur. Bizim takip edeceğimiz fûnun-ı cedide [yeni bilimler], felsefe-i müsbete [pozitif felsefe] üzerine müesses en son ve en yeni bir usul-ı terbiyeden ibarettir. Maarife gelince: Onun bütün efrad-ı millete sühuletle [kolaylıkla] neşir [yayılması] ve tamimi [genelleştirilmesi] için bir taraftan lisanı ıslah ederken diğer taraftan bugün nazar-ı hayret ve istiğrabla [garipsemeyle] gördüğümüz Avrupa ümran [kalkınma] ve kemalatının [gelişmesinin] üssül-esasına [temeline], yirminci asır

hayat kuvvetlerinin menba-ı feyzdarına [verimli kaynağına], -hülasa bir kelime ile- fenne sarılmak en kestirme bir yolumuzdur.

Fakat bakınız ki müşkülât, yalnız şu lüzumu takdir edenlerimizin kılletinde [azlığında] değil; öyle bir terbiye ile böyle bir maariften beklemekte haklı olduğumuz çok faidenin az zamanda iktitafı [devşirilmesi] için bütün vazahatı [açıklığı] ile tahakkuk eylemesi iktiza eden [gerektilen] memleketimiz (bilhassa Anadolu) hususiyet-i ictimaiyesinin hurdebini [derinlemesine] bir tahlil ile tetkik ve tettebbuundadır [incelenmesindedir]. Mesela: Anadolu halihazırın ile nedir? İdari, iktisadi, içtimai ve siyasi nikat-ı nazardan [bakımlardan] müstakbelde [gelecekte] ne halde bulunmalıdır; vaziyet-i müstakbele için istidat ve kabiliyeti ne dereceye kadardır meseleleri layık olduğu salahiyettar [yetkili] bir tetkike mazhar olmuş [kavuşmuş] mudur?..

Saniyen [ikinci olarak]: Nasıl terbiye ve maarife muhtacız meselesi eş-kâl-i hakikiyesiyle [gerçek yönleriyle] tetkik ve tasnif olunduktan sonra ona karşı ittihaz olunacak [alınacak] tedabir [tedbirler] ve vesaitin ciddi, vâsi [kapsamlı] ve esaslı bir program halinde tertip ve tanzimi iktiza eder [lazım gelir]? Yoksa öyle gelişigüzel (her yerde mekteb-i ibtidaiye [ilkokullar] açalım, bir milli mefkûre [ideal] telkin edelim, kızların tahsiline bezl-i himmet eyleyelim [çaba gösterelim]) gibi suver [yüzeysel] ve vesait-i tatbikiyesi [uygulama biçimleri] düşünülmeden ittihaz edilen tedabir yalnız gazete sütunlarında kalmaya mahkûmdur. Programın muvaffakiyetle tevvüc ettiğini [taçlandığını] görmek için ciddiyeti kadar intizamı da taht-ı temine alınmalıdır [sağlanmalıdır]. Aheng-i intizam en başlıca zamân-ı muvaffakiyettir [başarının garantisidir].

Salisen [üçüncü olarak]: Terbiye ve maarifte takip edilecek olan; yenisinden ihya, ıslah ve tehzip [düzeltme] programının kabiliyet-i tatbikiyesini [uygulama olanağını] her şeyden evvel nazar-ı ehemmiyet ve itinaya [önemle ve özenle dikkate] almak mecburiyeti var. Muhitin ahz ü telakki, hazım ve temsil edemeyeceği [benimseyemeyeceği ve özümseyemeyeceği] veya ederken mühlik [yıpratıcı] buhranlarla ezileceği tedabir, gülünç olduğu kadar muzır [zararlı] olmuyor mu?.. Ortada hâkim ve müdebber [tedbirli] bir millet yerine, hüküm ve idareye muhtaç bir kütle

görmek felakettir. Milleti idare edecek yine sine-i milletdeki zümre-i mütefekkirin [düşünür zümre] olmalıdır.

Her ne ise, yine maksada rücu edelim [dönelim]: Programı, muhitin [toplumun] hususiyetiyle telif etmekteki [uzlaştırmaktaki] müşkülâtı tekrar etmeye bilmem lüzum var mı? Mazide ve halde [bugün] ezildiğimiz, sarsıldığımız o bitmez tükenmez buhranların hep esbabı [nedeni] ne idi?..

Tabiatıta yekdiğerine [birbirine] zıt iki mühim kuvvet, iki mühim amil [etmen], biri muhafazakârlık, diğeri meyl-i teceddüt ve terakki [yenilik ve ilerleme eğilimi] daima hal-i musaraadır [çatışma halindedir] ve yine hiç şüphe yok, bu musaraada galebe [galibiyet] teceddüdündür [yeniliğindir]. Mesela, müteazzıvatta [uzuvlaşmada] irsiyet kelimesiyle ihtisar edilen [özetlenen] muhafazakârlık anasını [öğeleri] ile muhitin onu tebeddüle [değişime] saik [sevk eden] meyyal-i teceddüd ve terakki [yenilik ve ilerleme eğilimi] anasını ahval-i ruhiye-i akvamda [milletlerin ruhsal yaşantısında] da aynen caridir [geçerlidir]. Yalnız şu kadar farkla ki mesele burada daha muğlakıyet [belirsizlik] ve mudiliyet [güçlük] içinde cereyan eder. Zaten bütün müşkülât o iki kuvvet arasındaki ahenk, tevazün [denge] ve itradı [bahse girişmeyi] sevk ve idarede değil mi?.. İşte tecrübe ve müşahede bugün ehemmiyetini burada alıyor... Bunun için nazariyat vâdisinden uzaklaşarak tatbikat sahasına inmek lazım. Ne olur, en ziyade pratik olalım, düşündüğümüz şeylerin bir kıymet-i ameliyesi [uygulanabilir değeri] olsun... Gazetelerde yüksek ilmi musahabeler [söyleşiler] pek mahdud bir zümreye hitap ediyor. Onun için bu feryatların tesiratını ikinci derece görüyorum. Hepsinden evvel işadamlarını işbaşına davet etmek ve şayan-ı itimad olan bu zümrenin hâkimiyet-i fenniye ve ilmiyelelerini lam cim demeden kabul edip işe şûru eylemek [başlamak] en makul ve ameli [pratik] olur ümidindeyim.

*Türk ırkı ve adem-i merkezîyet**

Muharriresi: Nezihe Muhiddin

Herhalde anasır-ı saireden [diğer unsurlardan] ziyade Türklük ile alakadar olan bu meseleyi layık olduğu ehemmiyetle tetkik ve bilhassa halletmenin zamanı çoktan geldi, hatta geçti kanaatindeyim.

Hayat-ı siyasiyemizin en nazik, binaenaleyh en vahim bir devresini imrar ettiğimiz [geçirdiğimiz] şu birkaç günün hadisatı karşısında âlem-i matbuatın da bu kadar ehemmiyetli bir hayat ve memmat meselesini münakaşa önünde henüz menafi-i mülk ve millete [ülkenin ve milletin çıkarlarına] hadim [hizmet eden] salim bir cereyana, muayyen bir hedefe teveccüh edememesi [yönelememesi] insanı ıstıraplı bir hayrete ilka ediyor [düşürüyor]. Her türlü mevani [engeller] ve müşkülâtı kuvvet-i seyrânına ram edecek [tabi kılacak] makul ve mantıki bir cereyan, herhalde zümre-i mütefekkir ve erbab-ı matbuatın sırf memleket ve millet nefine [yararına] matuf [yönelik], ihtiras ve şahsiyetinin merdud olduğu [makbul sayılmadığı] noktada ittihat ve ittifak etmesiyle bulacağı şüphe-

* Atı, s. 291 (28 Teşrin-i Evvel 1918), 4.

sizdir. Böyle umumi ve müşterek makasid [maksatlar] etrafında toplanırken şahsi garazlardan bilküllîye tecerrüt etmek [uzak durmak] akdem-i vezaif-i vataniyedir [vatani görevlerin en önemlisidir].

Sözlerim içtihadı hürmetsizlik telakki olunmazsa şunu da ilave edeceğim ki eli kalem tutanın her biri bir saz çalarsa memlekette üsluplu ve usullü bir ahenk temini müşkülleşecektir. Bu hususta kaybedecek vaktimiz de kalmadı gibi geliyor.

Türk ırkının menafi-i hakikiye [hakiki menfaatleri] ve selameti ancak adem-i merkezîyetde [yerinden yönetimde] olduğu artık tahakkuk etmiş bir keyfiyettir. Çünkü hükûmeti Türklüğe karşı ihmal ve lakaydi içinde bıraktıran, onun zayıf ve mecalsiz kalmasını intaç ettiren [sonucunu doğuran] o sakim [yanlış] tarz-ı idare devam ettikçe ırkımız mümkün değildir ki layık olduğu terakki ve tealiye mazhar olabilsin. Halbuki o, zaaf ve tedenni [gerileyiş] içinde kalırsa Osmanlılığı tehdit eden tehlikenin tahakkuk etmesiyle anasır-ı saireden ziyade Türk unsuru zarardide [zarara uğramış] oluyor. Diğer taraftan ise âlûde-i hata [hatalı] olduğu artık katıyetle sübut [kesinlik] bulan bu tarz-ı idarede devamı imkân kalmamıştır.

Anasırın hükûmetten hukuk-ı meşrualarının [meşru haklarının] tanınmasını istemesi kadar tabii bir şey olamaz. Bunu Osmanlılığa karşı bir darbe telakki etmek ve ettirmek Osmanlılığa darbe oluyor. Tabii cereyanların önüne geçilemeyeceği artık anlaşılmalıdır. Kaç senedir bütün anasır hafi [gizli] ve celi [açık] isyan içindedir. İsyan için herkesin müsella [silahlı] olarak dağa çıkmasını beklemek mi lazım idi? Her yerin kendine göre tecelliyatı vardır. Gören göz için Anadolu'nun ekmek yerine toprak yemesinden müthiş bir isyan mı olurdu?.. Asıl her gözün göremediği bu gizli isyanlar bizi korkutmalıydı...

Türkiye'nin re's-i umuruna [işlerinin başına] geçerek âlim ve fazıl zevatın ulum-ı ictimaiyenin [toplumbilimlerinin] en iptidai, en basit kavadine [kurallarına] bile bigâne [yabancı] oldukları artık meydana çıktı...

Velhasıl zavallı memleket pek uzun zamanlardan beri kâh hafi, kâh celi bir buhran-ı müthiş içinde zebun inleyip duruyor. Bugün tahakkuk etmiştir ki sebeb-i hakiki-i maraz [hastalığın hakiki sebebi] tarz-ı idarededir. Her şeyden evvel muhtac-ı ıslah olan odur. Mevkiimizin nezaket

ve vahameti de sūrat-i mümkin ile ıslahata başlamak lüzumunu ihtar ediyor.

Osmanlılık, dini, ırki birçok nikat-ı nazardan yekdiğerine benzemez anasırdan müteşekkil bir halita-i gayri mütecanisedir [türdeş olmayan alaşımdır]. Bunların hepsini birden aynı tarzda idare edebilmek mucizesini henüz fūnun-ı ictimaiye [toplumbilimleri] gösteremedi. Mafevkattabıa [metafizik] fennin saha-i kabulüne giremez. Ahval-i siyasiyemize taalluk [ilişkin] şedidi [şiddetli] olan bu mühim mesele-i ilmiyenin tamamıyla tavzihi [aydınlatılması] benim gibi acemilerin kasır [yetersiz] kalemleleriyle [yetersiz kalemleleriyle] kabil degildir. Bu hususta ehemmiyetli izahatı mütehassıslara terk ederek diyeceğim ki her unsur bir şahsiyet-i ictimaiyedir [toplumsal şahsiyettir]. Bazı menafi-i müteakabile ve müştereke [karşılıklı ve ortak çıkarlar] onları birleştirir. İşte bu ihtiyacın şimdiye kadar tatmin edilmemesi daimi bir buhran içinde bimecal [mecalsız] bırakıyordu. Böylelikle buhranın artması bir emr-i zaruri olacaktır. Halbuki bu bize pek pahalıya oturdu. Acaba buhranın temadisi ne olacaktır?.. Adem-i merkeziyete atıf ve isnat olunan inkısam [bölünme] ve izmihlal tehlikesi büsbütün tahakkuk etmiyor mu?..

*Felaketlerin esbab-ı hakikiyesi**

Muharriresi: Nezihe Muhiddin

Uzviyet-i ictimaiyemizi zaaf ve inhitat [çöküş] içinde bırakan birçok nekaisimiz [eksikliklerimiz] arasında en müthiş ve mühliki [tehlikelisi] ahlak ve seciye [karakter] noksan ve fıkdanıdır [yokludur]. Her şeyde, her yerde muvaffakiyetsizliğimiz, hüsranımız birbirini vely ve takip eden hezimetlerimiz, eşkâl-i ictimaiyemizin bozukluğu, nihayet vatanımızın şu şekl-i perişanisinin esbab-ı hakikiyesi [gerçek nedenleri] layıkıyla tetkik ve tettebbu edilirse [araştırılırsa] ahlaksızlığımız pek bariz bir surette tecelliyat olur. Bugün gözyaşlarına gark olarak şahidi olduğumuz bu büyük felaketler yalnız dünün mahsulü değildir. O, asırlarla hükümrân olan ahlaksızlığın, tefessühatın [yozlaşmaların] netayic-i müterakimesidir [birikmiş sonuçlarıdır]. Bir cemiyet-i beşeriyenin [toplumun] teşkilat ve tesissatı arasındaki münasebet-i samime düşünülecek olursa birindeki noksan ve perişaninin diğerine sühuletle [kolayca] sirayeti men olunamayacağı anlaşılır. Bu suretle yavaş yavaş cemiyet sarsılır, onun kudret ve kasveti

* Atı, s. 303 (11 Teşrin-i Sani 1918), 4.

[katılığı] nihayet ta asırlardan beri böyle acz ve zaafa inkılap eder. Atalet, sefalet, meşum bir kanaat içinde uyuştuk kaldık. Fakruzaruret, fesad-ı ahlaka [ahlak bozukluğu] en müsait bir zemin teşkil eder. Şerait-i haya-tiyemiz hiçbir zaman medeni insanlara layık yaşamamıza müsaadekâr olamadı. Alnı açık sayine [çalışmasına] istinat, şahsına itimat edecek bir fert kalmadı. Nefsine ve vakar-ı insanisine güvenen ender mertler bu tefessühat ve seyyiat [kötülükler] arasında ya muhitinin fazâyihine [rezilliklerine] ister istemez tetabuk ederek [uyum sağlayarak] şahsiyetlerini, kıymettar vicdanlarını, ulûv-i ictihadlarını [yüksek görüşlerini] bir lokma ekmeğe sattılar yahut bir umman-ı yeis ve âlâm [acı ve üzüntü ummanı] içine birer âciz katrecik gibi düşüp heder oldular. Büyükler, mevk-i rifatde [yüksek mevkilerde] bulunanlar kudretlerini zulme, istibdada, tekebbür [kibirleşme] ve taazzuma [şişinmeye], menafi-i şahsiyeye [şahsi menfaatlerine] sarf ettiler. Madundan [aşağıdakilerden] talep ettikleri ise itaat-i kâmile ile her türlü seyyiata yardakçılık etmek; küçük ve âcizlerin de ahlaktan tabasbus [yaltaklanma], riya, temelluk [dalkavukluk], kizb [yalan], kâselislik [çanakyalayıcılık] gibi rezaili kabul eylemekten ibaret oldu... Bu irsi ahlaksızlıkların köklerini araştırmak için eski bir maziye kadar uzanmak çok uzun yazmaya muhtaç. Yalnız bu tevarüs [miras] batından batına teakup ettikçe [birbirini izledikçe] bir nisbet-i mütezayide [artan oran] ile daha hâd [keskin], daha har [yakıcı] bir şekilde zuhuryaf-te oluyor [ortaya çıkıyor]. Sultan Abdülhamid'in otuz bu kadar senelik seyyieâlud [kötülük dolu] devrinde hiç şüphesiz bu son on senelik şeameti [uğursuzlukları] yoktu. Şekl-i acib [garip şekilli] meşrutiyetimizin o bir sürü kara gözlüklerini, fırka hayatının o bâis-i felaketimiz [felaketimize neden] olan mühlik ihtiraslarını zikretmeye hacet var mı? Balkan hezimet-i mahiyet itibariyle ne idi? Rumili'ni, o güzel kıta-i vatanı bizden alan Bulgarlar değil, fakat onun, sevgili vatanın, sevgili ve kıymettar bir cüzü [parçası] olduğunu his ve takdir edemeyecek derecede hissizliğimiz, vatan muhabbetsizliği idi...

Vatan muhabbeti en esaslı bir seciyedir. Onu tenmiye [geliştirecek] ve takviye edecek eller, kuvvetler bizde mefkut [yok] idi. Dünyada her şey menafi-i müteakabile [karşılıklı çıkarlar] üzerine müessestir [kuruludur].

Şüphesiz ilk çocuk, ilk anayı bu menfaat saiki ile sevmiştir. Fakat müruruzaman ve intikalat-ı irsiye [kalıtımın etkisi] ile bu hissin saik-ı hakikiyesi olan menfaat gayri mahsustur [sezilmez]. İşte biz vatanımızı ta Arabistan'dan Gelibolu'ya kadar o zümürürdin [zümürüt gibi], o feyzdar [verimli] toprakları severken niçin sevdiğimizi izah edemeyecek bir tarzda sevdiğimiz gün bu millet başka bir ikbale, o topraklar başka bir feyz-i ümrana [kalkınmanın bolluğuna] nail olacaktı. Osmanlılık olamaz, Osmanlı vatani olamaz demek doğru olamazdı. Anadolu hayatımızla ne kadar alakadarsa ta Yemen çöllerinin hayatımızla o kadar bir nüfuz ve iştiraki vardı. Mühim bir uzvu kat edilen [kesilen] bir vücut nasıl yaşamaz veya malul yaşarsa Osmanlı vatani da Beyrutsuz, Vansız, Erzurumsuz, Bursasız, öyle yaşayamaz. Yaşarsa da malul ve âciz yaşayacaktır.

Ermeni'yi, Kürt'ü, Türk'ü, Arap'ı velhasıl bütün anasını yekdiğerine bağlayan birçok revabit [bağlar] vardır. Bu rabitalar ruhunu, kuvvetini müşterek ve umumi birtakım menafiden [yararlardan] iktibas ediyor [alıyor]. Binaenaleyh yaşamak ve kuvvetlenmek kabiliyet ve istidadı vardı. Ancak bu kabiliyete muayyen bir cereyan vermek, diğer taraftan bu cereyanı takviye edecek yeni yeni membalar meydana getirmek lazım idi. Ne ise sadedden epeyce uzaklaştım. Abdülhamid devrinde halkı bizar eden [bıktıran] jurnalcilik, nefy ü tagrib [sürgünler], rüşvet, keyfi muamelat gibi ahlaksızlıklar son on sene zarfında tarz-ı idarenin sırf ismi değişerek aynı surette, belki daha mühlik [yıkıcı] bir şekilde temadi etti [sürdü]. Çünkü biraz evvelki mazinin evlatları ne ise, dünün çocukları da onlar idi... Aynı illetlerle, aynı zaafarla; yukarda söyledğim gibi belki daha müzmin kangrenlerle malul idiler. Son felaketlerimizde en fena rol oynayan hiç şüphesiz ahlaksızlık idi. Cehalet, kifayetsizlik, adem-i liyakat [liyakat yokluğu] bence ikinci derecede kalır. Bugün sebab-i idbâr ve izmihlal [talihsizlik ve yok olmanın nedeni] olarak ta'n ü teşni edilen [yeyilen ve ayıplanan] Talat'lar, Enver'ler biraz ahlak sahibi olsa idiler bugünkü kadar zelil ve âciz bir vaziyette kalmayacak idik...

Şunu demek isterim ki hükümetin ismini değiştirmekle senelerce kökleşmiş, kol budak salmış olan ahlaksızlık nüveleri ifna [yok] edilemez ve nitekim edilemedi. Meşrutiyet vasıtaadır. Bu mukaddes vasıtayı şehrah-

ı necate [kurtuluşa götüren anayola] saik olarak kullanmak, necip, haki-ki vatan muhabbetiyle meşbu [dolu], ulvi, aynı zamanda sahib-i liyakat ve fetânet [liyakat ve zihin açıklığı] sahibi olan dimağların tahrik ettiği temiz ellere müyesser olur [uygun düşer]. En evvel temenni edeceğimiz mesele şu köklü ahlaksızlıklarımızdan bir an evvel tearri-i nefis [nefsimizi kurtarma] çarelerini bulmaktır.

*İzzetinefsimize hürmet bekleriz**

Sir (Arthur Calthorpe¹) cenaplarına

Düvel-i itilafiyeden İngiliz ve Fransız milletleri pek iyi takdir ederler ki sırf birkaç cahil, serseri çetecinin menafi-i hasiseleri [kötücül menfaatleri] uğruna açılan bu hailepira [trajik] ve hunin [kanlı] harb-i zailin [geçen harbin] tevlit eylediği dört senelik düşmanlığımızın çok fevkinde kadim ve tarihi bir dostlugumuz vardır. Bizler bu iki ırka olan meclubiyet [tutkunluk] ve meftuniyetimizi [hayranlığımızı] -bugünkü mezbuh [kurban edilmiş], meyus [umutsuz], bikudret [güçsüz] vaziyetimizin mecburiyet-i elimesiyle değil- fakat ta uzak bir maziden beri her fırsat ve vesile ile teyit etmiş kadirşinas, medeniyetperest bir milletiz. Fransız lisanını kendi lisanımızdan evvel öğrendik. Fransız adabımuaşeretini bucaklarımıza tatbik ettik. Hatta ailelerimiz efradı meyanına büyük bir samimiyet, Türklüğe has bir asaletle kabul ettiğimiz mürebbiyelere, medeni kavimlerin mensubini [mensupları] olmaları hasebiyle en samimi âdatımızı, en

* Atı, s. 316 (24 Teşrin-i Sani 1918), 3.

¹ Metinde "Artur Galtrop".

sevimli [...] ²lerimizi bile feda etmeye kadar vardık. Tadad ettiğimiz bu [...] ³asar-ı hürmet, karakter sahibi milletler için meziyet telakki oluna[...] ⁴gında Fransız ve İngilizler de benimle hemefkâr [aynı fikirde] olsalar da, bu [...] ⁵hissi birer burhan-ı meveddet [sevginin kanıtı] olarak da mı telakki edilmez?... Yalnız bu kadar mı? İlmen, irfanen pek yüksek olan Avrupa'nın bizi henüz layikiyle tanımamasına; hakkımızda elan yüzlerce se-ne evvelki zihniyet ve telakkinin mevcut olacak derecede lakaydisine rağmen bizler Fransızları bütün âdat ve ananâtı ile tanıyacak derecede onların edebiyat, sanat, ilim, marifet sahalarındaki muvaffakiyet ve meziyetlerini tebciil ettik [yücelttik]. İçimizde elan [bugün] Fransa'yı vatan-ı asli-si kadar sevenler mevcut olduğu gibi edebiyat ve lisanlarına perestiş edenler [hayranlık duyanlar] de pek çoktur.

Harbin husule getirmesi tabii olan muvakkat hırs ve gayzın [öfkenin] sevkı ile bazı kûtehbînler [ileriye görmeyenler] tarafından vaki olan hic-vamiz, zebandırız [sataşan] laflardan sarf-ı nazar edilip harpten evvel olduğu gibi esna-yı harbde de Türk mütefekkirleri [düşünürleri] Anglosakson ırkına karşı olan hiss-i takdir ve lisan-ı tekrimden [saygılı dilden] bir an fâriğ olmamakla [vazgeçmemekle] hakikati ne kadar sevdiklerini ispat ettiler. Onlar en muvaffak ve bülent birer şahsiyet-i milliye olarak, insanlığın numunesi, fazailin [faziletlerin] mûmessili, ilim ve sanatın pişvası [öncüsü] diye irae edildiler [gösterildiler]. Türkler böyle yapmak, böyle düşünmekle zaten bütün bu meziyetleri müsellemler olanlar [herkesçe bilinenler] hakkında bir lûtf ibraz ettiler diye bâlâpervazlık etmiyorum. Ne de bugünkü âciz vaziyetin sevkı ile bir lisan-ı temelluk [yardaklanma dili] kullanıyorum. Yalnız hakikatin ve faziletin muhibbi [sevenleri] olduğumuzu söylemek istedim. Hatta daha mahrem düşüncelerimizi de söyleyeceğim! Mütarekeden evvel harbin iktisap eylediği netayic-i vahime [vahim neticeler], mağlubiyet-i elime [elim mağlubiyet] ile yüreklerimiz derin ve acı yaralarla kanarken, pâ-yı adâ [düşmanların ayakları] altında

2 Eksik/silik sözcük.

3 Eksik/silik sözcük. Yakın anlam: "tarzdaki".

4 Eksik/silik sözcük. Yakın anlam: "olunacağında".

5 Eksik/silik sözcük.

muhakkir [hor görülen olarak] kalmaya namzet görünen milletlerin hissetmesi, hususiyle zümre-i nisvanın duçar olması tabii olan havf ü hiras [korku] bizim İngiliz ve Fransız medeniyet ve necabetine [soyluluğuna] kanaat-i tammesi [inancı tam] olan kalplerimize uğramadı. Vahşet ve itisafat [hak ihlalden] münezzeh [arınmış] gördüğümüz bu medeni insanlardan hakaret ve zulüm görmek hayalimizden bile geçmedi. Yine tekrar edeceğim: Yalnız elem-i mağlubiyet, yeis-i hezimet ile dâğdar [dağlanmış] idik. Bahadırılığı ve mertliği bütün akvam [milletler] nezdinde musaddak [onaylanmış] ve müspet olan Türk evlatlarının bu ıstırabı pek tabiidir, değil mi? Bahusus birkaç beyinsiz, ahlaksız türedinin kendileri kadar adi kaprislerine kurban olmak hakikat-i feciası bu yeisi teşdit ediyordu [şiddetlendiriyordu]... Halbuki hadise bir akis olarak zuhur, mukayeseten şayan-ı şükran bir cereyan iktisap etti: Muhasımlarımıza düşman olarak değil, dost sıfatı ile yurdumuzun kapılarını açtık. Meveddet [sevgi] elleri uzattık. Aramızda kadim dostluğa, tanışıklığa binaen de memleketimizde onları yabancı gözü ile bile görmedik. Kemal-i huzur ve sükûn ile tarafeyince [tarafarla] münakid [akdedilen] mütareke şeraitinin tamami-i tatbikine intizara [beklemeye] başladık. Halbuki daha ilk günlerde bazı uygunsuz ahval ve vakayiin tecellisi bizi rencide etmektedir. Bahusus Türk kadınlığının bundan hissesi pek amiktir [derindir].

Bu memlekette hakk-ı kelim, serbesti-i matbuat şemmesi duyan her sahib-i kalem ve müştak-ı hakikat [gerçeği arayan] ilk hukuk-ı müdafaa auldıkları gün evvela zulüm ve felaket gören anasır-ı Hristiyanienin hukuk-ı mağsubesini [gasp edilmiş haklarını] sormaya şitaban oldu [koştı]. Evvela Ermeni faciasını, Rum tehcirini mevzubahis eyledi. Aca bu badirede Türk'ün gördüğü zulüm daha mı hafifti?.. Demek Türk unsuru, anasır-ı sairenin [diğer unsurların] hukukunu kendininkine takdim ve tercih eyliyor. Hatta bu iddiayı tahakkuk ettirecek, memleketimizin ilmen ve ahlaken en mütemayiz [önde gelen] şahsiyetlerinden mürekkep [oluşan] bir hizb-i münevverin [aydın topluluğunun] uzun zamanlardan beri bu noktada ısrar-ı ictihad eylemeleri keyfiyettir. Demek ki Türkler hürriyet-i hakikiyeye mazhar olmuş olsa idiler bu cinayetler ve

fecaatler vaki olmayacaktı. Hepimiz bir ailenin efradı gibi zarardide olduk. Hemen aynı suretle birkaç serserinin darbe-i kahrına hedef olduk. Yoksa Türk'ün bunda kabahat ve cürmü nedir? Olsa olsa biraz uyuşukluk ve teseyyüple [ihmalcilikle] itham ediliriz. Bu da senelerin üzerimize yıktığı hamule-i kâbusun bir bakiyesidir. Yoksa uyanıp feyz-i irfan fışkırmaya müheyya [hazır] bir ekseriyet-i zindenin, bir hizb-i şebabın [gençler topluluğunun] mevcudiyeti de inkâr edilemez. Herhalde bizler daha ziyade mağdur ve bedbahtız. Bizler yani aile-i Osmaniye, felaketimizi de, sürurumuzu [sevincimizi] da mütesaviyen paylaşmaya hazırlanırken, Ermeni milletin gösterdiği sekinet [sakinlik] ve samimiyete mukabil Rum kavminin izhar ettiği çirkin nümâyişler, zebunküşane [düşkünü ezen] hareket karşısında büyük bir hayret ve istigrab [şaşkınlık] içinde kalıyoruz. En ziyade bizi dilhun eden [kan ağlatan] keyfiyet de Türk'ün masumiyet ve mağduriyetine emin olan İngiliz ve Fransızların yalnız felaketimize merhamet ederek değil, fakat izzetinefsimize, vakar-ı milliyemize hürmet eyleyerek bu gibi haysiyetşikenane [haysiyet kırıcı] muamelatın önüne kati ve acil bir hatt-ı mâni çizmeye henüz teşebbüs etmesidir. Zîşeref ve haşmet [şerefli ve haşmetli] hükümetlerin adi riyakârlıklara (!) zelil yardaklıklara istikrahla [tikintiyle] bakacağı itikadındayım [inancındayım].

Fransız ve İngiliz efradından bazılarının hükümetin en sarîh hakkına tecavüzü, kendilerine samimiyet ve meveddetle karşı çıkan efrad-ı milletimize haksız tahakkümleri, büyüklüğüne hürmet ettiğimiz İngiliz ve Fransızlardan hiç ümit olunmaz hareketlerdir. Hususiyle dini ananatına kutsi hislerle bağlı olan İslam kadınlığı hemcinsimizden bulunan iki muhaddenin [örtülü kadının] Köprü üzerinde hedef-i tezlil ve tahkir [aşağılama ve hakaretin hedefi] olmasını pek elim bir ıstırapla karşılamıştır. Vakar-ı milliyesi yüksek olanlardan izzetinefsimize hürmet beklemek hakkımızdır. Felaketzedelere ibraz-ı şefkat ve meveddet eylemek [şefkat ve sevgi göstermek] şiar-ı medeniyet ve zamân-ı insaniyettir [insaniyetin kefilidir]. Çünkü hepimiz Adem ve Havva'nın çocuklarıyız.

Muharriresi
Nezihe Muhiddin

Tezvirat devam ediyor

Gözümüzü açmalıyız!*

Muharriresi: Nezihe Muhiddin

Kendilerinden beklenildiği gibi mücrimlerin ya endişe-i ferda [gelecek endişesi] veya saika-i menfaatle [menfaat itkisiyle] memlekete son fenalığı da yapmaktan çekinmediklerini görüyoruz... Cereyan-ı milliyi, harice karşı İttihatçıların mahirane bir entrikası şeklinde göstermek, Ferid Paşa hükümetinin silahı idi; efendilerinin sukutundan [düşüşünden] sonra, çömezler bu silahı hâlâ ellerinden bırakmak istemiyorlar... Hep aynı nakarat: İttihatçılar geliyor. Zorbalar siyaseti avdet ediyor [geri dönüyor]. Sinek küçüktür amma mide bulandırır derler. Hakikaten mide bulandırmaktan hali [uzak] değil. Bu gibi tezviratın [yalanların] dahildeki tesirattı, adetleri aşerat [onlar] hanesini tecavüz etmeyen birkaç İtilafçıyı telaşa düşürmekten ibaret kaldığı halde, hariçte icra ettiği rol büsbütün başka

* İleri, s. 631 (12 Teşrin-i Evvel 1919), 4-5. Bu makalede sansür nedeniyle boşluklar vardır.

oluyor... Garb'ın bize karşı zihniyeti hakikaten gariptir. Dahili işlerimizin düzeldiğine inanmak için delail-i maddiye [maddi deliller] arayan Avrupa efkârnumumiyesi [kamuoyu] aleyhimizdeki isnadata [yakıştırmalara] sühuletle [kolayca] aldanıyor. Zaten bu yadigârların bütün ümitleri hep bu noktada değil mi? Temin-i mevki uğrunda İslâmı İslama kırdırmak teşebbüs-i canıyanesi de suya düştükten sonra, şimdilik dahilde çevirilecek o kadar entrika kalmadı. Fakat hariçte öyle mi ya? (İttihatçılık avdet ediyor) yaygaraları ile Garp efkârnumumiyesini tahdiş etmek [karıştırmak], Şark'ın tekrar kan ve ateş içinde kalacağı safsataları ile bir müdahaleyi davet etmekten kolay ne var? Bu suretle milletin ağzına bir tıkaç sokup elini kolunu bağladıktan sonra, hükümet sandalyelerine tekrar geçip oturmak, nihayet yirmi dört saatlik bir zaman meselesi...

Bunca felaketler, fedakârlıklar mukabilinde meydana getirdiğimiz idare ve hükümet inkılabının mahiyeti, Avrupa ve Amerikaca tamamiyle anlaşılmış olduğu zehabında bulunmak hatadır. Cereyan-ı milli hakkında Paris'in nimresmi [yarı resmi] ceraidinde [gazetelerinde] intişar eden [yayımlanan] hakgüyane [doğru sözlü] bir iki fıkra ile bir Amerika zabıtının bu bapta birtarafane telgrafnamesi bizi kâmilten temin edemez. Hükümet tebeddülünü [değişimini] müteakip Paris'ten gelen ilk telgraflar ve bir kısım halk arasında kulaktan kulağa deveran eden şayialar gözlerimizi dört açmalıdır. Filhakika [aslında] azm-i milli [milli irade] karşısında eski hükümetlerin avdetine ihtimal yoktur. Ancak sevk-i inkılaptan memnun olmayan beş on şahsın tezviratı devam ettiği takdirde, o kadar muhtaç olduğumuz sükûnün teessüsü tehhür [gecikebilir] ve bizi müspet bir sahada çalışmaktan men edebilir. Hiç olmazsa, şimdiye kadar memlekete yapılan hasarları tazmin ve telafi ile uğraşırken bir de yapılacak fenalıkları düşünmek külfetinden azade olmalıyız. Bu mahlukların def-i mazarratı [zararlarının giderilmesi] için fevkalkanun [yasalar üstü] icraat tavsiye edecek değiliz. Kanunun haricine çıkmak, bunca cehtlerden sonra istihsal edilen inkılabın ruhuna münafidir [aykırıdır]. Ancak bunların daha ziyade mazarrat [zarar] ve mefsedet [bozgunculuk] ika edebilmelerine [yapabilmelerine] mâni olacak tedabiri ittihaz etmek [almak] de hükümet-i hazıranın [şimdiki hükümetin] borcudur. Her taraftan müspet icraat beklenirken, benim hükümete, menfi tedbirler

ıavsiye etmekliğimi belki beğenmeyenler bulunabilir. Fakat rica ederim: Ortada patlamış bir lağım var. Neşrettiği taaffün [kokuşmuşluk] ve kerahetle [iğrençlikle] sıhhat-i umumiye'yi tehdit edip duruyor... Belediye: "Ben, yeni usulde fenni inşaat yapacağım" diye bu köhne bataklık lağımı alâ hale [bu halde] bırakabilir mi? Yeniden yapılacak inşaat vezaif-i tathiriye'nin [temizlik görevinin] icrasına mâni olmamalıdır.

(Sansür nedeniyle boşluk)

Bu enkaz selamet-i umumiye için tehlikeli olmaktan hali değildir.

Faraza hamiyetli ve dūrendiş [ihtiyatlı] bir gazetemiz; (Sansür nedeniyle boşluk) eski halinde kalmasından tevellüt edecek mahzurları vukuundan evvel haber vermişti. Paris'ten gelen telgraflar, bu mahzurların tahakkukunu tevsik etti [belgeledi].

(Sansür nedeniyle boşluk)

Milli namını verdiğimiz tesisatın millet düşmanları ile ne münasebeti olabilir!.. Sonra Türkçe matbuatın sinesinde bir çıban başı gibi patlak veren bir iki gazete, hâlâ aleni jurnallerine, bin türlü tevizata devam edip gidiyor. Ya hele karşı taraf varakpareleri [kâğıt parçaları], milletimiz için en iğrenç isnadatin makes-i melanetidir [melanetinin göstergesidir]. Memlekette iyi veya kötü bir idare-i örfiye [sıkıyönetim] varken,

(Sansür nedeniyle boşluk)

bu varakpareler nasıl olup da meydana boş buluyorlar?.. Biz bu yeni devirde matbuat için zecri [zorlayıcı] vesaitin tatbikini iltizam edenlerden [gerekli bulanlardan] değiliz. Fakat bu gazetelerin neşriyatı, namuslu bir muhalefet veya içtihat [görüş] sahasında kalmıyor. Kasti bir ihanetin bütün delili [delilleri] kendisini göstermektedir. Dünyanın hiçbir yerinde serbesti-i matbuat, alenen ihanete müsaade etmez. Hele vatanın, milletin menafi-i âliyesi [yüksek menfaatleri] mevzubahis olunca, ferdin en mukaddes hukukı tabiiyesi bile çiğnenilir. Halbuki ihanet-i vataniyeye rağmen biz, yine ne idare-i örfiyenin, (Sansür nedeniyle boşluk) zecri müdahalesini talep ediyoruz. Elimizdeki matbuat kanunu pekâlâ bu vazifeyi ifa, hainleri tecziye [cezalandırır] ve zebandirazları [dil uzatanları] iskat eder [susturur].

Bir taraftan hükümet, vezaif-i tathiriyesinde devam ederken matbuat da dahilde ve hariçte vezaif-i tenviriyesine [aydınlatma görevine] sai olmalıdır [gayret etmelidir]. Milli harekâtın menşe, mahiyet ve gayesi hakkında ne kadar yazılsa fazla addedilemez. Hele onun aleyhinde işaa edilen [yayılan] tezviratı çürütmek vatani bir vazifedir.

Muhalefetin cahilane isnatlarından biri de harekât-ı ahireyi [son hareketi], Temmuz inkılabına teşbih etmek [benzetmek], milletin başına ikinci zorbalar saltanatının musallat olduğunu işrab [ima] etmektir. Bundaki maksad-ı melunaneleri aşikâr olmakla beraber rical-i milliyel¹ ile harekât-ı milliyel arasındaki münasebeti şu satırlarda bir kere daha tespit eylemek faideden hali değildir.

Filhakika [aslında] gerek On Temmuz² ve gerek son Anadolu hareketleri evveleminde [her şeyden önce] zulme ve istibdada karşı bir kıyamdır [ayaklanmadır]. Fakat On Temmuz kıyamının hedefi bir hükümdar-ı mutlakın idaresine teveccüh ettiği [yöneldiği] halde milli kıyam, alelittak [genel olarak] hükümet sisteminin esasından tebdilini [değişmesini] hedef ittihaz etmiştir [edinmiştir]. Monarşiyel, oligarşiyel karşı saltanat-ı milliyel [milli saltanatı] ikame eylemek [geçirmek] milli hareketin başlıca gayesidir. Saniyen [ikincisi] On Temmuz kıyamu Rumeli'nin³ asayişsizlik içinde çırpınan bir iki vilayetine inhisar edip Anadolu'nun bunda hiçbir iştiraki olmadığı halde, son harekâta Rumlilinden Anadolu'ya kadar bütün Türklük muhafaza-i mevcudiyet ve istiklal [varlığını ve istiklalini korumak] namına ayağa kalkmıştır. Evvelki mahdud ve mevzii [yerel]; sonuncusu umumi ve kütleli. Salisen [üçüncüsü]: birincisinde fikr-i kıyam [ayaklanma fikri] havastan [seçkinlerden] avama [halk kesimine] intikal ettiği halde, ikincisinde bütün avam ve halk arasında intişar eden [yayılan] fikr-i kıyam havasa intikal eylemiştir.

(Sansür nedeniyel boşluk)

1 Milli hareketin ileri gelenleri (eril).

2 Osmanlı İmparatorluğu'nda 10 Temmuz 1324'de [1908] ilan edilen II. Meşrutiyet kastediliyor.

3 Rumeli'nin.

Yani birisinin menşei havas, ötekinin menbaı avamdır. Rabian [dördüncüsü]: Temmuz harekâtı ilhamatını [ilhamını] daha ziyade nazariyattan alırken Anadolu harekâtı kalpten, milletin bağrından doğmuştur. İvvelkinde efkâr [düşünceler], sonrakinde hissiyat hâkimdir... Binaenaleyh birincisi daha ziyade calî [yapay], ikincisi ise hakikaten samimidir. İlmîsen [beşincisi]: On Temmuz avânında [zamanında] harici mehalik [tehlikeler] bizden çok uzak iken, Anadolu tehlike-i izmihlal [yok olma tehlikesi] karşısında canlanmıştı. Birisinde arzu-yı tahakküm, ötekinde cendîşe-i istiklal vardır. Sadisen [altıncısı]: Sultan Hamid'in biraz mukavemeti karşısında tahakkuk edemeyecek [gerçekleşemeyecek] olan Temmuz inkılabı nevummâ [bir ölçüde] biraz lütuf ve ihsan iken Anadolu kıyamı bütün zulüm ve istibdat mukavemetlerini kırmış bir istirdat-ı hakdır [hakkı geri almadır]. Birincisinde hak verilmiş, ikincisinde alınmıştır. Sâbian [yedincisi]: Temmuz inkılabı beş on mücahidin himmetine medyun olduğu halde, harekât-ı ahire [son harekât] umum milletin ceht ve iştirakı ile tahakkuk etmiştir. Binaenaleyh birisinin şerefi beş on mücahide [savaşçıya], diğerinin şerefi umum millete şamildir [kapsar]. Saminen [sekizincisi]: On Temmuz'un Türk'ü kendisine uzatılan her eli öpüp başına koyacak kadar tecrübesiz iken on bir felaket senesinin acı dersleriyle intibaha gelen [dirilen] bugünkü Anadolu halkı üstat olmuştur. Tasian [dokuzuncusu]: Din ve padişah alakasından başka yüksek mefhumlar ile rabıtası olmayan üç yüz yirmi dördün [1324'ün]⁴ Türk'ü, üç yüz otuz beşte [1335'te]⁵ milliyet aşkı ile zindegisini [canlılığını] kazanmış yekpare bir kütledir. Binaenaleyh biri benliğini anlamamış zayıf ve itimatsız, diğeri kendisini tanımış, nefsine itimat etmiş, zinde ve pür emeldir [emel doludur]... İşte aralarındaki en esaslı farkları şu birkaç satırda hülâsa ettiğim [özetlediğim] her iki kıyamın mahiyetini kâfi derecede anlatabildim zannederim.

Filhakika matbuat, son günlerde harekât-ı milliye ricaliyle fazlaca meşgul olmaya başladı. Bu zevat hiç şüphesiz memleketin en namuslu ve kahraman evlatlarındandır. Emellerinin büyüklüğü, hareketlerinin asale-

4 1908'in.

5 1919'da.

ti, ifa ettikleri son hizmetinin ulviyeti ile vatanın deyn-i şükranını [şükran borcunu] bihakkın [hakkıyla] kazandılar. Onlara layık oldukları hürmet ve tazimi [saygıyı] ibzal eylemek [esirgememek] hepimizin boynunun borcudur. Bu deyni [borcu] inkâr etmek nankörlüktür.

Şimdi bu son harekâtın ikinci bir Enver çıkmak ihtimali olmadığını anlamak için baştaki bu ricalin ne gibi şerait dahilinde memlekete büyük hizmeti eda ettiklerini göz önüne getirmek kâfidir. Milli harekât filan şahsın veya filan zümrenin eser-i tahrik ve teşviki değildir. Vakayi [olaylar] ve hadisatın ilcaatı [zorlaması] ile kendiliğinden tevellüt ve tahassul etmiş [ortaya çıkmış]; intibah ve teyakkuz [uyanış] umumi ve müşterek olmuştur. On bir senelik yalancı meşrutiyet hayatı, bize çok feci fakat çok ibretli dersler verdi. Hele Harb-i Umumi'nin⁶ acı mağlubiyetinden sonra karşımıza dikilen tehlikeler bu intibahın husulünde ehemmiyetli bir rol oynaması aynı zamanda asıl tehlikenin nereden inbias ettiği [meydana geldiği] de umum tarafından anlaşılmıştı. Millet efendiliği üç beş serseriye terk ettikçe, başına gelecek felaketlerin nihayeti yoktu.

Izmihlal tehlikeleri ile karşı karşıya gelmek felaketin en büyüğüne bu kadar takarrüp etmek [yaklaşmak] ilk hamlede fikirlerin perişanlığına sebep olur gibi göründüyse de, bu hal uzun müddet devam etmedi. İzmir'de Yunan'ı görür görmez kâbustan uyanmış gibi haşyetle [korkuyla] gözlerimizi açtık. Onların asil heyecanı Rumili'nden Anadolu'ya kadar bütün Türk'ü uyandırmıştı. İntibah umumi idi. Büyük küçük, kadın erkek hep bir endişe ile mustarıpti: Tehlikeyi def etmek... Bunun için ayaklanan millet, karşısında ilk hain olarak kendi hükümetini buldu. Bu milli hiyanet, Yunan hakaretinden daha feci idi.

(Sansür nedeniyle boşluk)

Millet bu ahval ve şerait altında harekete geldi ve bir şahs-ı vahid [tek şahıs] halinde ayağa kalktı. Müşterek bir kalp, müşterek bir lisan, müşterek bir hareketle icraata başladı. Binaenaleyh cereyan; umumi, amik [derin] ve samimi olmuş; bu cereyanda ricalin rolü tali derecede kalmıştır. Hiçbir ferdin milli harekâtı benimsemeye hakkı yoktur. O, kalb-i

6 I. Dünya Savaşı.

milletten doğmuştur. Bir tohum intaş edebilmek [ekebilmek] için umum tarafından aynı suretle hissedilmiş olmalıdır. Bahusus, Mütareke'nin tevhit ettiği fevkalade ahval ve şerait bir taraftan, hükümet-i merkeziyenin zulüm ve tazyikatı [baskıları] diğer taraftan sada-yı milleti boğmaya çalışırken, onun hâkimiyetini ismaa [duyurmaya] muvaffak olması, ancak bütün kalplerin ve bütün lisanların ittihat ve iştirakiyle kabıl olabilmıştır. Bu emr-i azimde [büyük görevde] rical-i milliyenin rolü de, bütün millet lisanını bir ağızda toplamak, umumi cereyanın muhasulasını yekpare bir kütle halinde temessül ettirmekten [cisimleştirmek-ten] ibaret kalmıştır. O mümtaz ve müstesna insanların fevkalade hizmetlerini, yararlıklarını cidden takdir ve tebci edenlerdeniz [yüceltenlerdeniz]. Onlar, tarihimizin en muzlim [karanlık] bir devresini aydınlattılar; vatana en layık kahramanlar olduklarını ispat ettiler; onların nam-ı bülendini [yüce isimlerini] duydukça ruhlarımızda hissettiğimiz şükranı ifadede âciz kalıyoruz.

Böyle olmakla beraber, büyüklüğü asıl millete raci [ilişkin] olan harekât-ı ahirenin [son harekâtın] şerefini kendilerine inhisar ettirmeyeceklerine eminim. Zaten kendilerinin başında bulundukları bu büyük cereyanın asıl maksadı da, dahilde saltanat-ı milliyeyi ikame, hâkimiyet-i kanuniyeyi iade olduğu gibi harice karşı da meşruiyet ve itidal dairesinde muhafaza-i mevcudiyet ve istiklaldir. Bundan sonra Sultan Hamidlerin, Enverlerin, Talatların, Damat Paşa'ların hükümet-i keyfiyelerinin [keyfi hükümetlerinin] iadesi ihtimali külliye mefkuttur [yok olmuştur]. Enverleri takbih edenler [beğenmeyenler] Enver olamazlar.

Bunun en kavi zamânı [delili] da milletteki intibah ve o intibahın verdiği azim ve meramdır. Yukardan beri tatad ettiğimiz [saydığımız] bütün bu hakikatler, beyannameler, tebliğler ve muhtelif neşriyat ile tekrar edilip duruyor... Hariçte de aynı kanaatleri ve itimatları tevhit edinceye kadar tekrar edip durmalıyız. Ta ki bu akşam Cenevre'den gelen bir telgrafta görüldüğü üzere Talat'ın İstanbul'a avdet niyetinde olduğu gibi garibeler intişar etmesin. Enver'i en dürüst bir lisan ile reddeden millet, Talat'a âğuş-ı kabul [kabul için kucagını] açamaz, Talat İstanbul'a gelirse onu istikbal edecek [karşılacak] heyet bir mahke-

me-i adaletdir. Avrupa'ya bu hakikatlerin ismai [duyurulması] için bir dakika fırsat fevt ettirmemeli [kaçırılmamalı], dahilde de düşmanların tezviratına nihayet verecek tedabir-i kanuniyeyi bir an evvel ittihaz eylemelidir.

Ancak bu suretledir ki buhransız vasıl-ı emel olabiliriz [amacımıza ulaşabiliriz].

Türk kadınının hakkı

Fikir, fiil, ilim, amel ölünceye kadar birçok istihalelerden [dönüşümlerden] geçer...

İnsanın ne kadar doğru olarak bildiği ve inandığı fikirler, hatta kanaatler vardır ki hayat-ı ameliyede kolay kolay mevki-i tatbik bulamaz. Fikirler ilk safha-i tekâmülünde gayri müessirdir [etkili olamazlar]. Sonra zaman ile kanaat şeklini alır; nihayet hissi unsurlar ile birleşir, vicdani vasfı kayıp eyler. Adeta insiyaki bir tarz iktisap eyler. Bir gün olur ki saha-i fiiliyata çıktığından haberimiz bile olmaz. Aynı amillerin taht-ı tesirinde senelerden beri muallakta kalan kadın meselesi de, seyr-i tabiisini ikmal ederek bugün son devre-i inkişafa vasil olmuştur. Pek kıymetli hayat-ı hafiye [gizli bir hayata] malik olan bu fikir ve kanaat nüveleri inşa etmek [filizlenmek] için kuvvetli bir zemin ile şerait-i lazıme intizar ediyordu [bekliyordu]. Feyzdar ve büyük inkılabımız kadar müsait bir zemin, icabat-ı hayatiyemiz kadar mühim şerait arasında bulunurken artık bunun zamanı gelmiş midir? diye düşünmek varit [geçerli] olamaz. Bir kere memleketin her şeysinde kadının bir mevki sahibi olduğu kabul

- *Vakit*, 1967 (4 Haziran 1923), 2.

edildikten sonra iş kolaylaşır. Geriye, o mevkie bir şekl-i fiili vermek kalır. Memleketimizde kadına nasıl bir mevki vermelidir diye uzun uzadıya tevakkuf etmeye [beklemeye] mahal yoktur. Bu mevkii zaman ve ihtiyaç tayin etmiştir. Memleketimizin hususiyeti ile asrın icabatı bu hususta pek iyi bir rehber olabilir.

Tabiatın cinsler arasında taksim ve tevzi eylediği [dağıttığı ve bölüş-türdüğü] vezaif-i asliyenin [temel görevlerin] hüsn-i ifasından [gereğince yerine getirilmesinden] sonra hayat-ı umumiyede kadının alacağı vaziyete kati bir had tayini elbette doğru olamaz. Hak ve vazife hususunda erkek ile kadını mukayese münakaşasını da zait [gereksiz] görürüm. Bizim kuvvetli iddiamız, ihtiyaç ve icabat-ı hazıra bizi nerelere sevk ediyorsa kadının behemehal [kesin olarak] orada bir mevkii olmasıdır. Bunun için vaz edeceğimiz düstur da şundan ibarettir; “Kadının muvaffak olabileceği her işte memlekete müfit olmak”. Halihazırda kadının muvaffak olabileceği işler tadat ile tükenmez, acaba o mevkilere oturabilmek kabil olabilecek mi- sualinin hatıra gelmesini bile kadınlarımız için şeyn [ayıp] adederim. Onları bize vermeseler bile biz, onları alacağız. Hiç şüphesiz hak, azmin, fiilin ve liyakatindir. Kadınlarımızın, şu on beş seneden beri ibraz ettiği fikr-i teşebbüs ve faaliyet o mevkilere oturmak için bize bir hak bahşetmiştir. Memleketin ihtiyacat-ı hakikiyesi de o mevkilere bizim sahip olmaklığımızı emrediyor.

Bir iki misal ile fikrimi daha iyi izah edebileceğim: Bugün feci harplerin erkeklerden boş bıraktığı yerler kadının yed-i kifayet ve ihtimamkârına [yeterli ve ihtimamlı ellerine] tevdi olunmalıdır [bırakılmalıdır]. Erkeksiz kadınlar zaruretin kahhar tehdidine âcizane boyun eğecek bir vaziyet-i elimede [elim vaziyette] kalmamalıdır. Bu, hayati olduğu kadar da ahlaki bir meseledir. Müteehhil [evli] kadınlarımızın ekserisi ise, ailede yalnız mütemmim [tamamlayıcı] değil müşarık [ortak] vaziyetinde kalmıştır. Maişet yükü erkek omuzlarını pek çokturdü, kadın müstehlik [tüketici] ve tufeyli [asalak] kalamıyor; müstahsil [üretken] olmak mecburiyetindedir. Halbuki bütün bu mecburiyetler, zaruretler karşısında kadına açılan saha-i mesai süprüntücülük, devair [daire] hademeligi ile yarısından ziyadesini erkeklerin işgal ettiği inas mekatibi [mektepleri] mualli-

meliginden ibaret kalıyor. Mesela bugün askeri ve mülki bütün hastahanelerde kadın hastabakıcılar ekalliyette [azınlıkta] kalır. Halbuki bir yarayı, bir ıstırapı kadın elinin şefkat ve ihtimamı daha samimi sarar ve teskin eder. Müdafaa-i milliye işlerinde, Hilal-i Ahmer'de, hatta İmalat-ı Harbiye fabrikalarında, halihazırda mahrum olduğumuz buhar kuvveti yerine ellerin faaliyetini ikame edebilirsek Türk kadını ancak o zaman vazife-i vataniyesini yapmış olmakla müsterih olurken boş mideler vecadan [acıdan], afif [iffetli] nasiyeler [alınlar] çamurdan kurtulmuş olacaktır. Birçok levazımatımızın tedarikinde kadınlarımızın mahir ve faal elleri Avrupa fabrikaları ile rekabet etmelidir.

Fedakâr erkeklerimiz memleket için kanlarını akıtırken Anadolu'nun asil kadını, ele kazma kürek alarak çocuklarının nafakasını temin etti, onunla da kalmadı aziz toprağını tehlikede görür görmez tûfengini omuzlayıp hududa şitaban olarak [koşarak] bu vatanın sadık ve hakiki evlatları olduğunu ispat etti. Bünye-i ictimaiyemizin her bir uzvunda bariz ve fiili bir rolü olan kadınlarımız hakk-ı siyasiyesinden [siyasi hakkından] de istifade etmeye hak kazanmıştır.

Nezihe Muhiddin

*Türk kadını ve barlar**

Ortada halle muhtaç birçok mühim mesele varken, içtimai ve fikri müspet bir inkılapla hiç alakadar olmayan bu değersiz meselenin izam edilmesine [büyütülmesine] ve faideli kalemlerin bisud [yararı olmayan] yorgunluğa katlanmasına yüreğim acınıyor. Maksat Avrupalılık derecesinde bir medeniyete yürümek ise mahiyeti değiştirmeyen iğreti elbisele- rin sonunu, büsbütün çıplak kalmakla anlıyoruz. Hazmı güç büyük ve yağlı lokmalar, tevlit ettikleri buhranlarla içtimai bünyemizi suiteşekkû- lata [kötü oluşumlara] duçar etmekten başka bir işe yaramıyorlar. Esasen Avrupa'da bile akli başında faziletkâr bir aile kadını barlara, bu sefil men- balardan zevk toplamak için gidemez. Aile kadınlığı en ulvi bir sıfat-ı mü- meyyizesi [ayırtehdici niteliği] olan İslam kadını ise, onları irsi ve kuvvet- li bir kıskançlık hissiyle kendi gözlerinden bile sakınan erkeklerimizin barlara tergib [heveslendirme] ve teşvik eylemesi imkân haricindedir. Arada bir suitefehhüm [yanlış anlaşılma] var: Cebir ve tazyikle kerhen [istemeye istemeye] muta olan [itaat edilen] ahlaki telkinatın hiçbir kıy- met-i maneviyesi yoktur. Ceberrutla [zorbalıkla] tahdit edilen hürriyetler,

• İleri, s. 2038 (23 Teşrin-i Evvel 1339 [1923]), 2.

isyankâr ve gayri memul [umulmadık] bir hatve [adım] ile daima hududu aşarlar. Abdülhamid-i saninin [II. Abdülhamid'in], insanı gölgesinden korkutan vehimli yasak devirlerinin, hemen ekseriyetle nehiy edilen [yasaklanan] halin daha müfrit bir şekline inkılap ettiğini henüz unutmadık. Lehtar gazetelerin muhafazakârlar tarafından taana [yergiye] uğraması, ancak arz ettiğim mütalaanın müdafaasından ileri geldiğine şüphe yoktur. İslam Türk kadınının tealiyat-ı fikriye ve ictimaiyesi [düşünsel ve toplumsal olarak yükselmesi] için sarf edilmesi lazım gelen emeklerin, beyhude münakaşalarla kuvvetini kaybetmesine çok acınırım. Bu hususta yegâne izhar edeceğim [göstereceğim] temenni, kadınlarımızın milli fazilet ve ismete hürmet edebilecek bir seviyede bulunmalarıdır. Bu da, kanunun değil, terbiyenin işidir.

Nezihe Muhiddin

*Türk Ocağı'nda ilk kadın içtimainda
Nezihe Muhiddin Hanımefendi
tarafından irat edilen hitabe aynen**

Hanımefendiler ve muhterem davetlilerimiz!

Bir kadın olmak münasebetiyle buraya ne kadın tarafgirliği yapıp bu mühim meseleyi mugalataya [yanıltmacalara] boğmak, ne de bu muazzam meselede kendi kanaatlerimi dinletmek hevesiyle çıktım.

Hukuk-ı aile kadını ve erkeği aynı derecede alakadar edecek bir keyfiyet olduğuna nazaran bu, taraf ye cins hudutlarını aşarak umumi bir memleket meselesi oluyor. Bu müşterek meselede vaziyeti tettebbu ederken vakayiin [olayların] şahadetine istinat ederek muvazene ve ahengi haleldar eden esbap [nedenler] tebellür edebilir [belirlenebilir]. Binaenaleyh böyle ehemmiyetli bir işin hallinde hissiyat değil mantık ve müşahe-de icra-yı ahkâm etmelidir [hüküm sürmelidir].

Mesele, şümul [kapsam] ve ehemmiyeti nokta-i nazarından da zati ve şahsi kanaatlere mütehammil değildir. Hukuk-ı aile hakkında tespit edilecek kararlar birer ihtisas muhassalası [sonucu] olmalıdır. Fenni, ahlaki,

• Sûs, Hukuk-ı Aile Nûsha-i Mahsusası, s. 33 (26 Kânun-ı Sani 1340 [1924]), 3, 5.

içtimai erbab-ı tahassusdan [uzmanlardan] davet ettiğimiz muhterem şahsiyetler, sizler, ilme istinat eden ve neticesi memlekete müfit [yararlı] olan dakik [incelikli] ve âli [yüksek] mütalaalarınızı şüphesiz dirîğ etmeyeceksiniz [esirgemeyeceksiniz].

Maksadım bir girizgâh yapmak ve zemin hazırlamaktan ibarettir.

Mahlukat iki muazzam ihtiyacın zebunudur. Bütün vezâifin [vazifelerin] validi [oluşturana] olan bu iki kudretli amilden [etkenden] neslin idame ve tekessürü [çoğalması] hususunda ta hayvanattan başlayarak hal-i vahşetde yaşayan insanlara ve nihayet akvam-ı mütemeddineye [medenî milletlere] kadar dışının ve erkeğin hal ve vaziyetini tetkik ve tetebbu eylemek [incelemek] aradığımız esası bize pek güzel gösterebilir. Bütün dışilerde müşterek bir hal görürüz: -Döl yetiştirmek. Bu keyfiyet hayvanat-ı ibtidaiyeden [ilkel hayvanlardan] âliyeye [gelişmiş olanlarına] doğru tekâmül eder; bir amipte yavrulamak ikiye ayrılmak suretiyle olduğu halde çekirgenin yumurtaları şerait-i lazıme [gerekli koşulları] havı [içeren] bir mevkide inficar eder [çatlar].

Basitten mükemmele gittikçe bu keyfiyet daha muğlak bir şekle girer; mesela dişi bir balık beyzatını [yumurtalarını] deniz dibinde kayalar arasında bırakır, artık onun yavrusu ile bir alakası yoktur. Fakat bir tavuk kuluçkaya yatmaya mecburdur. Daha âli hayvanlarda ise dışının erkeği, bilhassa yavrusu ile münasebatı [ilişkileri] daha samimidir. Dişi ile yavru arasındaki şu münasebet hayvanattan akvam-ı vahşiyeye [ilkel kavimlere] doğru daha vazih, daha mütemadi bir şekil alır; vahşilerde dişi ile erkek arasındaki münasebet pek iptidaidir. Bu irtibat yavaş yavaş tarafeynin [tarafaların] kalplerinde bir muhabbet haline inkılap eder [dönüşür]. Bu suretle zevçlik ve zevcelik hisleri iptidai bir şekilde atılmış olur. Fakat bununla da kalmaz, vahşilerde yavrularına lakayt kalan erkekler, kadına olan temayülünün saikası ile çocukla da alakadar olmaya başlar.

Kadının bade't-tevlid [doğumdan sonra] erkeğin muavenetine arz-ı iftikâr etmesi [ihtiyacını dile getirmesi], erkeğin ona şitaban olması [koşması], baba ile çocuk arasındaki münasebet ve alakanın ilk vasıtasıdır. Velhasıl yukardan beri arz ettiğim, kadında çocuğa, erkekte kadına, niha-

yet erkekte çocuğa karşı tedrici bir surette teşekkül eden bu münasebet ve muhabbetler (aile teşkilatının) iptidai fakat hakiki esaslarıdır.

Müruruzamanla tebeddül eden [değişen] muhit ve bu muhite tevafuk ve tetabukta [uyum sağlamakta] muhtar [mecbur] kalan insanlar infirad-dan [tek başlılıktan] içtimaa [toplalmaya], vahşetten temeddüne [uygarlığa] doğru ilerledikçe bu aile teşkilatı kesb-i intizam ve mükemmeliyet etmiş [düzen ve mükemmellik kazanmış], onun esasatını birtakım kanunlarla takviye etmek mecburiyeti karşısında kalmıştır.

Kanunlar, hiç şüphesiz yaşanan vasat-ı hayatının saadet, selamet ve refahını kâfil [kefili olan] hâkim ve kudretli kollardır. Asrın icabat ve ihtiyacatına göre tebeddül etmek mecburiyetinde olan kararlar kuvvet menbalarını, zamanın tarz-ı tefekkür [düşünce tarzı], tarz-ı tahassüsünü [duygulanım tarzını], tarz-ı telakkisinden, muhitin maddi ve manevi ilcaatından [zorlamalarından] alırlarsa ruhlarda aksülamel [tepki] yapmaksızın ağırbaşlı bir mürebbi gibi mutaa olurlar [itaat edilirler]. Hük-m-i zaman ile [zamanla] telif edilmeyenler [uzlaşamayanlar] ise muzîç [usandırıcı] ve müellim [üzücü] bir boyunduruktan başka bir şey değildir. Onlar daima müfrit bir şekilde suiistimal ve tahrife uğrayarak muzır bir itiyat halinde takarrür eylemişlerdir [yerleşmişlerdir].

Bundan çok evvel dört zevce, beş müstefreşe [odalık] sahibi cetlerimizden hangisi şeriatın vaz ettiği şeraite bitamamhâ [tamamıyla] riayet edebilmişlerdir? Henüz dokuz on yaşının masum devresinde basit bir meta halinde akdedilip zevcelik hayatında adi bir makina gibi telakki edilen ceddelerimizden [büyükannelerimizden] hangisi hakiki bir valide olabilmişlerdir?

Yirminci asır medeniyetinde de Türk kadınının en akdes [kutsal] ve birinci vazifesi şüphesiz valide olmaktır. Yirminci asırda da izdivaçtan maksat yine hiç şüphesiz neslin idamesidir. Fakat aleliltlak [genel olarak] döl yetiştirmek değildir. Mütemeddin [uygar] muhitlerde kemiyetten [nicelikten] çok ziyade keyfiyetin [niteliğin] müspet rol oynadığı bedahet halindedir [açıktır]. Üç dört zevceli ailelerden yetişen çocuklar ruhen, bedenlen mağşuş [karışık], malul bir nesildir. Böyle müzebzep [karmakarışık] ailelerin çocukları vatana hadim [yararlı] olarak ihda edilmiş [hediye]

edilmiş] bir unsur olamazlar. Böyle alil ve sakat zevcelerden ve babalar-
dan bütün manası ile genç, kavi [sağlam], azimkâr, sahib-i irade, vatan-
perver – bilhassa vatanperver, çünkü aile rabitasını hissetmemiş olanlar-
da vatan muhabbeti temerkûz edemez [birikemez] - müteşebbis, sanat-
kâr bir unsur beklemeye hakkımız olamaz. Türk kadınının aziz vazifele-
rinden biri de ev kadınlığıdır. Fakat herhangi bir tehevvrle [öfkeyle] er-
kek ağzından çıkacak –boş kelimesi- ile hariminden [evinden] cûda [ay-
rı] düşeceğini bilen, hulle gibi zelil [aşağılayıcı] bir yama veya yanığa te-
mas gibi adi bir tatyible [gönül almayla] bağlanacak pamuk ipliğinden
çok zayıf bir rabita ile tekrar hayat arkadaşlığına itimad kalmayan kadın,
bucagını benimseyip ona kutsi bir mabet gibi ısınamaz. Böyle süfli [de-
gersiz] bir derekeye düşmüş bir kadın asil bir valide, yüksek bir zevce, sa-
mimi bir ev kadını olamaz!

Talak¹ baki kalmak şartı ile nikâh boş kelimesiyle kopacak, hulle ile
tekrar bağlanacak zayıf bir iplik halinde kalırsa veyl [vay] o ailelere! Veyl
memleketimizin istikbaline!

İzdivaç bir terbiye meselesidir. Terbiyeli gençler kifayet temin edecek
şeraiti [şartları] ihzar edebilirler [hazırlayabilirler] ve etmelidirler! Ey in-
kılâbın aziz genç kızları! Avrupalıları “Bir Türk kadar kuvvetli” dedirten
ırkımızın zaaf-ı cismani [bedensel zaaf] ve hüẓâl-i ahlakisinden [ahlak
bozukluğundan] sizler mesul olacaksınız! Binaenaleyh bundan sonra iyi
görür, iyi düşünür, iyi nişancı, iyi binici, dinç, gürbüz, cevval, müteşeb-
bis, müstahsil olmayan erkeklerin dest-i izdivacını [evlilik teklifini] şid-
detle reddediniz... Ve siz kıymetli gençlerimiz! On veya on beş yaşındaki
kızlara ancak hemşire diye elinizi uzatınız. O yaştaki kızlar ne zevce, ne
valide, ne ev kadını olabilirler. Bırakınız onlar tahsil ve terbiyelerini ik-
mal etsinler ki hayatta size her noktada mütemmim, muavin ve müşarîk
[ortak] olabilsinler. Zamanın hayat hamulesi [yükü] iki elle kaldırılmaya-
cak kadar ağırdır. Ona dört elin kuvveti ve mahareti lazım; ve sevgili
gençler, aile rabitasının ilk esasını bu şerait tahtında [altında] kurduktan
sonra şayet bir gün acı bir hadise karşısında mukaddes ocağınızı dağıtma-
ya kalkarsanız aranızdaki bağın insani bir surette çözülmesini veya takvi-

1 İsl. Huk. Evliliğin sona ermesi, kocanın karısını boşaması (Larousse, 11182).

yesini çok tecrübeli, çok fazıl, çok âlim aile baba ve analarından teşekkülünü isteyeceğimiz muhterem ve yüksek bir heyete bırakınız. Muazzez Türk kadın ve erkeğinin seciyesi basit bir tehevvr veya hevesle boşamaya, hulle veya benân [parmak ucu] teması ile akd-i rabıtaya veya itaat ilamı [bildirme] ile kayd-ı nikâhı kadın için zincir-i esaret, erkek için zulüm vasıtası telakki etmeye artık müsait ve mütehammil değildir. Bu sözlerin son teklif üzerine hırçınlaşmış, titiz bir kadın ruhunun feveranları olmadığını, aile ve saadet ve felaketlerinde memleketin ne kadar samimiyetle alakadar olduğunu söylemeye hacet görmüyorum. Kadını millet camiasından ayırmayan laik Cumhuriyet'imizden izdivaçta, talakta [boşanmada], verasette kadın ve erkek hukukunun müsavaten gözetileceğini beklemek hakkımızdır.

Siz muhterem mütehasşislarımız! Mümtaz etıbbamız [hekimlerimiz]! Kadın ve erkeğin fizyolojik ihtiyaçlarını, erkek ve kadın için izdivaç çağlarını müspet veya menfi şeraitiyle meydana gelecek neslin felaket veya selamet-i sıhhiyesini, siz muhterem içtimaiyatçılar ve mütefekkirlerimiz!! İzdivaçlardaki tarzın vehamet-i ictimaiye ve ahlakiyesini, bunlara karşı düşündüğünüz salah [kurtuluş] ve tedabiriyeti [tedbirleri], siz kanunşinaslarımız [hukukçularımız]! Verilecek kararlarda memleketin menafini, bunların hututunu [çizgilerini] çizmek hususunda kıymettar mütalaalarınızı bekliyoruz.

Kadın Yolu'nun şiarı*

Kadın Yolu, Türk kadını, memleket menafinin [menfaatlerinin] kendisini davet ettiği mefkûrevi [ideal] hedefe isal edecek [ulaştıracak] bir şehrah [anayol] olacak ve bu yolun yine kadın elleriyle açılması bunun kıymetini tebellûr ettirecektir [ortaya çıkaracaktır].

10 Temmuz [1908] inkılabı; kadınlık âleminde tedricen teraküm etmiş [birikmiş] olan terakki rûşeymleri [embriyonları] üzerinde feyizli bir darbe tesirini yapmıştır. Cumhuriyet'imiz ise nemaya [büyümeye] müstait [istidatlı] olan bu hayati nüveler için vâsi [geniş] ve çok kuvvetli bir zemin-i inkişaf hazırlamıştır. Bittabii Türk kadını bunların hiçbirine lakayt kalmadı, asırlardan beri uğradığı ihmal ve lakaydinin, hedefi ile kendisi arasında bıraktığı uzun mesafeyi dürüst ve kati adımlarla tayyetmeye [kapamaya] samimiyet ve azimle şitab etti [koştı]. Ve bunda oldukça da muvaffakiyetli bir meşy [yürüyüş] takibine muvaffak oldu. Memleketin her noktasında bilvasıta [dolaylı olarak] mevcudiyetinin lüzumunu hissettirdi. Fakat henüz bütün hareketleri bilvasıta hududunu geçemedi. Bir uzviyetin nısfı [yarısı] bilâvasıta [aracısız] mevkiine geçmezse tabii hareket

* *Kadın Yolu*, s. 1 (16 Temmuz 1341 [1925]), 2.

kuvvetleri istenildiği derecede isabetkâr olamaz, hedefine vusul için Türk kadını da yeni idaremizin icabatı olarak millet camiası arasında mevkiini katiyetle tayin ve tavih eylemek [açıklığa kavuşturmak] zarurettedir.

Demokratik idarelerin prensipleri hakk-ı intihaba iştirak için efradından [fertlerinden] kanuna mutavaat [uyma] ve vergi itasına [vermeye] tabiyet şartlarını esas ittihaz eylemiştir.

Kavânin-i mevzuaya [yürürlükteki yasalara] aynı şerait dahilinde mutavaatkâr [itaat eden] ve vergi itasına her vatandaş gibi mecbur olan Türk kadını niçin vaz-ı kanunları [yasa koyucuları] intihap etmek [seçmek] hakkından mahrum olmalıdır? Tahsil-i ibtidai, cins ayırmaksızın bir mecburiyet hükmünde vaz edilmiş olmasına binaen Türk kadınının maduniyeti [altasıralanmışlığı] mevzubahis olamaz. Halbuki intihap meselesinde muntahibin [seçmenin] mutlaka okumak bilmesi de mecburi değildir. Kahvehane peykelerinde [sedirlerinde] miskinane esrar çeken birine verilen bu hak, kendini müdrik, tahsili mükemmel bir kadından esirgenebilir mi? Maddi ve cismani kuanın [kuvvetlerin] ise burada yeri yoktur, ahlak ve zekâ itibariyle birçok müdekkiklerimizin [araştırmacılarımızın] kanaati, kadının tefevvukunda [yükselmesinde] tekâsûf ediyor [yoğunlaşıyor]. Harb-i Umumi'nin hamlevi neticelerinden biri de, kadının memleket mukadderatında hakk-ı mesuliyetini kabul etmek oldu; Büyük Britanya, Danimarka, İzlanda, Hollanda, Cemahir-i Müttefika¹ ve İsveç'in bu husustaki mücadelesi muvaffakiyetle intaç edildi [sonuçlandırıldı] ve bu hakk-ı iştirakin kabulünden dolayı hiçbir hükümet nadim [pişman] olmadı.

Çekoslavakya, Polonya gibi kendi kendisini idare eden yeni cumhuriyetler kadının hukuk-ı siyasiyesini en mükemmel ve tabii bir hak gibi kabul ettikleri zaman Almanya, Avusturya ve Rus cumhuriyetlerinde ihtilal yerleşmekte idi.

Romanya ile ve Belçika kadınlarına belediye intihabına hakk-ı iştirak temin ederek bu asri nokta-i nazara ehemmiyetli bir imtiyaz verdi.

Bu asri ve muazzam temayül gittikçe şişip genişleyen bir dalga gibi bütün dünyaya tevessû ediyor [yayılıyor], Hindistan'da Madra'da, Bom-

1 Cemahir-i Müttahide: Amerika Birleşik Devletleri.

bay'da, Kuşin'de kadınlar, erkeklerin tabi olduğu şerait dahilinde hakk-ı intihaba maliktirler.

Çünkü intihap meselesi bir vazife-i medeniyedir. Şuur ve vicdan hasâiline [hasletlerine] malik olan kadınlar bu vatani vazifelerine mefluç [felçli] ve gayri müdrik bir vücut [varlık] gibi lakayt kalamazlar, intihap hakkından mahrum kalan kadınların mesai ve hüsn-i emelleri fikir halinden fiil haline geçmesi için müşkülât karşısındadır. Çocuklarını, fuhşun, küulün [alkolün], hastalıkların seyyiesinde [kötülüklerinden] vikaye [esirgemeye] ve sıyanete [korumaya] mecbur olan kadın, onların amillerini [nedenlerini] bir anda hedm ve ifna edecek [yıkacak ve yok edecek] nafiz [etkileyici] ve kudretli bir vaziyete hâkim olmalıdır ki sıhhat, nüfus ve ahlak siyasetinde memleketine hakiki hizmetler yapabilsin, mesela Kanun-ı Ceza'nın tashih-i ahlak [ahlakı düzeltme] gayesinde, kadın ve çocuk mahkemeleri teşkilinde kadının çok müesir nüfuz-ı nazarı [görüşü] olabilir, aile kanunlarında daha mesut ve mütevizin [eşit] şerait tesisine sahib-i salahiyyetdir. Eger kadın siyasi âlemde mücerret bir yama gibi kalsa idi, yeni sistemler kanunlarına hakk-ı intihab veren bir madde ilavesine lüzum görmezler ve efkâr-ı umumiye önüne senelerden beri mevzu olan kadın meselesi çoktan mahkûm-ı nisyan olurdu.

Bu kuvvetli dünya cereyanından şüphesiz bizler de nasibdar olacağız, yirmi sene evvel uzak diyarların bazı hareketlerini gazete havadisleri verirken bizler bunları gulyabani efsanesi gibi dinlerdik, fakat bugün müdrigiz ki rey sahibi olmayan tufeylidir [asalaktır], sicilde sayılı bir ferd-i vatan değildir, Türk kadını da şüphesiz vatan camiası arasında kıymeti olmayan bir kemiyet halinde kalmayacak ve mevcudiyetini tasdik ettirecektir.

En yeni, en kuvvetli esasata [esaslara] istinat eden âli [yüksek] ve aziz cumhuriyetimizin kanunları da, herhalde uzun müddet kadınlarını gayri meşur [şuursuz] bir çocuk, bir mecnun veyahut hukuk-ı medeniyeden mahrum bir mücrim vaziyetinde, memleketin mukadderatından uzak görmeye tahammül edemeyecektir. Medhûl [kınanacak] ananeleri, çürük kanaatleri, batıl telakkileri kati hamlelerle yıkıp yerlerine kuvvetli ve asri umdeler [ilkeler] ikame eden ateşin [ateşli] ve genç cumhuriyetimiz tetik

nazarlarla kadının mevcudiyetini canlı bir şuurla anlamasına müntazırdır [hazırdır]. İşte o zaman Türk kadınının bütün hukukunu tanımak için arada hiçbir hail [engel] kalmayacaktır.

Nezihe Muhiddin

Analık vazifeleri: Çocuklarımızı nasıl büyütmeliyiz?

Musahabe

Bir kadının en asil, en gıptaâver [imrendirici] saadet ve mazhariyeti sevimli, sıhhatli bir çocuğa malikiyetle tecelli eder, sıhhatli ve gürbüz bir yavru –talih denilen efsaneyi nazarı itibara almazsak- ekseriyetle mesut ve nurlu bir istikbal vaat eder, çünkü vücudunun teşekkûlatı metin, maddi kuvası [kuvveti] yerinde bir insan herhalde manevi terbiyeleri hazım [benimseme] ve temsile [özümsemeye] müstait [yatkın] bir uzviyet demektir. Maddi ve manevi kuvvetler daima mütevazindir [oranlıdır]. Bu vecizeyi en âlim tabiplerden işittigimiz cihetle kemal-i cüretle tekrar ediyorum: Cismen metin olanlar ahlaken de metindirler. Hakikaten öyle değil midir?.. Çarpık vücutlu bir kimse muvazene sahibi olamaz, yumru kafadan zekâ ve deha beklenmez, cılız pazularda azim, irade aranmaz, mariz [hasta], zayıf veyahut viladi [doğum] veya tufuliyet [çocukluk] zamanında arızavi malul olanlarda, hilmiyet [yumuşaklık],

• *Kadın Yolu*, s. 1 (16 Temmuz 1341 [1925]), 7-8.

sûkûnet, adalet gibi seciyeler temerkûz ve tenemmûv edemez [gelişmez], böyle zayıf ve mariz olanların ahlak ve terbiyeleri hiç şüphesiz marazi ve zahiridir [görünüştendir]. Cibilliyetsizlerden ise memleket ve vatan istifade edemez.

Aziz kardeşlerim bugün ve yarın memleketimizin bizlerden istediği mühim ve asil bir vazife var; o da bu sevgili yurda manen ve maddeten kıymetli evlatlar yetiştirmektir. Sakın başmakaleyi okuduktan sonra beni, annelikle alakasını kesmiş müfrit bir kadın telakki etmeyiniz, benim en esaslı kanaatim ve kadınlık hakkındaki temennim; onların bu memleketin ihtiyaçlarına cevap verecek, iyi birer valide olmasındadır. Esasen asli ve asil vazifeler ifa edilmeden diğerleri bir nûmayış ve tezahürden ibaret kalır; bu fikri her fırsatta tekrardan hali [geri] kalmadım.

Analık hissi bilaistisna her kadında meknuz [gizli] bir sıfat-ı mümeyyizedir [ayırt edici niteliktir]. Kadının gayri endiş olmasının amil-i yegânesi de onda, cibilli [yaratılıştan] ve fitri olan [doğuştan gelen] bu yüksek histir. Analık hissi muhitlerinin icabatı olarak hemen hemen erkekleşmiş olan en katı sufrajetlerde bile esaslarını kaybetmemiştir. Ben nice ecnebi kadınları tanıyorum ki gayeleri uğrunda saçlarını ağartıp, vücutlarını kuruttukları halde bir çocuk karşısında hayran ve mütehassir [özlem duyan] derin bir şefkatle mütehassis olmaktadırlar [duygulanmaktadırlar].

Biz davetli olduğumuz ilk ve esaslı vazifeleri ifaya şitab etmekle [koşmakla] diğer vatani vazifelerimizi ihmale mecbur ve mahkûm değiliz, esasen memleketin her yerinde, her noktasında sahib-i salahiyet [yetki sahibi] olmak istemekliğimiz, asli vazifelerin ifasında mazhar-ı sühulet olmağımız [kolaylığa kavuşmamız] içindir. Evet, bugün Türk kadınının önünde bulunduğu ilk iş, harp ve onun müvellidi olan sefalet ve açlık dolayısı ile nüfusumuzda açılan rahneyi [gediği] telafi etmektir, nüfusumuz için yalnız bir kemiyet [nicelik] kastetmediğimi elbette takdir ediyorsunuz.

Boş topraklarımızı dolduracak, harabelerimizi imar edecek kesif [yoğun] kemiyetimiz, bir Türk kadar kuvvetli denilen –mümtez- bir keyfiyetle tetevvüc eylemelidir [taçlanmalıdır].

Ankara'mızda meşkûr [teşekküre değer] bir içtima akdediliyor [toplantı yapılıyor]. Kıymetli tabiplerimiz orada memleketin en hayati bir me-

selesi hakkında talih ve kader hükümlerini tesis edeceklerdir. Bu kongreyi ilk alkışlayan bittabii Türk kadınları olmalıdır. Yalnız alkışlamakla da kalmamalıdır, her kadın fiilen ona yardımcı ve zahir [destek] olarak samimi alakasını ispat eylemelidir. Biz de bu sütunlarda muhterem doktorlarımızın kıymetli vesayalarını [tavsiyelerini] neşretmekle, bu vazifeyi can u gönülden ifa edeceğiz.

Cumhuriyet'in Türk kadınlığı üzerinde feyzi

Türk'ün Garb'a doğru ileri hareketleri, şimdiye kadar birçok mâni-alarla karşılaştı. Asrın terakkiyatından bizi pek geride bırakan bu engellerin mahiyeti iki kelime ile hûlasa edilebilir: Kurun-ı vusta [ortaçağ] zih-niyeti - fikir esareti... Bizde her yeni şey, her hayırlı inkılap, muhakkak bu esaretin zincirleriyle bağlandı; ileri gidemedi, hareketinden mahrum olan her şey gibi zevale [yok olmaya] mahkûm oldu.

Fakat çok teşekkür olunur ki Türkiye'de asırlardan beri devam eden muhafazakârlık - teceddütperverlik [ilericilik] mücadelesinde ilk defa olmak üzere ikinci ve hayırlı kuvvet galebe çalmıştır. Artık, mazinin hatıraları, tekrar canlanmamak üzere tarihe intikal etmiştir. Bundan sonra eskinin hortlamasına imkân yoktur. Şeyh Said'in menfur [nefret uyandıran] isyanı, irticâın can çekişirken kıpırdanmasıydı. Cumhuriyet'in kudretli eli, uzaması muhtemel bu ihtizâr [can çekişmeyi] kısa kesti. Artık önümüzde hiçbir mânia kalmamıştır. Gideceğimiz yol emin ve müsterihtir. Sûratle gayemize vasil olmaktan başka endişemiz yoktur. Bu endişe de, büyüklerimizin azimli ve muvaffakiyetli tedbirleriyle hakiki bir emniyete inkılap etmiştir.

- *Kadın Yolu*, s. 2 (23 Temmuz 1341 [1925]), 18.

İtiraf etmeliyiz ki Cumhuriyet'in feyzinden en çok istifade edecek biz kadınlar olacağız. Son inkılaptan evvel, fikri esaretin umumi hayatımızda ika ettiği [yarattığı] tahribat, en çok kadınlar tarafından mahsus idi [duyuluyordu]. Hakkı tanımayan, fikre hürmet etmeyen irtica, zulmünü en kolaylıkla, en zayıfta ika edebiliyordu. Meşrutiyet bile, kadınlarımıza yapılan bu zulmü tahfif edememişti [hafifletememişti]. Erkekler, meşrutiyetin ilanı ile güya kısmen nail-i hürriyet olmuşlular; kadınlarımız bu kadar da istifade edemedi. Maatteessüf siyasi bir sistemin tebeddülünden ibaret kalan meşrutiyet hakiki bir inkılap değildi; bütün müessesasında ve kanunlarında irticain zail olamayan izleri görünüyordu. İrticain tahakküm ettiği bir sistemde kadın hürriyetinden bahsetmek abesti. O devrelerde kadın yine esir kaldı. Kadının umumi hayatta layık olduğu mevkii almasını değil, hat-ta okuyup yazmasını hoş bir nazarla göremeyen bir zihniyet hâkim oldukça meşrutiyetin, kadınlıkta bir inkılap yaratması imkânı yoktu. 324'den [1908'den] sonra devam eden idare, siyasi buhranlar içinde, içtimai vazifesini ihmal etti, asıl hakiki düşmanı keşfedemedi. O düşman, fikri irtica, fikri esaret idi... Esaret zulüm ile tevemdir [ikizdir]. Zulüm ise en evvel zayıfa musallat olur. Esaret-i fikriyenin hükümran olduğu o devirlerde, zulmün en büyük hissesi, en zayıf telakki olunan kadınlara isabet etti. Türk kadınlığı çok geride kaldı. Bundan da heyet-i ictimaiyemiz mutazarrır oldu [zarar gördü]. Merdud [kabul edilmeyen] bir hodbinlik [bencillik], derin bir gafletle kendi nısfını [yarısını], cehalete ve esarete mahkûm bırakan bir milletin terakki etmesi kabil değildi...

Cumhuriyet, bu hakikatleri, büyük bir isabet-i nazarla keşfetmiş ve terakkimize engel olan düşmanın imhası için kolu bükülmez bir azim ve muvaffakiyet göstermiştir. İnkılabımız her türlü esaret gibi bilhassa esaret-i fikriyeyi ilga ettiği [ortadan kaldırdığı] içindir ki diğer cinsten ziyade, bizim cinsimiz geniş bir nefes almıştır. İstibdat, meşrutiyet, zayıfın hakkını tanımayan idarelerdi, cumhuriyet zayıfın da hakkını tanıyan, daha doğrusu zayıf-kavi, kadın-erkek farkları tanımayan adil bir sistemdir. Çarşafın eteği ile, peçenin kalınlığını bir siyaset oyunu, bir hükümet hikmeti telakki etmek küçüklüğünden münezzehtir [uzaktır]: İptidaiyeden [ilkokuldan] darülfünun tedrisatına kadar, kadın da erkeğin yanında ay-

nı hakk-ı tahsile maliktir; içtimai hayatın birçok hususatında erkeklerle müşterektir. Badema [bundan sonra], Türkiye’de her Türk kadınının her Türk erkeği gibi vatandaşlık hukuk ve vezâifinden [vazifelerinden] istifade etmesine bir mâni kalmamıştır. Cumhuriyet, prensip itibariyle vatandaşlıkta kadın-erkek farkı tanımıyor. Tatbikatta bu prensibe muhalefet görülürse, meysus olmayalım ve acele etmeyelim, davamız esas itibariyle kazanılmıştır. Kabul edilen her asri esasların, fiiliyat sahasında, tam ve kâmil manası ile tecelli etmesi ancak kısa bir zaman meselesidir... Türk kadınındaki terakki ve inkişaf istidadı harikuladedir, denilebilir; bu inkişafı tesri edecek [hızlandıracak] zemin, en müsait şerait içinde hazırlanmıştır. Noksanlar da ikmal edilecektir.

İşte: *Kadın Yolu* vaziyetimizin şu fevkalade müsaadekârlığından istifade ederek meydan-ı intişara [yayın alanına] çıktı. Gayesi, Türk kadınının inkişafında mütevazı ve gayur [çalışkan] bir yardımcı olmaktır. Maksudımız, manasız ve müfrit bir sufrajetlik değildir. Türk kadınının, tam bir vatandaş mertebesine çıktığını görmektir. İnkılabın ve Cumhuriyet’in feyzi ile, kanunlarımız ve müessesat-ı medeniye ve ictimaiyemiz, bu prensipler dahilinde hayırlı ve mesut bir tebeddüle [değişime] uğrarken, bu uğurda (Kadın Yolu)nun da naçiz bir hizmeti olursa kendimizi bahtiyar addedeceğiz. Bize, bu mesut tahavvülü [dönüşümü] idrak ettiren Cumhuriyet’i ve onun amil-i mübecceli [büyük kurucusu] olan dâhi reisicumhurumuzu takdis edelim.

Nezihe Muhiddin

Çocuklarımız bakımsızdır*

Kadın Birliği'nin, gayur ve faal şehreminimizden
bir temennisi

Çocuklarımızın bir kısmı daha dünyaya gelmeden, valide namzedinin hıfzıssıhha kavaidine [kurallarına] adem-i riayeti [uymaması], pederin küule [alkole] inhimak [aşırı düşkünlüğü] ve birtakım hastalıklara musabiyeti [uğraması] yüzünden mahkûm-ı heder oluyorlar, bir kısmı dünya geldikten sonra cehaletin kurbanıdır, birtakımları iyi muhit şeraitinden mahrumiyetle manen ölüme maruz bulunuyorlar, bu ölümlerin içinde manevi ölüm, memleket namına dehhaş [ürkütücü] bir ziyadır [kayıptır]. Cismen ölenler bir boşluk bırakırlar, ahlaken ve manen ölenler ise pek murdar bir tarzda tefessüh ettikleri [yozlaştıkları] cihetle vatan sinesinde bir ufunet [iltihap], bir karha [yara] gibi mütemadiyen zarar tevlit ve mikrop neşrederler.

Ahlak meselesini yalnız şahsi ve hususi vasıflarda aramamalıdır, müşterek ve şümüllü seciyeleri nazar-ı tedkike alarak içtimai seyyielerimizin

* *Kadın Yolu*, s. 2 (23 Temmuz 1341 [1925]), 20-22.

[kötülüklerimizin] köklerini bulmak için aile ocaklarından mektep bucaklarına kadar irca-i nazar etmek (öncesine göz atmak) lazım. Ekseriyetle validelerin çocukları hakkındaki temennisi –uyu büyü yaşı, öl)- temennisinden başlayarak kundak cenderesinden sonra –aman koşma düşersin- tedbir-i himayekârisiyle başlayan terbiyeyi sakim [yanlış] bir usul-ı tadiye [geçıştirme usulü] takip ederdi. Yakın zamana kadar devam eden mektep disiplin prensipleri, çocuktan bilâkayd ü şart [kayıtsız şartsız] bir mütavaat-ı esirane [esirce itaat] talep eder, talim ve terbiye ise küçük dimağları maksatsızca işba ederek [doyurarak] suihazma duçar etmekten başka bir şeye yaramazdı. Onun için bu iki muhitin de yetiştirdiği unsurlar ekseriyetle müstehlik [tüketici], tufeyli [asalak], iradesiz, teşebbüs-i şahsiyeden mahrum, sefahate münhemik [çaba sarfeden] bir kütle teşkil ederek memleketin kanını emerken mikrop aşılardı. İşte bütün sakim usullerin tevliit ettiği rahneler [yaralar] o kadar mübeccel gayretlere rağmen kolay kolay tamir edilemiyor. İşte birkaç misal! Niçin memleketimiz, coğrafi ve iklimi mebzul müsaadesine rağmen bir ticaret merkezi olamadı? İktisadi zaafımızın müvellidi nedir? Niçin müstahsil değiliz? Neden mucit, muhteri [mucit] ve sanatkârlarımız yoktur veya yok derecesinde azdır? Niçin yurdumuz bir refah ve saadet bucağı olamıyor? Bu bir sürü suallere yukarıdaki tetkikler cevap verir zannederim. Çok şükür ki bu acı hakikatler memleketimizde derin bir nüfuz-ı nazarla hissedilmiş ve seri fikir adımları bu köhne yolun çıkmazından dönerek, vâsi [geniş] ve münevver bir ufka teveccüh eylemiştir [yönelmiştir].

Bir taraftan mekteplerimiz ellerindeki çocukları müstahsil, sahib-i irade, müteşebbis, kıymet-i ameliye [uygulanabilirliğin kıymeti] ile mücehhez [donanmış], ahlak seciyeleriyle mümtaz yetiştirip yeni aile ocakları tesisine çalışırken diğer taraftan münevver âlimlerimiz matbuatla, konferanslarla, hayırlı müesseselerin faaliyetleriyle bugünkü aile teşkilatının noksanlarını telafiye gayretyab [gayretli] olmaktadırlar.

Fakat bugün mevcut mekteplerimiz çocuklarımızın adediyle mütenasip midir? Kaç çocuğumuz mektebe devam ediyor? Ve yedi yaşından küçük çocukları yeni dünya prensipleri dahilinde büyütecek ve terbiye edecek müesseselerimiz var mıdır? Bilhassa bu son mesele muhtac-ı tevak-

kufdur [beklemeye muhtaçtır]. İstanbul'un arka sokaklarına geçecek olursak üç yaşından itibaren yedi yaşına kadar kız ve erkek çocukların taranmamış saçlar, kirli entariler, çıplak takunyeli ayaklar ile kapı önlerinde, sokak çamurları içinde ve yangın harabeleri ortasında kümeler teşkil ettiğini görürüz, bu kümelere zevali saat¹ üç buçuktan sonra mekteplerden dönen talebelerle, mektebe gitmeyen, gidemeyen yediden on dört, nihayet on altı yaşına kadar olan çocuk kafileleri inzimam eder [eklenir].

Bu her türlü kayıt ve ihtimamdan mahrum olan sümüklü, kirli çocukların oyunları –istikbal namına- insanı dehşetle titretecek sahneler irae eder [gösterir]. Beş yaşındaki çocukların izmaritleri toplayarak sigara içmeye başladıklarını, salyalarına karışan zifirleri yutarak zehirlenmek zevkine temayül ettikleri görülür, çoğu ahlaksızlığın fecayine [felaketlerine] daha o yaşta düşmüştürler. Veya düşmeye namzettirler. Oyunları, tuğra ve yazı kumanı ile sefalet kapısını çalar. Bunların içinde, arabaların, otomobillerin kurbanları da mühim bir yekûn teşkil eder. Müzahrefat [çerçöp] içinde oynayarak türlü vahim mikroparla aşılanaanlara da tesadûf edilir.

Zamanın maişet ihtiyacı ile sabahleyin erkenden çocuklarını mahallesinin himayesine bırakarak alacakaranlıkta işe giden amele kadınların yavruları en ziyade mehalike [tehlikelere] maruz kalan masum bir zümredir. Karanlık çatılı, köhne ve harap duvarlı, küçük ve mukassi [kasvetli] evlerde oturmaya mahkûm olan zavallı yavruları güneşin feyz-i nurundan, semanın parlaklığından² mahrum etmek imkânı yoktur. Gençlik ve çocukluk ziya ve havaya muhtaç ve müteveccehtir. O halde ne yapmalıyız? Bize bahçeler lazım, bir iki park –o da büyüklerin zevklerine ve eğlencelerine mahsustur- bizim için kâfi değildir, hem uzak bir mahallenin çocuğu oralara gidemez, gitse bile matlup [istenen] maddi ve manevi şeraiti bulamaz. Şehirde birçok vâsi arsalarımız vardır. Mesela birkaç civar mahallenin istifade edeceği yerlerde ufak himmetlerle çocuk bahçeleri tanzim edilebilir, bu bahçelerin lükse ve tantanaya ihtiyacı yoktur. Mektep dönüşü bu bahçelerde toplanacak çocuklar orada terbiyevi oyunlar oynayacak düzgün

1 Alafranga saat: Günün 24 saat olarak kabul edilip gece yarısında başlatıldığı saat sistemi (Larousse, 315).

2 Metinde "parlaklıktan".

sahalar, çabuk yetişen ağaç gölgeleri, kum havuzları ve bütün bunları idare edecek ve onlara temizliği, intizamı telkin eyleyecek bir iki mürebbiye bulunursa kâfidir. Bilhassa alacakaranlıkta işlerine gitmeye mecbur olan amele kadınların küçük çocuklarını muhafaza edecek –garderie³-ler bu bahçelerin bir köşesine yapılacak ilk binalar olmalıdır.

Şehrimizde birçok hayırlı işleriyle temayüz eden [tanınan] sabur [sabırlı] ve faal şehreminimiz [belediye başkanımız] bu çok yüksek memleket işini - bilhassa sıhhat-ı umumiyeyi düş-ı hamiyetine [onurlu omzuna] almış bir doktor bulunması hasebiyle- candan benimseyecektir. Milletin atisi namına çocukları ve kadınları tarafından muhterem şehreminine, Kadın Birliği'nin, bu har [sıcak] teklif ve temennisini tebliğe tavassut [aracılık] ediyorum.

3 (Fr.) Anaokulu.

Kadınlar ve Tayyare ianesi*

Türk kadınının gayesi, Türk vatandaşı olmaktır. Tabiatı ile, vatandaşlığın birçok haklarına mukabil çok da vazifeleri vardır. Biz kadınlar için bütün vatandaşlık hukukunu elde etmek ne kadar muazzez bir emel ise, o vazifeleri liyakatle ifaya amade olduğumuzu ispat etmek, o nispette mühim bir borçtur. Biz şimdi, o borçları ödeyerek, o vazifelerden bir kısmını ifa ederektir ki haklarımızı isteyebileceğiz... Vatandaşlığın en birinci ve kutsi vazifesi hiç şüphesiz, vatan müdafaasına müteallik [ilişkin] olanlardır. Bu müdafaaya, biz kadınların da maddeten iştirak edebilmesi için önümüzde mükemmel bir fırsat hâsıl olmuştur. Tayyare ianesine bütün vüsûmüzle [kapasitemizle], bütün heyecanımızla yardım etmek, Türk kadınının vatandaşlık vazifelerini idrakine, en maddi, en parlak bir delil olacaktır.

Tayyarecilik, vatan müdafaasında ihmalî caiz olmayan mühim bir vasıta-i harbdır. Bugün tayyaresiz vatan müdafaası kabil olamayacağı adeta bir düstur şekline girmiştir. Tayyareciliği ihmal etmek değil, tekemmülünü temin edememek, memleket namına affolunamaz bir hatadır. Bütün

* *Kadın Yolu*, s. 3 (30 Temmuz 1341 [1925]), 2-3.

medeni dünyanın orduları berri [kara] ve bahri [deniz] kuvvetlerine ilave-
ten havai kuvvetlerine en mükemmel şeklini verirken, bizim bu asri vası-
ta-i müdafaadan istighamıza [uzak durmamıza] imkân yoktu. Ordumu-
zun fazıl ve müdebbir [tedbirli] erkânının, bu hakikatın icabatına çoktan
tevessül ettiklerine [inandıklarına] şüphe yoktur. Şimdi de millet, kendi
arasında yaptığı bir teşkilatla kuva-yı havaiyemize en mütekemmil [geliş-
miş], en heybetli şeklini vermeye sai bulunuyor [çalışıyor]. Kahraman ve
galip cumhuriyet ordusunun mübarek ve müdebbir eline en mükemmel
bir tayyare kuvveti tevdi etmek her Türk'ün emel edindiği aziz bir iştir. Bu
necip işte, Türk kadını, erkek vatandaşlarından geri kalmadığını ve kalma-
yacağını ispat etmekle mükelleftir. Masraflarımızdan yapacağımız ufak bir
fedakârlıkla, bütün kadınlığın iştirakiyle muazzam bir yekûn toplanabilir.
İstanbul'da elbise ve tuvalet mağazalarının kasalarına bir günde kadınlar
eliyle doldurulan banknotlar bize bir değil birkaç tayyare almaya kâfidir.
Bunun bir defaya münhasır olması bittabii doğru olamaz. Tayyare Cemi-
yeti, sabık Donanma Cemiyeti gibi devamlı ve muntazam milli teşkilat me-
yanına dahildir. Donanma Cemiyeti zamanında yaptığımız bir teşkilatla
mühim yekûnlar toplamıştık, şimdi ise geçirdiğimiz tehlikeli anlar bize bu
hususla daha sıkı bir infak [istek] ve heyecan vermeye kâfidir.

Bir teşkilatın devam etmesi kuva-yı havaiyemizin sûratle müterakki bir
tekemmüle vasıl olması için alakadarlar tarafından ittihaz edilen [alınan]
tedbirler arasında kadınlar tarafından gelecek yardımların mühim bir amil
olacağı kanaatini fiilen teyit etmeliyiz. Vatandaşlık işlerinde kadın -erkek
farkı gözetilmesi prensibimize muhaliftir. Tayyare Cemiyeti'nin ianeler sū-
tununda kadın, erkek müştereken ve mütesaviyen nazar-ı dikkati celp et-
melidir. Bu sütunlarda kadın ismine ne kadar mebzuliyetle [bollukla] te-
sadûf edilirse, Türk kadınının rûştü, o nispette yükselmiş olur. Kadınları-
mızın her ay muntazaman yapacakları tasarruf, - ne kadar mütevazı olur-
sa olsun- bu hayırlı ve mübrem [zorunlu] işe tahsis edilmelidir. Tuvalet
namına harice akıtılan paranın heder olduğunu takdir için iktisadiyen mü-
tehasısı olmaya lüzum yoktur. Heder edilen servetin onda birini tayyare
ianesine tahsis etmek kâfidir. Bu suretle bir şey kaybetmeksizin titredigi-
miz vatanın müesser bir müdafaasını temin etmiş oluruz.

Şimdiye kadar Havva anamızdan beri yalnız sūsümüzle temin-i muvaffakiyete çalıştık. Buna mukabil, erkeklerden celp ettiğimiz hürmet caili [sahte] olmaktan kurtulamadı, en âliminden en cahiline kadar, erkeklerin dimağında, şuuri [bilinçli], gayri şuuri [bilinçsiz] hakkolunan zihnîyet kadının fuzuli bir müstehlik [tüketici] olmasıdır. Onun içindir ki içtimai hayatta, vahid-i kıyas [birim] olamıyoruz. Ne kadar münevver olursa olsun her erkeğin, kadın tarz-ı telakkisinde, kendisini hâkim, kavi ve mütefevvik [üstün], kadını zayıf, zebun [düşkün] ve küçük hissetmemesinin imkânı yoktur. Bu asırlardan beri devam eden tarz-ı muaşeretin bir netice-i zaruriyesidir. Kadınlar yalnız sūslerini düşündükçe bu münfail [edilgin] vaziyette kalmaya mahkûm olacaklardır. Vatani işlerin mütehasıran bir cinse yükletilmesi, diğer cinsin mahkûmiyetini intaç eder [doğurur] ve erkek kendisini tabiatı ile hâkim görür. Bu suretle kemiyeten kendisine müsavi, keyfiyeten biraz gayretle kendi derecesine çıkmaya müstait [yetenekli] olan nısf-ı beşeriyet [insanlığın yarısı] akim ve atıl kalmamalıdır. Biz kadınlar, bu mahkûmiyete elbette razı değiliz, akametten ve ataletten müteneffiriz [nefret ediyoruz]... Kadının vazifesi, yalnız ev idaresine, evlat yetiştirmeye münhasır kalamaz, bu işler, bir kadınla bir erkekten mürekkep aile denilir iştirakin meydana getirdiği hususiyetlerdir. Aile hususiyetlerinin haricinde vatani ve içtimai mesailde [meselelerde] nasıl ki erkeğe birtakım vezaif terettüp ediyorsa [düşüyorsa], aynı vezaifin kadına da teveccüh ettiğini kabul etmemek için bir sebep yoktur. Kadınlar mensup oldukları milletlerin terakkisinde faal bir rol oynamaya namzettirler. Bu faaliyetin tamam manası ile inkişafı zamana mütevakkıftır [bağlıdır]. Biz, şimdiden bu faaliyetin bize müsait olan zeminlerinde mevcudiyetimizi göstermek mecburiyetindeyiz. İnkılabın ve Cumhuriyet'in feyzi, bize bu zeminleri hazırlamakta çok müsaadekâr davranıyor.

İstiklal mücadelesinde, Anadolu kadınları sırtlarında cephane taşıran, İstanbul'dakilerin yalnız duacı kalması, izzetinefsimize giran kalmıştı [ağır gelmişti]. Vatan müdafaasına iştiraktan uzak kalmak mecburiyeti çok elim idi. İstanbul hanımları için felekten intikam almanın sırası gelmiştir. İbzal edeceğimiz [sakınmadan göstereceğimiz] semahatı [cömertliği], fedakârlık derecesine bile çıkarmadan bu intikamı alabiliriz... Türk

yiğidinin her damla kanı, bizim kanımızdır, bizim sütümüzdür. Bu kanın az akmasını veya hiç akmamasını istiyorsak o kadar çok tayyareye sahip olmalıyız. Gece sabahlara kadar uykumuzu terk ederek, bin mihnetlerle yetiştirdiğimiz kıymetli evlatlarımızın hayatı, düşmanın havadan gelecek hücumlarına karşı, aynı silahla kurtarılacaktır. Süsten, eğlenceden yapılacak cüzi bir tasarrufla bir Türk'ün hayatı sıyanet edileceği [korunacağı] düşünülürse, bu tasarrufu fedakârlık derecesine isal etmemek [ulaştırma-mak] mümkün değildir. Hangi Türk anası tasavvur edilebilir ki bu uğur-da zevkten ve süsten değil hatta candan fedakârlığa razı olmasın?..

Her kadın, her kadın cemiyeti bundan sonra tayyare ianesine ayrı bir fasıl açmak mecburiyetini kalbin en aziz köşesinde hissetmelidir.

Vatanı kuvvetlendirecek olan bu teşebbüsler Türk kadınına da vatan-daşlık derecesine isale hadim olursa [hizmet ederse] elde edilecek seme-re muzaaf [iki katı] olur.

Nezihe Muhiddin

Memleket işlerinde vahdet*

Türk'ün yüksek semasında ebediyet nuru ile parlayan necm ü hilalimize [ay yıldızımıza], bir zamanlar musallat olan muzlim [karanlık] ve kesif bulutları yırtıp parçalayan el, milletin ruhundan taşıp kaynayan vatan aşkının ilahi heyecanı ile müteharrik, demirden kuvvetli ve biaman bir savletle milliyetimizi en bülend bir şahika-i istiklale isad ediyordu [yükseltiyordu]. Ümitsizlikle bedbin olanların mütehayyir [şaşkın] gözleri karşısında bir mucize harikası ile tecelli eden bu hadisede hiçbir mafevkatabialık [doğaüstülük] yoktu. Bilakis beşeriyet-i mütefekkişreyi ilmi ve insani bir tetkik ve müşahedeye davet ederek, bedhahlara [kötü niyetlilere] bir sillesi tedib [ceza sillesi], uyuşmuşlara bir mukiz [uyandırıcı], bedbin dimağlara kuvvet ve cila [parlaklık] âlimlere tecrübeye müstenit bir zemin-i tetebbu [inceleme zemini], bedbaht ve esir milletlere bir timsal-i intubak [uyum örneği] olan o büyük ve ulvi hadiseyi akl-ı beşerin ihatasından [kuşatmasından] uzak; talihin lütuf ve keremine veya ilahi, samedani [Tanrısal] ve mücerret [soyut] kuvvetlerin feyiz ve kerametine atfetmek hayalperestlikten başka bir kelime ile hülâsa edilemez. Müşterek memleket işlerinin ba-

* *Kadın Yolu*, s. 5 (13 Ağustos 1341 [1925]), 2.

şında bir abide-i intibah [uyanış abidesi] gibi gözlerimizin önünden ayırmamaklığımız lazım gelen o muazzam, mucizevi hadisenin sırrı, şedit [şiddetli] bir ihtiyacın tesiriyle bütün millet efradının kuvvetlerinden terküm etmiş [toplanmış] “vahdet [beraberlik]” ve bu kütleli kuvvetin ruh-ı istihalesi [değişim ruhu] olan iman idi. Türk’ü birdenbire gıptaâver bir mertebe-i kemale eriştiren bu kudretli unsuru ruhlarımızda kıskanarak saklamak, şümüllü memleket meselelerinde hedefimize muvaffakiyetle vusul için kuvvetimizi ayrı yollarda taksim, tevzi [dağıtma] ve israf etmekten bizleri tevakkı ettirecek [koruyacak], guruptan münezzeh [uzak], parlak bir güneş: bir hakikat karşısındayız.

Şu mukaddimeden [girişten] maksadım; vahdet ve ittifakın, en mufasal [kapsamlı] ve müşkül işlerde bile ne kuvvetli ve hâkim bir rol oynamaya muktedir olduğunu bariz ve celi [açık] delail [kanıtlar] ve netayic [neticeler] ile bir kere daha ispat eylemektir.

Biz Türk kadınları memleketimizin her şekl-i mukadderatı ile, bilfiil bir rol oynamamakla beraber alakadarız; felaketiyle bedbaht, saadetiyle mesut olduk. Fakat tarz-ı muaşeretimiz [yetiştirme tarzımız] icabı gerek felaket, gerek saadetinde elle tutulur, gözle görünür derecede canlı bir faaliyetimiz yoktu. Şimdi ise, tarz-ı idaremizin prensipleriyle mesut bir tebeddüle uğrayan Türk kadını, menfi vaziyetinden kurtularak memleket meseleleriyle sıkı bir münasebet ve faaliyete namzettir. Dolayısı ile bir alakadarlığın nispeten hafif mesuliyet hamulesiyle o kadar yorgun olmayan biz kadınlar, yıpranmamış ve ceyyid kuvamızla [taze gücümüzle], mülketendişe ve muhabbetinin [ülke endişesi ve sevgisinin] har ve bizeval [son bulmaz] şevk ve iştıyakı ile, ağır yükler altında, bize ait olanlarını da istihmal eden [yüklenen] erkeklerimize mütemmim, muavin ve müşarık olarak şıtabımız [koşmamız], mantık ve vazife hislerinin icabat-ı muhikka ve katiyesidir [kesin ve haklı sonucudur]. Böyle samimi bir iştirake müheyya [hazır] bir hareketi ilan ve izhar edecek temsili kuvvetler, ancak memleketin sine-sinde biriken cemiyetlerdir. Bunların kesafeti, bünyelerindeki salabet [sağlamlık] ile reviş [yürüyüş] ve teveccühlerinde [yönelimlerinde] görülen istikamet, aralarındaki uhuvvet [kardeşlik] ve mutabakat teşebbüs edilen işler için zamân-ı muvaffakiyettir [başarının kanıtıdır].

Vasatımızın [ortamımızın] muvafık [uygun] şeraitinden [koşullarından] müstefit olarak [yararlanarak] tabii bir tevellütle [doğumla] buhransız doğan “Türk Kadın Birliği” normal doğuşuna medyun olduğu birtakım asar-ı hayatiyeye maliktir. Biz, bir buçuk yaşına basan bu nevzadı [bebeği] bütün faaliyetlerine rağmen daha kuvvetli, daha gürbüz, daha vaatkâr görmek isterdik. Türk kadınının dimağındaki zinde feyizlerle beslenmeye muhtaç olan - bu kız çocuğu- yaşına göre *precocce*¹ denilecek belagatnûma ile [iyi bir dille] ihtiyaçlarını ve arzularını söylemeli idi. Tabii dört beş yüz kadının emelini temsil eden bir kuvvet bütün Türk kadınını temsil için nakâfidir [yeterli degildir]. Fakat bütün kadınlığımızın da buna iştirakine mâni olacak bir sebep tasavvur edilemez. Kendi saadetine, mevcudiyetine, muvaffakiyetine, rûştüne hadım [hizmet eden] bir kuvvete, kuvvetini ilave edip onu takviyeye şitab etmemek [koşmamak] affolunmaz bir terahi [gevşeklik] ve ihmaldir.

Avrupa’da aynı maksat ve gaye ile teşekkül etmiş kadın cemiyetlerinin kesafetini ve aralarındaki muvaneset [alışma] ve ittifakı, bahusus bir hüviyet vermekten utandığımız Atina kadınlarının bile teşkil ettiği bir cemiyetin binlerce azaya malik olduğunu işiten kulaklarımızı tıkamak istiyorum. Biz ki ittifak ve vahdetin en parlak ve mümtaz bir misalini yaratmış bir milletin kadınlarıyız!...

Nezihe Muhiddin

1 *precocce*: (Fr.) erken inkişaf etmiş.

Köylerimize doktor ve kabile lazım

Köylerde hastalıkları nasıl tedavi ediyorlar?*

Memleketimizde cehaletle mücadeleyle mecburuz. Bu musaraa [mücadele] belki harpten ziyade bizi yoracaktır. Fennin topu tûfengi, bombası var. Cehaletin için için yiyip kemiren hurafe, ebatıl [boş inançlar], efsane kurtları sessiz ve sedasız kan akıtmadan ırkımızı tahrip ve helak ediyor. Biz yalnız İstanbul gibi büyük şehirlerin biraz alayışlı [gösterişli] zevahirini [dış yüzünü] görüyoruz. Halbuki merkez-i medeniyetimiz olan İstanbul'da bile biraz iç mahallelere sokulunca cehaletin ne tûyler ürpertici fecayie [facialara] tesadûf olunur! Bilhassa bu facialardan çoğunun cahil ana elleriyle ika edilmekte [yapılmakta] olması çok müellimdir [acıklıdır]. İltihab-ı munzamme-i ayn [konjunktiva yangısı] için hocanın muskasından şifa umup nihayet çocuğunun kör olmasına sebebiyet verenler, sıtmayı incir ağacına bağlayıp (!) eskitenler, dalak şişkinliği için kırbacılara¹ müracaat edenler, sarılığı alınlarından kestirerek şifayab olmak için takiplere şıtab eden [koşan] kadınlarımızın yekûnu mühim kemiyet ha-

* Kadın Yolu, s. 5 (13 Ağustos 1341 [1925]), 8-9.

¹ Karın şişkinliğini iyileştirme işini gören kimse (Özön, 370).

lindedir. Büyüler, efsunlardan medet uman biçareler ise hemen hemen müstevli [salgın] gibidir.

Doktorlardan mahrum, kabileleri [ebeleri] mefkut [kayıp] olan köyler için bu muzır itiyat ve köhne kanaatler belki bir dereceye kadar şayan-ı afdır [affedilebilir]. Fakat hekimi, eczahanesi mebzul memleketler için bunlar bir cinayet kadar ağırdır.

Köylerde tatbik edilen bazı müthiş usul-ı tedaviyi burada bir köylü ağzından nakledeceğim. Bu kadıncağız, sorduğum suallere şöyle cevaplar verdi:

“Hanife Kadın sizin köyde çocuk doğar doğmaz ne yaparsınız; bazı köyler gibi toprağa mı yatırılırsınız?”

“Biz uşağı toprağa yatırmayız. Çocuk dünyaya kolay gelirse ebe çocuğu doğar doğmaz yıkar, başını bir iyice düzeltir, sonra burnunu iri olmasın diye sıkar, sonra bir güzel çemberle sımsıkı sarar. Eğer kadın üç gün sallanırsa imama nüsha [muska] yazdırırlar, loğusaya nüshanın suyunu içirirler, bu da olmazsa fildişi bir tarağı yazdırırlar, sol ayağına bağlayınca çocuk Allahın izniyle hemencecik dünyaya ayak basar. Bu Hakkın hikmeti birebirdir.”

“Loğusalardan ölenlerden çok mudur?”

“Vardır. Benim dayımın üç tane kızı birbiri ardından, böyle öldü. Loğusa ölen şehit gidermiş, Rabbim rahmet eylesin!”

“Köyünüz kaç evlidir?”

“Bizim köy on hanelidir.”

“Hanife Kadın, hastalarınız için ne yaparsınız?”

“İmamlar muska yazar, hastanın başında okur.”

“Sıtmaya ne yaparsınız, sizde çok mudur?”

“Sıtma bizde çoktur, sıtmayı iyi etmek için sarımsağı yazıp hastaya yuttururlar. Karasığırın sırt kemiğine yazarlar, söğüt yaprağına yazarlar, yılanı bağlarlar, saatine, dakikasına geldiği gibi biiznillahi teâlâ [yüce Tanrının izni] sıtmayı koyuverir.”

“Verem var mıdır? Ve çiçeğe tutulana ne yaparsınız!”

“Verem nedir ki!”

“Gögüs hastalığı.”

“O hiç yoktur, çok şükür... Çiçeğe tutulan olursa çiçekçi gelir haşlar. Bizde çok çocuk çiçekten ölür”.

“Köyde kuduz olursa ne yaparsınız?”

“Kuduz hastalığı için parpalayıcı² vardır. Bu, ocaktır. O, ocak olduğu için parpalayınca iyi olur.”

“Parpalayıcı nasıl iyi eder?”

“Parpalayıcı eline bir devedikenini alır, hastayı da bir eliyle tutar, biri de karşıda selam durarak, ‘Ne yapıyorsun?’ diye sorar. Parpalayıcı, ‘Bu hasta olmuş parpalıyorum,’ cevabını vererek dikenle hastaya üç defa urur. Hasta da iyi olur. Bazen de itin dağladığı yere sıcak hamur ururlar...”

Köylüye kabile, doktor lazım. Şimdi mektepsiz olan bu samimi ve kıymetli yurtlar oralara gidecek heyetlerin teşvikiyle ölümden, hederden kurtarılmalı, cehaletin kurbanı olanlar herhalde harbin yaptığı tahribatın kat kat fevkindedir. Mümkün olsa da Kadın Birliği’nin azaları ve bunlara iltihak edecek hayırperver hanımlarımız, heyetler halinde, senede iki ay olsun civar köylerden başlayarak Anadolu’ya seyahate çıksalar, o sevgili kardeşlere çocuk takımları tevzi ederken [dağıtırken] basit hastalıklarda validenin ne yapması lazım geleceğinden anlayacakları bir lisanla bahset-seler, köylü hemşirelerle bu teması eminiz ki kısa bir müddet zarfında müspet neticeler tevhit edecektir [doğuracaktır]. Ve bu çok necip işten alı-nacak zevk-i manevi ise sinemalardan, danslardan iki aylık mahrumiyeti unutturacak kadar samedani [Tanrısâl] ve nezihdir.

2 parpullamak: okunmuş su ile kuduza afsun yapmak (Özön, 480).

*Affeden en büyük insandır*⁴⁵

Bizleri vazih [açık] bir tehlikeden kurtararak halaskârımız [kurtarıcımız] oldu. Müncilik [kurtarıcılık], Anafartalar'dan beri onun unvanıdır. En ince siyasi meseleleri halledip müphem ve karanlık bir atiye [geleceğe] meşaleler ikad eden [yakın] dimağı elbette dâhidir. Hailevi bir harpten muzaffer yükselen başına, gazilik iklfli [tacı] ne kadar yakışıyor... Gözlerimizin önünde korkunç heyulalar gibi dikilen ve her işimizde önümüzde meşum bir hail [engel] olan köhne, kokmuş, muzır müessesatı, fena, iğrenç itiyatları, çarpık, malul kanaatleri; onun kuvvetli, feyyaz ve mübarek eli bir hamlede yıktı: İnkılapçı, müteceddid [yenilikçi], cesur ve kahramandır. Bütün mazhariyetlerimizi, varlığımızı, teceddüdümüzü, terakkimizi göz önüne getirirken, "Mustafa Kemal" isminin önünde en derin bir huşu-yı hürmet ve takdisle eğilmemek kabil midir? Büyük işler, muazzam hadiseler için yaratılmış olan o büyük ve mümtaz fıtrat [yaratılış], geçen gün insanlıkla şeref veren mutena ve garâ [güzel] bir levha daha yarattı. Gazetelerde bunu okuduğum zaman ruhum teheyhüllerle "büyük insanın" necabet-i ruhiyesi [ruh soyululuğu] karşısında yine sec-

• *Kadın Yolu*, s. 6 (20 Ağustos 1341 [1925]), 2.

delere vardı. Düşünüyorum: En basit bir fenalığa maruz kalan mevcudiyetimiz, fenalığın sahibine karşı nasıl hodbin bir nefret ve hodkâm bir gayz ile mütehassis olarak [duygulanarak] sarsılır. Büyüklüklerin bir tim-sal-i aslı olan Mustafa Kemal Paşa, büyük unvanların hakiki sahibi olan sevgili Gazi'mizin, mübeccel [yüce] şahsiyeti gönlümüzün en ilahi seririne [tacına] yükselen, refik, pak, ulvi bir tevazu ile bir maznunu affetmesindeki rikkat ve ulviyet kalbime çok dokundu. Beşeri hislerin yarattığı şiirlerden hiçbirisi bu kadar samedani bir teheyhûc telkin edemez. Her hareketi milletine saadet veren zikemal [olgun] şahsiyeti, Türk'ün başında fahr ü gurur [kıvanç ve gurur], şeref ve sûrur [sevinç] pırlantalarından işlenmiş bir taçtır.

Zaman nankör, insanlar nisyanperest [unutkan], vakalar garabetâlidir [garipliklerle doludur]. Bir zaman türlü ve hasis menfaatlerin saiki ile göklere çıkartılanlar bir gün mezellet [sefillik] toprağında sürüklenirler.

Pervaza [uçurmaya] saik olan siyah kuvvet ise, sukut [düşüş] ve zillet [aşağılanma] muhakkaktır. Mümtaz hasâili [hasletleri], temiz ve necip fitratı ile başımızın tacı olan Mustafa Kemal Paşa:

Günün en raşit [dürüst] ve büyük siması, yarının da en muazzam bir şahsiyeti kalacaktır. Türk olan onun meshur [büyüsüne kapılmış] ve meclubudur [tutkunudur]. Fakat insan olan her fert de sevgili Gazi'mizin tazimkândır [saygı gösterenidir]. Onu sevmeyecek bir kalp, takdir ve takdis etmeyecek bir zekâ tasavvur olunur mu?... Tarihin en zivakar [vakur] ve lekesiz tasvirinin sahibi hiç şüphesiz melekhaslet [melek huylu] ve mübarek bir kadının; bir Türk kadınının oğludur. Nasibinin uluhiyeti içinde sakin ve mesut uyuyan büyük ölüye işte en büyük bir cennet saadeti... Allah kullarına bundan daha zengin bir hediye vermemiştir. Türk kadını sıfatının mensubiyetiyle ilahi bir vecd-i heyecanla kaba-ran kalbimin bütün tazimatını bu mübarek ve aziz Türk kadınına bir fatiha olarak ithaf ediyorum.

Nezihe Muhiddin

Cumhuriyet'in yaratıcı kudreti*

Anber ıtrı ile buharlanmış; yumuşak minderleri, rehavet veren sedirleri, alı yeşilli esrarengiz kandillerin bulanık gölgelerinde heyulalar gibi vehim veren bir dudağı yerde bir dudağı gökte, safbeste [sıralanmış] huddâmı [hizmetçileri] ile loş dehlizlerin müntehasında [derinliğinde] meçhuller ülkesi gibi sayıklayıp esneyen Şark'ın harem hayatına biz çoktan veda ettik. Pierre¹ Loti'leri teshir edip [büyüleyip] şimdi tarihe intikal eden bu uyku devri ebedi rüyasında devam ededursun, uyanıp silkinen bizler, arkamızda bıraktığımız anif [haşin] ve anıd [inatçı] çıkmaza yüzümüzü bir daha çevirmeden önümüzde açılan büyük ve ışıklı yolun dönüm yerine geldik... Dar ve mağşuş [karışık] bir havanın usretiyle [sıkıntısıyla] büzülmüş ciğerlerimize, yalçın ve bakir kayaları yalayıp tertemiz giren bu sağlam havanın baş döndürücü vüsat ve mestisiyle [sarhoşluğuyla] sarsılmamak için kader denilen cilvenin en talihli yazısı ile parlayan alırlarımızı, şehraha [anayola] sapan dönüm yerinde, ilahi bir kaynaktan taşan berrak, mutarra [taze], feyyaz suda serinletelim; evet, büyük

* *Kadın Yolu*, s. 8 (15 Eylül 1341 [1925]), 2.

¹ Metinde "Piyer".

inkılapçı; büyük Gazi'mizin kalbinden kaynayan ve feyizli bir cevher gibi ruhumuza, dimağımıza kuvvet ve iman zerk eden sözlerine can kulağımızı verelim... Türkiye için yeni bir iman, temiz bir akidenin [inanışın] temellerini kuran bir vahyin telkinatını dinlerken yalnız huşu ile ürperip mest olmayalım... O cevherlerde, damarlarımızda mesut ve cevval dolaşan kırmızı kana samedani bir gıda, dimağ denilen küçük kürenin âlemşümül [evrensel] haritasını teşkil eden hüceyrata bu gıdayı hazım ve temsil ettirecek [benimsetecek ve özümsetecek] nafiz [etkileyici] ve kudretli bir unsur var... Burada fahr ü şükranla tevakkuf edip [durup] Türk'ün ahz ü kabul [kabul etme] ve hazım ve temsil kabiliyetinin icaznûma [şaşırtıcı] yüksekliğini zikretmeliyiz. Filhakika [gerçekten] asırların teyidiyle düğümleli nasırlaşan birçok muzır itiyad ve ananelerin köklerini söküp atarken, bu ameliyeler, Türk'ün bünyesine ufak bir sızı bırakmayacak kadar sehil [kolay] ve hazık [usta] bir elle yapılıyor, Türk'ün uzviyetindeki harikulade kudret ve istidatla birleşen bir hazakat [maharet] pek parlak bir muvaffakiyetle tebellür ediyor. Bu hadiseler içtimaiyat âleminde yeni ve şayan-ı dikkat kanunlar yaratacak kadar kuvvetlidir; yeni muhitin şeraitine tetabukta [uyumda] fizyolojik tebeddüller kadar batâet [yavaşlık] gösteren psikolojik tahavvüllerin bu müspet sûrat-i seyri tarih-i içtimaiyatda yeni bir tekâmül hadisesi olarak kayda şayandır.

Ben çok eminim ki birçok yeniliklerde olduğu gibi yeni serpuşu kabulde isticâl [acele] eden her Türk, kafatasının içinde ebatıl [boş sözler] ve hurafattan [hurafeler] münezzeh [arınmış] ceyyid [yeni] ve münevver bir beyin taşıyor. Artık kendine sahip, iradesine hâkim olan Türk'ün caliyet [sahtelik] ve riya² ile alakası kalmamıştır; yaptığı kendi idrak ve dileği, harekâtı kendi iradesidir. Caliyet, riya ve nûmayiş cumhuriyet çocuklarının nefretle silkindikleri zillet ve beliyelerdir [belalardır]. Cebir ve tazyikten kurtulan bizlerin bütün zevahirimiz [dış görünüşümüz] şuur ve idrakimizin tecelliyatıdır. Harekâtı kendi hâkim iradesine mevdu [bırakılmış] olan biz Türkler zalim ve uzun senelerin zulm-ı cehaletinde bunalmış olduğumuz için ilk işimiz, geniş ve acul [aceleci] adımlarla hür havalı, temiz simalı şehrahta [anayolda] koşmak oluyor... Hayattar olan

2 Eksik/silik sözcük.

her yeniye koşup sarılmak, intani [mikroplu] ve müteaffin [kokuşmuş] eskilikten kaçarak uzaklaşmak, - işte Cumhuriyet Türkiye'sinin ideal prensibi - ... mevcudiyetinden haberdar olmadığımız bizden gayrı düşünen mütefessih [yozlaşmış] bir zümre varsa o bizden değildir... Sağlam ve gürbüz bünyelerde kangren olmaya müstait [eğilimli] – lahm-i zaidlerin³ – faal uzuvlarla münasebeti yoktur, onlar, ya seri bir ameliye ile kesilip atılmaya veyahut kendi kendine dumura uğramaya mahkûm; irapta mahalli olmayan [önemi olmayan] gayri madudlardır [sayılmayanlardır].

Bizler mesut ve müsterih, emin ve kuvvetli her gün daha mütezayit [artan] bir sūratle güzel yolumuzda yürüyelim.

Nezihe Muhiddin

3 Vücudun bir yerinde bir hastalık sonucu çıkan fazla et.

Devri ediblerine mektup*

(Arap harfli, el yazısı ile yazılmış mektup)
17 Eylöl 1341 [1925]

Muhterem Efendim Hazretleri,

Kadınlığımızın inkişafına hadim yeni yolda yürüyerek müfit [yararlı] olmaya çalışan Türk Kadınlar Birliği'nde vaki olan zevat-ı âliyeden [değerli şahıslardan] mürekkep [oluşan] bir içtimada zat-ı âlilerinin de lutf-ı iştiraki [katılmaları lütfunda bulunmaları] ehemmiyetle arzu edildiğinden önümüzdeki cumartesi günü zevali [öğleden sonra] 4'te Şehzadebaşı'nda Fevziye Caddesi'nde kâin [bulunan] Türk Kadınlar Birliği merkezine teşrifiniz mucib-i fahr-ı şeref olacağına [şeref vereceğine] arz ile teyid-i tekrimat eyleriz [saygılarımızı sunarız] efendim hazretleri.

Nezihe Muhiddin
(TKB mühürü)

* Taha Toros Arşivi.

Gazi'mize kavuşurken*

- Mudanya seyahati intibaatından -

Ta yürekten duyduğumuz hasret ve iştiyakı dindiren yeşil belde!.. Seni ne kadar takdis ettik!.. Mübarek ve feyizli toprakların bir daha düşman yüzü görmesin!..

O ne güzel, ne emsalsiz, kalplerin ne mukaddes bir heyecanla çırpındığı bir gündü!.. Hasreti çekilen her sevginin telafisinde saadet ve zevk vardır. Fakat bu şitab [acelede] ve telafide başka bir şey var... Bu öyle bir duygu ki ancak gönüller duyabilir ve ilhamatını ancak gözler söyleyebilir...

Sevimli vapurumuz, mütehassir [özlem duyan] yolcularını şatır ve pür neşe bir reviş [yol alış] ile taşıyor... Gökler heyecanları sığdıramıyor. Hava, deniz, tabiatın bütün anasını [unsurları] sanki bu mesut kabileyi şataretle tesit ediyor [kutluyor]... Gazi'yi görmeye beraber gitmek bütün mütehaliklerin [acele edenlerin] arasına samimiyet ve dostluk serpmiş... Ben

* Kadın Yolu, s. 9 (6 Teşrin-i Evvel 1341 [1925]), 2.

öyle kanaat ediyorum ki aramızda; kanaat, fikir ve his, zıddiyet ve muhalefetleri bile olsa idi yine mesut, yine samimi olacaktı. Fikirler, hisler o kadar kesafetle aynı noktada toplanmış, benlikler o kadar unutulmuştu. Kalplerimiz ne derin ve kudretli bir vifak-ı tahassüsle [duygu yakınlığıyla] çarpıyordu?.. Marmara'nın nazlı ve ipekli sularında okşanarak masum bir gururla sallanan vapurumuz heyecan ve intizarla [bekleyişle] çırpıyanları nihayet İzmit'in şirin körfezine götürdü.

Hepimizin istifhamkâr [sorgulayıcı] nazarlarımız, çok samimi bir baba vakarı ile ara sıra görünen şehrimimizde [belediye başkanımızda]... Kibar ve sevimli tavrı ile zaten çok sevilen Emin Bey bilhassa büyük sadeti tattırdığı için daha yakın, daha samimi nazarlara selamlanıyor... İzmit'in zevk ve neşe ile meşbu [dolu] mütevazı fakat çok sevimli sokaklarından tehalük ve sabırsızlıkla geçiyoruz, herkes kendi gönlü ile konuşuyor... Nihayet bizi müştak olduğumuz [özlediğimiz] ana kavuşturan istasyon... Ne muhteşem bir bekleyiş... Heybetli muhterem askerler!.. Parıl parıl yanan üniformalarla o yüksek, yatık alınlar arasında ne muazzam bir ahenk var... Başımızda parlayan mazhariyet yıldızı ile semaların uzak derinliklerinde pırıldayan güneşin hararet ve ihtişamında bile bir muvaneset [aşinalık] var...

Dakikaların seyri heyecan ve intizarı ateşliyor... Sabırsızlık gözlerden tebahhur ediyor [yansıyor]... Nihayet bakir ve nezih diyardan bir müjde!.. Uzaktan bir tebşir [muştı]; tren yaklaşıyor... Her saniyenin güzêrânı [geçiş], raşeler [titreyişler], sevinçler içinde bekleneni yaklaşıyor!.. Nefesler saniyelerin içine sığmıyor. Gözler semavi mahluku yükseklerde arar gibi mavi göklere takılıyor... Vecd içindeyiz... Nefes almayan yekpare bir sükût-ı hürmet içinde daha yakın, daha vaatkâr bir savt-ı tebşir [muştulayan ses]!... Bütün kudretleriyle irtikaz eden [dikilen] gözler, Gazi'yi mütehassirlerine kavuşturan kıymetli trenin vakur ruşeni [aydınlığı] mıknaştırıyor... Nihayet hasretle parıldayan gözlerimiz o necip halaskârı tebci [yüceltmek] ve takdise fırsat bulurken onun nafiz, hâkim, müstesna, zikudret [kudretli] gözleri ruhlarımıza yol buldu... O dakika ne ulvi, ne kutsi idi!.. Beşerin en güzel hislerinden toplanmış bedi bir enmûzec [örnek]!.. Her zaman gönüllerin tatmaktan nasibdar olacağı bir his de-

gil... O ancak onun, huzuru ile tadılan emsalsiz, samedani [ilahi] bir tahassüs [hisleniş]!..

Şad [sevinçli] ve mesut vapurumuza dönüyoruz... Kalplerdeki henüz tatmin edilmemiş tahassürlerin [hasretin] sesini duyan sevgili Gazi'miz bizi tekrar huzuruna kabul ediyor... Onu tekrim [yüceltmek] için ne söylemeli?! Onun büyüklüğü karşısında kimilerin aczini duymamak mümkün değil, kalplerdeki kutsi heyecanı kelimelerle, sesle incitmek ne yazık!..

Paşa da mesut; kendisini sevenleri necip ve cömert bir kalple seviyor. Onu bütün millet seviyor... Bugünkü Türk milleti dünkü Türk milleti değildir... Dün ihmal, lakaydi, hakaret altında mevcudiyeti silinmiş kadınlığımızda bugün sevgili halaskârımızın parlak dehasından nur olarak onun izlerinde yürüyen canlı, ceyyid [yeni], zinde ve muazzam bir zümredir... Paşa kadınlığa layık olduğu ehemmiyeti vererek Türk nüfusunu iki misli kuvvetlendirmek harikasını da gösterdi...

Bir zamanlar Osmanlı devletinin çürük tahtına padişah denilen meşum ve miskin baykuşlar konardı... Sen büyük Gazi!.. Türk milletinin necip ve mert kalbine cûlus ettin [oturdu]. Onda kirli ve mütefessih ve yalancı bir şaşaa vardı. Seninkinde sermedi [ebedi] ve layemut [ölümsüz] bir samimiyet parlıyor... Aziz izlerinden ayrılmamaya peymanlı [yeminli] olanların yemininde layezel [bitmeyen] ve bihusuf [kararmayan] bir sadakat ve iman var...

Nezihe Muhiddin

Dünya kadınlığı çalışıyor*

Beynelmilel Hakk-ı İntihab-ı Kadın Birliği [seçme ve seçilme hakkı için uluslararası kadın birliği] onuncu muazzam kongresini Paris'te Sorbonne¹ binasında akdetti. Dünya kadınlığının içtimai ve siyasi haklarına malik olmak için besledikleri har [sıcak] ve samimi emelleri yüksek bir hiss-i mesuliyetle ifade ettikleri bu mutantan [gösterişli] içtimaa davetli olmağımıza rağmen iştirak edemedik. Dünyanın dört köşesinden kadın faaliyetlerinin pişvası [öncüsü] olan murahhasların [delegelerin] birleştiği ve aralarında bulunmayı çok arzu ettiğimiz bu kongre muharrir ve mümeyyizi [yazmanları] bizi bütün hareket ve kararlarından haberdar eylemek suretiyle telafi ettirdi. Irk ve mezhep kayıtlarından tamamen azade, sırf kadınlığın, hürriyet ve sulh esaslarından kuvvet aldıkları umumi bir tesanütle [dayanışmayla] taazzuv ettirdiği [örgütlediği] onuncu kongrenin ilk seansı Mrs. Corbett Ashby'nin² mühim bir nutku ile açılmış ve sekiz

* *Kadın Yolu*, s. 19 (15 Eylül 1926), 2.

1 Metinde "Sorbon".

2 M. I. Corbett Ashby (1882-1991). İngiliz feminist ve enternasyonalist aktivist. Metinde "Misis Korbet Ajbenin".

günlük mütevali [sürekli] bir faaliyetten sonra bütün murahhaslar birbirleriyle hasbıhal ve beraber verdikleri kuvvetli kararlardan sonra mesut ve müsterih memleketlerine dönmüşlerdir. Bundan dört sene mukaddem [önce] Roma'da inikat eden [toplana] dokuzuncu kongreden beri on üç memleketin aynı emel ve maksatla tesis ettikleri on dört kadın birliğinin kuvvetlerine inzımam ettiği [katıldığı], reise Mrs. Corbett Ashby'nin sözlerine binaen şayan-ı kayddır. Şu muvaffakiyete Yenidünya ve Hindistan'ın muhtelif memleketlerinde, Yunanistan, İtalya ve İspanya'da hakk-ı intihab hususunda kadınların nail olduğu azami hukukun zaferini sürurla [sevinçle] yâd etmekte ve cenubi [kuzey] Amerika ile Şark-ı karibin [yakın şarkın] tebarüz eden [ortaya çıkan] kadın hareketlerini derin ibti-hâcla [sevinçle] zikrelemektedir. Mrs. Corbett Ashby bilhassa Fransız kadınlarının ve Fransız Kadın Birliği reisesi "Madam Brunschvicg"³ gösterdiği çok munis ve cazip mihmanperverliklerini [misafirperverliklerini] şükranlarının sertacı [baş tacı] olarak ifade etmektedir.

İçlerinde Mısır kadınları namına Huda Shaarawi⁴ Hanımefendi'nin iştirak ettiği yirmi dört memleketin murahhasları milel-i muhtelifenin [muhtelif milletlerin] içtimai hayatını tetkik ve tettebbua hasredilmiş olan bir haftalık ciddi bir mesai neticesi, bütün ırkların hayat-ı ictimaiyesinde halkının menafiini afetzededen mühim mesailin ancak iki cinsin kadın-erkek mükemmel bir ittihat ve ittifakı ile halledileceği hakkında kati bir kanaat hâsıl etmişlerdir. Bu kanaatin başında cihan sulhu düşünölmektedir. Sulh-ı umuminin esbab-ı hakikiyesini en ziyade kadınların ihzar edebileceği [hazırlayabileceği] fikri çok kuvvetlidir.

Münakaşa ve müzakere edilen maddelerden biri de mesai-i hariciyede [hariçteki mesaide] kadının erkekle müsavi hakka malikiyeti, aynı kazanca tesahubudur [sahip olmasıdır]. Kongre mukarreratında [kararlarında] ahlaki müsavat ve gayri meşru etfalın [çocukların] terbiye ve terfihi [durumunun iyileştirilmesi] nikatı [noktaları] da müzakere edilmiştir. Evli kadının hukuku, evlenmek mesailinde [meselelerinde] kadı-

3 Cécile Brunschvicg (1877-1946). Fransız reformcu feminist aktivist. Metinde "Bronesvik".

4 Huda Shaarawi (1879-1947) Mısırlı milliyetçi feminist aktivist. Metinde "Şaaravi".

nın tabiyeti, velhasıl kadınlığı alakadar ettiği kadar memleketlerini de müstefit edecek [yarar sağlayacak] olan bütün bu maddeler hakkında bilahare, uzun uzun tafsilat vermeyi taahhüt ederek bu sene yalnız uzak-tan alakadar olup, gayesindeki mutabakat itibariyle camialarına kabul eylediğimiz bu kongreye, gelecek içtimada biz Türk kadınları da bütün hukukumuza malik olduğumuz halde iştirak etmekliğimiz saadetini temenni eylerim.

Türk Kadın Birliği namına Reise
Nezihe Muhiddin

*Türk kadınlığı ve iktisadiyatımız**

Baştan başa yenileşmeye azmetmiş olan Türk vatani, beş yüz senelik seyyiatının [olumsuzluklarının] menşei olan küflü ve karanlık müessesatın harabelerini tamamen yıkıp yerine yenilerini ikame etmek için her şeyden evvel çok zengin olmaya muhtaçtır. Temiz ve yüksek bir azim ve imana istinat eden bir servet, muvaffakiyeti temine kâfildir [kefil-dir]. Memleketimizin zengin olması için müstehlik vaziyetinden kurtulup müstahsil olmamıza, mebzul servet definelerini saklayan vâsi bir mümbit topraklarımız azimkâr ellerin müteşebbis darbelerine muntazır ve müheyya duruyor. Servet-i milliyenin istihsal ve tenemmüvünde [serpilmesinde] kadınlığımıza da munassafaten [yarısı oranında] mühim ve muazzam bir vazife terettüp etmektedir [düşmektedir]. Köy kadını tarlalarını çapalamakta, mahsulatı alıp onu şehre nakil ve mübadele işlerinde erkekle müsavi bir faaliyette bulunması hasebiyle başlı başına bir unsur-ı iktisadidir. Fakat şehir kadınları hiç de bu vaziyette degildirler; hususiyle bundan üç dört sene mukaddem [önce] maişet-i hayatı [geçimi] bugünkü suubet [güçlük] ve muzayakaya [zorluklara] du-

• *Kadın Yolu*, s. 20 (1 Teşrin-i Evvel 1926), 2.

çar olmadan [uğramadan] evvel şehir kadını büsbütün erkeğinin seme-
re-i mesaisine muhtaç bir halde ya tamamiyle müstehlik ve tufeyli veya
zevcinin kazancını hüs-n-i idare eden “ancak ev kadını” sıfatını haiz bu-
lunuyordu. Şimdiki hayatın icabatı şehir kadını tasnif etti: Bunlardan
bir kısmı erkeğin istihsalatının adem-i kifayesi [yetersizliği] dolayısı ile
mesai-i hariciyeye [hariçteki mesaiye] iştirak zarureti karşısında kaldı.
Bir kısmı ise yine eski şekli muhafaza etmektedir. Bu ikincilerden ayrı-
lan bir zümre vardır ki bilhassa şayan-ı dikkatdir. İşte bu zümre mem-
leketin serveti üzerinde mühlik [yıkıcı] rahneler [gedikler] açan sūs ve
mond kadınlarıdır. Zevk ve kaprisin televvunatı [renkten renge girme-
si] olan moda seyyiesiyle [kötülükleriyle] fantezi eşyaya yüz binlerce li-
ra feda eden ve paramızın bir seyl-i huruşan [coşkun sel] halinde ecne-
bi diyarlarına akmasına sebep olan bu zümre, bir taraftan Türkiye’nin
servetini ifna [yok] ederken diğer tarafta yok yoksul genç kadınlığa nu-
mune olarak telkin ettiği sūs ve moda iştihakı ile ahlaki ve ailevi faciala-
rın amili olmaktadır. Vaktiyle lakayt ve endişesiz bir hükümetin bahşet-
miş olduğu kapitülasyonlar = katl fermanları, bugünkü genç ve zinde
hükümetin hudapesend [Tanrının takdirine layık] hamlesiyle yırtıldı.
Omuzlarımızdan kalkan bu ağır yükten sonra ecnebi emtiası [malları]
artık bize rekabet cüretini bulamamalıdır. Bu pek müsait vaziyet karşı-
sında fabrika ve tüccarlarımız eski kanaat ve kayıtsızlıklarına nihayet
verip, medeni hayatta mühim bir rol yapan zevk-i selim, bilhassa ka-
dınlığın bu husustaki fart-ı temayülünü [aşırı eğilimini] ehemmiyetle
nazarı itibara alarak yerli mallarına yeni zevki vermeye ve onları fiyatça
mümkün mertebe bütün ahali sınıflarına intibak ettirmeye çalışmalıdır-
lar. Halkımız ve bilhassa kadınlarımız da emtiamızdaki kusur ve nok-
sanları mahdut bir zaman için müsamaha ile görüp bir müddet olsun
zevklerinden fedakârlık etmek suretiyle mevcut fabrikaları teşci [teşvik]
ederken milli servetimizin inkişaf ve tevessüüne [genişlemesine] can u
gönülden şitab etmek [koşmak] mecburiyetindedirler. Küçücek bir mil-
let olan Bulgaristan’ın bugünkü itilasında [yükselmesinde] Bulgar ka-
dınlığının hissesini inkâr edebilir miyiz? Küçükten büyümüş milletlerin ik-
tisadiyatının kurduğu muazzam müesseselerinin temellerindeki kuvvet

ve rasanette [sağlamlıkta] kadın azim ve mesaisinin ehemmiyetli bir rolü vardır.

Maarifimizin itilası [yükselmesi], maddi satvet-i askeriyemizin [askeri güçlerimizin] en büyük devletlerle muadil olması ancak ve ancak iktisadi kuvvetimize bağlıdır. Artık miskin ve tufeyli tekke hayatının iflas ettiği müstahsil Türkiye’de kadın erkek her türlü zaafattan azade ve çelikten bir azim ile yurtlarının refah ve saadetini temine borçludur.

Nezihe Muhiddin

Kurtuluş bayramımız*

Bu sabah güneş, bir ilkbahar ciyadetiyle [tazeligiyle] mesut yurdumuza berrak altın şuaları ile selam vererek bizi tesit etti [kutladı]. İstanbul'un nurânur [ışıklı] sokakları ibtisâm [gülümseme] ve inşirahla [ferahlıkla] dolup taşıyor.

Dördüncü defasını gamdan azade bir sükûn ve huzurla idrak ettiğimiz bu aziz ve milli bayramımızın layemut [ölümsüz] feyiz ve saade-tiyle coşan gönüller büyük ordumuzun şanlı al rengiyle temevvûç eden [dalgalanan] caddelerde, mütehalik [aceleci] ve müştak [özlem dolu], sevgili askerlerimizin şanlı ve mehabetli [görkemli] geçidine amade halk huzûkâr [alçakgönüllü] bir ihtiramla [saygıyla] kalplerinden gözlerine toplanan minnet ve şükran hislerini necip ve haşmetli askerlerimizin hakiki sahibi olarak bastıkları çok kıymetli toprakları-mıza bezl ve isar ederken [dağıtırken] gazilerimiz; büyük gazi babala-rının timsal-i celaleti [yücelik timsali] olan polat kahramanlarımız ul-vi ve sermedi [düzenli] bir aheng-i meşy [yürüyüş ahengi] ile geçiyor-lar, gözler meftun ve meshur [büyülenmiş] onları takip ederken gö-

* Kadın Yolu, s. 21 (15 Teşrin-i Evvel 1926), 2.

nüller ıstırap senelerinin yâdı ile mahzun¹ bir inşirah ve saadetle kut-si bir dua fısıldıyor.

Bu ihtişam ve satvet akınının serbülendinde [yüceliginde] şehametli [zeki ve yigit] bir ordu daha var:

Dünün fedakâr halaskârları, yarının asil müdafileri olan her bir gazimi-zin yanık alnına; dün yine bu mübarek yurt uğruna seve seve can vermiş cavidani [ebedi] bir şehidin eli, semalardan uzanarak mukaddes bir çelenk örüyor, bâlâ-yı huşumuzda [saygımızın üstünde] uluhiyetin tayfları olan şühedamızın [şehitlerimizin] samedanı [Tanrısâl] ve ilahi ruhaniyetleri ruh-larımızın ebedi kutsiyet menbaından yükselen fatiha tuhfelerine [armağan-larına] gülümseyerek bu istiklal ve asayiş beldesini selamlıyorlardı.

Geçidin her bir safhasının ayrı bir zevk ve tahassüsü [duygulanımı] var: Bahriyelilerimiz muntazam lacivert üniformaları içinde, mavi ve saf denizlerimizin ufuklarına hâkim bir zindegî [zindelik] ile her biri bir Bar-baros timsali, güzel ve zarîf revîşleri mevcedar [dalgalı] ve payansız [son-suz] bir denizin ahengini besteliyor.

Yalçın kayalardan işlenmiş birer heykel-i mehabet [heybetlilik heyke-li] olan temiz haki renkli elbiseleriyle tûvana [güçlü] askerlerimizin yer-leri sarsan çelenk adımları şecaat [cesaret] ve kahramanlık destanları in-şat ederek [söyleyerek] başları en ulvî bir hiss-i ihtiramla vecde [hayran-lığa] davet ediyor.

Yetim mekteplerinin, bir yâd-ı hazin ilham ederek gönüllere derin bir şefkat ve muhabbet işleyen masum hatveleri istikbale nurani bir şehrah [anayol] açar gibi melale ümit katıyor.

Cemiyet kafileleri, bu vatana medyun olduğu şûkranı müte vaziane ifaya çalışan sadakat ve muhabbet rabıtalarını vatandaşlık hislerini yaşa-tan birer zübde-i imtisal [en seçkin örnek]...

Kurtuluş bayramı, Türk âleminin, millî birliği, Türklüğün ayrılmaz ve sarsılmaz muazzam ve yekpare bir mevcudiyet olduğunu yaşatan ebedi bir bayramı olsun.

Nezihe Muhiddin

1 Metinde "mahzuc".

*Kadınlar ayyaşlıktan tiksинmelidir**

Kâinatın en muazzam rûkûnlerinden [esaslarından] biri de idame-i mevcudiyet [varlığını sürdürme] ihtiyacıdır. Muhafaza-i hayat endişesi o kadar kuvvetlidir ki adalatımıza [kaslarımıza] hâkim olan “nöronlar”da bu hissi, sevkıtabii haline gelecek kadar ehemmiyetle kendini gösterir, şuurumuzun bir devre-i gafleti olan uyku anında bir pirenin ısırması ile gayri iradi muhteliç olan [sarsılan] bir uzuvdaki ani hareket, şiddetli bir ziya karşısında gözkapaklarımızın tedafüi [savunma amacıyla] tesettürü [kapanması], herhangi bir gürültünün kalbimizin adalesine iras ettiği [verdiği] heyecan darbele-ri nihayet sarf-ı insiyakına tabi olan hayvanatta görülen tehlikeye karşı tevahhuş [ürkme] ve müdafaa hareketleri bunun bariz misallerindendir. Mütakâmil ve iradeli bir mahluk olan insanın bu kadar şiddetle merbut [bağlı] olduğu bu hayatın müreffeh, mesut, revnaklı [parlak] ve uzun olarak temadisi [sürmesi] için değil midir ki bunca gayretler, çırpınışlar, mücadeleler, emeller ve ihtiraslar teselsül edip [birbirini izleyip] duruyor?..

Bütün zihayat olanlar [canlılar] arasında insan kadar hayata kuvvetle alakadar olan bir mahluk olmamasına rağmen, onun, yine insanlar tara-

* *Kadın Yolu*, s. 24 (15 Kânun-ı Evvel 1926), 1-2.

findan tahkir, tezlil [aşağılanma] hatta ifna [yok] edilmesi ne garip bir tecellidir değil mi?

Ekseriyetle en maddi ve sarrafi [parasal] bir hırs uğrunda infilak ederek mutlaka zayıfı istihdaf eyleyen [hedef alan] harp sahnelerinde top, tü-feng yetiştirmiş gibi bir şehri bir anda ölümün meşum karanlığına boğacak zehirli gazları, hayatın kıymetini anlaması lazım gelen insanlar icat ediyorlar!..

Medeni beşeriyet bir taraftan ekseriyetle saiki ve mahiyeti birkaç muhterisin tecavüzünden başka bir şey olmayan harplerde birbirini yemeye hazırlanırken, diğer tarafta harpten daha mütemadi, daha gafletengiz [gaflet dolu], daha sessiz, fakat çok daha muhrip ayş ü işret [zevk ve sefa] âlemlerinde gülerek, şarkı çağırarak ölümün dehşet [ürkütücü] ka'ına [derinliğine] kendi kendilerini sürüklüyorlar. Hiç şüphesiz, medeni dünyanın cazbant ve raks ahenkleri içinde kahkahalarla düştüğü bu meşum ölüm çukuru, öbüründen daha korkunç ve faciaâverdir. Günden güne ciğerlerinin rengi solarak, gözleri dünyayı kızıl görerek, evlatlarını zehirleyerek, ahlaki fesat [bozukluk] içinde çürüyerek zevk toplamaya çalışan bu zavallı ehl-i keyfe sorunuz... Size rindane [umursamadan] ve feylesofane vereceği cevap: Acılarını ilahi bir zevk ve gaflet içinde unutmaya ve ruhen yükselmeye çalıştığını söylemek olacaktır.

Bedbaht fani! Hayatın lahuti [ilahi] itilası [yükselişi], bedii [güzellik duygusuna ilişkin] meyelanları ancak şuur ve idrakle kabil-i tahassüstür [hissedilmesi kabildir]. Müskiratla [keyif verici maddelerle], şuur ve hissiyatı anormal bir tarzda teyakkuz etmiş [uyandırmış] veya bunun aksi olarak idrak ve tahassüsü [duygulanımları] uyuşmuş olan bir zavallının bedii ve ulvi hissiyattan nasibi yoktur. Gayri tabii bir tip âciz ve nakıstır [eksiktir], noksan, ayıp ve abesin müşahhasıdır [somutlaşmasıdır].

İçki katildir, içki fasittir [bozandır], içki zehirdir. İçkinin bir de zahirî mülevves [kirli] ve merdud [istenmeyen] bir şekli vardır. Bihoş [baygın] ve mest bir mahlukun hançeresinden düğümlene düğümlene müte-fessih [bozulmuş] bir sesle çıkan şarkıları tabii dinlemişsinizdir, bilhassa bu kirli sesin bir kadın ağzından çıktığını tasavvur ediniz?.. Ne müthiş bir kerahettir [tikisintidir] değil mi?

Bir işret meclisinde bulunan bir kadın, hatta afif ve münevver de olsa kadınlığı etrafında ağlatacak kadar feci ve müellim bir manzaradır.

En giranbaha [paha biçilmez] pırlantalarla bezenmiş, içki kadehini kaldıran bir kadın eli, ruhunun en kıymetli mücevheri olan şefkat ve ulviyetini kendi eliyle kirli bir çamura atması kadar günah işler.

Nezihe Muhiddin

Balolarda kadın kıyafeti*

Amerika'dan son gelen moda ve tuvalet revülerinin şehrimize getirdiği elbise modelleri Amerikalı madamların balo ve resmi çaylarda “ismo-king [smokin]” kostümünü kabul ettiklerini anlatıyor. Moda ve tuvalet meselelerinde çok bedii bir zevkleri olduğunu kıyafetlerindeki itina ile anlatan şehrimizin hanımlarına bu kıyafet bilmem ne kadar zamanda si-rayet etmek kabiliyetini haizdir.

Mantık ve tecrübe ile alakasına rağmen herhangi bir teceddüdünü [yeniliğini] hazım [benimseme] ve temsilde [özümsemede] her zaman az çok kendini gösteren muhalefet ve muhafazakârlık, gariptir ki ne kadar hiffetamız [hoppaca] ve şayan-ı müsahhir [hükmedici] olursa olsun moda mesailinde [meselelerinde] mukavemet ve taannüdünden [inatçılığın-dan] teslimiyet-i kâmile ile uzaklaşıyor. Akıl, muhakeme ve mantıkla mü-nasebettar olan teceddudatı kabulde bu derece tehalük [istek] ve istidat gösterebilse idik her şeye rağmen feyyaz bir zümrenin yüksek azminden doğan bugünkü asar-ı terakki ve inkişaf-ı hayriyenin fevkinde bir hisle karşılanacak kadar muazzam olurdu.

* *Kadın Yolu*, s. 25 (1 Kânun-ı Sani 1927), 2-3.

Kadın temayûlat ve kuvasını bel' etmekte [yutmakta] pek iştihali olan moda, yerini, diğer daha çok lüzumlu işlere bırakabilse kadının zaaf ve noksanisi itmam edilebilir [tamamlanabilir] kanaatindeyim. Bütün bu sözlere rağmen ruhumuzda tahribine karşı gayri mahsus [hissiz] olacak dereceye gelmiş bir insiyak [istek] var. Renk, rayiha ve zarafetin sihrinden azade kadın kalbi enderdir. Yalnız bunun ifratından hazer etmek [kaçınmak] mecburiyeti birçok yerlerde kendini gösteriyor. Sokaklara dökmek derecesinde iptizale uğramış [bayağılaşmış] renk, rayiha, tül ve çiçek bedii [güzel] iştihaklara [isteklere] gına verir... Zannediyorum ki moda ve sūs düşkünlerinin hüzale [bitkinliğe] düşmesi, sūsün ve kıyafetin yerini tayinde gösterdikleri ihmal veya şaşkınlıktır. Birçok apremidi¹ resepsiyonlarında en açık ve şuh balo kıyafetlerinin kaim olduğu [yerine geçtiği] vakidir. Yahut bir avanmidi² tenezzühünde [gezisinde] bir akşam mantosunun müfrit ziynetinin omuzları süslediği görünmektedir. Bunlardan maada şehirlerimizde verilmesi yavaş yavaş umumileşen balolarda da bir karnaval hercailiği meşhut oluyor [görülüyor]. Beri tarafta cazbandın ahengiyle perran [uçuşan] en modern ve mutantan kıyafetler yanında bir kakhaha-i istihza gibi mantolarının kalın kumaşları içinde terler döken ve hatta çarşaflarının kıvrımlarından büzülen seyirciler grubu balonun manasını kaybettiriyor. İktisadi vaziyetimizi derpiş edince [göz önüne alınca] milli sermayemizi israfa sürükleyen o mutantan [gösterişli] tuvaletleri -bütün güzelliğine rağmen- alkışlamak gönlümüze ağır geliyor, vaziyet-i ictimaiyemizin bu mesut tahavvülünü düşündüğümüz zaman ise o, büsbütün küf ve antikite³ kokan kıyafetlerle bir balo kostümü meydana getirip mucib-i dihk ve istihza [gülme alay konusu] olmak da hazmolunamıyor. Modaların içinde şimdiye kadar hemen ahz ü kabule şayan bilhassa "ismoking"i iyi karşıladım. Güzel ve ince, bahusus levent bir vücuda çok ahenkdâr, çok şık ve zarif bir kostüm olan "ismoking" iyi ve mahir bir terzi elinden çıkmak şartı ile her cihetçe çok muvafık bir kıyafet olacaktır. Metin bir kumaştan yapılmış böyle bir kostüm birbirini vely

1 *après-midi*: (Fr.) öğle sonrası.

2 *avant-midi*: (Fr.) öğle öncesi.

3 Metinde "antikite".

takip eden balolarda senelerce giyilebilecek bir esvaptır. İktisaden bizi birçok israftan kurtarabilir. Senede on balo için yapılacak beş tuvalet ve bu külfetin her sene teakübü [birbirini izleyeceği] nispet edilirse, üç senede bir kere tecdit edilecek [yenilenecek] bir ismokin masrafı hiç mesabesinde [derecesinde] kalır.

Umumi baloların her çeşit insanları saha-i davete kabulü karşısında biraz ciddi ve vakur olmayı arzu eden hanımlar ciddi bir ismoking ile bütün baloların eğlencelerine iştirakte bir mahzur görmezler. Moda ve tuvalet bahislerinde çok mütehassısı olmamakla beraber ismokini kabul etmelerini; birçok cihetleri düşündükten sonra bütün hanımlarımıza tavsiye etmek cüretinde bulunuyorum. İsmokininin bilhassa umumi balolara inhisarını temenni etmekle beraber, çok intim aile baloları ile, şahsiyetleri mütebariz [aşıkâr] zevatın davetli bulunduğu resmiyeti haiz yüksek balolarda hanımlarımızın renk, çiçek, tül ve dantelin vücuda getirdiği cazip ve şiirli kıyafetten büsbütün kendilerini ve etraflarını mahrum etmelerini isteyecek kadar ileri gitmemekle yukarıdaki tavsiyemin cüretini affettirebilirim ümidindeyim.

Nezihe Muhiddin

Cumhuriyet kadını*

Kadın Sütunu

Seri, metin ve pürüzsüz adımlarla yürüdüğümüz inkılap yolunda bir lahza arkamıza bakacak olsak mazinin bizden nisyen [unutuş] gibi uzaklaştığını göreceğiz...

Birkaç sene içinde, mesaha [ölçüm] miyasy ile ölçülmeyecek kadar arkamızda kalan o tarihlerin sisli tabakaları arasında, devir devir kadın müstehaseleri [fosilleri] var:

Çok eskilere gitmeye lüzum yok, işte otuz sene evvelki kadın! Sultan devrinin kadını; mutaassıp şeyhülislam hatunu, cahil fetva esiresi!.. Erkek karşısında korku, hicap ve zilletten titreyen bu âciz mahluk, bir erkek kemiginden yaratıldığına, yegâne mükâfat olarak beklediği muhallebiden duvarlı cennetin, erinin ayağı altında olduğuna iman etmişti; elbette erkekten korkacaktı. Bu cahil ve esir kadın gene ancak erkek önünde zelil bir hicap hissedebilirdi, çünkü erkek iltifatı ona yalnız di-

* N.M. rumuzuyla. *İkdam*, s. 11480 (10 Nisan 1929), 6. Bu makalenin İngilizce çevirisi Lutfy Levonian, *The Turkish Press* (Athena: School of Religion, 1932:154-156) içinde yayımlandı.

şiligin ihtar edebilmişti. Kadın, bu hususta, alınır ve satılır bir meta, teksire [çoğaltmaya] elverişli ehli bir kûmes hayvanı, eskiyince köşeye atılan cinsi bir oyuncaktan başka bir şey değildi. Cemiyet, kanun, örf ve anane onu zillate düşürmüştü: kaşık düşmanı, eksik etek, sırtta kambur gibi... söz temsilleri o zamanki kadının içtimai mevkiini pek bariz gösterir.

İşte on sene evvelki Meşrutiyet kadını; bir mücrim gibi yüzündeki ni-kabı [peçeyi] kaldırıp kaldırmamakta mütereddit kendi benliğine temas etmekten ürken, varlığını idrakten âciz bir mahluk!.. Yüzünün peçesi, mağşuş [karışık] siyaset oyunlarında, cehil [cahillik] ve taassup heyulası-nı kudurtan bir bahane, eteginin darlığı ve kısalığı müftü fetvalarıyla tah-dit edilen, sözde, dişi bir melek, sokaklarda sopa ve tükürük hışmına ma-ruz kalan bir zavallıydı...

Bugün bunların çoğu yaşıyor, Cumhuriyet'in bol havasında nefes ala-rak, insanlık hakkına hürmet görerek yaşıyor, mucizeye benzeyen bir is-tihaleyi [değişimi] idrak ederek yaşıyor.

Artık kanunlarımız kadın-erkek arasındaki imtiyaz farklarını ilga etti, kadın birkaç seneden beri mehr-i müeccelle¹ satın alınan, mehr-i müec-celle sokağa atılacak bir meta değildir. Cemiyette ve ailede bir kambur, bir kaşık düşmanı, bir eksik etek olmaktan kurtulmuştur. Fabrikalar, müesseselerde kadın eli ve kadın fikrinin kudreti de kendini hissettiriyor. Artık erkek kadına ancak bir arkadaş, müsavi hukuka malik bir yoldaş sı-fatı ile hitap edebiliyor...

Evvelce sokaklarda mektepli kızlara sopa sallayan, küfürlü tükürükler püsküren sultan devrinin kadınları şimdi Cumhuriyet mekteplerinde to-runlarıyla beraber, aynı sırada ders okuyorlar!.. Artık sokaklarda kadın-ların peşinden “tango, tango!..” diye taş fırlatan çocuklar, bugün ihtiyar kadınların kollarını tutarak Cumhuriyet feyzini isar eden [yayan] mektep merdivenlerine çıkıyorlar... İşte Cumhuriyet'in zabitasız, vaizsiz içten kaynayan ve büyük gönüllerinden ilham alan yüksek ve asil terbiyesi...

1 (İsl. huk.) mehir (mehr): kadının evlenmeyle hak sahibi olduğu ve koca tarafından ödenmesi gereken mal. Mehr-i müccel: peşin olarak verilmeyen, daha sonra verilecek mehir. (Larousse, 7944).

Bütün bu feyizlerden sonra aziz başvekilimizin kadınlığımız için yüksek telakki ve temennilerine samimi bir yer verdikleri kıymetli nutuklarını okuyup da coşmamak kabil midir?

Ulu Gazi! Harpte namus, şeref ve hayatını kurtardığın Türk kadınına inkılap yolunda da en öne kattın, onu cehlin, taassubun haşın ayakları altından çekip kurtardın. Ona medeniyet ve insanlık haklarını verdin.

Nihayet okuttun ve yazdırttın!.. Üzerimizde öyle büyük, öyle hudutsuz hakların var ki, bu ulvi emeğin karşısında minnet ve şükran hisleri ne kadar âciz ve ifadesiz kalıyor!..

N.M.

*Türk kadınları mebus olmak istiyorlar**

Kadın için siyasi hakk-ı intihab [seçme ve seçilme hakkı] meselesi mevzubahis olunca artık kıymetini kaybetmiş olan birtakım “demode” nazariyelerin hâlâ ortaya atılması, ölmüş fikirlerin hortlamasına benziyor.

Geçenlerde kadınların belediye intihabına iştirakleri hakkında bir havadis çıkar çıkmaz, içtimai hayatımızın zaruretlerinden doğan bugünkü icaplara temas edildiği halde aksûlamelden [tepkiden] mahrum bir idraksizlikle gene birçok kimseler tarafından eski nazariyeler ileri sürüldü. Gazetelerde intişar eden mülakatlara bakılırsa bazı genç doktorların da buna muarız [karşı] olduğu anlaşılıyor.

Kimi maşeri [toplumsal] ahengin bozulacağından, kimi kadının ruhi ve cismi bünyelerinin adem-i müsaadesinden [müsaade etmediğinden], fitri [yaratılıştan gelen] vazifelerini ihlal¹ edeceğinden, ruhayet bunun henüz vakti gelmediğinden bahsetmişler. Bu itirazların birçoğundan evvel en sonuna cevap vermek acelesinde bulunacağım. Henüz vakti gelmedi (!) ne demektir? Kadının cehaleti mi? Kız mektepleriyle erkek mekteplerinin

* N.M. rumuzuyla. *İkdam*, s. 11493 (23 Nisan 1929): 4.

¹ Metinde “hilal”.

adedindeki tevazûn [denge] ile her iki cins okuyucuların kemiyetindeki mûsavi nispet böyle bir iddiayı belagatle iptal edebilir. Bilhassa yeni harf inkılabından sonra hem intihap hakkına ait kanunlarda milli vatandaş olmak şartından başka âlimliğe ve cahillığe mahsus bir kayıt yoktur.

Bu noktada bize, bekleyiniz demek manasızdır. Yoksa kadın henüz tecrûbesizdir, demek mi isteniliyor acaba? Fakat demirci örs başında sanatkar olur, biz kadınlar daha kırk yıl bu işlerden uzak kalsak tecrûbe ve alakamız o kadar uzaklaşacaktır. Istanbulu en mûnevver bir hanıma sorunuz: İstanbul'dan kaç mebus çıkarılır ve bu zatlar kimlerdir? Kati ve muayyen bir cevap alamazsınız.

O halde beklenilecek vakit, bize hiçbir zaman temenni edilen bilgiyi veremez, tecrûbe ve mûmarese [meleke] ancak işbaşında kendini gösterir. Bekleyiniz (!) kelimesi çok müphemdir. Neyi bekleyeceğiz? Kadının başka bir hilkatle dünyaya gelmesini mi?

Buna ne lüzum var, ne de imkân! Bir insanın medeni ve insani haklarını istimal etmesi [kullanması] için ne şekil, ne de hûviyet değiştirmesine ihtiyaç vardır; kadın da erkek de insandır. Türk erkeği ne kadar medeni ise Türk kadını da o kadar medenidir.

Gelelim, bir de hakkın vazifeye tekabül etmesi düsturuna. Kadın gerek tabiatın tahmil ettiği [yüklediği], gerekse muhitin kendisinden dilettiği vazifeleri [ifa] etmiyor mu? Kadının kendisine mahsus vazifelerinden umum hayatımız müstefit olmuyor [yararlanmıyor] mu? O halde kadın bu haklara liyakat [layık olmayı] kazanıyor demektir.

Bence, vazifeler yaşanılan yerin ihtiyaç ve zaruretiye tekabül eder. Mademki muhitimiz kadın eline, kadın fikrine ihtiyaç hissetmiş ve onu hemen her noktada erkekle yan yana getirmiştir, binaenaleyh kadının vazife ve vaziyetini tahdit etmek veya meşru bir hakkın tasdikini müphem zamanlara talik eylemek [geciktirmek] lüzumsuzdur.

N.M.

Nezihe Muhiddin

Yazılar

Sanat-Edebiyat Üzerine
1918-1927

Hüseyin Rahmi Bey'in yeni romanları etrafında*

Taksim – 14 Ramazan

Kariine [okuruna], mütalaası yalnız bir zevk-i edebî bahşeden asar [eserler], edebiyatın hududu dahiline giremez. O bir şiir olabilir. Şiir ise mahasin-i tabiiyeyi, bedayi-i hissiyeyi ifade etmesiyle ciddiyat [ciddi konular] ile meşgul dimağların muhtaç olduğu zevk-i sükûneti temin eder. Gayesi ciddi dimağlar, hassas kalpler için müfit bir vasıta-i tezevvuk ve telezzûz [tat ve zevk alma vasıtası] olmasıdır. Hatta en büyük mütefennin [fenbilimcinin], feylezof ve kâşiflerin hissiyat-ı hususiyeleri gösteriyor ki her gün bir iki saat roman ve eşâr [şiirler] mütalaası [okunması] o medid [uzun] ve müziç [usandırıcı] iştigalat-ı fenniye'nin [bilimsel çalışmaların] tevlit eylediği taabı [yorgunluğu] izale için en ruhnevaz [ruh okşayan] bir musiki kadar müessirdir.

Şüphesiz şiirin tesirâtı bu kadar mahdud değildir. Hissiyatın kesb-i rikkat ve nezahet eylemesine [hassaslık ve incelik kazanmasına] de hadimdir [hizmet eder]. Akvam-ı mütemeddine ve mütekâmilinin [gelişmiş ve uygar mil-

* Atı, s. 184 (3 Temmuz 1918), 2.

letlerin] o rengin [renkli] ve zengin eşân ile sanayi-i nefiselerinin [güzel sanatlarının] mükemmeliyeti arasındaki münasebet-i samimiye bu keyfiyeti belig [açık] bir tarzda irae eylemez mi [göstermez mi]? Edebiyatın ise bir milletin ruhu üzerinde icra ettiği rollerle haiz olduğu ehemmiyet pek büyüktür. –Gustave Le Bon–¹ edebiyat, sınaat [sanatlar], itikadat [inançlar] ve siyasiyat gibi müessesat-ı milliyenin ruh-ı milli üzerinde haiz-i tesir olmadığını, ancak bunlar ruhun tecelliyatı olduğunu iddia ediyorsa da, müessesat-ı milliyenin ika-yı tesir edemediği [etkileyemediği] evsaf ve secaya-yı asliyedir [temel nitelikler ve özelliklerdir]. Yoksa secaya-yı taliyenin [ikincil niteliklerin] makul ve fenni bir usul ile kabil-i tebdil ve islah olduğu inkâr olunamaz.

Mademki ruh-ı millideki evsaf ve secayayı takrir [yerleştiren] ve tespit eden avamil [etmenler] içinde muhitin tesirâtı büyük bir rol oynuyor, velev [diyelim ki] tedrici olsa da edebiyatın da bu zümreye iddihali [girmesi] lazım gelir. Bahusus asar-ı edebiyede tasvir olunan vakayi [olaylar], tarz-ı teblig ve ifadedeki maharet-i sanatkârane ile ciddi bir makale veya bir telkin-i mürebbiyanenin [öğretici telkinin] ruhlarda hiçbir zaman ikaina muktedir olamadıkları derin intibalar, sihirkâr telkinler husule gelir. Eger bu gibi asarda muharririn göstermek istediği bir ceriha-i ictimaiye [toplumsal yara] veya telkin etmek istediği bir fazilet-i ahlakiye fenni bir tenkit ve tahlil ile izah ve tenvir olunursa edebiyattan maksut olan [istenen] faide temin edilmiş olur.

İşte ben Hüseyin Rahmi Bey'in yeni tefrikalarını *Mürebbiye*, *Şıpsevdi*, *Bir Muadele-i Sevda*, *Iffet* gibi romanları da beraber olmak üzere bu esas üzerine tahrir edilmiş [yazılmış] gayevi asar-ı edebiye diye telakki ediyorum. Irkımızın maruz ve münhedif bulunduğu aile felaketlerinden mütevellit [gelen] inhitat-ı ictimaiyeyi [toplumsal çöküntüyü], nekais-i ruhiyemizi mucez [özlü yazılmış] ve maharetkâr bir kalem-i tenkit ile gösteren bu eserler –pornografik– veyahut amiyane olmakla itham edilemez. Üslup belki –aristokrat– ve ifade ceyyid [yeni], daha doğrusu Frengâne değil. Fakat romanlarında irae ettiği sahneler tamamen –daprenatür–² tarz-ı üslup tasvir ettiği vasatın [ortamın] şeklini, ifadeler o vasatta yaşayan eşha-

1 Metinde "Güstav Löbon".

2 *d'après nature*: (Fr.) doğadan.

sın [şahısların] zihniyet ve mahiyetlerini o kadar canlı tersim ediyorlar [resimliyorlar] ki bu noktada da müellifin maharet ve sanatı karşısında takdirsiz kalmak kabil olamıyor. Bu romanlarındaki vakayii esas itibariyle birbirine az çok benzemesi ve eşhas-ı mutasavvirenin [tasavvur edilen şahısların] ahlaken, ruhen ve fikren yekdiğeriyle akraba bulunması ile de muharririn azim ve kararına hükmolunur. Bir zemime-i ahlakiye ve ictimaiyenin [ahlaki ve içtimai kötülüğün] eşfa [şifası] ve ıslahı bir eser, birkaç makale ile temin edilemez. Maksat sahibi olanlar sayının [çalışmasının] semeresini istihsal edinceye kadar ısrarcı ve tekrarcıdırlar.

Yeni eserlerin ilk kısımlarında terbiye-i ictimaiyemizdeki nekais, seka-met [hastalıklar], hatta efrad-ı aile meyanındaki düşünüş ve görüş noktalarındaki tenafür [uyuşmazlık] ve tezadi [karşıtlık], eski ile yeninin inti-hai [son] ve maakfs [ters] uçlarda, arada hiçbir hatt-ı vasl olmaksızın yekdiğeriyle musaraa [güleş] ve cidalini [mücadelesini], nihayet her iki tarafın da mağlubiyet ve hüsrânı, sonra hiç şüphesiz diğer eserlerinde olduğu gibi bu yanlış ve taklidi terbiyelerin tevlit eylediği garabetleri ve esefâ-ver [esef verici] ahvali acı ve belîğ bir tarzda gösteriyor ve gösterecek. Vaka kahramanlarının hayatları baştan aşağı tetkik ve tettebbua [incelemeye] şayestedir [değer]... Çünkü memleketimizin ekseriyetini teşkil eden halkın ve gençliğin birer modelleri. Bu tettebbu için romanların nihayetini beklemeyi zaruri görüyorum.

Fakat sözlerimi bitirmeden evvel Hüseyin Rahmi Bey'den bazı şeyler soracağım. Bu ciddi muharrir kadar Şark hayatının, içtimaiyatının en mahrem, en perdeli, en rakik [incelikli] nikatına [noktalarına] kadar nüfuz edip oradaki eksiklikleri ve ilel [illetleri] ve emrazı [hastalıkları] keşif, teşrih [irdeleyen] ve teşhir eden nafiz [etkileyici] ve kuvvetli bir göz ve kalem nadir görülür. Bu mühim mevzuat üzerine yazı yazarlar da büsbütün yok değil ise de, hemen hepsinin gayretleri milletin bünyesini, cemi-yetin hayatını zehirleyen mikropların keşif ve taharrisine [araştırılmasına] ve bunların husule getirdiği emrazın teşrihine münhasır kalır. Hiç şüphesiz evvela müşahede, taharri [arama] ve keşif, sonra keşfiye meseleleri birbirini vely ve takip eder amma biz işfa-i keyfiyetde [meselelere çare bulmada] biraz terahi [gevşeklik] göstermiyor muyuz? Niçin bedbaht, nakı-

sadar [kusurlu], felaketzede, eksik ve mütedenni [gerileme içinde] kaldığımızı biraz öğrenir gibi olduk. Fakat nasıl bahtiyar, mükemmel mesut, tamam ve müterakki olabilmekliğimiz ne zaman, ne suretle ve ne çarelerle kabildir? Bina-yı ictimaiyemizin hangi kısımlarını yıkmak lazım? Hangi ciheti tamire muhtaç? Ne gibi bir teşkilat ve termimat [onarım] ihtiyacı karşısındadır? Eskiler bedbaht, yeniler büsbütün!.. Eskiden neler tayyetmek [kaldırmak], yeniden neler almak lazım?.. Bunlara müphemiyetten kurtulmuş cevaplar ister, bu hususta gönül arzu eder ki bütün sa-lahiyettar kalemler ortaya atılsınlar.

Nezihe Muhiddin

Hüseyin Rahmi Beyefendi'ye*

Vüsat-ı ihatası [kavrayışının genişliği] ile saha-i vukufunun [bilgi sahasının] pek geniş olduğunu romanlarında sezdiren Rahmi Bey'in ilmi, içtimai ve felsefi bir mevzu üzerinde de aynı salahiyetle icâle-i kalem etmesine [kalem oynatmasına] üstadın takdirkârları tehalükle [heyecanla] intizarda [beklemekte] idiler. Zannımda yanılmıyorsam böyle bir makalenin altında Hüseyin Rahmi imzasını kariler [okurlar] hemen ilk defa görmüş oluyorlar. En refik bir edebiyattan, en âli bir hikemiyata kadar şayan-ı hayret bir icaz [öz-lü söyleyiş] ile derin bir tetebbu hûlasa eden makale-i vakıfâneniz artık sizin kıymet-i ilmiyenizi - anlayabilen düşmanlarınıza da- teslim ettirecektir.

Şimdi müsaadenize iğtiraren [izininizi isteyerek] sizin temas ettiğiniz bazı mevzular üzerinde birkaç söz de ben söyleyeyim: Sanat sanat içindir, düsturu, edebiyatın vâsi ve şûmullü sahasında cihet-i tatbikiyesini bulsa da roman çıkırında bu söz kıymetini kaybeder. Fikrimce romancılar gayeyi sanattan ziyade faidede aramak mecburiyetindedir.

Mesela: bugün Fransızların en (modern) bir hikâyenuvisi Henri de Régnier'yi¹ bir romancıdan ziyade bir üslupkâr olarak alkışlamak lazım

* *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, s. 79 (3 Ağustos 1918), 901-3.

¹ Fransız şair (1864-1936). Metinde "Hanri Dörenya".

gelir. Bir lisanda nağme ve ahenk ne kadar rikkat, nezaket ve zarif bir şiiriyetle tebellür edebileceğini [belirebileceğini] gösteren bu muharri-ri en amik bir hayret ve takdir içinde okurken yegâne kazancımız bir tablonun teması ile alınan hazdan ileri gidemiyor. Bir ırkın sanayi-i nefisedeki tekemmülû, tarih, felsefe, ruhiyat ve içtimaiyat nokta-i nazarından şayan-ı mütalaa olabilir. Bu mesele sadedimizden hariçtir. Ben romanların tesiratını mevzubahis etmek istiyorum. Bir Daudet'yi, bir Flaubert'i yahut Balzac'ı² hatta realistleri, natüralistleri bırakıp da romantiklere kadar çıkacak olursak bir Hugo'nun tesiratı bir Lamartine'in, bir Wagner'in, bir Michealange'ın,³ bir Rafael'in tesiratı ile mukayese edilemez.

Darwin⁴ bir felsefenin esasını kurdu. Bu, ilme, fenne kadar kök budak saldı. Bugün içtimaiyatta (fen olmak haysiyetiyle) bile bu felsefenin izlerini bulmak için tamike [derinlemesine irdelemeye] muhtaç değiliz.

Fakat Sheakespeare⁵ bir cihan yarattı, hâlâ bütün cihanda yaşıyor. Ve yaşayacak da. Öteki fikrin mebdei [başlangıç] rehberi oldu. Bir yeni hissiyat âleminde hükümrandır. Efkân [düşünceleri] ihtizaza getiren [sarsan] avamili bırakalım da, hissiyatı tehyic eden [harekete geçiren] mevzuları ele alalım: Bu mukayesede tesiratının şümul ve ehemmiyeti itibariyle yine hikâye bir mevki-i bülend kazanıyor.

Musikişinasların sonatları, melodileri ruhu heyecana getirmekte ihtimal ki romandan daha çok müessirdir. Fakat bu heyecanın sakın, atıl ve süreksiz bir heyecan olduğunu nazar-ı dikkatden dūr [uzak] tutmamalıyız. Hikâyenin hissiyat âleminde yaptığı teheyyûc ise fail ve hâkim bir sıfatı haizdir. Çarçabuk fiiliyata inkılap etmek için mümted [sürekli] bir tesire müftektir [muhtaç] değildir. Çünkü hikâye kahramanları karileri üzerinde meyil ve heves-i taklid uyandırmakla hepsinden müessir ve fiili oluyor. Romanların, ırkın ruhunda, cemiyetin hayatında ferdin efalinde [edimlerinde] oynadığı rolleri tevsik eden [sağlamlaştıran] fıkralarınızdan

2 Metinde "Bir Dodeyi, Floberi yahut Balzac".

3 Metinde "bir Lamartinin, bir Vagnerin, bir Mikelanj'ın".

4 Metinde "Darven".

5 Metinde "Şekspir".

sonra teyid-i müddeâ [iddianın doğrulanması] için ne yazsam biraz küstahlık olacağını hissetmiyor değilim.

Yalnız bu tesir bizim halkımıza tatbik edilince daha ziyade kesbi ehemmiyet ettiğini kaydetmek isterim. Akvam-ı âliyeden akvam-ı ibtidaiyeye doğru inildikçe fiil taklidinde bir nisbet-i mütezayide [artan nispet] ile arttığını ruhiyat ve içtimaiyat mütevaggılları [ruhbilim ve toplum-bilimi derinlemesine inceleyenler] ispat ediyor.

Müsaade ederseniz, size bazı itirazlarım var. Bedia'yı niçin mücazatsız [karşılıksız] bıraktınız? Hatta daha ileri gideyim. "Muadele-i Sevda"da sıfat-ı recüliyetini [erkeklik vasfını] unutarak küçük zaafına mağlup olan zevci niçin şayan-ı merhamet bir halde tasavvur ettiniz? Zarar yok, siz sanat için titreyen kaleminizi kırıp kadim ve müstahsen bir ananeye, hem de yirminci asrın icabatına uyarak utilarist olaydınız halkın istediği adaleti yerine getire idiniz. Çünkü halk taleplerinde mantıksız bile olsa hak-sız değildir. Bahusus siz havasa [seçkinlere] değil bilhassa avama [halk kesimine] hitap ediyorsunuz. Eserlerinizdeki o ince tahlile, o refik felsefeye rağmen siz yine (popüler) avamfırın bir muharrirsiniz. Ve daima öyle kalacaksınız. Ve öyle kalmanız ile de kıymetinizin artacağını benden iyi takdir edersiniz. Çünkü bu suretle hayat-ı ictimaiyemizdeki mevkiiniz vâsi [geniş] bir ehemmiyet kesbetmiştir.

Benden rana [güzel] takdir buyurursunuz ki insanlar her şeyden evvel esir-i örf ve teamüldür. Bir kadının hıyanetini akıl ve mantık kabul etse bile örf ve teamül hazmedemez. Bahusus insanların nazm-ı efali olan hissiyat bunu girye [dokunaklı] bulmuştur. Hem daima meyyal-i tebeddül olan moda bugün Dumazade'yi⁶ tenkit eder. Fakat insaniyetin hissiyat-ı asile ve asliyesi modayı takip etmez. Bazıları pek batâetle [yavaşça] duçar-ı tebeddül olsa [değişime uğrasa] da bir kısmı esas itibariyle tagayyür [değişmeyi] bilmez. Kadının sukutunu [düşüşünü] beşeriyet-i evveliye ve hazırâ [evvelki ve şimdiki insanlık] da makduh görmüş [kınamış] beşeriyet-i müstakbele de bu telakkisinde sabitkadem [ısrarlı] kalacaktır, yalnız maziye nazaran bugünün terakki-i hakcuyanesi [hak arayışındaki ilerleme] erkeği de hemen aynı nokta-i nazardan itham etmek olmalıdır. Çünkü her iki cinsin

6 Alexandre Dumas fils.

de beşeriyete ika edeceği mazarrat [zarar] yekdiğerinin aynıdır. Ben müstahsen [güzel] ve makul ananelere ve telakkilere hürmetkârım. Fakat bunların medhûl [kusurlu] ve garip aksamına [kısımlarına] düşmanım. Daha sarahatle fikrimi arz edeyim: İçtimai hayatımızı rahnedar eden [zarar veren], bizi felaketlere uğratan noktalara, sizin gibi yüksek muharrirler ellerindeki ikaz ve tembih kamçısını tevcih etmelidirler [yöneltmelidirler]. Mesela: yeni romanlarınızın kahramanlarından Ragibe Hanım tahsil ve terbiyesine rağmen henüz sathi nazarlılıktan kurtulmuş, istediğimiz bir genç kız değil. Zevc-i müstakbeli hakkındaki tetkik ve tettebbuatı [incelemeleri] kunduralarından, pantolonun çizgilerinden başlıyor. Zevci Kenan Bey ise zarafetine, elsine-i ecnebiyeye [ecnebi dillere] vukufuna, alafranga musikiye düşkünlüğüne, teceddütperver olmasına rağmen bir mukallit [taklitçi], bir dejenere... bir cifegâhta [leş dolu yerde] huzuz [hazlar] toplamaya tenezzül edecek kadar zevkten mahrum bir timsal-i behimiyet! İşte terbiye! Görenlerimizin kısm-ı a'zamı [büyük bir kısmı] böyle menfi ve makûs [uğursuz] şahsiyetlerdir. Sonra bunların üzerinde milletimizin ümid-i halasını teksif ediniz. En güzel ve en acı tasviratınız da bunların, birbirlerini tanımaları meselesidir. Genç kız idealini, "Kuşdili" denilen ismi bile tüyle ri ürperten bu mesirede intihap ediyor. Sonra ağaç altında telakkiler yahut Boğaziçi çayırında randevular gibi şahsiyeti ve haysiyeti tezlil eden [aşağılayan], ismeti rencide eyleyen "gizli hareketlere" tasaddi [başlamak] mecburîyetinde kalıyor. Çünkü ebeveyninin, muhit-i aileviyesinin arasında namuskârane zevcini tetkik ve intihap etmeye saha müsait değildir. Menfi ve eksik de olsa biraz tenevvür etmiş bir genç kız ve erkek; büsbütün köhne ve mütehallil [çözölmüş] beyinli, fersude [eskimiş] düşünceli insan başı yerine birer ucube taşıyan bazı anaların ve hanım nenelerin re's-i intihablarına [seçimlerine] tevdi-i emel edememekte [bırakmamakta] de haklı... Bilmem ki bu kadar tezat arasında nokta-i itilaf [uzlaşma noktası] nedir?..

Fikr-i âcizanemce; evvela halkı makul bir metot dahilinde tasnif⁷ edecek [sınıflayacak] ve her sınıfın ihtiyacatına göre bir tahsil ve terbiye verecek müessesat-ı irfanın programlarını tanzim ve onları tamami-i tatbik davet eylemek zarureti var. İzdivaçlarda terbiye ve muhit noktalarının

7 Metinde "tasnif".

da kefaet [denklik] aramakla belki aile teşkilatındaki muvanezetsizlik [dengesizlik] de ref edilmiş [kaldırılmış] olur. Velhasıl eskinin, hurafat ve ebatıldan [boş inançlardan] münezzeh [arınmış] cevahir-i müessiresini, yeninin ifratperestliğinden, züppeliğinden muarra [arınmış] makulatı [akılcılığı] ile mezc edip [karıştırıp] hâsıl olacak terakki ve medeniyet ik-sirini gençliğin müheyya-yı inkişaf [inkişafa hazır] kalp ve ruhuna zerk eylemek sanatı mürebbilere ait olduğu gibi, tahkir, tezyif [alay], teşvik, taltif, iğrendirmek... ilh gibi vasıtalar hissiyatı açan anahtarlar ve bu anah-tarları hüsn-i istimal etmek de muharrirler ile erbab-ı matbuata mevdu-dur [emanet edilmiştir]. Takdim-i hürmet ederim efendim.

Nezihe Muhiddin

Galatasaray yedinci resim sergisi münasebetiyle*

Tabiatın ilhamı ile ruhun ulvi heyecanlarını en yüksek bir belagatle [ifade gücüyle] ifade eden resmin güzel sanatlar arasında pek mualla bir mevki almasına rağmen resme karşı gösterilen lakaydiye karşı kıymetli sanatkârlarımızın ruhi bir fedakârlıkla memlekete hediye ettikleri nefis eserlerin yedinci meşherini [sergisini] ziyarete giderken kalbimde, bediiyatın nefaisi [güzellikleri] önünde hissedilen ilahi bir lerziş-i hürmet [saygılı titreyiş] hissediyordum. Ve öyle ümit ediyordum ki sevgili ve aziz sanatkârlarımızın temiz ve ulvi menbalardan mülhem alarak mahrumiyet içinde, ancak sanat feyzinin kudretiyle meydana getirdikleri bediaları seyredip, ruhlarını bir an için olsun, yalnız sanat ve hissiyatın huzur-ı samedanisinde [ilahi huzurunda] dinlendirip tasfiye etmeye şitab etmiş [koşmuş] muazzam bir izdihamla karşılaşacağım!.. Galatasaray'ın irfan ve ilme melce [sığınma yeri] olan geniş koridorlarında, sessizlikle istikbal olunan [karşılanan] mahdut zairler [ziyaretçiler], her biri nefaset ve şiiriyetle haledar [halelenmiş] kıymetli tabloları duvarlarında hürmet ve takdis ile taşıyan

* *Kadın Yolu*, s. 4 (6 Ağustos 1341 [1925]), 2.

salonda mütevazı, mültefit sanatkârlarımız ve birkaç kadirşinas zevat [kişiler] ile birleşiyorlardı.

Sanatkârlarımızın mahviyetperver [alçak gönüllü] ve refik [dostça] refakatlerinde tabloları vecd ve takdir ile tetkik eden zevatın ruhlarından taşıp kelimelerin tavassutundan [aracılığından] müstağni [uzak], yalnız gözlerin harim-i samimiyetinde tekâsûf eden takdir ve tebciileri kıymetli ressamlarımıza en ruhani şükran demetleri ithaf ediyorlardı.

Medeni beşeriyet arasında, her yerde ve her zaman sanatkârlar kadar mahrumiyeti, bedii [estetik] telezzüzle [zevkle] iktiham eden [karşılayan] münevver bir zümre yoktur. Sanatkâr, şiirin zevk-i bediisiyle beslenip hatta mesut olan mümtaz ve nezih bir mevcudiyettir. Ekseriyetle fakruzaruret, maddi müşkülâtla karşılaşmasına rağmen bu yüksek sınıfa ben bedbahttır diyemem. Çünkü sanat bütün hudutları aşan müşterek ve necip bir mevrus-ı beşeriyet [insanlık mirasının taşıyıcısı], bir mabed-i medeniyettir. Yüksek bir eser, bilaistisna herkesin aynı hiss-i tazim [saygı hissi] ve vecd ile önünde eğildiği bir abidedir.

Ömrü, insaniyetle mütevazın [denk] olarak imtidad eden [süren] bir eserin sahibi bizeval [kalıcı], layemut [sonsuz], zamanla, mekânla tebeddül ve tagayyür etmeyen [değişmeyen ve bozulmayan] bir şöhret ve şerefle tetevvüc eder [taçlanır]. Böyle ebed zinde [sonsuzca dek canlı] bir mükâfat, muvaffakiyetlerin elinde en ilahi ve mukaddes bir mazhariyettir.

Resim sergisinde, insanın göğsünü kabartan bir nokta da; kadın ressamlarımızın kerniyeten ve keyfiyeten erkeklerimizle hemayar [aynı düzeyde] eserler meydana getirmeleridir. Türk'ün ince ruhlu, feyyaz annelerini tebşir ve teblig eden kadın tablolarının hepsi, bu kıymetli memleketin her şeyine kadir olduğunu bir defa daha ispat ve teyit eden şerefli ve yüksek eserdir.

Namık İsmail Bey'in canlı bir maharetle tersim edilmiş [resmedilmiş] kırmızı gülleri yanında İhsan Rıza Hanım'ın aynı letafet ve feyiz ile yapılmış kırmızı güllerini fark etmemek mümkün değil, Güzin ve Bedia hanımların natürmortları, Fehiman Bey gibi meşhur ve yüksek sanatkârların eserleriyle mukayeseye hak kazanabilirler. Doktor Akil Bey'in heykelindeki muvaffakiyet ve ifade ile Yusuf Akçura Bey'in tasvirindeki muvaf-

fakiyet ve belagat mütevazindir [denktir]. Efser Hanım'ın "Ahiretlik Kız"ı, Efraz Hanım'ın "Devedikeni", Kutsiye Edib Hanım'ın natûrmortu, İhsan Rıza Hanım'ın poşadı,¹ Sabiha Rûştü Hanım'ın "Süleymaniye'de Bir Sokak"ı, Güzin Hanım'ın "Güller"i fahr ü şerefle zikredilecek sevimli ve kıymetli bedialardır [güzelliklerdir].

Sergiden ayrılırken ruhum, birdenbire hazmedilemeyecek derecede yüksek ve bedii [estetik] heyecanlarla dolmuştu. Şimdi uzaktan, yine o ulvi, müphem sanata koşup yeni heyecan ve zevklerle müteheyyiç olmak [heyecan duymak] iştiyakı ile mütehassisim [duygulanıyorum]. Ve her biri ruhumda hülyanevaz hatıralar ve nakşeden tabloları ufk-ı hayalimde canlandırırken hassas ve vaatkâr sahiplerine kalbin ince tahassüslerinden örülmüş bir selam-ı takdir ve hürmet yolluyorum.

Nezihe Muhiddin

1 poşat: (Fr. *pochade*) küçük resim eskizi.

Süleyman Nazif Bey'den birkaç hatıra*

Muhterem kır sakalına rağmen ölümü kendisine yaklaştırmaya hiç kıyamadığımız üstat Nazif'in, edebiyat âlemimize silinmez yaşlı bir çerçeve çizen anı üfulünü [ölümünü], yüksek bir dehanın meftunu olanların te-lehhûf [üzüntü] ve ıstırabı ile karşıladım. Onun tantanalı, muhteşem ve müstesna üslubu ile bir kat daha emsalsizleşen kıymetli asarının [eserle-rinin] hayranlığı ruhlarda halittir [kalıcıdır], yalnız, "Irak" şiirlerinde ya-nan ulvi ruhunu görmek Süleyman Nazif'i sevmek ve tebcil etmek, onun, ateşin [ateşli] kaleminin şulesinde müstenir olmak [aydınlığa kavuşmak] için kâfidir. Büyük şairin lema-i irfanından [irfanının pırlıtısından] nur alanlar hep elem içindedirler, bu kıymetli insanın bir de fikir ve sanat ar-kadaşlarının duyacağı derin mahrumiyet ve mahcuriyeti [kısıtlanmayı] düşünüyorum: Süleyman Nazif denilince, başta Şair-i Âzam¹ olduğu hal-de, Süleyman Nesib, Sezai, Hazım, Abdullah Cevdet, Tevfik Fikret gibi edebi mabedimizin ekserisi kır sakallı ruhani kafilesi, ellerinde birer me-şale-i nur-ı sanatla hayalde tecessüm ediyor, Süleyman Nazif cavidani ar-kadaşlarına iltihak etti; eski sanat mabedimizin bir köşesi daha harap ol-

* *Kadın Yolu*, s. 26 (15 Kanun-ı Sani 1927), 3.

¹ Abdülhak Hamit Tarhan.

du, geriye kalanlar, kendi yarattıkları edebiyatın mihrabında, ak saçlı başları büyük ölünün vecd-i ruhaniyetle göğüslerine düşen kır sakallarında sessiz yaşlar parlıyor... Süleyman Nazif'in bibedel [eşsiz] bir üslup ve ahenkle işlediği veciz asarını tenkit ve tavsif eylemek [vasıflandırmak], onun edebi ruh-ı sanatına yakından ve derinden temas etmiş arkadaşlarına aittir...

Merhum üstat pek mültefit, gençlere sevimli bir müşevvikti... Bende yaptığı tesiri hiç unutamayacağım ve bunu yâd etmekle hissettiğim minnettarlığı tertil ve teyit edeceğim: Bir zamanlar zaten velut [üretken] olmayan ruhuma garip bir kesafet çökmüştü, yazı yazamıyordum. Bu esnada Celal Nuri Bey'in *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*'nda –"Rüzgârlar Neler Söylüyor?" unvanlı bir mensurem intişar etti [yayımlandı]. Bu küçük yazının altında iki üç satırlık bir iltifat vardı. Sordum: Süleyman Nazif Bey yazdı, dediler. Üstadı hiç tanı mıyordum. Bu bir iki kelime kalbime vâsi [geniş] bir feyiz ve inkişaf verdi. Her ne zaman edebi bir yazı yazmaya özendiğim anda, ilk ilhamı Süleyman Nazif Bey'in taltifinden aldım...

Sonra merhumla tanıştık... Birkaç defalar, Kadın Birliği içtimalarına şayan-ı hürmet huzuru [bulunuşu] yüksek ve âlim musahabetiyle [sohbetleriyle] kıymet ve kûşayış [esenlik] verdi...

Geçen sene soğuk bir kış günü, genç bir Amerikalı muhabirin rica ve ısrarı ile beraber resmimizi çıkarmak için sıcak odadan çıkarak bahçeye inmiştik... Merhum üstat Nazif Bey kendine mahsus tebessümüyle, birkaç poz alan muhabire Türkçe zarif ve nüktedar şakalar yapıyor ve bana, "Rica ederim söyleyiniz, biraz çabuk olsun, bu havada zatürre olmak, garabetperest [garipliğe meraklı] Amerikalıların keyfi için hiç de arzu olunacak bir şey değildir," diyordu...

Bu sene kıymetli edibimizin müthiş bir zatürrenin zalim ve insafsız kahrına uğradığını duyduğum zaman yüreğim sızladı... Benden de binlerce tuhfe-i hürmet [saygı armağanı] sana, büyük ve sermedi [ebedi] ölü!...

Nezihe Muhiddin

Nezihe Muhiddin

Türk Kadını

TÜRK KADINI

MUHARRİRİ:

Nezihe Muhittin

1931

İstanbul NÜMUNE matbaası

Büyük rehber e ithaf

Bu küçük eserde muhtelif siyasi devirlerin kadınlığımız üzerinde yaptığı tesirleri ve hazırladığı hayati şartları tetkik ederken kadınlarımızın bu müessirler [etkenler] karşısında tenebbühiyet [uyarılma] ve intibak kabilîyetlerini ölçmek istedim. Muhitlerindeki büyük hadiselerden daha çabuk ikaz emri alarak daha seri harekete geçen kadın şahsiyetlerinden birer birer bahsettim. Tabii terceme-i hallerinden [yaşam öykülerinden] değil, yalnız mukızlara [uyaranlara] karşı verdikleri hareket cevaplarının mahiyetini, umumiyet ve hususiyetleri itibarıyla müşahade altına almaya [gözlemlemeye] çalıştım. Devirlere göre kadınlık hayatımızdaki mütenavib [almaşık] ve mütemadi akışları bir voltametre¹ ibresinin hassasiyet ve şaşmazlığı ile kaydedebilmekte pek mahir olmadığımı itiraf ederim.

Yalnız kendimi bildim bileli şahit olduğum ve tesiratını [etkilerini] bizzat gördüğüm hadiseler arasında son ve büyük inkılabımızın büyük mahiyetini aczime bakmayarak kadınlık nokta-i nazarından [açısından] izah etmek istiyorum.

Münebbih [uyandıran] ne kadar kuvvetli olursa uzviyet [bünye] üzerinde husule gelen teamül [eğilim] o kadar kuvvetli, teşekkülât ve bünye

B y k Gazi Reisc mhurumuz Mustafa Kemal Pa a Hz.

dahilindeki tagayyûr [değişim] de o kadar derin ve aşikâr olur. Kısaca: uzviyetteki teamûlün umk [derinlik] ve vûsati [genişliği]; mûnebbihin şiddetiyle mebsuten mütenasıptır [doğru orantılıdır]. Bu fizyolojinin ve bilmünasebe [ilişkili olarak] psikolojinin başlıca kanunlarından biridir. Şimdiye kadar gelip geçen müessirat [etkiler], manevi bünyemizde hiçbir değişiklik yapamayacak kadar kudretsiz, kısa ve devamsız oldu. Bazen havâsımıza [duygularımıza] bile tesir edemedi veyahut menfi tagayyûrlere sebebiyet verdi.

Sakim [kötü] tesirli harici mûnebbihlere karşı mukavemet göstererek binefsihi [kendi kendine] tekâmül eden müstesna uzviyetler de vardır. İşte bu enfûsi [özel] şahsiyetler bugünkü büyük ve kıymetli inkılabı hazırlamıştır.

Fena tesirler altında kala kala garip bir tagayyûre uğrayan manevi bünyemizi ve uyuşan benliğimizi, şedit [şiddetli] ve kudretli bir hamle ile hayatiyet ve harekete davet eden büyük rehber! Misilsiz dehanın yarattığı hayat ve hareket, mûtemadi [sürekli] temevvûçleriyle [dalgalanmalarıyla] kadınlık hayatımızı daima zinde bir feyiz ve teceddüt [yenilenme] ileerletecektir.

Bütûn Türk milleti, yürüdüğü ışıklı izlere kalplerinin minnet ve şükranından örülmüş eserleriyle kıymetli ve mutena [itinalı] poketler serpiyorlar. Ben de bu küçük kadın eserini, ancak senin parlak meşalenden bir zerre ziya alarak yazdım. Onu mütevazı bir çiçek gibi ziyadar [ışıklı] izine hediye ediyorum.

Türk Kadını

Methal

Kadınla erkek arasındaki farklar
ve ben feminizmi nasıl anlıyorum?

“Ne farkımız var?” sözünün uluorta olduğu bir zamanda kadın ve erkek arasındaki nispetleri ölçmeyi içtimai [toplumsal] ve ilmi noktalarda faideli buluyorum.

Modanın tesiri yalnız giyinişimize müessir [etkili] olmakla kalmaz, o, şeytan gibi her işimizin içine burnunu sokar ve hükmünü icra eder, tesiri altında kalanların mantıkla alakasını keser. Giydığımız elbiselerden, oturup kalkmamıza, lakırdı söyleme ve yazı yazma tarzımıza, zevkimize, duygumuza kadar bizi parmağının ucunda çevirip durur... İşte bu son günlerde moda olanlardan biri de “Ne farkımız var?” sözüdür. Tramvaya girersiniz, erkek, şehremanetinin [belediyenin] size tahsis ettiği yerde oturmuştur. Ayaga kalkmak istemeyince, “Ne farkımız var?” diye başını pencereye çevirir. Zannedersiniz ki kadın, erkek kadar adalı ve fizik kuv-

vete sahip olmuştur! Bir külhanbeyi bir kadını muştaladığı zaman polise, “Artık farkımız kalmadı,” diye itiraz etmeye çalışır. Kocasını döven ya-
man bir kadın, mahkemede, “Oh ya Rabbi şükür, artık aramızda fark
yok,” diyerek söze başlıyor... Gazeteler bir kadın meselesinden bahsetse-
ler, “Maşallah da maşallah, ne farkımız var?” cümlesiyle el çırpıyorlar...
Bir hanım beyanat veriyor: “Aramızda artık hiçbir fark kalmadı,” hükmü-
nü bastırıyor... Anlaşıyor ki kadın, belediye intihap [seçim] hakkına ma-
lik olunca, “Ne farkımız var?” sözü moda oldu.

Benim gibi memlekette açık açık kadına hak istemek için ananeleri,
telakkileri [görüşleri], senelerin ördüğü zihniyetleri hiçe sayıp sesini gür
çıkararak bir kadının, bu eski meselenin köhne nazariyelerini kurcalar gibi
görünmesini garip bulanlar olacaktır. Maksadım bir hortlağı canlandır-
maktan çok uzaktır. Ben bu noktada ilme, tecrübeye, o içtimai ihtiyaçla-
ra istinat edeceğim [dayanacağım].

Evvela: ilk hayati hüceyreleri [hücreleri] bile şekil, bünye, tenebbühiyet
[uyarımla] itibarıyla birbirine nazaran çok ayrı vasıflar gösteren bu iki cins,
bütün hayat imtidadınca [boyunca] birbirine hiç benzemeyen şekil, bünye,
sekiye [karakter] ve ahlakla inkişaf ederek hayat pilinin müspet ve menfi ku-
tuplarını teşkil ederler, onun için aralarında kuvvetli bir tecazüp [çekim] var-
dır. Maharet, bu iki kutup arasına, iyi yaşamamızı temin eden bir hayat cere-
yanı geçirebilecek kabiliyette bir nakil raptedebilmektedir. Şimdiye kadar
bizler içtimai hayatımızı, kudretimizin tek kutbu ile idare etmek istedik, di-
ğer kutbu ihmal ettik. Hayat yürüdü, fakat noksan ve sakım [yanlış] yol aldı.

Biz, hakiki feministlerin, moda cereyanına sürüklenen şuursuz zümre
ile hiçbir münasebetimiz yoktur. İçtimai ve siyasi hukuku ancak, hayat
piline iyi işleyebilmesi ve maşeri [toplumsal] vasatın [ortamın] kuvvetli
teamülleri için istiyoruz. Pilin tam ve mükemmel kudretini ise elektrotla-
rın icap eden hususi vasıflarında görüyoruz.

İki cinsin erkekle kadının birbirine benzemesi bizim istediğimiz neti-
ceyi vermez. Asıl benzememektir ki içtimai muvazene ve kudretin tecel-
lisine [belirmesine] esas teşkil eder.

Yeni kadın erkek gibi giyinmek, erkek gibi düşünmek, erkek gibi yaşı-
mak temayülünü göstermeye başladı. Ben bu cereyanı muzır [zararlı] görü-

yorum. Hatta bizim içtimai ihtiyaçlarımızın hususiyetini düşünerek endişeye kapılıyorum. İnkılabımızın verdiği büyük fırsatla bizlerin her şeyden evvel, asırlarca münfail [edilgen] ve metruk [terk edilmiş] kalmaktan menfileşen [olumsuzlaşan], tefessüh eden [yozlaşan] kadının asli seciye ve vasıflarını ıslah etmek ilk işimiz olmalıydı. Mesela kadının izci teşkilatından evvel, hasta-bakıcı teşkilatı daha çok faideli olur kanaatindeyim. Eski hurafe [boş inanç] devrinin körleştirdiği kadınların köylerde değil şehirlerin birçok yerlerinde bile, eli kesilen, düşüp başı ve ayağı yaralanan çocuğunun imdadına doktor yetişmeden evvel yarasını fenni bir suretle temizleyip sarmak hususunda mahareti şöyle dursun, belki hâlâ örümcek ağı, sulu çamur koyarak yarayı enfekte edenlerin adedi bizi korkutacak kadar çok olduğuna eminim. Bundan iki üç sene evvel *Kadın Yolu* mecmuasında neşreylediğim Hanife Kadın'la mülakatlarım köylerde tıbbî karşı telakkiyi pek belîğ [açık] bir tarzda gösteren hakikatten alınına tettebbullardı [araştırmalardı]. Hâlâ sımayı bağlayan, kuduza parpalayan,³ dalağı kırbacıya⁴ götürenlerin nazarında yara bere gibi görünüşte küçük ve bazen akıbeti vahim kazaların ne ehemmiyeti olabilir?

Hanife Kadın'la yaptığım mülakatı iktibas ediyorum:

“Hanife Kadın sizin köyde çocuk doğar doğmaz ne yaparsınız; bazı köyler gibi toprağa mı yatırılırsınız?”

“Biz uşağı toprağa yatırmayız. Çocuk dünyaya kolay gelirse ebe çocuğu doğar doğmaz yıkar, başını bir iyice düzeltir, sonra burnunu iri olmasın diye sıkarak, sonra bir güzel çemberle sınıksı sarar. Eger kadın üç gün sallanırsa imama nüsha [muska] yazdırırlar, loğusaya nüshanın suyunu içirirler, bu da olmazsa fildişi bir tarağı yazdırırlar, sol ayağına bağlayınca çocuk Allahın izniyle hemencecik dünyaya ayak basar. Bu Hakkın hikmeti birebirdir.”

“Loğusalardan ölenlerden çok mudur?”

“Vardır. Benim dayımın üç tane kızı birbiri ardından, böyle öldü. Loğusa ölen şehit gidermiş, Rabbim rahmet eylesin!”

3 parpullamak: okunmuş su ile kuduza afsun yapmak (Özön, 480).

4 Karın şişkinliğini iyileştirme işini gören kimse (Özön, 370).

“Köyünüz kaç evlidir?”

“Bizim köy on hanelidir.”

“Hanife Kadın, hastalarınız için ne yaparsınız?”

“İmamlar muska yazar, hastanın başında okur.”

“Sıtmaya ne yaparsınız, sizde çok mudur?”

“Sıtma bizde çoktur, sıtmayı iyi etmek için sarımsağı yazıp hastaya yuttururlar. Karasıgırın sırt kemigine yazarlar, söğüt yaprağına yazarlar, yılanı bağlarlar, saatine, dakikasına geldiği gibi biiznillahi teâla [yüce Tanrının izni] sıtmayı koyuverir.”

“Verem var mıdır? Ve çiçeğe tutulana ne yaparsınız!”

“Verem nedir ki!”

“Göğüs hastalığı.”

“O hiç yoktur, çok şükür... Çiçeğe tutulan olursa çiçekçi gelir haşlar. Bizde çok çocuk çiçekten ölür”.

“Köyde kuduz olursa ne yaparsınız?”

“Kuduz hastalığı için parpalayıcı vardır. Bu, ocaktır. O, ocak olduğu için parpalayınca iyi olur.”

“Parpalayıcı nasıl iyi eder?”

“Parpalayıcı eline bir devedikenini alır, hastayı da bir eliyle tutar, biri de karşıda selam durarak, ‘Ne yapıyorsun?’ diye sorar. Parpalayıcı, ‘Bu hasta olmuş parpalıyorum,’ cevabını vererek dikenle hastaya üç defa urur. Hasta da iyi olur. Bazen de itin dağıldığı yere sıcak hamur ururlar...”

Bu lakaydi [ilgisizlik] ve cehalet yalnız köylere mahsus değildir, şehirlerde, hastalıklara kurşun döktüren, efsunlatan kadınların kemiyeti [sayısı] sanki köylere nispeten pek mi azdır?

Medeni kadın binicilikte, yüzgeçlikte, otomobil rekorlarında erkekle müsavi olduğunu ispat etmek için çırpınıp duruyor... Faydası? Kadın vücudunun bir pehlivan adalesiyle sarılması, memleket namına hiçbir fayda temin etmez. Pehlivan kadın çocuk yetiştirmekten müteneffirdir [nefret eder]. Kadın bünyesinin ancak çelik pazulu çocuklar yetiştirecek kadar sağlam ve sıhhatli olması kâfidir. Eski kadın güneş ve havadan mahrum ola ola çarpık bacaklı, yumru kafalı bir nesil yetiştirmeye başlamıştı. Yeni kadın bize bu noksanı telafi etmelidir.

Erkek haddi zatında hodbin [bencil], etrafında zayıf, şefkat ve ihtiyaç görmeyince yuva kurmaktan müstağni [çekinen] ve hatta yıkıcı bir mahluktur. Yeni kadın içtimai bir ihtiyaç olsun olmasın, erkeğin harici mesleğinde omuz ölçmek azminde bulunuyor. Çünkü erkek gibi müstakil yaşamak, onun gibi hür, serbest gezip eğlenmek istiyor. Halbuki kadının fıratı [doğası] müşfik, etrafı ile alakadar olmaya müstait [yatkın] olduğu için yapıcı ve kurucudur. Eski kadın kafeslerin arasında mahpus kala kala yan başında yaşayan komşu kafeslerine karşı tecessüsü ve mahdut [sınırlı] muhitiyle daha sıkı ve basit alakası, onu, dedikoducu, ayıpçı, geveze, uka-la, bir ucube haline getirmişti. Eski kadın kabuğuna yapışık bir naima [uyur] hayatı yaşıyordu. Yeni kadın bucağından büsbütün uzaklaşmak, kelebekleşmek hevesini gösteriyor. Biz Türk kadınları, çocuklarımızı köylerde süt nenelere teslim edip kendi havamızda kayıtsız yaşamak kabiliyetinde miyiz? Böyle hareket edersek memleketimizin nüfus siyasetinde bize mevdu olan [düşen] ehemmiyetli rolü ihmal etmiş olmaz mıyız?

O halde evlerimize ısınmamız, bucağıma ruhumuzun sıcak şefkatin-den munis ve cazip bir hava örmeye çalışmamız memleket namına çok daha hayırlı bir iştir. İktisadi buhran devrelerinde erkek emeği yuvanın kuşlarını besleyecek kudreti gösteremeyen ihtiyaçlarda kadın da çalışabilecek kabiliyette terbiye edilmelidir.

Şu mütalaatım [görüşüm] umumi hayatımızın muvazenesi için düşünülen fikirlerin muhassasıdır [özetidir]. Yoksa kadının her meslekte yerini almasını zaruri görenlerden biriyim. Kadın, doktor, avukat, tüccar, memur, muallim, sanatkâr, mebus hatta vekil olmalıdır ki kadın, hayatını tanzim eden münevver ve nazım [yön veren] zümre arasında kadın varlığını hissettirebilsin. Fakat her kadının gayesi yalnız ve yalnız doktor, mühendis, avukat, tüccar, sanatkâr, mebus, vekil, rekorcu olmak olursa maşeri ahenkten eser kalmaz.

Memleketimizin daha mesut yaşaması, büyük inkılabımızın kuvvetle yürümesinde kadının yükselmesi en mühim şartlardan biridir. Fakat kadının yükselmesi, erkeğe benzemesi, aradaki farkların kalkması demek değildir. Bilakis aradaki farkların ıslah ve terbiyesidir. Kadının hususi ve irsi vasıfları, eski batıl ve hurafevi [hurafe dolu] tortu, pas ve küflerden temiz-

lenerek cilalanırsa eline geçen ve geçecek olan insani ve medeni haklarını salahiyyetle kullanabilecektir.

“Ne farkımız var?” “Farkımız kalmadı!” sözü batıldır. Ben hakiki feminizmi böyle anlıyorum.

Kitabın müellifi: Nezihe Muhiddin

Türk Kadını

Türk kadınlığı hayatında görgülerim ve hatıralarım

Kitabın ihtiva ettiği [içerdiği] bahisler: 1- Türk kadınlığı hakkında ilk intibalarım 2- İstibdat kadını 3- Meşrutiyet kadını 4- Cumhuriyet kadını 5- Büyük Gazi ve yarınki kadın 6- Genç müstakbel kadına bir hitap 7- Yarın asır zarfında teşekkül eden kadın cemiyetlerinin tarihçesi

Kadınlık hakkında ilk intiba ve hatıralarım

- 1- İlk mürebbim [öğretmenim] 2- Müstesna bir kadın tipi
- 3- Otuz sene evvelki münevver Türk kadını

Kendi kendime “Türk kadını” deyince gözlerimin önünde bir hayal belirir. Bu ne ideal bir tip, ne de muhayyel [hayali] bir şahsiyettir. Bu otuz sene evvel yaşayan, mefkûresinin ateşli sesi mütevacı çatısını aşamayan, coşkun ruhunun heyecanları ve ateşleri içinde yanıp kavrulan genç Türk

kadınının hayalidir. Evet, ne zaman kendi kendime Türk kadınlığını düşünsem gözlerimin önüne, daima ince, asabi parmaklarının arasında bir kurşunkalem, dizlerinin üstünde bir yığın kâğıt, etrafında bir sürü kitap ve bunların arasında asabi ve narin hayaliyle dayızadem Nakiye Hanım gelir. Loş kafeslerin hisarları ortasında mahpus geçen Türk kadın hayatına rağmen hürriyetin serin ve geniş ufuklarını cevval [canlı] gözlerinin kendisine mahsus görüşleriyle kavrayan, ruhunun hız ve hamlelerini aşırarak mütavallit [gelen] bir hırçınlıkla çırpınan ateşin [ateşli], duygulu genç kadının titiz sesini günün muhtelif zamanlarında acı feryatlar halinde duyar, bir köşeye siner ve onu hayret ve sevgi içinde dinlerdim. Onun sesinde ve sözlerinde kalpten sızan doyulmuş bir acı, dimağının temiz ve berrak kaynaklarından süzölmüş yüksek fikirler pırıldar ve karşısındakini teshir ederdi [büyülerdi]. Bu ince ve asabi kadın sesi ya Abdülhamid'in müstebit [istibdat] idaresine ateş püskürerek telin eder ya menfaların kızgın çöllerinde hürriyet uğruna can verenlere vecit içinde [kendinden geçerek] hitap ederdi. Binler ve binlerce defa büyük ve kahraman Namık Kemal'in,

Ölürsem görmeden millete ümit ettiğim feyzi

Yazılsın seng-i kabrimde vatan mahzun, ben mahzun⁵

mısralarını narin yüzü kızarmış, kıvrıkcık saçlarının altında zeka ve duygu ile pırıldayan gözleri yaşara yaşara tekrar ettiğini iştirdim. Zavallı Nakiye Hanım; yüksek, feyizli [ilerici] fikirlerini iştiremeyen⁶ bedbaht genç kadın! Tenha ve ziyaretçisiz mezarında mahzun yatıyorsun. Hiçbir ışık görmeden genç, cevval vücudun loş kafeslerin arasından kara toprakların çürütücü rutubetine gömüldü. Benim ilk ve aziz mürebim! Sana kalbimden kaynayan iki damla gözyaşı hediye ediyorum.

Muhitin kör, sağır ve dilsiz lakaydisine rağmen genç kadının hüviyetinde şahlanan bu yüksek feyzin membaı [kaynağı] ne idi? Yaşadığı vasattan [ortamdan] müspet bir ikaz almadan ruhu, tenebbühiyet [uyaniş] ve hayatîyetin en yüksek numune [örnek] ve alametlerini izhar eden [gösteren] bu genç kadın çok şayan-ı dikkat psikolojik bir enmüzedci [örnek-

ti]. Hiçbir tesire ihtiyaç hissetmeden kendi benliğinden aldığı feyzi en mütেকâmil bir şekilde hazım [benimseyen], temsil [özümseyen] ve tecelli ettiren çok müstesna bir yaradılıştı!..

Nakiye Hanım; o narin ve ince genç kadın, ideali uğrunda hiç düşünmeden canını verecek derecede metin, pervasız bir ihtilalci ruhu taşırdı.

Dayızadem Nakiye Hanım'ın fotoğrafını bulamadım. Çehresini hatırlamak suretiyle hayalini tespit etmeye çalıştım. Muvaffak olup olmadığımı dostlarımdan soracağım.

Onun sarsılmaz bir imanı vardı. Hürriyete ve insaniyete karşı derin bir aşk, zulme ve istibdadı karşı tükenmez bir nefret. İnsanlık uğrunda her türlü fedakârlık bu sarsılmaz imanın üç rüknü [temel direği] idi.

Hürriyeti süs, gezmek ve eğlenmek için istemiyordu. Genç kadının ruhu feragatle dolu idi. Büyükanasından kalan parayı hiç düşünmeden tamamiyle bedbaht ve fakir gördüğü insanlara dağıtmıştı. Aceze [düşkünler] ve fakire karşı mütevazı şefkati insanlığa numune olacak kadar büyüktü. İki güzel elbisesinin bir araya geldiğini hiç hatırlamıyorum. Mutlaka bir tanesi ya gelinlik bir kıza hediye edilir yahut bir çıplak giydirilirdi. O, tek esvabı [elbisesi] ile daima temiz, daima muntazam bir kanaatle yaşamının sırrını nefsine öğretmişti. Feragati, hayatının her noktasında beliriyordu. Yüksek tahsil görmüş bir

erkek kadar pürüzsüz yazılarını Zekiye imzası ile gazetelere ve fikir arkadaşlarına gönderirdi. Dimağı mefkûreci bir erkek gibi mütেকâmil olan bu genç kız, hiç kusursuz bir ev kadını idi. Temiz, çalışkan, güzel dikiş diker, iyi yemek pişirir, evdeki uşaklara hizmetçilere kadar okumak yazmak öğretmek için çırpınır, hastalara can ve gönülden bakar beceremeyenlerin dikişlerini diğer fakirlere yardım eder. Velhasıl tam manasiyle bir altruist bir diğerbin [diğerkâm] kadınlığın en necip hasletine malik bir kadındı.

Otuz sene evvel tanıdığım, yirmi beş sene evvel ölmüş ve mensi kalmış [unutulmuş] bir Türk kadınının uzun uzun faziletlerinden bahsettiğim

için beni mazur görünüz. Maksadım sırf kıymetli bir ölünün hatırasını tebcil etmek [yüceltmek] değildir. Fakat Nakiye Hanım benim için hayatta bir mürebbi olduğu kadar, benim tahayyül ettiğim asrı [çağdaş] kadın tipini yaşatmış bugün hayal olmuş bir kadın şahsiyettir. Tasavvuri [hayali] bir Türk kadın timsali [örneği] yaratmaya çalışmaktansa daprenatür⁷ hakikatten alınmış bir tasviri tercih ediyorum. Ve bugün Türk kadınlığı hakkında bir eser yazmayı düşündüğüm dakikada onun devamlı tesirlerini, silinmez intibalarını [izlenimlerini] çiğneyip geçemezdim. Çünkü hayatta tatbik etmek istediğim her iyi şeyin içinde onun da bir hissesi var.

Genç dayızadem erken kalkar, ekseriyetle tek elbisesiyle temiz pak giyinir, mutlaka evvela etrafına faydalı olmayı itiyat etmiştir. Evin bütün işlerini gözden geçirir. Vazifesini yaptığına kani olduktan sonra kitaplarının arasına girer, ya yazar veya okur. Biraz annemle beraber edebiyat münakaşası yaparlar. Nakiye Hanım bir mefkûreci olduğu kadar da bir edibeydi [yazardı]. Henüz okumak yazmak öğrenmeden evvel kulaktan bütün eski ve yeni ediplerin isimlerini ve meşhur eserlerinin unvanlarını bellemiştim. Annem ben doğmadan on beş sene evvel kardeşinin kızı olan Nakiye Hanım'ın büyük istidatlarını sezmiş, onu kendisine evlat yapmıştı. O da bizim kadar kıymetliydi. Ablamızdı. Onun için bütün çocukluğum yanında geçti. Nakiye Hanım annemi annesinden çok severdi, bilgilerini halasına medyun [borçlu] olduğunu her zaman samimiyetle söylerdi.

Genç kızın sade kütüphanesinde eski ve yeni müellif [yazar], şair ve ediplerimizin eserleri hiçbiri eksik olmamak şartı ile mevcuttu; bunları dikkatle okur, tekrar okur, yeni çıkan eserleri hiç ihmal etmezdi. Bu kadar edebiyatla meşgul olmasına rağmen katiyen marazi [hastalıklı], şair taslağı, ölgün ve solgun benizli bir kız değildi. Kardeşimle bana edebiyat mevzuları verir ve onları tashih ederdi [düzeltirdi].

Nakiye Hanım bana çok çatardı. Üzerimizde büyük hüküm ve nüfuza [etkisi] vardı. Ben haylaz bir çocuktum. Hususi muallimlerimi ihmal eder ve ekseriyetle erkek çocuklardan arkadaşlarımla erkek oyunları oynamaktan zevk alırdım. Genç dayızadem beni epeyce hırpalardı. Yavaş yavaş onu taklit etmeye başladıktan sonra çok derin bir şefkatle bana reh-

berliğe başladı. Sırası ile bütün eski ve yeni eserleri verdi ve kendi müşahadesi [gözlemi] altında okuttu. Okuduğumuz eserler hakkında beraber münakaşalar yapmaya alıştırdı.

Nakiye Hanım hakkında intibalarını yazarken onun münevver ve samimi arkadaşlarını da yâd edeceğim [anacağım]. Kıbrıslı hafideleri⁸ [to-runları] Azize* Refika ve Feride hanımlar. Ben bugünkü asri Türk kadın hayatını otuz sene evvel bu münevver Türk kadınlarının kendi tesis ettikleri hususi hayatlarında gördüm. Bu genç ve faziletli Türk hanımları bir araya geldikleri zaman en ciddi ve içtimai meseleleri konuşurlar, günün siyasetini tenkit ederler ve pek salahiyyetli [yetkili] bir lisanla müstakbel hayatımız hakkında mülâhazalarını [fikirlerini] söylerlerdi. Akranları olan genç erkeklerle ciddi münakaşalara girişirler, bazen dans ederler. Garp edebiyatını mevzubahis ederler, en şık Avrupalı kadınlar kadar iyi giyinirler. Fakat bütün günlerini moda, aşk ve danstan bahsederek geçirmezlerdi. Kıbrıslı Aziz Hanımefendi'nin tatlı ve vukufu [bilgili] musahabeleri [sohbetleri], hemşiresi Refika Hanımefendi'nin bir erkek gibi dürüst ve dik fikirleri, müstesna [eşsiz] tavırları hatırımdan silinmez intibalardandır.

Musahabelerinin, münakaşalarının en mühim ana hattı o zaman ki kadınlığımızın mahrumiyeti [yoksunluğu], aciz [çaresizlik] ve cehaletiydi. Ben kadınlığın mefkûresini onlardan öğrendim ve bilahare fiil haline getirdiğim kadınlığa ait teşebbüslerin temelini, onların fikir nüveleri takviye etmiştir. Education,⁹ terbiyenin basmakalıp kitaplardan değil bizzat canlı numunelerden, fiili terbiye vasatlarından alındığına bir misal daha işte...

Benzerleri pek ender olan bu müstesna kadın tiplerinden gayrı bütün Türk kadınlığı ne idi ya Rabbi?! Güzel, zengin ve kibar olan zümresi ancak (dilber, dilaşup [gönül karıştıran], yosma) gibi tavsiflerle [nitelemelerle] bazı şairlerin taltiflerine [övgülerine] mazhar olmaktan başka hayatta hiçbir nasibi olmayan bir acayip mahluktu kadın o zaman... İşkenceye, kahra, hakarete, baş eğmek kadının en belli başlı seciyesiydi [özelliği]. Giyiniş ve yaşayış tarzı bile bir zulüm ve işkenceden başka nasıl tasvir edilebilir? Cahil, mühmel [ihmal edilmiş], tufeyli bir mahlukun ne

* Kıbrıslı Azize Aziz Hanımefendi ilk defa Avrupa'da Beynelmîlel Kadın Kongresi'nde Türk kadınlığını muvaffakiyetle temsil etmişti.

manası olabilirdi, işte eksik etek, kaşık düşmanı, sırtta kambur gibi meseller o zamanki kadınlığımızın belig [açık] tavsifleridir. Böyle atıl, batıl, hurafe kaynağı, hiçbir işe yaramaz bir zümre arasında otuz sene evvel ideal, asri bir şahsiyetle yaşamış olan bu hanımefendiler kadınlığımızın ebedi mefahirindendirler [övuñç kaynağıdır].

Kadınların ilk ciddi faaliyetini nerede gördüm?

Ancak sekiz yaşlarında idim. Annemle bir gün esbak [eski] Sadrazam Rıfat Paşa'nın evine gittik. O gün Rıfat Paşa'nın kerimleri [kızları] Nuhbe ve Güzide hanımefendilerin teşebbüsleriyle diğer hanımlar arasında gördüğüm faaliyeti de hiç unutamam. Konağın bir odasında, hanımlar ciddi bir kıyafete girmişler, aralarında bir cemiyet tesis etmişler, çalışıyorlardı. Beyaz kısa bir alpaka vestonla¹⁰ veznedarlık eden Paris sefiri Münir Paşa'nın haremi [eşi] Cemile Hanımefendi'nin ciddi ve vakur tavrı bana ne munis görünmüştür.

Yarım asır içinde Türk kadınlığı arasında bu hanımlar teşekkülü ilk hayri [hayır amaçlı] faaliyet olarak kaydedilebilir. Fakat maalteessûf [ne yazık ki] hanımlar ciddi, devamlı, muntazam bir tarzda çalışmanın imkânını bulamıyorlardı.

Böyle devamsız bir teşebbüsün mübdii [başlatıcısı] gene dayızademdir. Mahzun ve gamlı bir kış bayramının arefesinde Nakiye Hanım düşünüyor, düşünüyor. Çok derin bir şefakle [şefkatle] sevdiği yetimleri düşünüyor, bayramda kimsesiz, boynu bükük yavruları giydirmek gönüllerini almak istiyor, fakat Nakiye Hanım'ın cömert kesesi vere vere boşalmış, belki ancak üç, nihayet dört yetimi güldürebilecek; o istiyor ki bu kış bayramında birçok çıplak yavrular giyinsin... *Hanımlara Mahsus Gazete*'de yazıyor, çırpınıyor, hanımları teşrik-i mesaiye [birlikte çalışmaya] davet ediyor. Ve bir gün beni yanına alarak Fatma Aliye

Hanımefendi'yi ziyarete gidiyoruz. Bu büyük münevver Türk kadınına teşebbüsünden bahsedecek, ondan müzaheret [yardım] isteyecek...

Fatma Aliye ismi, kalbimde huşu uyandıran, aklıma hayret veren bir isim... Onu bütün gördüğüm ve bildiğim kadınlar gibi tasavvur ve tahayyül edemiyorum... Uzun saçlı, ipek fistanlı, ince sesli bir kadın olarak düşünemiyorum. Yevmi [günlük] gazetelerde yazı yazan, romanlar neşreden bir kadının (!) esatiri [mitolojik] bir mahluktan ne farkı var ki? Bir faytonun içinde sallana sallana giderken içimde tarif edilmez hisler kıpır-danıyor. Fatma Aliye Hanım nasıl konuşur, nasıl oturur, sesinin ahengi bizimkine benzer mi acaba?

Nihayet Fatma Aliye Hanımefendi bizi karşılıyor, temiz, çok temiz bir odaya girip oturur oturmaz Fatma Aliye Hanım ev kadınlığından bahsediyor. Yeni silinmiş mermer taşları kızına sildirdiğini söylüyor. "Alışsın," diyor. "Bir kadın her şey bilmelidir." Hayret! Evin içinde belki on tane hizmetçi ve kalfa var.

Nakiye Hanım'ı takdir ve teşvik ediyor. Genç dayızadem mesut... Bayramlarda yetim çocuk giydirmek; hayırlı bir iş olarak birkaç seneler devam ediyor, fakat yalnız bayramdan bayrama... Mütefekkir ve münevver kadınlarımız, kadınlığın ihtiyaçlarını düşünmek, daha insani ve medeni yaşamının çarelerini araştırmak için muntazam ve müşterek bir mesai tesis edemiyorlardı. Otuz sene evvelki kadın zümreleri arasında bir insicam [uyum], bir tesanüt imkânı yoktu. Kadınlık, aralarında hiçbir münasebet, en basit bir hatt-ı vasıl [bağlayan çizgi] olmayan iki münteha [uç] idi. Çok münevver, hatta yeni kadının fevkinde olan, adedi onu geçmeyen mütefekkir ekalliyet-i kalile [azınlık], mütebaki [kalan] ekseriyeti teşkil eden cahil, mutaassıp, hurafeperest zümreye hâkim olamıyor, tesirini icra edemiyordu. Çünkü iki müntehanın [uç noktanın] arasında yürüyüp geçilecek çürük bir köprü bile yoktu. Sonra dizi dizi ananeler, köhne ve küflü telakkiler [anlayışlar], kafiye kafiye taassup heyulaları, eciş bücüş fikirler kadınlığın önünde aşılma- z Çin setleri teşkil etmişti.

Istibdat kadını

Ancak dört peşli [etekli] entarisinin uzun eteğini beline saracak kadar bir kabiliyet gösteren dişiye kadın denildiği bir devrede Fatma Aliye Hanım, bir Nigâr Hanım, bir Makbule Leman, Kıbrıslı hafideleri [torunları], bir Nakiye Hanım, irapta [düzgün konuşmada] mahalli [yeri] olmayan Türk kadınlığı hakkında yüksek ve mütebellir [belirgin] bir gaye beslemezlerdi. Muhitlerinin [çevrelerinin] telkin ettiği elem ve ısırap bu münevver zümrenin fiil ve eserlerinde hazin hazin ifade ve terennüm edilmiştir; işte; naşad [kederli] ve müteelim [elemlî] Makbule Leman Hanım'ın içli şiirleri... İşte Nigâr Hanım'ın solgun ve süzgün hayaller izinde hüsrân dolu neşideleri [şirleri]... İşte Leyla Hanım'ın derin derin inleyen ince nağmeleri, işte Mihrinnisa Hanım'ın kalbin en hurda nesiçlerinden [dokularından] süzülmüş bir hissiyetin melalini [hüzününü] besteleyen ürpertici hıçkırıkları... Evet:

Sarı bir güldün ey adem¹¹ çiçeği
Kıyamazdım sana¹² verem demegi
İshak! Ey yetime-i şeb¹³!”
Sevda ile hüzün sendedir hep...

Mısraları bu güzide ve müstesna kadınlarımızın solgun ve mustarip ruhlarının acıklı bir ifadesi değil midir? Gecelerin karanlık maverasına [sonsuzluğuna] gizli gizli inlerken gözyaşlarını mahzun gönüllerine sindiren evvel zamanki hassas kadınlarımız ancak yetim ve öksüz sevindirmekten başka ne yapabilecek imkânları vardı? O zamanlar “Muhadarat” ismindeki romanında bir Fadıla tipi yaşatan Fatma Aliye Hanım'ın göstermek istediği teceddüt [yenilik] hamlesi, kim bilir nasıl telakkiye uğramıştı [algılanmıştı]?

Müsavâtın hiçbir manası yoktu. Kiminle ve ne ile müsavat? Nispi olarak münevver olan Türk erkekliği avam [halk kesimi], havas [seçkinler] zümrelerine ayrılmış, biri diğerini ezmekle meşgul... Ortada hâkim ve kahir [ezici] kuvvet, nadan [bilgisiz] ve cahillerin elinde... İlim mağlup, cehli [bilgisizlik] galip... Rütbe ve nişan şaşaaları ile pırıldayan göğüslerin

Kıymetli şairemiz Abdülhak
Mıhrinnisa Hanımefendi

üstünde taşınan kafalar bayır turpundan, kelek karpuzdan daha kıymetsiz... Fakat bu kıymetsiz kafaların tozları nice zekâ mem-balarını tuzla buz ediyor. Münevver erkek zümresi kara bir kuvvetin esiri, kadın ise esirin esiri... Evvela esirin kurtuluşu lazım, esirin esiri için ne kanun var, ne hak, ne vicdan! Ancak eğri büğrü teamüllerle kullanılan bir sürü aceze [çaresizler]! Sesleri cürüm [suç], sözleri cürüm, hareketleri cürüm, kadın insan değil, anadan doğarken mücrim [suçlu] bir mahluk! Fakat bu haksız telakki yalnız kadınlara mahsus değildi.

O zamanlar erkekler de birbirinden çok ayrı, çok yabancı iki zümre halinde yaşıyordu. Milletin bir kısmı “havas” unvanının bahşettiği kahir [ezgin] imtiyazlarla gayri faniler [ölümsüzler] gibi haşmet ve azametine tap-tırıyor: bir kısmı da avam yaftasının zilleti [aşağılayıcılığı] altında iki bük-lüm inliyor ve ayaklar altında sürünüyordu. Bu zalim idare tarzı, milleti haksız bir tasnifle [sınıflama ile] havas ve avam zümrelerine ayırırken yobaz softa zihniyetinin müteaffin [kokuşmuş] ve çürük dişli ağzından iğ-renç bir hüküm daha çıkıyordu. Bu kara ilam millet arasında üçüncü bir taksim ve tasnif daha yapmıştı. Havas-avam kadın.

Kadın sınıfı hakk-ı hayattan mahrum olan avam zümresinden de daha aşağı, daha aciz, bir zümrenin ismi idi.

Türk kadınının bu soluk ve silik çehresi uzak mazinin [geçmişin] tarihinde yaşamış parlak ve kudretli Türk kadın siması ile bugünün canlı ve iradeli Türk kadının arasına asılmış hüznün, ıstırap ve facia ifade eden bir tasvirdir [resimdir].

Münevver erkek, münevver kadın, bir aziz gaye uğrunda çırpınıyor, coşuyor: Kurtuluş! Milletin, vatanperverlerin halası [kurtuluşu]! ‘

Harbiye mektebinden henüz çıkmış genç mülazım [teğmen] dayızadele-rim de hafta başlarında bizim evde toplanırlardı. Fakat Nakiye Hanım bu genç zabitlerin de müşevviki [teşvik edeni]... Gençler coşarlar, gizli kitaplar,

memnu [yasak] gazeteler elden ele dolaşır... Fakat bu kitap ve gazetelerin isimlerini; çocuk gevezeliğinden korkarak bana söylemezlerdi. Bendeki te-cessüs [merak] müthiş! Kulaklarımı dört açar dinlerim. Gene bir türlü isimlerini öğrenmek mümkün olmazdı. O kadar infial duyar [içerler], hiddetle-nirdim ki onlara, “Züppeler,” diye haykıracağım gelirdi... Kendi kendime ba-şımı sallayarak, “Hele bir kere sizin yaşınıza geleyim bak ben neler yapaca-ğım... Bu sizin yaptığınız da büyük bir şey mi sanki,” diye içli içli kendimi tesliye ederdim [avuturdum]. En sonra Namık Kemal’in “Vatan ve Silistre” marşını bağıra bağıra söylemeye başladıkları zaman babam endişe ve korku içinde ayağa kalkar, “Susun çocuklar, başımı belaya mı sokacaksınız?” diye kafesleri tarassut eder [gözetler], annem sevinç gözyaşları ile gençleri alkış-lar, ihtiyar sütüne ayetü’l-kürsi suresini okur okur etrafa üflerdi.

Bütün coşkunkuluklar, bu kafeslerden taşmayan cidaller [kavgalar], is-tibdada isyan eden gençlerin ruhlarından sıcak sıcak taşan, gene kaynar kaynar başlarına yağan dalgalar hep milletin istibdat ve zulüm boyundu-rugundan kurtulmak için yaptığı hareketlerdi. Fakat millet arasında ka-dının mevkii yoktu. Türk kadını bu vaziyet karşısında, müdrık ve şuur-lu olmadığı için duacı bile kalamıyordu.

Bu elim kadın yokluğu içinde bir iki müstesna kadın, zamanın tazyik çemberini aşarak istihlas [kurtuluş] uğrunda gizli bir teşekkül halinde ça-lışan Jön Türkler’e fiilen yardım edecek kadar büyük bir cesaret-i mede-niye göstermiştir. Bu meyanda Manyasizade Refik Bey’in haremi Müved-det ve Cevdet Paşa kerimesi Emine Semiye hanımefendileri hürmetle yâd etmek lazım gelir.

Türk kadını bilhassa şehirlerde çok bedbahttı. Köy kadını hemen bu-gün ne ise, dün de o idi.

Erkek ile beraber çalışır beraber çırpınırdı; eskiden beri o şahsiyetine sahipti.

İstibdatın en müthiş kahırlarını yüklenmiş olan bilhassa şehir kadını idi. Okumak ayıp, gezmek ayıp, yüzünü göstermek günah... Hızla gül-mek mekruh [günah]... Kafes ve duvarlar arasında mahpus, Cennet ko-casının ayağının altında, cehennem kapıları kayınpederinin bir işaretine muntazır [hazır]... Hele taşralarda bu esaret, gülünç sahneler yaratacak

kadar koyulaşmıştı. Çorum’da yeni bulduğum sıralarda beldenin âdeti veçhile [uyarınca] yirmi otuz hanım birlikte “sefa geldin” makamında [demeye] ziyaretime geliyorlardı. Tabii hepsinin ayrı ayrı hatırlarını almak istiyordum. Bazı genç hanımlara ettiğim hitaplar daima cevapsız kalıyordu. Tabii bu hal merakımı celp etti. Bunların hepsi birden dilsiz olamazlardı ya! Sonra öğrendim ki yeni gelinlere lakırdı söylemek yasakmış! Hatta genç gelin hanımlar çoluk çocuk sahibi olduktan sonra bile kayınpederlerinin, kayınbiraderlerinin yanında lakırdı söylemek şöyle dursun, yaşmak tabir ettikleri pullu başörtüleriyle sıkı sıkı yüzlerini kapamaları bir hürmet eseriymiş.

Otuz senelik gelinlerinin henüz seslerini işitmemiş ihtiyar kayınpederler çoktu. Bu on sene evvelki âdetleri acaba şimdi değişmiş midir? Tetkik etmek [incelemek] için bir fırsat bulamadım.

Kadınlık âleminde daha neler de neler? Haddi varsa kıpırdasın... Haddi varsa nefes aldın... Böyle bir mahlukun hakkını istemek hatırına gelebilir mi? Kûskü yediği var mı onun? Eski bir Fransız muharriri bile, “Dayaksız kadın zapt edilemez,” diyor. Hay canına rahmet!.. Fransız edibinin nasihatine ne hacet?.. Camilerde, mescitlerde gürül gürül vaaz eden ulema! Kâfi değil mi? Saçının telini gösteren bir hatunun nasıl müthiş bir ukubete [cezaya] uğrayacağını, cehennem alevlerinin birer azgın ejderha gibi boyunlarda dolanacağını, erkeğini eliyle evlendiren bir eksik etegin cennet-i âlâda [cennetin en üst katında] firdevs [cennet] köşküne kuru-lacağını nasıl ballandıra ballandıra anlatırlardı.

Kocasının elinden boş (!) maşrapa alırken dikkatli dikkatli erkeğinin yüzüne bakarak merhamet dilenen zavallı kadınlarımızın mukadderatı [kaderi] ne çürük bağlarla hayata bağlı idi.

Nefsine ağır da gelse, kadın, haddi varsa bu tehditlere bel bağlamasın, hayatını kurtarmak için atıla ve başarabileceği yegâne meslek sütüneliği geçemezdi ki... İktisadi vaziyette bu kadar münfail [edilgin] olan bir insan esir olamaz da ne olabilirdi?

Manen ve maddeten esir olmasına rağmen Türk kadınları içinde haşmetli hanımefendiler, burnundan kıl kopartmayan azemetli kadınefendiler de vardı. Bu haşmetpenah hanımefendilerin çoğu Kafkasya dağlarından

çıplak gelmiş ve güzelliği devletlu bir paşanın gözüne hoş görüldükten sonra o makama çıkmış birtakım manasız kadınlardır. Paşanın gazabı veya diğer bir dişiye meyli onu bir lahzada tahtından indirip kâhya kadın menzilesinden [katından] daha aşağıya atacak kadar hâkim ve kahhar [kahredici] olabiliirdi.

Güzelliklerinin füsunu [büyüsü] ile devletlilerin gözüne girdikten sonra siyasi hayatımızda rol oynamış zeki kadınlar saltanatı okuyoruz. Fakat hiçbirinin ellerine geçen fırsattan istifade ederek zekâlarını memleket namına hayırlı bir iş için istimal eden [kullanan] tek kadın siması yoktur. Çerkes dilberleriyle ekserisi mühtedi¹⁴ olan bu kadınlar, millet için fesat, zulüm, israf ve cinayet kaynağı olduktan sonra gene bir gün matuh [bunak] devletlilerin gözünden ve gönlünden düştükten sonra saltanat ve gurur tahtından düşmüş, loş ve mağmum [gamlı] saray ve konak dehlizlerinin müntehasında [derinliğinde] gizlenmiş, yaldız dekorlu bir odanın metruk [terk edilmiş] mahpusları olarak hayatları kötü bir ihtiras içinde çırpına çırpına nihayet bulmuştur.

İstibdat devrinde nasıl olmuştu da kadının muallim [öğretmen] olmasına müsaade edilebilmişti? Hatta Fitnat Hanım isminde bir eski muallim hanımımızın çok muktedir ve çok iyi muallim olduğunu annemden işitirim.

Ben on on bir yaşlarındayken Darülmüallimat'a yazılmayı istemiştim. O zamana kadar hususi muallimimiz hukuk mezunlarından Ziver Bey'den ders alıyordum. Darülmüallimat'ın dördüncü sınıfına kabul edildim. Çünkü ulum-ı diniyeden [din bilgisinden] zayıf idim, bizim muallimimiz daha asri tedrisatı [eğitimi] tercih etmişti. Devama başladığım ilk günden itibaren mektep hakkındaki tasavvurumda müthiş bir sukutuha-yale uğradım. Darülmüallimat'ta o zaman beş on tane muallim hanım vardı. Sınıflar ve mektep baştan başa hercümerç içinde idi. En basit bir terbiye [eğitim] usulü bile yoktu. Hatta boyuma bosuma bakmadan muallim hanımları ikaza cüret bile ediyordum. Onlar ise muhallebi ve sütlaç kâseleri ellerinde birbirleriyle şakalaşmaktan başka bir şey düşünemiyorlardı. Hocalığa karşı iştiaakım [istegim] o zaman başladı. Sınıflara girenlerden, çıkanlardan kimsenin haberi yoktu. Ben de sınıftan kaçır, üçüncü ve ikinci sınıflarda kürsüye çıkıp hocalık taslamaktan fevkalade müte-

lezziz olurdum [zevk alırdım]. Evvela çocuklara sınıfı temizlettirir, intizama sokar ve derse başlarken zil de çalardı. Muallime hanımlar benim şu yardımımından memnun bile olurlardı. Fakat mektep o kadar inzibat ve intizamsızdı [disiplinsiz ve düzensizdi] ki altı aydan fazla devam edemedim. Gene evde Ziver Bey'den ders almaya başladım.

Mektep muallimliği kadınlarımızın en eski mesleğidir, iyi kötü mesai hayatına hocalık mesleğiyle girdiğimiz için bu mukaddes mesleği derin bir aşkla severim.

İstibdadın bakiyesine [kalan kısmına] ait kadın hakkındaki intibalarım hemen hemen bu yazdıklarımından ibarettir.

Meşrutiyet kadını

Geceler gündüz oldu. Dideler [gözler] ruşen [aydın] oldu... Hakikaten Meşrutiyet'in ilanı ile beraber kadınlarımız karanlıktan kurtulur gibi oldular, peçeler incelendi, biraz dünya ışığına kavuştular, fakat kafesler baki... Şurada burada harem hayatı ilga edilmeye [yasaklanmaya] başlandı ise de çarşafların darlığı peçelerin inceliği hakkında müftü fetvaları da eksik değil... Kanunda içtimai haklarda mevkiimiz aynı, fakat siyasi işlere bile bilvasıta [doğrudan] karışan kadınlarımız da mevcut... Mesela Halide Edib Hanım'a diplomat ricalimiz fevkalade hürmetkâr. Bir gece Tevfik Fikret'in "Tarih-i Kadim"ini, "Sis"ini, "Rücu"unu okuduktan sonra *Seviye Talib*'i vecit [hayranlık] içinde okuduk. İhtiyarlı gençli bütün dinleyenler hayran!.. Kudretli bir edibe. Benim de içimde yazmak aşkı var. Ben de bir kalem tecrübesi yapmak istiyorum. Ortaya bir *Şebab-ı Tebah*'ı çıkarıyorum.

Fakat bu eserim *Seviye Talib*'in yanında devede kulak kabilinden bir şey... Halide Edib Hanım'ın eserleri taaddüt ediyor [çoğalıyor]... Hepsi birbirinden nefis... Ben de yevmi [günlük] gazetelere yazıyorum. İlk makalem çıktığı zaman dünyada hissettiğim sevinçlerin en büyüğünü kalbi-me sığdırmaya çalıştım. Yevmi bir gazetede ciddi bir makale, hem de sükse yapan bir yazı; birkaç hatta muhtelif gazetelerde bahsedilen ve cevap verilen bir makale... Düşünün bu ne büyük bir muvaffakiyet benim için!.. Makalenin mevzuu:

Avrupa'ya talebe izamı

Medeni bir cesaret gibi telakki edilen bu makaleye *Sebilü'r-Reşad*'da tumturaklı küfürlerle dolu bir cevap. Beni kadın hukuku ile alakadar eden bu bir ilk mevzu olduğu için hâlâ makalenin ismini bile unutmadım.

Edebi kadın istidatları, Meşrutiyet'in ikaz darbesinden sonra birer birer meydana çıkmaya başlıyordu. Şükûfe Nihal Hanım, Halide Nusret Hanım'ın mecmualarda çıkan ilk şiirleri vaatkâr görünüyordu.

Ben daha ziyade içtimai [toplumsal] mevzular üzerine düşünmeyi tercih ediyordum.

Çocukken tanıdığım münevver ve mütefekkir [düşünür] hanımlardan pek çok hayırlı işler beklenebilecek olan bu inkişaf başlangıcında ses ve sedalarını işitmeyi çok bekledim. Nedense hiçbir ses çıkaran olmadı. Kendi köşelerinde, kendi hususi hayatlarında sessiz ve sedasız kalmayı tercih etmelerinde herhalde değişen siyasetin mühim bir tesiri vardı. Kimsenin siyasi kanaat ve şahsi düşüncesine müdahale etmeyi doğru bulmadığım halde, siyasi ve hususi kanaatlerin kadınlığın müşterek gayesinde müessir [etkili] olamamasını ve münevver kadınların lakayt kalmamalarını çok temenni ederdim. Senelerce asude [sakin] ve müreffeh bir hayatın onlara temin ettiği tahsil ve terbiye, hafı [gizli] ve müddahar [birikmiş] bir istida [aydınlanma] halinde kalmamalı idi. Bu hayatıyet, zamanın müsait zeminlerinde kadınlığımıza müfit olarak [yarayarak] semereler vermeliydi.

Meşrutiyet'in ilk iki senesi kadın; hayatında hayli inkişafı ilerledi. Artık kadınlarımız medeniyete yaklaşan kıyafetlerle, bazı koca ninelerin baston tehditlerine rağmen serbestçe dolaşabiliyorlar, erkekler ile beraber umumi bahçelere ve tiyatrolara girebiliyorlardı.

Dar çarşaf, ince peçelerle dolaştığımız zamanlar hacı ninelerin ve hanım teyzelerin hakaretlerine sık sık hedef oluyorduk, hatta bunların arasında şık çarşafların kısa pelerinlerine balgamla tüküren yaşlı başlı erkekler de eksik değildi. Hele söz atmak, sokak ortasında el şakalarına bile cüret edenler, genç hanımları yalnız sokağa çıkmaktan korkutacak kadar çoktu. Bu çok çirkin halleri hemen nazarı itibara alarak sıkı bir inzibat tesis eden merhum Cemal Paşa, kadın hürriyetine karşı kıymetli bir nezalet eseri göstermiş oldu.

Bu vakalardan birini çok tuhaf olduğu için hikâye edeceğim.

Bir gün bir akrabamı ziyaret maksadı ile Üsküdar'a geçmiştik. Yanımda aynı tarzda giyinmiş bir genç hanım daha vardı. Tabii peçeler ince ve çarşafların etekleri o zamanki modaya göre adım atmakta müşkülât çekecek kadar dardı. Vapur yanaştı, biz de mevkiden çıkarak yavaş yavaş vapura doğru yollandık, fakat iskelenin üstünde yeldirmeli ihtiyar bir hanım bize çattı, hiddetli tehditler ve küfürler savurdu. Tavrı ve bakışları pek yaman olacaktı ki onunla beraber vapura girmekten çekindik. Vapura girersek acaba dayak yer miyiz?

Biz bu tereddüt içinde iken küçük Üsküdar vapurunun güvertesinde bir kaynaşma oldu. Bize çatan şişman ihtiyar nine vapurdan iskeleye doğru sarkmış, habire etrafına toplananlara bizi göstererek kızıştırıp duruyor:

“Allahını seven şunlara tükürsün...”

Evvela kendisi önyak oluyor: “Tu...tu...tu...”

Vapur iskeleden kalkmış. Biz gülmekle ağlamak arasında şaşkın şaşkın iskelede kalakalmıştık... Vapur epeyce uzaklaştığı halde tükürük selamı gulgule [şamata] halinde devam ediyor gidiyordu.

“Tu...tu...tu...”

Biz yazı yazan kadınlar henüz birbirimizi tanımamıştık.

Meşrutiyet'in ikinci senesi harici hayata atılmak bir erkek gibi çalışmak için içimde günden güne ziyadeleşen bir emel canlanmaya başladı. Yeni ve ilk bir Kız İdadisi'nin [lisesinin] tesis edileceğini duyar duymaz ulum-ı tabiiye [fen bilimleri] dersleri için müsabaka imtihanına girmeyi Maarif Nezareti'ne [bakanlığına] teklif ettim. Gazetelerde de yazı yazmakta devam ettiğim cihetle ismim hayli tanınmıştı; Maarif Nezareti imtihan teklifimi kabul etti. O esnada gene yeni teessüs eden İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi'ne beni müdür tayin ettiler. Bir ay sonra maariften imtihana davet edildim. Merhum Sami, müsteşar Sait Beyefendi ve daha iki zatın mümeyyizliği ile imtihan verdim. Bu iki muhterem sima beni çok taltif ve teşvik ettiler. İmtihanın muvaffakiyetini bu iki salahiyettar şahsiyetten işitmek kuvve-i maneviyemi [manevi gücümü] takviye etti. Kız İdadisi'ne ulum-ı tabiiye muallimi tayin edildikten sonra aynı mektepte muallim olan Halide Edib ve Muallim Nakiye hanımlarla tanıştık.

Şükûfe Nihal Hanım'la "o da bir mektepte müdür bulunduğu cihetle" meslektaşlık dolayısı ile görüştük.

Halide Edib Hanım ateşin [ateşli] bir Turancı ve kuvvetli bir idealist idi. Kadının bilâkayd ve şart erkekle aynı seviyede çalışmasını iddia ediyordu. Bu fikir o zaman için tatbik imkânı olmayan müfrit [aşırı] bir iddia idi.

Şükûfe Nihal Hanım şair ruhu ile kâh kadının evinde nazlı, nazenin, ipekler tüller içinde yıpranmamasını diler, kâh kadının erkekle müsavi olamadığı ve zulümdide olduğu [acı çektiği] için sızlanırdı.

Şükûfe Nihal Hanımefendi'nin çok hassas ve güzel şiirleri, Halide Nusret Hanımefendi'nin sevimli romanları, Halide Edib'in çok ince, çok değerli yazıları ile emsalsiz romanları Türk kadınılığının büyük istidadını kıymettar mücevherler gibi ortaya çıkarmıştı.

Kıymetli şairimiz Şükûfe Nihal Hanımefendi

Muallim Nakiye Hanımefendi ise kadınlık namına şahsi bir davada musir [ısrarlı] olmaktan ziyade mümtaz bir idareci kadın olarak temayüz etmişti [tanınmıştı]. Ben ise henüz kadının hususi vasıflarını tekâmül ettirmesini her yerde, her işte kadının erkekle omuz ölçmek sırası henüz gelmediğini, fakat içtimai ihtiyaçların belirlediği yerlerde hiç düşünmeden en yeni fikirlerin hemen fiil haline getirilmesini temenni edenlerdenim.

Meşrutiyet ikinci yaşına girdiği halde biz kadınlar henüz kûl halinde çalışmak fırsatını hazırlayamamıştık.

Fakat bu intizar uzun sürmedi... Halide Hanım "Teali-i Nisvan [kadınlığın yükselmesi] Kulübü" namı ile bir cemiyet tesis ederek hepimizi etrafına davet etti. Kadın hayatında bu, yepyeni bir safha idi. Bu kadın cemiyeti birçok iş yapmaktan ziyade hanımlar arasında içtimai bir hayat tesisine matuftu [yönelikti].

Güzel ve kibar bir salonda birleşen zamanın en şık ve monden hanımları Amerikan usulü sindire sindire çay sohbetleri yaparlar, sâmileleri [dinleyenleri] mahdud [sınırlı] küçük musahabe [söyleşi] ve konfe-

ranslar tertip ederler, daha bazı teşebbüsler etrafında çok yorulmadan çalışırlardı. İttihat ve Terakki Mektebi'nin müdürü, Kız İdadisi'yle Darümuallimat'ta muallim olduğum için her içtimalarında bulunmak imkânını bulamamıştım.

Teali-i Nisvan Kulübü'nün en hayırlı eserlerinden biri Sabiha Hanım'ı Londra'ya tahsile göndermesidir. Sabiha Hanım Londra'dan değerli bir kadın olarak avdet etmiştir. Bugün mekteplerimizde çalışan bir muallimedir.

Ben de bu esnada Donanma Cemiyeti'nin İstanbul Kadınlar Şubesi'ni tesis ederek müdürü bulunduğum mektepte Donanma Cemiyeti'ne mülhak [bağlı] bir mesai dairesi açmış ve var kuvvetimle çalışıyordum.

Her şeyden ziyade müdürü bulunduğum İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi'nin inkişafına faaliyetimi temerküz ettirmiştım [toplamıştım]. Bu mektep o zaman için çok teceddütle [yenilikle] ortaya çıkmış bir irfan müessesesi idi. Asri bir teşkilat içinde pek mesudane çalışabiliyordum. Programına spor, musiki gibi yepyeni dersler ilave edilmişti. Bahusus İngilizce, Almanca, Fransızca tedaris eden [öğreten] ilk kız mektebiydi.

Bu mektepten birkaç ay sonra teessüs eden Kız İdadisi seçme bir heyet-i talimiyeye [öğretim heyetine] malik olmuştu. Nakiye Hanım ilk defa kadın müdür olarak tayin edilmiş, Halide Hanım tarih, ben ulum-ı tabiiye, Müfide Hanım da ilk ressam kadın olarak resim dersini kabul etmişti. Hepimiz tatlı ve ümitli bir gayretle el ele vermiştik. Türk kızlarının ecnebi kızlarından farksız yetişmesi bizim için en kıymetli bir mefkûre idi. Deruhte ettiğimiz [üstlendiğimiz] dersler için düşündüğümüz o zaman için hayal fakat bugün hakikat olan emellerin arkasında nasıl iştiyakla koştuğumuza bir numune olarak dersime ait Maarif Nezareti'ne vermiş olduğum raporu bir hatıra olmak üzere neşretmek istiyorum.

Raporun sureti

Biz şimdi, bir inkılab-ı içtimainin [toplumsal reformun] henüz ilk kademesinde [basamağında] bulunuyoruz. Mümkün mertebe halihazır [şimdiki durumun] ıslah [düzeltilmesi], fakat atiyi [geleceği] temin ile mükellef [yükümlü] bulundu-

ğu bir zamanda, ifasına medu [davetli] olduğu vezayiften [vazifelerden] kadınlara ait olanını iyice tayin ve tahdit etmek ictiza eder [gerekir]. Artık müdafaasına ihtiyaç kalmayan hakikatlerdendir ki bu memleketin emr-i¹⁵ ıslah ve teceddüdünde [ıslah ve yenilenme işinde] kadınlarımızdan matlup olan [istenen] şey; onların bu memlekete manen, maddeten dinç ve gürbüz, faal ve müteşebbis bir unsur-ı kıymetdar [kıymetli unsur] ihda [armağan] edebilecek iyi bir valide, cemiyetin rûkn-i esasisi [temel direği] olan hayat-ı ailevi [aile hayatını] hüsn-i idareye [iyi idareye] kabiliyetli iyi bir ev hanımı ve zevce olmalarından ibarettir. Şu ufacık mukaddimeyi [giriş] serd etmekteki [yazmaktaki] maksadım: Bütün hayat-ı talimiyemde [öğretim hayatımda] memleketin şiddetle muhtaç bulunduğu bu gaye-i mesudeyi [mutlu gayeyi] istihsale [sağlamaya] sai bulunduğumu [gayret ettiğimi] arz etmektir.

Kızlarımızın talim [eğitim] ve terbiyesinde [öğretiminde]; onlardan beklenen hizmetle mütenasip [uygun] esaslı bir programın kabulü ne kadar mecburiyse, o programa ithal olunan [konulan] derslerin her birine ait hususi programların da bu esasa tevafuk [uyumasını] ve tetabuk etmesini [uyum sağlamasını] taht-ı elzemiyette [elzem] görürüm.

İşte her şeyden evvel bu esas üzerine tertip ve tanzim ettiğim programın hutû-ı esasîyesini [esas çizgilerini] bervecih-i atı [aşağıda] arz ediyorum. Fünun-ı tabiyenin, (hıfzıssıhha [sağlık koruma], talim ve terbiye-i etfal [çocuk eğitim ve öğrenimi], idare-i beytiye [ev idaresi]) gibi şubat-ı uluma [bilim dallarına] samimi bir surette temas ve taalluk eden [ilintisi olan] mebahisi [konuları] mümkün olduğu kadar mufasssalar [kapsamlı olarak] tedris [öğretmek] ve takrir eylemek [anlatmak] fikrindeyim. Biz de kadınlarımızın birçok batıl ve sahif [boş] akidelere [inançlara] esir olduklarını nazarı itibara alarak saika-i cehaletle [cehalet nedeniyle] husul bulan

ve mani-i feyz ve teceddüdümüz [gelişmeye ve yenilenmeye mani] olan bu hurafete kökünden izale [yok] veya ıslah edecek fikir, tenevvür [aydınlanma] ve hakikati vermekteki kuvvet-i tabiiyenin ifa ettiğimiz hizmeti hiçbir zaman nazar-ı dikkatten dūr [uzak] tutmayacağım. Derece-i salisede [üçüncü derecede] kalmak üzere fûnun-ı tabiiyenin, hayat-ı ameliye, tatbikiye ve sınaiyenin [uygulama ve sanayi yaşamının] hemen her noktasına temas eden cihetlerinden en lazım ve müfit [yararlı] olanları hakkında bir fikr-i mücmel [özlü fikir] vermek de programa dahildir.

Mübeyyen [açıklanmış] ve vazih [açık] bir maksat ve gayeye göre tanzim edilmiş bir programın tatbikinde takip edilmesi lazım gelen usul (usul-i tedris [öğretim yöntemi]) hakkında da mütalaa-i acizanemi [acizane görüşlerimi] muhtasaran [özetle] arz etmek isterim: Bu hususta “psychologie moderne”¹⁶ üzerine müesses [kurulu] ameli [uygulamalı] ve tecrübî [deneysel] bir usul-i tedrisin bizde de kabulü ve hemen tatbiki icap eder.

Latinler ve Anglosaksonların arasındaki fark-ı azim [büyük fark], bu usulün fevaid [yararları] ve muhassenatını [üstünlüğünü] pek rana [güzel] bir surette ispat ve irae etmek- tedir [göstermektedir].

Hayatta daima galip ve daima muvaffak olan Anglosakson ırkının esbab-ı tefevvukunu [üstünlüğünün nedenlerini] mekteplerinde tatbik olunan usul-i ameliye [uygulamalı yöntem] ile izah ve hülasa edebiliriz [özetleyebiliriz].

(*Savoir par cœur n'est pas savoir*)¹⁷ hakikat psikolojyesi [gerçek psikolojisi] usul-i tedriste takip etmek emelinde olduğum eski fakat kıymetli bir düsturdur [kuraldır]. Vukuf ve malumat-ı beşeriyenin [insanlığın bilgi ve farkındalığının] menşe-i hakikisi [gerçek kaynağı] olan vakayi [olguları] ve

hadisatı [olayları]; çocukların seviyeleriyle mütenasip bir tarzda ve bütün vuzuh [açıklık] ve safahatı [aşamaları] ile irae etmekten [göstermekten] makul [akla uygun] ve fenni bir usul olamaz.

Müktesebat-ı ilmiye ve fenniyesini [ilmi ve fenni birikimini], hayat-ı ameliye [pratik yaşama] tatbik edebilecek kabiliyette yetiştirebileceğimiz evlatlar; bu zavallı çorak ve atıl memleketimize hayat ve faaliyet verecek en kıymetli bir unsur- teceddüt [yenilenme unsuru] olacaktır. Hutû-ı esasiyesini [esas çerçevesini] tersim edebileceğim [çizebileceğim] şu program ve usul-i tedrisin bu sene zarfında bütün şümul [kapsam] ve ihatası [çerçevesi] ile tatbik edilmesi maaleessüf pek de mümkün olmayacak.

Vesait-i tedrisiyemizin [öğretim araçlarımızın] henüz mevcut olan noksanlarından maada [başka] inas [kız] mekteplerine elverişli telifatımız [yayınlarımız] da hemen yoktur; diyebilirim. Bu yokluk içinde Satı Bey'in "Mebadi-i Ulum-ı Tabiiye"si,¹⁸ rüştiye [ortaokul] sınıfları için ihtiyacı hazırayı [şimdiki ihtiyaçlarını] tevafuk edebiliriz [karşılayabiliriz]. Bu sene zarfında [içinde] onları takip edeceğiz.

İdadi [lise] ikinci sene için ise not yazdırmakta; bu notlar hayvanattan [zoolojiden] bilhassa teşrih [anatomi] ve fizyoloji mebahisini [konularını] bütün tafsilatı [ayrıntıları] ile tasnif-i¹⁹ hayvanat [hayvanları sınıflandırma] mebahisini ise ancak bizimki umumi verebilecek derecede mütehasıs [uzman], nebatat [botanik] ve tabakattan [jeolojiden] ise herkes için lüzum ve faidesi inkâr olunmayan malumat-ı ibtidaiye-i fenniye [fen bilimlerine giriş bilgilerini] (nations generale) ihtiva edecektir.

Bir de bu seneki derslerim, nim [yarı] konferans mahiyetini haizdir [taşımaktadır]. Çünkü elyevm [bugün] idadi [lise]

ikinci sınıfı teşkil eden talibat [öğrenciler], ulum-ı tabiiyenin mebadisini [girişini] muayyen ve muntazam bir usul tahtında [altında] tederrûs etmek [öğrenmek] bahtıyarlığına nail olamamışlardır. Konferanslarım, bu noksanı telafiyle [gidermeyle] takriratımı [derslerimi] daha kabil-i hazım ve temessül [benimseme ve özümlemesini mümkün kılacak] bir halde anlaşılmasını teshil [kolaylaştırma] ve temine matuf [yönelik] olacaktır.

Haşiye [not]:

Meselenin ehemmiyet ve ciddiyetini takdir edenlerden olduğum için bu hususta tetkikat-ı vâsiada [geniş incelemelerde] bulunmaktayım.

Avrupa'dan (İngiltere, Almanya, Fransa) inas [kız] mekteplerinin ve bilhassa ulum-ı tabiiyenin tarz-ı tedrisine [öğretim yöntemine] ait tafsilat-ı lazıme [gerekli ayrıntıları] ha-vi [içeren] programlarını celp ettiriyorum [getirtiyorum]. Önümüzdeki yaz müddet-i tatiliyesinde [tatil süresince] bir seyahat-ı tettebbuiye [inceleme gezisi] icrası ile tedkikamı [incelemelerimi] bade'l-ikmal [tamamladıktan sonra] Maarif Nezareti'ne bu hususta bir layiha-i mufasssala [ayrıntılı raporla] takdim edeceğim. Baki [kalıcı] ihtiramat-ı faikamın [yüksek saygılarımın] kabulünü istirhama [rica etmeye] cû-retyab oldum [cûret ettim] efendim.

Arkadaşlarım hiç şüphesiz benden daha iyi çalışıyorlardı.

Bir taraftan Kız İdadisi diğer tarafta İttihat ve Terakki Kız Sanayi Mektebi ecnebi mekteplerine hakkı ile rekabet edecek birer irfan müessesesi-ydiler.

Fakat bu güzel ve sakin mesai devam edemedi, siyasi bir hadise, bütün emekleri ve emelleri altüst edecek kadar müellim [üzücü] oldu. İttihatçılar ümit edilmeyen bir zamanda sukut ederek [düşerek] İtilaf Fırkası onun yerine geçti. Bu siyasi tahavvül [değişim] bizim mektebi hayli sar-

sıntıya uğrattı. Ebeveynleri siyasi darbeye uğrayan çocuklar birdenbire mektebi bıraktılar, müessisler [kurucular] birer tarafa çekildi, ortada yapayalnız kaldım. Meydanda kalabilen birkaç kişi beni zaafa²⁰ sürükledi... Mektebin devam edemeyeceğini, hatta ısrar edersem tehlikeye maruz kalacağımı söylediler. Derin bir yaşla üç gün kadar mektebi kapatarak evde düşündüm. Her halde yapılacak, meydana çıkmış olan bu hayırlı müesseseyi kurtaracak çareler araştırıyordum. Bu esnada mektebin bir Musevi kızına satılacağını haber alır almaz, artık her türlü tehlikeyi göze alarak mektebe koştum. Gözüm kızıışmıştı. Hiçbir şeyden korkmuyordum, olanca kuvvetimle çalışmaya başladım. Mektepten ayrılan çocukların çoğuna birer mektup yazdım ve mektebe çağırdım.

Aynı zamanda tanıdığım veya ismini ve iktidarını uzaktan bildiğim ne kadar çalışabilecek münevver Türk hanımı varsa hepsini mektebi kurtarmak için etrafıma davet ettim. Bu meyanda merhum Hamiyet Hanım, Naciye Hurşit Hanımefendi gibi yeni bazı kıymetli dostlar kazandım. Mektebin muallim kadrosu bu lütufkâr ve milliyetperver hanımefendilerin can ve gönülden icabetiyle [katılımıyla] vâsi [geniş] ve kıymettar bir heyet-i talimiyeye [eğitim kuruluna] malik oldu. Hepsi kendi vukuflarına [bilgilerine] göre birer ders kabul ettiler. Eskisinden daha muntazam, daha hararetli bir mesaiye mazhar olan mektep inkişaf ve tekâmül yolunda devam etmeye başladı. Azim ve mefkûrenin [idealin] tatlı teşviki ile çalışmanın bu manevi zevki, para mukabil [karşılığı] kabul edilmiş bir vazifenin ifasından [yerine getirilmemesinden] alınan zevkle kabil-i kıyas değildir. Fakat bir taraftan Balkan Harbi'nin acı bir hezimetle meyleden seyri, diğer taraftan dahili siyasetin teşevvüşü [karmaşası] gönüllerimizde kemirici birer endişe ve ısırap halinde derinleşip duruyordu. Bazen mektebin önüne bir sürü serseri toplanır, İttihat ve Terakki levhası önünde mersiye [ağıt] ve fatiha okumak küstahlığına kadar işi azıştırırlardı. Hatta İttihat ve Terakki'nin koyu erkânına [önderlerine] mensup olan bazı hanımlar bile mektebin levhasını indirmekligim teklifinde bulunmuşlardı, fakat onların tesis hakkına hürmeti bir vazife telakki ettiğim için levhayı indirmek riyakârlığını bir türlü hazmedememiştim. Altı yedi ay devam

eden bir karışıklıktan sonra İtilaf Fırkası yuvarlandı ve İttihatçılar birer birer meydana çıktılar. *Jön Türk* gazetesinde intişar eden makalelerle İttihat ve Terakki merkezinden aldığım takdir ve teşekkürnameler sırf kendi mefkûrem uğruna yaptığım fedakârlığımın birer kadirşinaslık nişaneleri oldu.

Fakat Balkan hezimetini kalplerimizde onulmaz yaralar açarak harp nihayete erdi. İstanbul'un havasına ezici, yürek yaralayıcı, milli izzetinefsi kanatıcı bir ısırap örüldü. Balkan muhacirleri sefil ve perişan, hasta ve melûl, sokaklarda inilleyen yaralı ve sevgili askerimizin arasında feci bir manzara arz etti. O zamanda Türk kadını milli vazifesini pek ulvi bir hamiyet [onur] ve fedakârlıkla ifaya [yapmaya] koştı. Memleketin en kibar, en mümtaz kadınları yaralı askerlere elleriyle bakmak için hastanelerde hastabakıcı oldular... Bu meyanda kıymetli infirmierimiz²¹ Safiye Hüseyin Hanımefendi'yi en başta yâd etmek borcumdur. Safiye Hüseyin Hanımefendi diğer hemşireleri gibi yalnız şefkat hissi ile değil aynı zamanda hastabakıcılık tahsilinin verdiği bir salahiyet ve vukufu yaralı askerlere şitab etmiş [koşmuş] ilk Türk kadınıdır.

Bizim memleketin genç ve fedakâr kızları gözleri kalplerinden taşan hakiki yaşlarla dolu, necip Türk hissiyle yaralılarımızın ısıraplarını teskin için her türlü fedakârlığa seve seve koşuştular. Yaralı asker hastanesi haline getirilen Nuruosmaniye İttihat Terakki Kulübü'ne, Kız İttihat Terakki Mektebi çarşaf, yorgan, çamaşır hazırlayan bir imalathane haline geldi. Genç kızlarımız nöbetle hasta bakıcılığı yaptılar. Bunları hatırlarken hem o mustarip günlerin yâdı, hem de Türk kadınının memleket aşkını düşünerek gözlerim yaşıyor.

Balkan Harbi daha birçok güzide kadınlarımızın yüksek seviyelerini meydana çıkardı. Ömrünü Hilal-i Ahmer'e [Kızılay'a] hasretmiş olan Nezihe Veli Hanımefendi, Sadiye, Leyla ve Selma hanımefendilerin refakatiyle bütün himmetlerini Hilal-i Ahmer'e vakfetmişlerdi. Hilal-i Ahmer'imizde kadın mesaisi çok kıymetli semereler vererek inkişaf ve tebarüz ediyordu [kendini gösteriyordu].

Bu noktada biraz uzunca tevakkuf edeceğim [duracağım]: Hilal-i Ahmer sözü Besim Ömer ismiyle beraber hatıra gelir. Yahut Besim Ömer

deyince Hilal-i Ahmer hatırlanır. Ve bilhassa kadınlığa karşı beslediği derin şefkatiyle büyük vukufunu sevimli tevazuu altında gizleyerek hanımlarımızın kıymetli mesailerine rehberliğini esirgemeyen aziz üstat da Mekteb-i Tıbbiye'nin son sınıflarından itibaren gazetelerde yazdığı müteaddit makaleler ve vermiş olduğu konferanslarla Türk kadınının selamet-i sıhhiyesini [sağlığının kurtuluşunu] düş-ı hazakate [maharetli omuzlarına] alan Besim Ömer Paşa ömrünü eserleri ve fiilleriyle kadınlığımızın sıhhi ve içtimai selamet ve saadetine vakfetmiş bir üstad-ı muhteremdir. Kadınlarımız Besim Ömer Paşa'ya ilk erkek feminist unvanını mefharetle vermeyi, bir şeref ve kadirşinaslık addedmelidir.

İşte üstadın mücevher eserleri: *Doğururken, Fenn-i İzdivaç, Çocuk*

Kongresi, Hastabakıcılığa Dair, Hilal-i Ahmer Konferansları, Kadın Hastalıkları, Verem Tehlikesi, Kırsılık gibi memleketin ve bilhassa kadının sıhhat ve saadetine matuf [yönelik] kitaplarının hangisi kadın ve çocuktan bahsetmemiştir?

Besim Paşa yalnız eser neşretmekle kalmamıştır. Hilal-i Ahmer Kadınlar Merkezi doğrudan doğruya üstadın bir eseridir.

Hilal-i Ahmer nizamnamesinde yalnız inas [kadın] kısmı kaydı ile kadınlara pek basit bir mevki verilmişken Besim Ömer Paşa kadının hiç olmazsa şefkat işlerinde erkeklerle müsavi addedilmesi lazım geleceği hak-

kında mücadele etmiş ve bizzat kendi evinde Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'ni tesis eylemiştir. Balkan hezimetinden sonra kadınlığın kayda şayan bir hareketi de Darülfünun konferans salonunda akdedilen büyük mitingdir [toplantıdır]. Bu konferansa önyak olarak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idi.

Emsalsiz göz tabibi Esat Paşa'nın kadınlığımıza gösterdiği himmet ve rehberlikte büyük ve unutulmaz bir hatıradır. Kendileriyle Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi'nde müşerref olmuşum. Mitingi hazırlayanlar arasında bulunuyorlardı.

Aziz üstat
Besim Ömer Paşa hazretleri

Mitingde bir nutuk söylemek için beni de davet etmişlerdi. Büyük konferans salonunun kürsüsüne çıkanlar ve beş bine yaklaşan hanım sâmilere [dinleyenlere] hitap edenler arasında Fatma Aliye, Halide Edib, Muallim Nakiye, İhsan Raif Fehime hanımefendiler vardı kimi bir şiir kimi birer hissi hitabe söylediler. Hanımlar ağlaştılar bol bol iane [bağış] verdiler.

Ben de iktisadi bir mevzu üzerinde uzun uzun konuştum. Sâmi [dinleyen] hanımlardan yerli malı kullanacaklarına dair yeminle vaat aldım. Ertesi günün mitingin müretteplerinden [düzenleyicilerinden] bir tebrikname geldi. Bu, “Ümmehat-ı salifemizin [önceki kuşaktan kadınlarımızın] ervahını [ruhlarını] şad eyleyen [sevindiren] hitabeniz [söyleviniz]...” diye başlayan aynı mevzu üzerinde İstanbul’un muhtelif yerlerinde konferanslar vermemi teklif eden bir mektuptu. Yakın zamana kadar evrakının arasında ara sıra gözüme ilişen bu mektubu bulursam aynen bu hatıralarda neşredeceğim. Bu konferanslara İstanbul’un muhtelif semtlerinde devam ederken fikrime doğan bir teşebbüs tohumu yavaş yavaş filizlenmeye başlıyordu. Mektebin halası için etrafıma toplanan hanımlardan istifade etmek, muntazam bir cemiyet halinde çalışma fırsatı tamamiyle hazırды.

Üzerinde çalışacak mevzu ise alakayı celp edip duruyordu: Yerli malların himayesi, eski kadın sanat işlerini asrileştirip ihya etmek... Böyle hayri bir cemiyet tesisinin ihtiyacı ise acı bir feryat halinde kalplerimize hitap edip duruyordu. Balkan muhaceretinde [göçünde] babasız anasız ve yurtsuz kalmış yetim muhacir kızları... İhtiyaç, vazife, aza, hepsi tamam olunca mekanizma kolay kolay faaliyete geçti. Filhakika [gerçekten] vaki olan teklifim arkadaşlarımca hüsnükabule mazhar oldu ve hemen işe başladık. Artık Esirgeme Derneği meydana gelmişti.

Bu işte Halide Edib Hanım’la muallim Nakiye Hanım nedense bize iltihak etmediler ve Esirgeme Derneği’nden daima uzakta kaldılar. Bir

Ömrünü Hilal-i Ahmer’e hasretmiş olan müşfik²² ve necip hisli Nezihe Veli Hanımefendi

müddet sonra Teali-i Nisvan kulübü inhilal etti [kapandı]; ortada kadın cemiyeti olarak yalnız Esirgeme Derneği kaldı. İki sene kadar Esirgeme Derneği'nin kâtib-i umumisi [genel sekreteri] sıfatı ile mesaisiyle [çalışmalarıyla] çok yakından alakadar oldum; altmış ye-

Kıymetli profesörümüz göz tabibi
Esat Paşa hazretleri

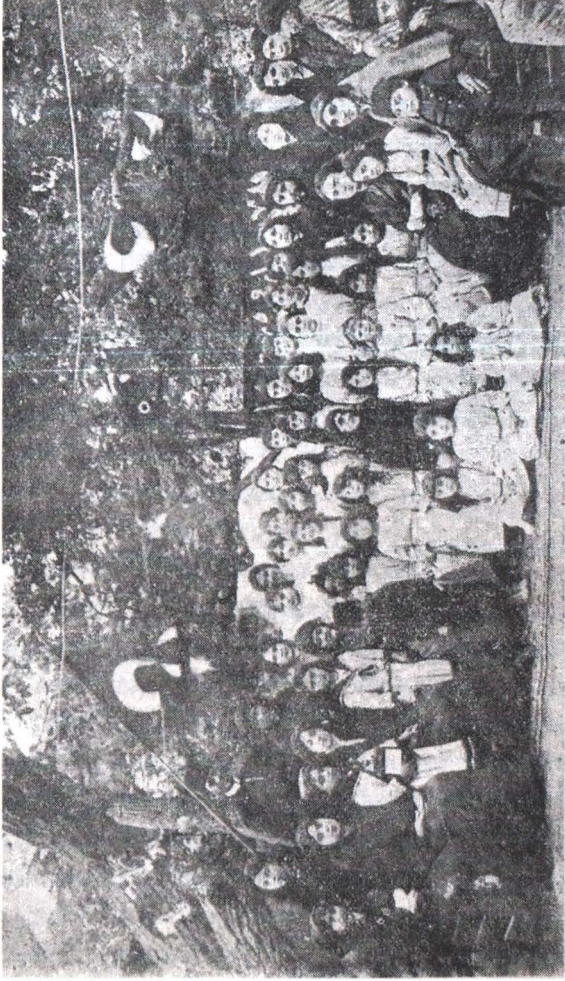
tim kızı ve birçok fakir dul kadını çalıştırıyor ve okutuyor ve mümkün olduğu kadar himaye ediyorduk. Müessisi olmak hasebiyle maksadım, bu cemiyeti inkişaf ve taammüm ettirmekti [yaygınlaştırmaktı]; muhitimizde derin bir alaka uyandırmıştık, verdiğim konferansların semeresini görüyor ve ümidim günden güne artıyordu. Ecnebi malı satan mağazalar göze görünecek kadar tenhalaşmıştı, fakat Esirgeme Derneği'ni çok benimseyerek başına geçmek arzusunda bulunanlardan bilhassa merhum Hamiyet Hanım

çok afif [onurlu], çok temiz, çok faziletli [erdemli] bir Türk kadını olmasına rağmen kıldan nem kapacak kadar müteenni [temkinli], her hareketten bir mana çıkaracak kadar vaham [vehimli], her adımı ölçüp biçecek derecede batı [yavaş] olduğu cihetle maalesteessüf pek vâsi [geniş] program ve nizamnamesine rağmen cemiyeti ileri götüremedi.

Esirgeme Derneği'nin bilhassa yerli malların himayesi, halkın yerli mamulâtını istihlakine [tüketmeye] teşvik etmek ilk gayesiydi. Fakat ben İzmir'de bulunduğum esnada herhangi bir endişenin taht-ı tesirinde [etkisi altında] olduğunu bilmediğim bir sebeple nizamnameden bu mühim maddenin çıkarılmış olduğunu teessüfle gördüm. Eğer dernek yerli mallar için propagandasında devam etmiş olsa idi, bugün çok kıymetli bir maziye [geçmiş]e sahip olacaktı.

Balkan hezimetinin gönüllerde uyandırdığı derin ıstırapın hızı ile meydana gelen hayırlı cemiyetlerden biri ve çok ehemmiyetlisi de Hilal-i Ahmer Hanımlar Darüssanaası'dır [sanat yurdudur].

Ben maarife [eğitime] ait vazifelerimin çokluğu hasebiyle [dolayısıyla] dernekle istediğim gibi meşgul olamayacağımı anladığım ve bilhassa o

Türk Hanımları Esirgeme Derneği'nin teşekkülünde seçilen ilk heyet-i idare azası yetim kalebelerle beraber

kadar batâete [yavaşlığa] hiç mütehammil [tahammüllü] olmadığım ci-
hetlerle dernekten uzaklaşmayı tercih etmiştim. Bir müddet de İzmir'de
bir vazife alarak İstanbul'dan ayrıldığım için Esirgeme Derneği'ni bir za-
manlar bütün bütün terk etmiştim.

Esirgeme Derneği'nden ufak bir münakaşa neticesi ayrılan Behire
Hakkı Hanım, Biçki Yurdu namı ile bir ticarethane tesis etti. Rekabet his-
siyle başlayan bu müessese Türk kadın hayatında ticaret fikrinin bir meb-
dei [başlangıcı] olarak çok faideli bir numune [örnek] teşkil etti. Hemen
diyebilirim ki Samatya'nın, Kumkapı'nın çividi boyalı kâgir evlerinde ça-
lışan matmazel Marika, Katina'lara, daha elimi [üzücü olanı], ecnebi di-
kiş ve fahiş moda müesseselerine etek dolusu verilen dikiş paraları Ayşe
ve Fatma hanımlara nasip oldu. Biçki ve dikiş müesseseleri mahalle içle-
rine kadar taammüm etti [yayıldı] ve hepsi kendilerine göre iş buldular,
bu suretle Behire Hakkı Hanım ticaret hayatına atılan ve müfit bir numu-
ne olan ilk kadınıımızdır. Onun teşebbüsü sayesinde, birçok dul kadınlar,
yetim kızlar sanat ve para sahibi oldular. Bu muhterem Türk kadınının
sayını hürmetle yâd ve uzun müddet yaşamasını ve faaliyetini daha çok
zamanlar temadi ettirmesini [sürdürmesini] samimiyetle temenni ederim.

Birdenbire çıkıp karabatak kuşu gibi nabadid [yok] olan cemiyetler-
den biri de erkek rehberliğiyle meydana gelirken kadınların anlaşılmama-
sı yüzünden inhilal eden [kapanan] Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'dir. Beni
de o cemiyete kâtib-i umumi intihap etmişlerdi. Vakur, levent Selma Ha-
nım da bazı işlerde rehberlik etmek üzere Hilal-i Ahmer'deki vazifesini
bırakarak bize refakat ederdi. İlk içtima ettiğimiz gün bir tezkere yazmak
icap etti. Bunu yazmak için benim tereddüdümü sezen Selma Hanıme-
fendi hemen kâğıt ve kalem benden aldı.

Maharet [beceri] ve meleke ile tebyiz [temize çekme] ihtiyacından va-
reste [gerektirmeyen] düzgün bir hat, muntazam bir ifade ile tezkereyi
yazıp elime tutuşturdu. Selma Hanım'ı o gün tanıdım ve sonraları birçok
cemiyetlerde kadın teşebbüslerinde kendilerine tesadûf ettim, çok kıy-
metli ve değerli bir Türk kadını idi.

Teali-i Nisvan kulübünden evvel Babanzade tarafından tesis edilip
[kurulup] müessislik [kuruculuk] sıfatı okuyup yazması bile olmayan ha-

remine [eşine] izafe edilen [verilen] (Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan) cemiyetinden bahsetmek ihtiyacını duymuyorum. Çünkü bu sözde kadın cemiyetinin arasında okuyup yazan, akli eren yalnız iki hanım vardı. Biri şair Nezihe Yaşar, diğeri bir muallim hanımdan ibaretti. Bu cemiyet de çok ömürlü olamamıştı; hiçbir iş yapmadan ademe [yokluğa] karıştı.

Evvelce yalnız kına gecelerinde, düğünlerde, tandır sefalarında ve hususi meclislerde birleşen Türk hanımları, artık umumi menfaatlere yarayan cemiyetlerin çatısı altında toplanabiliyorlar ve isimleri başlı başına bir hüviyet ve şahsiyet ifade edebiliyordu.

Türk Ocakları'nda, talim ve terbiye cemiyetlerinde, fukara menfaatine verilen temsillerde meşhur kadınlar tarafından verilen konferanslar pek rağbet görüyordu; fakat dinleyiciler arasında musahabenin [söyleşinin] mevzuundan, nutuk verenin arabesk çarşafı, pelerin ve peçesinin zarafeti daha ziyade alaka uyandırıyor. Edebi ve içtimai matbuatta isimleri tanınan hanımların adedi de çoğalıyor, hatta bazı eski

Mütefekkir kadınlarımızdan Selma Hanımefendi

muharrireler [kadın yazarlar] Arap kadınlarından numuneler göstererek müphem bir iddianın peşinde dönüp duruyorlardı. Fakat ortaya fasih [açık] ve muayyen bir fikir nüvesi atılamıyordu. Öyle kuvvetli bir fikir nüvesi ki etrafında kadınlığı ciddi, itinalı bir alaka ile toplayabilsin.

Kitabın başından beri bir terane [nakarat] gibi tekrar ederek müphem [belirsiz] bir surette şikâyet etmek istediğim; kadınlığın bir araya, bir fikir etrafına ciddiyetle toplanmasındaki sebepleri kendi tecrübe ve görüşüme göre araştıracağım. Evvela, hanımlarımız ev hayatının yeknesak [tekdüze] akışlarından bıkmışlardı, içlerinde, tahsili yüksek, kalpleri hayır işlerinden zevk alanlar zemin ve zamanı müsait görünce ortaya atıldılar, bu perakende ve gelişigüzel harekette müşterek bir kadınlık hedefi gözetilemezdi. Saniyen [ikincisi]; kadın hukuku için ortaya atılan müphem ve vuzuhsuz [açık olmayan] iddialar; henüz kadının

benliğini idrak edememesinden ileri gelen tereddüt ve korkudan başka bir şey değildi. Nihayet beş onunun bir araya geldiği zaman araya giren geçimsizliklere, beş onunun yaptığı işe, on on beşinin gösterdiği lakaydi [ilgisizlik] ve istihfaf [küçümseme], asıl şayan-ı dikkat olan cihettir. Kadın yaratılış itibariyle erkekten ziyade maşeri [ortaklaşmacı] ve cemiyetçi [toplumcu] olmasına rağmen ruhen kıskanç ve tefevvuk [üstünlük] iddiacısı olduğu için cemiyete fesat sokmak hususunda da erkeği fersah fersah geride bırakır. “Erkeği daima fendiyle yenen” kadın, irsi silahı olan hileyi kullanmaktan men-i nefis [kendini men] edemediği için de kadın cemiyetlerinde huzur ve sükunlu bir mesai teessüs edemez [kurulamaz]. Birinin ortaya getirdiği bir işi diğerinin istihfaf etmesi ise mutlaka önyak olmayı kendi şahsından başkasına layık görmemesinden tevellüt eden [doğan] bir iddiadır. Çünkü kadın, çocuklarına nasihatleriyle, şefkatiyle rehber olmayı itiyat etmiş bir insandır. Analık ise; her kadının benliğinde müstakar [yerleşmiş] bir irsiyettir [soyaçekimdir].

Meşrutiyet devrinde kadın faaliyeti göze görünecek bir hale geldi, fakat bu hareketlerin menşei [kaynak] ve seyirlerini [gidişatını] müşahade [gözlem] altına alıp muayyen bir kadın hedefinin tebellür ettirilmesi [belirlenmesi] mümkün değildir. O devirde kadın mevcudiyeti perakende ve şuursuz, adeta bir glasyenin²³ gelişigüzel sürükleyip şuraya buraya bıraktığı ahcâr-ı dâlleye [kayalık taşlara] benziyordu.

Henüz kabuğundan çıkmış güneş ve hava altında istihalesini [gelişimini] ikmal için [tamamlamak] hayatiyet gösteren Meşrutiyet kadını en feyizli [verimli] eserini muallimlik mesleğinde gösterdi.

O zamanlara kadar bir muallim hanımın mevkii bir üfürükçü hanımın içtimai mevkiinden daha şerefli telakki edilemiyordu. Bu zihniyetin tesiriyle hiçbir kibar aile kızını mektebe gönderemezdi. Esasen ortada mevcut olan iptidai [ilkokul] ve idadi [lise] arasında bocalayan bir Darülmualimat ve Kız Sanayi Mektebi'nden başka Meşrutiyet devrine intikal etmiş [kalmış] hiçbir kız mektebimiz mevcut değildi. Bu mekteplerden çıkıp muallimlik mesleğine intisap eden [bağlanan] hanımların çoğu ailevi terbiye ve görgüleri pek yüksek olmayan bir zümreye mensup olanlardan

ibaretti. Bu mekteplere devletlu paşaların, ülfetlu vezirlerin, atüfetlu²⁴ beyefendilerin! kızları asla tenezzül etmezlerdi. Ancak konaklarda yetişen aşçıbaşının, kâhya hanımın, dadı ve taya²⁵ kalfaların açık gözlü kızları devam ederlerdi. O zamanki mekteplerimiz hakkında bir fikir verebilmek için bir müşahedemi [gözlemimi] nakledeceğim [aktaracağım]: Meşrutiyet'in dördüncü senesi kız mekteplerine müfettiş tayin edilmiştim. İlk ziyaret ettiğim mektep beni hayretlere düşürdü. Kapıdan girerken tefessüh etmiş [kokuşmuş] süprüntü ve apteshane kokusu ile karşılaştım. Ortada kimse yok. Arıkovanı gibi mütemadi bir vızıltı işittiğim kapıyı açarak yavaş yavaş içeri süzüldüm. Küçük kızlar sıraların üzerinde birbiriyle şakalaşmakta idiler. Sınıfın içi müstekreh [tikinti verici] nefes kokusu ile teneffüs edilemeyecek [solunamayacak] bir hale gelmişti. Pencerenin önüne serilmiş bir yer minderine orta yaşlı, başı yemenili bir hanım bağdaş kurmuş gazete okuyordu. Yanı başındaki saç mangalın küllerine karışmış boş bir cezve ile minderin kenarında devrilmiş bir fincan vardı. Benim içeri girdiğimden kimse haberdar olmadı.

Bir müddet sahneyi seyrettim. Nihayet bir küçük kızcağız bir yabancının içeri girdiğinin farkına vararak yanındakini ikaz etti [uyardı]. Bu haber, dirsek dürtüşleri ve göz işaretleriyle muallime hanıma kadar intikal etti [ulaştı]. Hoca hanım yer minderinden fırlayarak mahcup ve perişan beni karşıladı ve birlikte yukarı, başmuallimin ders verdiği odaya girdik. Daha muntazam bir mesai göreceğimi ümit etmiştim, ne gezer! Başhoca hanım bu sefer bir köşe minderinde kurulmuş, hem ince sigarasını içiyor hem de çocuklara ders veriyor. Ne dersi veriyor bilir misiniz? Hıfzıssıhha [sağlık koruma] dersi! Bir de ne göreyim? Sınıfta birkaç soba kızıl ateş halinde alev alev... her taraflar sımsıkı kapalı... tavan, nefes buharından görülmüyor... Talebelerin başları yün atkılarla sarılı... sınıf değil de sanki bir köstebek yuvası! Muallime hanım ise harıl harıl mefsud [fena kokan] havanın mazarratından [zararlarından] bahsediyor! Bu perhiz ne? Güler misin ağlar mısın? Dışarı çıktığımız zaman izzetinefislerini gözeterek yaptığım samimi ihtarlar karşı bir karış surat... Başmuallim hanım; zevcinin Maarifte hatırı sayılır mevkiini araya sokarak bana zımni [gizli] bir tehdit bile savurmuştu... Hatta bana o kadar kızmışlar ki

ikinci ziyaretim için bütün mahalle halkının iştiraki ile bana dayak attırmak ve taşlamak üzere bir tertibat almışlar. Mahalle muhtarının Maarîfe ihbarı üzerine meselenin önü alınarak dayak yemekten kurtuldum. Öneyak olan muallim hanım azledildi [görevden alındı], fakat ben icap edenlere rica ederek tekrar başka bir mektebe tayin ettirdim. Çünkü ziyaret ettiğim bütün mektep hocaları bu hanımdan hiç de farklı degildiler. Ya hepsi ya hiçbiri... Elde yeni bir unsur yok, eskiyi ıslah zaruri... Bütün mektepleri ziyaretten sonra umumi bir raporla haftada iki gün tatbikat mektebinde muallim hanımlara mahsus tedrisi [öğretim yöntemine ilişkin] konferanslar tertip edilmesini [düzenlenmesini] rica ettim. Selim Sırrı, Satı, İsmail Hakkı, Harun ve Kemal beyefendiler gibi meşhur ve muktedir [güçlü] terbiyecileri yardıma davet ettim. Bu muhterem [saygıdeğer] zevat [kişiler] senelerce eski muallim hanımlara muallimlik ettiler, onlara usul-i tedrisi tedris ettiler [öğrettiler] ve mektepler göze görünür bir salaha [kurtuluşa] doğru yol almaya başladılar. Fakat Meşrutiyet'ten üç dört sene sonra adamakıllı bir ıslaha mazhar olan Darülmualimat, Kız Sanayi Mektebi ve yeni tesis edilen Kız İdadisi'yle Numune mektepleri gibi irfan müesseselerine birdenbire rağbet gösterildi ve muallimlik hakkında beslenen o sakim [yanlış] ve çirkin zihniyet, yerini şerefli bir telakkiye [anlayışa] terk etti. En asil ve kibar hanımlar hocalık vazifesini seve seve kabul ettiler. Biraz evvel yer minderlerinde ve sedir köşelerinde bağdaş kurarak kızlarımıza ancak ulum-ı diniye ve tecvit²⁶ okutabilecek kadar kabiliyet gösteren köhne hoca hanımların yerine zinde ve yeni fikirli genç ve münevver hanımlarımız kaim oldu [geçti].

Meşrutiyet'ten sonra tesis edilen Kız İdadisi'yle on adet Numune ve yirmiden fazla iptidai mekteplerinden [ilkokullarından] başka ıslah edilen Darülmualimat ve Kız Sanayi mektepleri (biri Üsküdar ve diğeri İstanbul içinde olmak üzere) ki iki tane idi. Son zamanlara doğru bir iki kız Darüleytami ve iki kız sultanisi ile bir de kız Darülfünunu [üniversitesi] ilave edildi. Muallimliğe intisap eden hanımlara bariz bir ehemmiyet veriliyordu. Kız ibtidaileriyile Numune mekteplerinin başmuallimliği ekseriyetle kadınlara tevdi edilmişti [verilmişti]. Hanımlardan mürekkep bir teftiş heyeti teşkil edilerek ben, Sadiye ve Hatice hanımlar tayin edil-

dik. Kız sultanilerinin müdür muavinlikleri hanımlarımıza tevdi edilmişti.

Hatta Selçuk Hatun Sultanisi'ne ilk defa başlı başına müdür tayin edilmiştim. O esnarlarda Maarif Nezareti'yle arasında bir suite-fehüm [yanlış anlaşılma] hâsıl olan Muallim Nakiye Hanım diğer sultaninin müdür muavinliğinden çekilerek Evkaf Nezareti tarafından açılan kız evkaf mekteplerinin tees-süsünde mühim roller oynamış, pek mun-tazam ve güzel iptidai mekteplerinin açıl-masına himmet etmişti.

Darülfünuna devam eden genç kızlarımız tabiiyat [doğa bilimleri] ve fen şubelerinde ekseriyeti teşkil ediyorlardı. Kızlarımız fenne karşı derin ve sonsuz bir meclubiyet [tutkunluk] içinde çalışmaya başlamışlardı. Onların bu ciddi temayülü [eğilimi] bana kadın istikbalı hakkında büyük ümitler vermişti.

Meşrutiyet, istibdat devrinde ancak kocalarının ve babalarının ismiyle tanınan²⁷ sırf erkeklerinin lütfu ile yaşayan esir kadın zümresine, şahsiyetleri öz isimlerinden tanınan içtimai simaları ve mahdud [sınırlı sayıdaki] meslek kadınları zümresini ilave etti.

Kıymetli muallimimiz ve Şehir
Meclisi azasından Nakiye
Hanımefendi

Cumhuriyet kadını

Meşrutiyet'le Cumhuriyet arasındaki kısa ve haileengiz [facialı] devre, bütün Türk milleti için kuvvetli bir intibah [uyanış] ve teyakkuz [harekete geçiş] devresi oldu. Umumi harbi takip eden milli facia acı olduğu kadar da şayan-ı ehemmiyettir.

Milli benliğimizi uyandıran bu ani ve şedit [şiddetli] münebbih [uyarı], milli hayatiyemizin taharrüş [coşkunluk] (excitabilite)²⁸ ve tenebbühiyet –(irritabilite)²⁹ kabiliyetlerini meydana çıkardı. Anadolu şahikalarında milliyet ve istiklal aşkı ile kükreyen Büyük Gazi Mustafa Kemal'in etrafına kadın, erkek aynı duygu, aynı mefkûre, aynı cesaret, aynı fedakârlıkla koşuşan bütün bir millet, ordusu ile altında yaşadığı tehditkâr ceberutu [zorbayı] hiçe sayan İstanbul halkının kadın-erkek yekpare bir vücut gibi Sultanahmet Meydanı'nda toplanan tarihi mitingi, milli tenebbühiyetin, en kıymetli şah eserlerindendir. Tarihimizin bu azametli dönüm yerinde, benliğini hissetmiş, milliyet ve istiklal duygularında erkek kadar hassasiyet ve şuurla hareket eden Türk kadını erkeklerine:

Ey erkekler! Türk'ün zulüm gören milliyetini, düşman ayakları ile kirlenen aziz topraklarını müdafaa ederken metin göğüslerinizdeki iman ile yalnız degilsiniz! Sinesi [bağn] yaşlı genç kızlardan, gözleri yaşlı şehit analarına kadar bütün Türk kadını sizinle beraberdir! diye haykınyordu.

Filhakika büyük milli harekette rûştünü ispat eden Türk kadını harpte ve zaferde erkekten bir an ayrı kalmadı ve hissesine isabet edeni [düşeni] yaptı. Aynı sahada münevver Türk kadını aziz köy kadını ile beraber çalıştı. Biri lisanı ile teşçi [yüreklendirme] hitabeleri söyledi, öbürü elleri ve sırtı ile cephane taşıdı. Millet arasında sınıf imtiyazları o tarihten itibaren lagvedildi [kaldırıldı]. Bu misilsiz fedakârlık, gelecek nesle tarihte pür şeref [şeref dolu] bir yadigârdır.

Avrupa devlet manzumeleri [birliği] ortasında dostsuz ve hamisiz [koruyucusuz] kaldığımız ve yalnız göğsümüzdeki imanla kendi kendimizi müdafaa etmeye mecbur kaldığımız o tarihi devirde kadın erkekten duygu, mefkûre itibariyle ayrılmadığı cihetle Türk milleti, en kuvvetli benliğini idrak ederek halas [kurtuluş] ve istiklalini [bagımsızlığını] kazandı.

Böyle bir milletin hükûmeti ancak bir müdafaa-i milliye hükûmeti olabilirdi. Milli heyecan ve milli hareketin başına geçen öz hükûmet, köhne saltanatları bir anda yıktı. Bu enkaz tahtlar yıkılırken memleketin metin göğsünde küçük bir sarsıntı bile olmadı.

Kadın erkek bütün millet can gözünü atıye [geleceğe] dikmişti. Küflü maziden bir an evvel kurtulmak için hiçbir kimse arkasına bile bakamıyordu. Yeni hayatın cazibesi, şevki, heyecanı bütün ruhları sarmıştı. Taassup ve hurafeden kurtulmak, teceddüt [yenilik] hareketlerine

uymakta kadın erkekten geri kalmıyordu. Harp cephelerinde ayrılmadığı gibi fikir mücadelesinde de beraber yürümek kabiliyetini gösteriyordu. Velhasıl milleti alakadar eden umumi ve müşterek gayelerde hedefe ulaşmak için kadın, erkekten hiç geri kalmamak azmini ispat ediyordu.

Milli hareketin başlangıcından Cumhuriyet'in ilanına kadar, Türk kadını, ancak müşterek millet işlerinde erkeğine yardımcı olmak basiret ve

İstiklal Harbi'ne iştirak eden münevver bir şehir kadını

kabiliyetini göstermekle liyakatini [layık oluşunu] izhar etmiş oldu. Esasen o devirde Türk kadını için bundan büyük ve kıymetli yapılacak hususi bir iş yoktu.

Cumhuriyet ilan edildiği zaman, Türk kadın liyakatinin müstahak olduğu [hak ettiği] bütün medeni ve siyasi haklar esas itibariyle temin edilmişti. Çünkü Türk Cumhuriyeti kuvvetli bir demokrasiye istinat ediyordu [dayanıyordu].

İstiklal Harbi'nde cephane taşıyan aziz köy kadınları

Kadın Birliği'ni niçin teşkil ettim?

Milli hareket başladığı günlerden beri, kadınlığımızın hazırlanmış olduğunu gösteren şuurlu hareketleri görmekten mütevellit [gelen] içimde büyük bir ümit canlanmıştı. Cumhuriyet ilan edilir edilmez bu ümit ve emel tamamiyle kuvvetlendi; büyük bir liyakat ve kabiliyet gösteren kadınlığımızın ciddi bir program ve muntazam bir mesai ile kendi hususiyetlerini de ehemmiyetle düşünerek küll [bütûn] halinde çalışması. Bu tamamiyle fiile inkılap edebilecek [dönüşebilecek] bir fikir halinde tekâmül etmişti [gelişmişti]. Bu fikrin iki ciddi noktasından en mühimi; milli mücadele esnasında millet mecmuası [milletin tümü] arasında çalışmaya başlayan Türk kadınının, bu büyük heyecanın sonunda gene eski lakaydisine avdet etmesinden [dönmesinden] doğan bir endişe idi, mütebaki [geri kalanı] ciheti ise asırların etrafımızda örüldüğü birtakım menfi [olumsuz] anane ve telakkilerle mücadele azminden doğuyordu.

29 Teşrin-i Evvel [Ekim] 1923 gününün gecesi sevinç dalgaları ile dolup taşan sokaklara bakan pencereimde gözlerim yaşararak derin ve sonsuz bir heyecanla sabahı bekliyordum. Benim gibi şu saadet ve yükseliş bayramını seyrederken kalpleri heyecanla çarpan kim bilir ne kadar kadın vardı? Aldığım ilham çok kudretli bir tesirle benliğime yerleşiyordu. Sabahtan tezi yok faaliyete atılacak ve yeni bir kadın cemiyetinin ilk esaslarını hazırlayacaktım. Filvaki ertesi günden itibaren kararını mevki-i tat-

Kadın Birliği'nin ilk heyet-i idare azası

bike [tatbik sahasına] koymaya başladım.

Bu fikir ve teşebbüsü evvela bildiklerime açtım, maksadımı izah ettim. Bir kısmı memnuniyet ve şiddetli arzu, bir kısmı tereddüt, bir kısmı itiraz ve korku, bir kısmı da hiç anlamamazlık eseri gösterdiler.*

Kadın Birliği'ni teşkil ettiğim esnada kendilerinden kuvvet aldığım samimi ve ciddi arkadaşlarımla isimlerini bir şükran mukabelesi olarak burada zikretmek [belirtmek] istiyorum. Şükûfe Nihal, Matlube Ömer, Naile Vahap ve Muhsine Salih hanımefendiler yalnız

*Münevver kadınlarımızdan
Naile Vahap Hanımefendi*

Kadın Birliği'nde değil, bütün hayır cemiyetlerinde mütevazıane [alçakgönüllülükle] çalışarak kadınlığımıza hizmet [hizmet] etmiş kadın simalarıdır. Hiç şüphesiz, isimlerini derhatır etmediğim [anmadığım] daha birçoklarının yardım ve faaliyeti bana teşebbüsümde zahir oldu [belirdi], fakat ben büsbütün büyük bir ümidin arkasında idim.

İstiyordum ki memleketimizde ne kadar münevver ve muktedir kadın varsa hepsi bu teşekkülün etrafında sıkı bir tenasütle [dayanışmayla] toplansın. Maalesef tahayyülâtım [hayallerim] boşa çıktı. Hakikat büsbütün başka şekilde tecelli etti [gerçekleşti]!..

Sebepsiz tereddüt, manasız korku ve ihtirazlar pek çabuk izale edilebilecek [giderilebilecek] meselelerdi. Nitekim böyle oldu. Fakat benim tasavvur ettiğim binler ve binlerce kadın akını yerine ancak beş yüz aza toplayabildim. Bununla gözüm ve ruhum asla doymamıştı. Beni nevmi eden [ümitsizliğe düşüren] nokta toplananların içinde hakiki münevverlerin azlığı idi. Bu adem-i icabetin [katılım eksikliğinin] asıl sebeplerini hadiselerle istinat ederek tavih edeceğim [açıklayacağım].

Birincisi: Birbirlerini tenkit, birbirinin yaptığını mutlaka beğenmemek yahut daha doğrusu beğenmemiş görünmek, liyakati olsun olmasın

* Kadın Birliği'ne ait bütün teferruat [ayrıntı] ve malumat [bilgi] ve bütün mesai [çalışma] hakkındaki izahat başlı başına "Kadın Birliği" unvanı ile yazıp hazırladığım ve yakında neşredeceğim eserde görülecektir.

Münevver arkadaşlarımın
Matlube Ömer Hanımefendi

tefevvuk [üstünlük] iddia etmek kadın kalbinin amansız illetlerindendir. Esasen Cumhuriyet'in kadınlar hakkında gösterdiği cömertlik kadın mücadelesine ihtiyaç bırakmayacak kadar feyizli ve müşfikti. Kadın çorak ve hasis bir vasattan birdenbire mümbit ve feyyaz bir sahaya çıkmıştı. Kanun-ı Medeni ve Aile Karamnamesi kadına içtimai [toplumsal] haklarını temin ediyordu. Kanun-ı Medeni'nin kabul edildiği 1926 senesi Türk kadın hayatının hakiki bir medeniyet müjdecisi olmuştur. Eski kanunların kadın hakkında gösterdiği lakaydiye inzıam eden [eklenen] sakim [yanlış] adetler Türk kadını yirminci asır ortasında kümes mahlukatı derecesine indirmişti.

Adetleri mütemadiyen artan liseler ve tali mektepler [ortaokullar] tahsil ve terbiyeye susayanları tatmin ediyordu. Bilhassa evvelce muallimlik mesleğine münhasır [özgü] kalmış olan mesleki hayat müsavat [eşitlik] ile kadınlara da kapılarını açmıştır. Gerek Harb-i Umumi'nin [I. Dünya Savaşı'nın] iktisadi tesirleriyle kendini şiddetle hissettiren maddi ihtiyaç, gerek senelerce mühmel [ihmal edilmiş] ve mahrum kalmaktan mütevellit [doğan] ruhi tehalük [heves] münevver kadını terbiye ve

Muhsine Salih Hanımefendi

meslek müsavatından kana kana istifade etmek için Kadın Birliği'nden uzaklaştırıyor, münevver kadınlarımız çalışmayı, para kazanmayı, ilim ve irfanlarını yükseltmeyi daha evvel düşünüyorlardı; bu sebeplerle Kadın Birliği münevver kadınlarımızın tam bir alaka ile temaslarından mahrum kalmıştır.

Cumhuriyet yürüyor ve her yaşına girdikçe kadına bir hediye vermeyi asla ihmal etmiyor. Yedinci senesinin armağanı belediye intihabına [seçimlerine] iştirak etmek hakkı oldu.

Münevver Türk kadını, doktor, avukat, muallim, müdür, sanatkâr, tüccar, kimyager, hâkim, mühendis, âlim ve memur olmayı Kadın Birliği azalığından evvel düşünerek tekâmül seyrini itmama [tamamlamaya] çalışmaktadır.

Türk Kadını 1930 muvaffakiyetini hazırlayan Büyük Mürşidi ve bu hakkımızı bizlere tebşir eden [müjdeleyen] kıymetli başvekilimiz [başbakanımız] muhterem İsmet Paşa'nın meşhur nutkunu nesilden nesle git-tikçe artan bir şuur ve alaka ile tebcil edecektir [yüceltecektir].

Cumhuriyet yürüyecek ve kadınlık hayatına daha birçok ışıklar serpecektir.

Siyasi hakkımızın teslim edildiğini tesit edeceğimiz [kutlayacağımız] gün uzak değildir.

Kıymetli başvekilimiz İsmet Paşa Hazretleri

Büyük Gazi ve yarınki kadın

Tekâmül merhalelerini [aşamalarını] aştıktan sonra medeni ve siyasi haklarda tam bir müsavat [eşitlik] teminine muvaffak olan Avrupa kadın cemiyetlerinin bugün hâlâ hararetle devam eden ciddi mesaileri anlatıyor ki kadınlığa ait yapılacak işler henüz bitmemiş ve asla bitmeyecektir.

Bizler, içtimai inkılabımızın ilk devrelerinde yol alıyoruz. Türk kadını ise tekâmül merhalesine henüz adımını atıyor. Halihazır [bugünü] ıslah fakat atıyı mefkûrevi [ideal] bir bûnye ve şekilde temin ile mükellef [yükümlü] bulunduğumuz bir zamanda ifasına davetli olduğumuz vazifeleri henüz sırf kendi dimağımızın müstakil [bağımsız] faaliyetiyle başarabilecek kabiliyet ve kudreti iktisap etmiş [kazanmış] değiliz. Ancak bu gayeye yetiştirilmek çağında bulunuyoruz.

İstibdat ve Meşrutiyet devreleri arasında birbirinden pek de farklı olmayan bir telakki ve itibar karşısında zebun [güçsüz] olan Türk kadını, laik ve demokrat Cumhuriyet'i herkesten daha taşkın bir sevinç, her duygudan daha engin bir inşirahla [gönül ferahlığıyla] karşılamıştır. Bizleri taassup [tutuculuk] kâbusunun altından çekip sıyırarak, esirin esiri olmaktan kurtaran, nihayet insanlık şahikasına [doruğuna] yükselten laik ve demokrat Cumhuriyet en parlak feyzini [verimini] kadınlığımızın inkişafına [gelişmesine] serpiyor.

Birkaç seneler evvelki nefes almaktan korkan, söz söylemesini bilmeyen, ayaklarında esaret prangası, boynunda hurafe [boş inanç] ve taassup zincirleri, yüzünde simsiyah aciz ve kahr nikabı [örtüsü] ile sendeleyerek o bedbaht kadınla, bugün irade ve kanaatinin istikametine salabet [sebat] ve katiyetle yürüyen hür ve müstakil Türk kadını arasında ne büyük farklar var!..

Cumhuriyet inkılabının emsalsiz Rehberi memleketi ümitsiz ve perişan bir ihtizardan [çöküşten] kurtarır kurtarmaz, büyük kurtarıcı elini Türk kadınına uzattı. Onun kapkara mahkûm hayatının siyah talihini yırttı. Hürriyete kavuşan masum alnını erkek vatandaşlarının seviyesine yükseltti:

“Beraber oku... beraber çalış... beraber kazan... aile içinde maşeri vassatta [ortamda] aynı hürmeti göreceksin... Kanun nazarında farkın yoktur,” dedi.

Birdenbire muhtaç olduğu müşfik, samimi ve aydınlık havaya sarılan biz Türk kadınlarının yakın bir atide [gelecekte] siyasi haklarda da müsavî [eşit] hissemize ulaşacağımız mevcuttur.

Büyük inkılap, Türk kadınının inkişafı ile başladı. Onun tam kemaliyle [olgunlaşmasıyla] ilerleyecektir.

Türk kadınının, aziz Rehberden aldığı büyük ilhamla, memleketine karşı hissettiği büyük ve zengin rabıta [bağ] günden güne şuur ve alakasını kuvvetlendirmektedir. Bu alaka ve şuur, ona işbölümünde hissesine isabet eden vazifeleri çok daha büyük bir itina ve kabiliyetle ifa ettirecektir [yaptıracaktır]. Benliğini tam bir tekâmülle kavrayacağı gün uzak değildir. O zaman kadın cemiyetlerinin teşkilatına çalışacak genç kadınlarımızın memleketimizin kadınlık nokta-i nazarından [açısından] şiddetle muhtaç bulunduğu mesut gayeyi istihsal [elde] edeceklerine şüphe yoktur.

Bir numune mi istiyorsunuz? İşte muallim Afet Hanımefendi Ulu Rehberin nurlu muhitinde yetişen bu münevver genç kızın emsali... Mekteplerimizde psikoloji modern üzerine müesses [kurulu] ameli [uygulamalı] ve tecrübevi bir usul-i tedris [öğretim yöntemi] ile gene Büyük Gazinin büyük inkılap prensipleriyle yetişmekte olan yarının genç hanımlarıdır. İlmi ve fenni müktesebatlarını [birikimlerini], yarın ameli [pratik] hayata vukuf [bilgili] ve salahiyetle tatbik kabiliyetinde yetiştirilmekte olan genç Türk kadını, memleketimizde kıymetli bir teceddüt [yenilik] unsuru olacaktır. Müstakbel kadından beklenen en mühim rol, milletimizin selamet [kurtuluşu] ve sıhhat-i maddiye ve maneviyesidir [maddi ve manevi sağlığıdır].

Sahif [boş] ve batıl akide [inanç] ve temayüllerden tamamiyle münez-zeh [arınmış] olarak asri hayata hazırlanmakta olan hakiki münevver kadınlarımız, uzvi afetlerin [bedensel hastalıkların] en mühliki [tehlikelisi] olan verem gibi içtimai hastalıklarla mücadelede tam bir vukufla atılacaklar ve neslin zekâ ve karakterinin ıslahında da manevi hazakatlerini [us-talıklarını] aynı salahiyetle ibzal edeceklerdir [esirgemeyeceklerdir].

Nüfus siyasetinde kadına düşen vazifenin ehemmiyeti kadar iktisat siyasetimizdeki rolü de kıymetlidir. Tahayyüle [imgeleme] değil kavi [sağ-lam] ve salim [eksiksiz] bir ümitle beklediğim çok yakın bir istikbalde [gelecekte] işbaşına geçecek olan mümtaz kadın zümresi yalnız kendi hu-susi hayatlarında değil içtimai vasatımızda [ortamımızda] da nüfuz ve ira-desinin kıymetli semerelerini mebzulen [bol bol] verecektir. O zaman tek kadın sırtında, yarım arşın yabancı kumaş nesci [dokusu] görmeyeceğiz. Bu dile kolay muazzam meseleler iptidai tahsilini ikmal etmemiş hanım-lardan beklenilemez. “Nevronları” metin ve sağlam, iyi terbiye edilmiş [eğitilmiş], iyi nema bulmuş [gelişmiş] kadın dimağlarıdır ki teşkilat-ı medeniyetimizde [uygar düzenimizde] varlığını hissettirecektir.

Biz kadınlar, kendi kendimizi aldatmakta hiçbir muhasenat [yarar] göremiyorum. Meselenin ciddiyeti safsata [boş söz] ve mugallataya [saç-malığa] asla mütehammil değildir [dayanamaz].

Bu küçük kitaba zeylen [ek olarak] ilave ettiğim kadın cemiyetlerine ait, müşahede [gözlem] ve tetkike müstenit [dayalı] tarihçe bizlere ispat edecektir ki henüz kendi ciddi bir mesai ve emeğimizin mahsulü ile bu-gün mazhar olduğumuz medeni merhaleye [aşamaya] erişmiş değiliz. Bütün haklarımızı inkılabı [reformlara] medyunuz [borçluyuz]. Çetin me-sai ve mücadeleleri bir asra yaklaşan ve bazı memleketlerde henüz bizim mertebemize bile erişemeyen Avrupa kadın cemiyetlerinin uzun, yorul-maz şümüllü [kapsamlı] faaliyetleri yanında bizim sarf ettiğimiz mesai kı-yas kabul etmeyecek kadar basit ve devamsızdır.

Uzağı geniş bir zaviyeden [açıdan] gören ve istikbalimizin planlarını dürüst ve yanılmaz bir hesapla çizen büyük inkılapçılarımız, kadınlarımızın içtimai bünyeden uzak kaldıkça bu ihmal ve lakaydiden mütevellit [gelen] sakim [yanlış] neticeleri derin bir hazakatle [maharetle] anlayarak

bizleri serpenti³⁰ halinden maşeri [toplumsal] faaliyet merkezine çeken canlı davetleri kadınlığımızın inkişaf zeminini vüsatle [rahat rahat] hazırlamıştır. Biz kadınlar, millet bünyesinde lüzumsuz ve atıl uzuvların “dudur” akıbetinden kurtulmuş bulunuyoruz.

Şimdi memleketimizin ana kan damarlarına iştirak eden uzviyetimizin faaliyetini temin eden kıymetli inkılabımızı tebci [yücelterek] ve tazimle [saygıyla] selamlamak her fırsatta borcumuzdur.*

* “Feminizm Tarihçesi” ismiyle yazdığım ve yakında neşredeceğim kitapta Avrupa ve Yenidünya kadınının bütün mesai ve faaliyetleri hakkında mufassal [ayrıntılı] malumat vardır.

Müstakbel genç kadınığımızla bir hasbıhal

Aziz ve sevgili kızlarım! Bu küçük kitapta, muhtelif devirlerin umumi kadınlık hayatımızdaki tesirlerini ve kadınlarımızın müşterek vaziyetlerini tetkik ve tettebbu etmeye çalışırken içtimai vasatlarda rol almış hüviyet ve şahsiyet sahibi hanımlarımızdan da bahsetmeyi unutmadım. Eger bunların içinde noksanlar varsa beni mazur görünüz, kabahat bende değildir. Maksadım yalnız meşhur kadınlarımızı tanıtmak olmamakla beraber, istedim ki, zaten adedi büyük bir yekûna çıkamayan meşhur kadın tipleri, resimleri ve faaliyetleriyle birlikte bu kitabın içine girsinler. Acı bir itiraf daha! Maalteessüf hanımlarımızdan kendilerine ait olan bu eser hakkında beklediğim haklı alakayı göremedim. Kadınlık âlemine himmetleri geçen erkekler ise, müracaatlarını, beni teşvik ve tergib eden [heveslendiren] büyük bir nezaket ve samimi bir alaka ile kabul ettiler. Kendilerine de burada teyid-i teşekkür etmek isterim.

Görüyorsunuz ki genç ve münevver Türk kızları! Bizde elli seneden beri, hanımlarımız ancak ve ancak büyük hadiselerin sarsıntılına kapılarak harekete geçebilmişlerdir. Meydana gelen beş on kadın cemiyetinin harekete geçerken tatbik noktasına tesir icra eden kuvvet gene erkek kuvvetidir. Bazı hadiseler, ihtizaz [titreşim] kudreti zayıf bir diyapazon gibi kısa bir zaman içinde küçüle küçüle sükûnete dalmış ve onların taht-ı tesirinde [etkisi altında] faaliyete geçen kadın cemiyetleri de hiçbir eser bırakmayarak isimleri bile unutulmuştur. Bazı teşekküller, erkek kuvvetinin ihmali karşısında gene aynı akıbete uğramışlardır. Bir kısmı da bunun aksi olarak birkaç erkeğin füzuli müdahalesi yüzünden mahrekenden

[ekseninden] çıkmıştır. Bazıları ise hakiki, münnevver kadınlarımızın la-kaydisi yüzünden şuursuz kalmıştır.

“Kadınlardan şikâyet mi ediyorsun?” diye soracaksınız, bunun cevabı-nı gene sizler veriniz.

Belki bana cevaben diyebilirsiniz ki hemen hemen on beş sene evvel-ki kadın, hüviyetiyle de, kıyafetiyle de bir “öcü”den başka ne idi? Bugün-kü kadın böyle midir? Kıyafet-i medeni... hüviyet-i medeni... Buna hiç şüphe yok çocuklarım. Dünkü kadınla bugünkü kadının arasındaki mu-azzam farkları seçmek için gözlere kuvvetli bir adese [mercek] takmaya lüzum bile kalmıyor. Bu farklar o kadar bariz, o kadar fasih [açık seçik]... Evet, dün lakırdı sesi günah olan kadın bugün sanat sahnelerinde hançe-resinin ahenk ve nağmelerini yükseltiyor. Dün ancak aşçılık ve sütüne-likten başka hiçbir iş yapmasına imkân olmayan kadın bugün bütün mes-lek kapılarını iki kanadı ardına kadar açık bir davetle karşısında buluyor. Dün doktora görünmeyi bir hicap ve günah addeden kadın, bugün biz-zat doktor olmuştur. Dün mahkemede iki müdafaa kelimesini söylerken kalın peçesinin altında morararak ter döken Türk kadını, bugün vakar-larla hâkim sandalyesine kurulmuştur... Dün kanun nazarında kıymeti sıfır olan kadın bugün erkeklerimizin hemen hemen bütün medeni hak-larına malik olmuştur... Dün... Bugün ... Dün Bugün... daha ne ka-dar isterseniz beraber sayabiliriz.

Türk kadını ferdâfert [tek tek] Avrupa kadınları kadar yükselmiş ve müsavi bir seviyeye gelmiştir.

Fakat ben yalnız ferdiyetçi [bireyci] değilim. Cemiyetçi bir insanım... Şikâyet etmek istediğim nokta da cemiyet hayatındaki noksanlarımızdır.

Fertlerin ilmi ne kadar yüksek olursa olsun münferit ve münzevi ka-lınca kıymetleri semeresiz kalır.

Zihayat [canlı] uzviyetler [varlıklar] en hakiki misaller değil midir? Bir hüceyre yahut bir nesiç [doku] ne kadar kıymet ve kabiliyet-i hayatiyeye malik olursa olsun külden [bütünden] ayrılınca hayatiyeti de beraber sö-nüp gitmez mi?

Türk kadınları arasında yirminci medeni asra hakikaten layık, müm-taz şahsiyetler gittikçe çoğalıyor. Her biri birer numune olarak gösterile-

bilir. Fakat Türk kadınlığının muazzam kemiyeti [niceliği] yanında bu zümre bizim tam kemalimiz için kâfi midir? Bahusus bu münevver ve mükemmel zümre kûl halinde çalışmaktan müstağni [uzak] kalırsa umumi cemiyet hayatımızda tecellisini istediğimiz kadın elinin yapabileceği güzellik ve iyilige hasret kalmaz mıyız?

Şimdiye kadar madalyonun hep güzel ve cazip tarafını seyrettik; bir de arka tarafını çevirelim. Bakınız bana nasıl hak vereceksiniz.

Size evvela küçük bir hikâye anlatacağım. Uydurma değil. Gözlerimle gördüm ve daha nicelerini de sayabilirim.

Geçen gün Tünel'den tramvaya bindim. Arabanın içinde müthiş bir feryat ve vaveyla!.. İkinci sırada kürklü mürklü, şık, güzel bir genç hanım oturmuş, kucığında bir yavru... Ama ne yavru?! İki üç yaşında var. Ha babam tepiniyor... Ha babam haykırıyor. Annesinin büyükannesinin yakalayabildiği yerlerini afacan afacan tırtıklıyor. Gözyaşları salyalarına karışmış, ağzında bir emzik... Bağırırken emzik yere düşüyor. Daha ziyade haykırıyor. Genç valide tozlu topraklı emziği tekrar ağzına tikiyor. Emzik tekrar düşüyor. Haydi tekrar ağza... Ne ciciden anlıyor ne öcünden...

Benim oturduğum sıranın pencere tarafında bir genç sarışın kadın daha oturuyor. Allahuallem [yanılmıyorsam] ama tip jermen.³¹ Onun da kucığında bir çocuk... Aynı yaşta fakat mütebessim... Etrafı ile alakadar, daha doğrusu genç kadın yavruyu alakadar etmenin yolunu biliyor, durmadan ağlayan, tepinen afacana hayret ve hayretle bakıyor. Sarışın kadın başındaki beyaz bonesiyle bir guvernant...³² Tramvaydan kendimi dar attım... Boğuluyordum.

Fakir veya orta halli bir kadın çocuk sahibi olunca yavrusunu ekseriyetle –malum ya biz burada ekseriyetten bahsediyoruz- bu numuneye göre büyütüyor. Zengin kadın doğurunca hatta doğurmadan evvel Belçika'dan, İsviçre'den, Almanya veya Avusturya'dan bir dadı sipariş ediliyor... Zengin valide çocuğunu dadiya ısmarladı mı – gene ekseriyetten bahsediyoruz, elbette birçok müstesnalar da var- artık yavrusu ile alakası bitiyor... Guvernant filhakika çocuğu temiz ve sıhhatli büyötmeye muktedir, fakat aynı zamanda lisanı ile beraber meyelanlarını, karakterlerini, hislerini değiştirmeye de muktedir... Sonra ortaya belki sıhhatli,

belki muntazam, belki modern, fakat bir dejenere, bir kozmopolit gelebilmesi de çok muhtemel... Münevver ve mütekâmil hanımlar bir araya gelip “çocuk bakmasını öğreten bir guvernant müessesesi” açmazlar mı? Böyle bir mektebin faydelerini kâfi derecede söylemiş oldum. Fakat böyle bir müessese birdenbire havadan inmez. Bunu ancak kadın dimağı düşünebilir. Ve kadın eli yapabilir. Tek el değil, cemiyet kuvveti meydana getirebilir.

Haklı değil miyim? Bu kadar değil, daha neler var!..

Bir yaz günü umumi bahçelere şöyle bir uğrayınız... Esnaf takımının devam ettiklerinden başlayalım: Mesela bir perşembe akşamı... Kadın erkek bir arada... âla... önlerinde masalar, türlü türlü mezeler, bir tarafta buzlu rakılar kadehlerde bugulanmış, kadınlar erkeklerden aşağı kalır mı? Dikkat ederseniz görürsünüz, kademe kademe yükselerek kibar salonlarına girelim, sarhoş kadın, sarhoş erkeğe buralarda da galiptir, kumar iptilasında keza...

Hani alkol ve onun küçük hemşiresi olan kumarla mücadele?!

Amma diyeceksiniz ki -Avrupa'da bu böyledir- nemize gerek bizim bu noktalarda Avrupa!..

Alkolün, psikozların tekevvününde [oluşmasında], felc-i umumi-i müterakki [ilerlemiş umumi felç] gibi arazi³³ meydana olanlarından gayrı irs tarikiye [yoluyla] hamakat [ahmaklık], fedmiyet [geri zekâlılık], belahet [bönlük] gibi ruhi hastalıklarda velhasıl bütün cümle-i asabiye [sinir] nöronlarını tahrip eden yegâne bir amil olduğu bugün tebellür etmiş [ortaya çıkmış] bir hakikatken bu noktada Avrupa'yı taklit veya erkekle müsavat davasına kalkışmak değil, bizzat erkeği bu sakim [hastalıklı] ve muzır itibat ve iptilalardan kurtarmak başlıca kadının vazifesi değil midir? Soralım bakalım Hilal-i Ahdar'ın [Yeşilay'ın] kaç tane kadın azası var? Hilal-i Ahdar'a fert fert yazılmak istediğimiz neticeyi temine kâfi değildir. Şuurlu ve hakiki münevver kadınlarımızın bir araya gelerek candan duyulmuş bir ihtiyaçla musir [ısrarlı] bir mücadele halinde çabalaması lazımdır. Bu kati hükmü verirken hiç de mübalâğa yapmış olmadığımıza kaniim...

Sosyete [toplum] hayatı çok cazip, çok müfit [yararlı], çok hayırlı fakat tuvalet konusundaki rekabeti kaldırmak şartı ile... Daha güzel, daha

zarif, daha koket olmak iddiasından vazgeçmek hiç olmazsa bir müddet için vazgeçmek düsturu ile...

Avrupa kumaşlarını ve fantezilerini bizimkilere tercih etmemek imanı ile...

Kazanan kadın tasarrufa, kazanmayan kadın evinin ve bilnetice [sonuç olarak] memleketinin bütçesine hürmet etmek suretiyle milli iktisadımızda en kudretli bir unsur olabilir. Bu hayati ve canlı meselede gene müdrik kadın cemiyetleri bu ehemmiyetli rolleri ifaya davetlidirler.

Kabarelerde yabancı erkeklerin refakatinde şafakla beraber dans eden, mütefessih [kokuşmuş] ve mütaaffin [çürümüş] kokularla başları dönen hamisiz genç kadınlarımızı himaye edecek gene rahim ve müşfik kadın cemiyetleridir.

Verem, frengi, fuhuş gibi içtimai müzmin marazları şifayab edecek [iyileştirecek] hep, hep kadın ruhu, kadın dimağıdır.

Türk kadınına, hürriyet ve serbesti, kabarelerde ve işret masalarının önünde erkekle müsavat temin etmek için verilmemiştir. O zaman bize verilen bu mukaddes hakları, bu samimi mesuliyeti suiistimal etmiş oluruz. Hiç şüphe yok ki bu sözlerim mahdut bir ekalliyete [azınlığa] aittir. Fakat ne de olsa gösterdiğim bu endişe ve hassasiyette bütün münevver Türk kadınının benimle beraber olduğuna eminim. Biz kadınlar aramızdan hiçbir medeniyet kurbanı vermemek hususunda el ele vermek mecburiyetindeyiz. Biz ancak medeni ve siyasi haklarda erkekle müsavat temenni edenlerdeniz.

Hak vazifeye tekabül eder. Vazifeler de memlekete müfit olmak şartı ile makbul ve şayan-ı hürmetdir. Vazifelerin tanzim ve tatbikinde başlı başına rol alan kadınlarımızın intihabında [seçiminde] münevver hanımlarımızın lakaydisi asla affedilemez.

Ben Kadın Birliği'ni tesis ettiğim zaman işbaşına geçecek olan hanımların intihabında bütün memleketin münevver kadınının alaka ve iştirakini temin için günler ve haftalarca çırpınmış durmuştum. Bütün çırpınışımlarıma rağmen de gene muvaffak olamamıştım. Bu düşünce yalnız Kadın Birliği'ne ait olamaz... Birçok meselelerde işbaşına geçen hanımlar ancak münevver bir kadın ekseriyetinin muntahapları [seçtikle-

ri] olmalıdır. Çünkü kadın kadını tanıdığı kadar erkek kadını asla tanıyamaz.

Sevgili ve aziz genç kızlar, bugün münevverlerimizin adedi nispet kabul etmeyecek kadar çoğalmış olduğu halde, kadın hayatı henüz muhtelif tesirler arasında kalan bir mıknaatlı ibreye benziyor. Kadınlık tam istikametini alamamış fakat hedefe çok yaklaşmıştır. Büyük Rehberin kudretli dehası kadınlığa bütün hak ve kuvvetini vererek onu hedefine tevcih etmiş [yöneltmiş] bulunuyor. Ve mutlaka her medeniyet başlangıcında bu arzi sürçmeler tabii hadiselerden başka bir şey değildirler. İyi kötü birçok cazibeler arasında küçük rakkas hareketleriyle sallanan muazzam kadınlık ibresine, sizler, memleketin aziz ve münevver genç kızları, misilsiz Rehberimizin sizlere verdiği hak ve salahiyetle tam istikameti vereceksiniz. İçlerinizden pek yakında yetişeceğine büyük bir ümitle beklediğim en kabiliyetli ve en mükemmelleriniz sevgili memleketimizin her bucağında ve her bucağının hakiki ihtiyaçlarını gözeterek necip ve müşfik ellerinizle bir faaliyet şebekesi ördüğünüzü görmek hayatımın en büyük saadetini yaratacaktır.

Kadın cemiyetleri tarihçesi

Türk kadınlığı âleminde bir cemiyet halinde ciddi, muntazam ve bir gaye uğrunda çalışmak temayülleri son yarım asır içinde göze görünmeye başlamıştı. İnhitat [çöküş] devrimizden sonra bu meyelanları [egilimleri] kadınlığımızın ilk uyanış hareketleri olarak kaydedebiliriz.

Bundan 40 sene evvel *Meram* isimindeki tercüme romanını, devrin kadın telakkisindeki garip zihniyetten çekinerek “bir kadın” imzası ile neş-

reden muhterem edibemiz Fatma Aliye Hanımefendi *Muhazarat*, *Nisvan-ı İslam*, *Levayih-i Hayat*, *Tedkik-i Ecsam*, *İslam Kadınları*, *Teracim-i Ahval-i Felasife* ve *Enin* isimindeki ciddi ve edebi eserleri ve mütevali [birbirini izleyen] makaleleriyle şahsiyetini muhitine tanıtmıştı. Fatma Aliye Hanım'ı ilk kadın hareketinin başında görüyoruz. 1867 Eski Yunan Harbi'nde yaralılara muavenet [yardım] maksadı ile müşarünileyha [adı geçen] bütün münevver ahabplarını etrafına toplamak ve hayır erbabını teşvik eylemek için *Tercüman-ı Hakikat*'te yazdığı makaleler çok büyük bir tesir yaparak yaralı asker namına battaniye,

Kıymetli ve en kuvvetli muharririmiz:
Fatma Aliye Hanımefendi

bandaj ve çamaşır gibi halk tarafından hediye edilen asker eşyasını “*Tercüman-ı Hakikat*” binasında depo yapılan mahal [yer] istiâp edememiştir [içine alamamıştır]. Fatma Aliye Hanım'ın himmet ve gayretiyle toplanan bu eşya askere bizzat hanımlarımız tarafından verilip giydirilmemesi, za-

manın koyu taassup zihniyetine bir misaldir. Bu hususlarda muharrir Ahmet Midhat ve Ahmet Cevdet efendiler hanımlara azami yardım etmek suretiyle ilk kadın inkişafının mürevviçleri [tarafatları] olarak ön hizada isimlerini yâd etmek isterim.

Harbin imtidadınca [süresince] devam eden bu kadın faaliyeti, heyet-i idare ve faalesiyle [idare ve yürütme kurulu ile] muntazam ve resmi bir teşekkül haline gelmeden mesaisine nihayet vermiştir.

Meşhur edip ve nisatıyundan³⁴
(feministlerden) merhum
Ahmet Midhat Efendi.

Fatma Aliye Hanımefendi'nin gösterdikleri bu güzel misal üzerine Rifat Paşa kerimeleri Nuhbe ve Paris sefiri Münir Paşa haremi [eşi] Cemile hanımefendiler de gene aynı gaye uğrunda bir teşekkül halinde yaralılara yardım için çalışmışlardır. Bu hamiyet gayri resmi olarak mahalle aralarına kadar taammüm etmiş [yayılmış] ve askere her ailenin yardımı temin edilmiştir.

1908 tarihinde Meşrutiyet'in ilanından sonra Fatma Aliye Hanımefendi tekrar işbaşına geçmiştir. Bu sefer muhterem edibe resmen "Cemiyet-i İmdadiye" namı ile teşekkül eden ve maksadı Rumeli hudutlarında harp eden askerlerimize aba, mintan ve çamaşır tedariki olan bu cemiyeti tesis ile riyasetini [başkanlığını] ifa etmişlerdir.

Bu ilk resmi kadın cemiyeti hudutlardaki müsademelerin [çarşımaların] nihayetinde faaliyetine nihayet vermiştir.

Bu cemiyetten evvel Kıbrıslı hafideleri [torunları] tarafından tesis edilmek üzere teşebbüs edilen bir kadın kulübü istibdat zihniyetinin haşin ve kaba bir darbesine uğrayarak meydana gelmeye vakit bulmadan teşebbüsten sarf-ı nazar edilmiştir [vazgeçilmiştir]. Neticesiz kalan bu ilk kadın hamlesi Meşrutiyet'ten evvel vuku bulmuştur [gerçekleşmiştir].

Bu müddet zarfında Tahir Bey merhum tarafından “Hanımlara Mahsus Gazete” unvanı ile haftalık bir mecmua neşredilmiş ve bu mecmuadan Fatma Aliye, Makbule Leman, Emine Semiye, Zekiye imzalı kadın yazıları intişar etmiştir [yayınlanmıştır].

Efrençi [miladi] 1912 tarihinde, yani Meşrutiyet’in ilanının ilk senesi teşekkül eden “Teali-i Nisvan” kulübü 1917’ye kadar beş sene faaliyetine devam etmiş bir cemiyettir. Müessisi [kurucusu] Halide Edib Hanımefendi’dir.

Teali-i Nisvan kulübünün başlıca gayesi, hanımları içtimai hayata alıştırmaktı; ilk defa kadın ve erkek bir arada konferanslar vermeye başlamış bir teşekküldür. Türk kadını başında çarşaf ve yüzünde peçe olduğu halde erkek sâmilere [dinleyenlere] ilk defa “Teali-i Nisvan” kulübünün firması altında umumi yerlerde konferans vermeye başlamıştır. Bu cemiyet de Balkan harbi’nde hastane açmış ve azaları bilfiil çalışmışlardır. Kadınları okutup yazdırmaya mahsus dersler tertip eylemiştir. Meşrutiyet’in ilanını müteakip [ardından] faaliyete geçen bu kadın cemiyeti Harb-i Umumi’nin [I. Dünya Savaşı’nın] tevellüt eylediği dağdağa ve teşevvüş [karmaşa] arasında mesaisine nihayet vermiştir.

Meşhur edibe Halide Edib
Hanımefendi

Bu aralık ömürleri bir hafta on gün, nihayet iki üç ay devam eden “Asri Kadın”, “Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan, Müdafaa-i Hukuk Kadınlar Şubesi” gibi birtakım kadın cemiyetlerinin ortaya çıkmaları ile kapanmaları hemen hemen aynı tarihe isabet etmiştir. “Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan” Babanzade Rifat Bey tarafından tesis edilerek bir de “Kadınlar Dünyası” namı ile bir mecmua neşredilmiştir.

Efreni 1912 tarihinde Profesör Besim Ömer Paşa'nın teşebbüs ve gayretiyle "Hilal-i Ahmer [Kızılay] Hanımlar Merkezi" müşarünileyhin [adı geçenin] ikametgâhında ilk içtimayı [toplantısını] akdeylemiştir. Riyasetine Prens Nimet, kitabetine Nezihe Veli, heyet-i idare [yönetim kurulu] azalıklarına Leyla Vahit, Naile Hamdi, Sadiye Halil, Macide Besim hanımefendiler intihap edilmişlerdir [seçilmişlerdir].

Hilal-i Ahmer retsi
Doktor Ali Paşa hazretleri

Bu gayur [çalışkan], münevver ve çok faal hanımefendiler Hilal-i Ahmer Hanımlar Merkezi'ni büyük bir dirayet ve fetânetle [hünerle] idareye muvaffak olmuş güzide kadın simalarındandır. Sadiye Halil Hanımefendi yirmi senedir arkadaşlarının mühim hususi sebeplerle boş bıraktıkları yerlerini yorulmak bilmez mesaisiyle doldurmaya çalışmaktadır.

Hilal-i Ahmer'den malumat istemek üzere müracaatımı hüsnûkâbul ederek nezaketle bana yardım eden Hilal-i Ahmer'in riyasetini [başkanlığını] ifa eden Doktor Ali Paşa'ya derin teşekkürlerimi burada tekrar edeceğim.

Efreni 1912-1913 tarihinde Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi teşekkül etmiş ve münevver hanımlarımızın candan yardımları ile birçok kıymetli eşya cem edilerek [toplanarak] merkeze teslim edilmiştir. Bu şubenin müessisi Nezihe Muhiddin Hanım'dır.

Donanma Cemiyeti İstanbul Hanımlar Şubesi ancak bir sene faaliyet gösterdikten sonra mesaisine hitam vermiştir [sona erdirmiştir].

Rumi 1328 tarihinde ilan edilen ve hemen hezimetle münker olan [sürüklenen] Balkan Harbi birçok kadın cemiyetlerinin meydana gelmesinde kuvvetli bir saik olmuştur. Malul askere ve muhacirlere yardım etmek üze-

re Darülfünun konferans salonunda içtima eden [toplanan] Türk hanımları artık belli başlı faaliyete geçmenin zamanı geldiğini idrak etmişlerdir.

1328-1329 tarihleri arasında "Esirgeme Derneği" teşkil ve tesis edilmiştir. İlk müessisi Nezihe Muhiiddin Hanım'dır. Tesis hususunda büyük faaliyet gösteren Hamiyet Hulusi, Naciye Hurşit, Saniye Muhtar, Sabiha Süleyman, Sitare Ahmet hanımefendiler ve daha birçok münevver Türk hanımları derneğin meydana gelmesi için geceli ve gündüzlü çalışmışlardır.

İptidai derecede [ilkokul düzeyinde] tedris [eğitim] ile eski Türk kadın sanatlarını öğretmek, dikiş ve biçki talim eylemek [öğretmek] üzere altmış yetim muhacir kızıdan mükrekkep bir mektep tesis etmiştir. Ve yüzlerce fakir muhacir kadınına himayesinde çalıştırmıştır.

Esirgeme Derneği'nin nizamnamesi [tüzüğü] mühim bir maddeyi daha ihtiva eylemekte idi.

Yerli malları himaye, halkı yerli mamulâtını istimale kullanmaya teşvik için mütemadi propaganda ve yerli mensucat fabrikaları ile sıkı bir alaka ve münasebet temin eylemek, halka daima irşat [aydınlatıcı] mevzeleri [konuşmaları] tertip etmek bu mühim maddenin esaslarından idi. Bir iki sene sonra "Esirgeme Derneği" bu maddeyi nizamnamesinden çıkararak yalnız işhane ile meşgul olmayı münasip görmüştür.

Esirgeme Derneği'nin reislerinden merhum
Hamiyet Hulusi
Hanımefendi

Derneğin müessisi [kurucusu] azalarından
Sitare Agaoglu Hanımefendi

Esirgeme Derneği azasından
Ulviye Ziya Hanımefendi

Maalesef hanımların büyük gayretlerine rağmen bugün dernekte altmış talebeden tek bir talebe kalmıştır.

Esirgeme Derneği yirmi senedir faaliyetine devam etmektedir. Bugün heyet-i idaresi arasında mümtaz kadın simaları mevcuttur. Bilhassa Kerime Hamit, Ulviye Ziya, Rana Sani, Naciye Naim, Matlube Ömer hanımefendiler gibi faal ve münevver şahsiyetlerden derneğin atisine [geleceğine] emin nazarlarla bakılabilir.

Rumi 1329 tarihinde "Hilal-i Ahmer Hanımlar Darüssanaası" teşekkül etti:

"Hilal-i Ahmer Hanımlar Darüssanaası"nın tarih-i tesisini Balkan Harbi'nin en korkunç zamanlarında aramak lazımdır.

Payitaht düşman tarafından tehdit olunuyor, akın akın muhacirler, bunların arasında zavallı, bîkes [kimsesiz] kadınlar, biçare genç kızlar İstanbul'a üşüşüyor, İstanbul'dan medet ve muavenet bekliyorlardı.

Derneğin idare azasından Naciye Naim
Hanımefendi

İstanbul o zamanlar en feci dakikalarını yaşıyordu, fakat onun gayur, vicdanlı halkı, kendi keder ve ihtiyaçlarını unutarak bu zavallı muhacirlerin tehvin-i ihtiyacı [ihtiyaçlarının kolaylaştırılması] için elinden geleni yapmaktan, en büyük fedakârlıklara katlanmaktan çekinmedi. Bilhassa Türk kadınları bu hususta pek şayan-ı takdir ve hürmet bir fedakârlık gösterdiler. İşte Hilal-i Ahmer Cemiyeti Darüssanaası da bu feci ve kederli

günlerin birinde sırf Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Merkezi'nin gayret ve teşebbüsü ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin bu kadın teşebbüsüne nakden muaveneti üzerine doğdu.

Hanımların ilk defa bu darüssanaayı küşat ettikleri [açtıkları] zaman düşündükleri; gelinlik muhacir kızları, biçare ihtiyar kadınları ve bikes [kimsesiz] çocukları korumak, onlara bir vasıta-i maişet [geçim olanak] temin eylemek idi.

500 lira sermaye ile işe başlayıp bi-dayette [başlangıçta] 15 genç kız ve kadını şefkatleriyle himaye eden hanımlar üç ay sonra halk tarafından gösterilen ragbet üzerine çalışan muhacir kızlarının adedi 110'a balığ olmuştur [ulaşmıştır]. İstihdam edilen bu bikes muhacir kadınlarının bir taraftan maişetini temin eden darüssanaa, onların sıhhat ve hayatları ile de yakından alakadar olmuştur. İlaç paralarını ve gıdalarını temin eylemiştir. Darüssanaada çalışan kadınların adedi gün geçtikçe çoğalmıştır.

Darüssanaa bilhassa muallime Ulviye Hanım'ın gayret ve vukufiyeti [bilgisi] sayesinde pek nefis ve kıymetli elişleri meydana getirmiş ve çok ragbet ve takdire mazhar olan müteaddit [çeşitli] elişleri sergileri tertip eylemiştir.

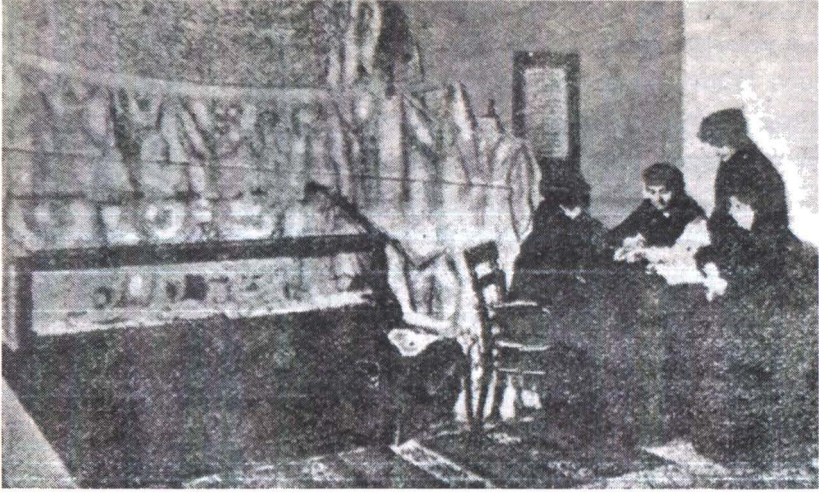
Hilal-i Ahmer Hanımlar Darüssanaası hâlâ devam etmekte ise de eski faaliyeti, eski harareti, eski intizamı kalmamıştır.

Esirgeme Derneği reisi Şehir Meclisi azasından Rana Sami Hanımefendi

Münevver kadınlarımızdan Kerime Hamit Hanımefendi, derneğin heyet-i idaresinden

Hilal-i Ahmer Hanımlar Darüssanaası'nın eski heyet-i idaresi: Nezihe Veli, Macide Besim, Leyla Vahit, Sadiye Halil hanımefendiler

Harb-i Umumi'yi müteakip Rumi 1331 tarihinde “Şehit Ailelerine Yardım Birliği” namı ile bir cemiyet tesis edilmiştir. Müessisi muallim Nakiye Hanımefendi'dir. Şehit Ailelerine Yardım Birliği'nin nizamnamesinin esaslı maddesi şudur:

“Türk'ün son muharebede şehit düşen evlatlarının bıraktıkları ailelerin ihtiyaçlarına göre mümkün olan her türlü teselli, himaye ve muaveneti ifaya çalışmak maksadı ile İstanbul'da ‘Şehit Ailelerine Yardım Birliği’ namı ile bir cemiyet teşkil edilmiştir. Cemiyet icab-ı takdirinde İstanbul vilayeti dahilinde şubeler tahsis eder.”

Harpte şehit düşen ailelere maaş tahsis eden, şehit yetimlerini mekteplere yerleştiren bu cemiyet istihlastan [kurtuluştan] sonra tatil-i faaliyet eylemiştir [faaliyetini durdurmuştur].

Cumhuriyet'in ilanından sonra kadın faaliyetleri arasında Sabiha Zekeriya Hanımefendi'yi unutmamak lazımdır. Sabiha Zekeriya Hanım ilk kadın gazetecimizdir. Sabiha Hanımefendi muntazaman neşrettiği “Re-

simli Ay” mecmuası ile Türk kadınının gazetecilik mesleğindeki ince ve güzel kabiliyetini ispat etmiş oldu.

29 Teşrin-i Evvel 1923 kutsi Cumhuriyet'imizin ilanına müsadif [rastlayan] kıymetli tarihin ferdasında [ertesinde] senelerden beri tahayyülü beni teshir eden [büyüleyen] bir kadın cemiyeti kurmak emeliyle teşebbüse başladım. Kitabın bazı yerlerinde bahseylediğim veçhile [gibi] epice bir müşkülât karşısında kalmıştım. Fakat imanım o kadar kuvvetli idi ki güçlükler önünde yılmak şöyle dursun bilakis kuvvet ve iradem günden güne artıyordu. İki ay kadar, tanıdığım veya ismini bildiğim münevver kadınlarımızı bir araya toplamak ve onların kararı ile tanzim ettiğim nizamnameyi tadil etmek [değiştirmek] ve intihap edecekleri heyet-i idare ile işe başlamak istiyordum. Hanımlarımızı bu fikir etrafına ciddiyetle toplamak mümkün olmadığı gibi bizleri kabul edecek vâsi [geniş] bir içtima salonu da bulamadım. Darülfünun ve Türk Ocağı gibi müesseseler nedense bize salonlarını vermek hususunda mütereddit [ikircikli] kaldılar. Etrafıma toplanan hanımların arasında ciddiyet ve samimiyetlerine itimat edilecek simalar vardı. Bilhassa Şükûfe Nihal, Kıbrıslı Aziz, Seniye İzzettin, Zeliha Ziya, Matlube Ömer, Halet Şükrü, Muhsine Salih, Tuğrul, Naile Vahap, İffet İhsan hanımefendiler gibi fikirlerinin salabeti [sağlamlığı], hislerinin nezaheti [temizliği], iradelerinin sağlamlığı ile ümidimi kuvvetlendiren kıymetli fikir arkadaşlarının saadet verici muhitinde idim. Burada isimlerini unutmak değil fakat birdenbire hatırlayamadığım, fakat bana verdikleri kuvvetle hepsini aynı nezih bir fikir çerçevesi arasında daima hatırimda yaşattığım kıymetli kadınlarımız başladığım bu kadın cemiyetini teşkil ve tesis için ilk adımda kâfi bir unsur oldular.

Artık tereddüde hiç mahal kalmamıştı. Henüz fikirlerimizin samimiyetini etrafımıza tamamen duyuramamıştık. Bize kapılarını açmıyorlardı. Artık tahakkuk eden bu fikrin ilk temelini benim mütevazı evimde atmak mecburiyetinde idik.

Tanzim ettiğim nizamname hakkında aramızda müteaddit [birçok] defalar müzakereler ve münakaşalar yapılmış ve bitmişti. Bilâkayd ve şart

[kayıtsız şartsız] bütün arkadaşlarım Cumhuriyet umdeleri* [ilkeleri] etrafında toplanmakta müttefik idiler [birleşmişler]. Henüz siyasi haklarımızı almamıştık. Fakat Cumhuriyet'imizin istinat ettiği [dayandığı] demokrasi, esas itibariyle haklarımızı temin etmiş bulunuyordu. Cemiyetin ismine "Kadınlar Halk Fırkası" ismini vermekte asla tereddüt etmedik. Sûratle demokrasinin bütün icaplarını hazırlamak ilk işimiz olacaktı. Teselsül eden [birbirini izleyen] bütün devrelerde kadın, cemiyet arasında en geri bir sınıf halinde kalmıştı. Bu zihniyeti, bu ihmali, bu elim vaziyeti bir an evvel tashih etmek [düzeltmek] bize kuvvetli bir azim ve irade aşıliyordu. Bütün milleti hars, ilim, terbiye, refah ve saadet noktalarında bir araya davet eden "Halk Fırkası"ndan uzak kalmak endişesi ise kalplerimizi coşturuyordu. Biz teşkil ettiğimiz bu cemiyete "Kadınlar Halk Fırkası" ismini vermekle, fırkanın etrafında kadın faaliyetinden bir şebeke örnek imkânını hazırlamış olduğumuza kani idik. Birçok ciddi ve samimi arzuların bir ifadesi olan bu isim, aynı zamanda birdenbire fevkalade cazip oldu. Memleketin matbuatı büyük bir alaka ile bütün hareketlerimizi takibe başladı.

* *Kadınlar Alemi* gazetesinden:

Türk kadınlığı pek şayan-ı takdir bir hatve [adım] ile meşkur [teşekküre değer] bir faaliyet devresine dahil olarak memleketin hayat-ı umumiyesinde mühim bir safha-i mevcudiyet irae ediyor [gösteriyor]. Geçen hafta Darülfünun'da vuku bulacağını haber verdiğimiz Kadınlar Şurası içtimaında bugün: "Kadınlar Halk Fırkası" doğdu. Mütefekkir [düşünür] bir hanım zümresi muntazam bir teşkilat vücuda getirmek üzere Nezihe Muhittin hanımefendinin riyasetleri [başkanlığı] altında toplanıp bir fırka [parti] teşkiline karar vermişler ve bunun için hükûmete verdikleri beyannamede: Memleketin her noktasında siyasi, içtimai ve iktisadi bütün mesailde [meselelerde] kadının dolayısı ile veya doğrudan doğruya duhul [girmesi] ve tesirinden azade [uzak] kalmış bir keyfiyet bulunmamasına rağmen bu mesainin gözle görünür derecede bariz [belirgin] olmadığından bahsederek yer yer tecelli eden [görünen] kadın mevcudiyet ve şahsiyetinin kitlevi bir şekle ifrağı [dönüştürülmesi] asgari bir sai [çalışma] ile azami kazanç teminini mucip olacağından [gerektireceğinden] memleketimizin hakiki saadet ve necatını [kurtuluşunu] kâfil bulunduğu [gözettiği] muhakkak olan umdeler [ilkeler] etrafında bilfiil içtima ederek [toplanarak] kadın âleminde bir mukız [uyarıcı] olurken memleketin en mukaddes vakayinde [olaylarında] hisselerinin ifası [yerine getirilmesi], umdelerin [ilkelerinin] tesri-i tatbikini [tatbikini hızlandıracağını] temin eyleyeceğine kanaat ettikleri "Kadınlar Halk Fırkası" namı ile bir cemiyet teşkil ettiklerini [kurduklarını] bildirmişlerdir.

Avrupa matbuatı tecessüs [merak] ve hayranlıkta hiç geri kalmıyordu. Nizamnameyi vilayete [valilige] verip faaliyete başlar başlamaz “Neue Freie Presse”³⁵ muhabir-i mahsusunu [özel muhabirini] gönderdi. Amerika gazetelerinin muharrirleri peşimizi bırakmaz oldular. Avrupa kadın cemiyetleri bizimle hemen muhabereye [haberleşmeye] başladı.

Cemiyet tabii benim hususi evimde içtimalarına devam edemeyecekti. Biraz müşkülât içinde kalmıştık. Ticaret Birliği kâtib-i umumisi Hamdi Bey bize unutulmaz bir misafirperverlikle müessesesinin³⁶ bir odasını tahsis etti [ayırdı]. Hamdi Bey’in bu büyük nezaketini daima şükranla hatırlarım.

Nizamnamenin vilayetçe tasdikine intizar ederken [beklerken] bizler, üzerinde yürüyeceğimiz programı tespit etmiş bulunuyorduk:

Evvela memleketimizin ihtiyaçlarını tetkikten sonra bize lazım olan mefkûrevi [idealist] kadın tipini tebellûr ettirmek [belirginleştirmek] zaruri idi. Nasıl kadına muhtacız? Bu taayyün ettikten [belirledikten] sonra faaliyete geçmek ve yürümek kolaylaşacaktı.

İlk faaliyetimizi bir talim [öğretim] ve terbiye [eğitim] kongresi tertip ve ihzarına [hazırlığına] temerkûz ettirmeye [toplamaya] başladık.

Bu husus hakkında biraz malumat vermek için 26 Haziran 1923 tarihli *Vakit* gazetesinden talim ve terbiye kongresinin ihzari [hazırlık] toplantılarının ilkinde verdiğim izahatını aynen iktibas ediyorum [aktarıyorum]:

Reise Nezihe Muhiddin Hanım, fırkanın inikadını [kuruluşunu] tasdim [kararlaştırmak] ve bunun için sarf-ı mesai edeceği [çalışacağı] bir terbiye ve maarif kongresine niçin ihtiyaç görüldüğünü izah etmiştir. Bu hareket Kadınlar Halk Fırkası’nın ilk faaliyet adımını teşkil edecektir.

Dün Nezihe Hanım fırkanın faaliyet ve istikameti hakkında hâsıl olan fikirleri lazım olan noktaya imale [yöneltmek] için bize şu izahatı vermiştir:

Memleketin baştan başa ıslah ve ihyası ile meşgul bulunduğumuz böyle bir zamanda kadınlığın terakki [gelişmesi] ve tealisi [yükselmesi] için sarf edeceğimiz mesainin kıymeti pek büyüktür... Islahat [reform] vadisinde kadınlığın ihmalini, mazide birçok defalar olduğu gibi neticesiz, istikbalsiz, akim [kısır] bırakmak olacaktı. Dikkat buyurulur mu?! Noksan, natamam [tamamlanmamış] demiyorum da istikbalsiz diyorum. Evet, kadın ve kadınlık unutuldukça başlanılan ıslahat (atisiz [geleceksiz]) kalmaya mahkûmdur... Bizde lüzum-ı ıslahatın anlaşılması Tanzimat-ı Hayriye'nin tarih-i ilanına da takaddüm eder. Bu son asır zarfında felaketten felakete yuvarlandık; her felaket bizim için bir darbe-i ikaz [uyarıcı darbe] oldu; aman ıslahat dedik; işte dört el ile sarıldık; her defasında biraz canlanır gibi de olduk. Fakat hepsi neticesiz kaldı. Hatta bu muvaffakiyetsizliğimiz; sütun-i matbuatda [gazete sütunlarında] birçok münakaşata [tartışmalara] zemin olmuş; meseleyi kimi karakter nokta-i nazarından [açısından], kimi de sosyolojik olarak tetkik ettikten sonra birçok sebepler bulunmuştur. Bunda, teşebbüs edilen bir işi muvaffakiyetle nihayetlendirmek için lazım olan azim, müşkülattan yılmamak, fikr-i takib [izleme] gibi birtakım hasâil-i ruhiyeden [ruhsal hasletlerden] mahrum olmağın büyük bir rol oynadığı gayri kabil-i inkâr [inkâr edilemez] ise de başlanılan ıslahatta kadınlığın ihmal-i hiçbir defa layık olduğu ehemmiyetle nazar-ı dikkati celp etmemiştir.

Evet, niçin dilediğimize nail olamıyorduk?

Nedir bu hüsrân?.. Hele çok şükür ki bunun için ileri sürülen fikirler ekseriyet itibariyle hemen hemen bir noktada iştirak ediyor [birleşiyor]: Terbiye [eğitim] ve maarif [öğretim]; iyi amma bununla muhtaç olduğumuz şey müphemiyet [belirsizlik] ve zulmetten [karanlıktan] kurtulmuş olmaz ki...

Evvela: İstenilen şey muayyen [belirli] ve gayet vazih [açık] olmalıdır. Mesela nasıl bir terbiye ve maarife muhtacız, denilince kendimi bütün müşkülât ve mudilat [zorluklar] ile muhat [çevrili] muazzam bir mesele karşısında buluyorum. Adeta onun ihtiva ettiği azamet ve sıklet [ağırlık] altında ani bir sekteye uğrayan dimağım cevap vermekten izhar-ı acz ediyor [güçlük çekiyor].

İhtimal ki mübalâğa ettiğime hamlolunur da denilebilir ki - muhtaç olduğumuz terbiyenin vuzuh [açıklık] ile tayininde zannolunduğu kadar müşkülât yoktur.

Takip edeceğimiz ne fûnun-ı cedide [yeni fen bilimleri], felsefe-i müsbete [pozitif felsefe] üzerine müesses en son ve en yeni bir usul-ı terbiyeden ibarettir. Maarife de gelince: Onun bütün efrad-ı millete [millet fertlerine] sühuletle [kolaylıkla] neşir [yayılması] ve tamimi [genelleştirilmesi] için bir taraftan lisanı [dili] ıslah ederken diğer taraftan bugün nazar-ı hayret ve istiğrab ile [garipsemeyle] gördüğümüz Avrupa ümrân [kalkınma] ve kemalatının [gelişmesinin] üssü'l-esasına [temeline] yirminci asır hayat kuvvetlerinin menba-ı feyzdarına [verimli kaynağına], hûlâsa [kısaca] bir kelime ile fenne sarılmak en kestirme bir yolumuzdur.

Fakat belaya bakınız ki müşkülât, yalnız şu lüzumu takdir edenlerimizin mefkudiyet [yok] derecesindeki kıletinde [azlığında] değil, öyle bir terbiye ile böyle bir maariften beklemekte haklı olduğumuz çok faidenin az zamanda iktıtafi [elde edilmesi] için bütün fasahatiyle [açıklığıyla] tahakkuk eylemesi iktiza eden [gereken] memleketimiz (bilhassa Anadolu) hususiyet-i ictimaiyesinin [toplumsal özelliklerinin] hurdebini [derinlemesine] bir tahlil ve tetkik ve tettebuundadır [araştırılmasındadır]. Mesela, Anadolu halihazır-ı [bugünkü hali] ile nedir; idari, iktisadi, içtimai, siyasi nuktat-ı nazardan [bakımından] müstakbelde [gelecekte] ne

halde bulunmalıdır ve vaziyet-i müstakbele [gelecekteki durumu] için istidat [becerisi] ve kabiliyeti [yeteneği] ne dereceye kadardır meseleleri layık olduğu salahiyettar [yetkin] bir tetkike mazhar olmuş [kavuşmuş] mudur?

Saniyen [ikinci olarak], nasıl bir terbiye ve maarife muhtacız, bize nasıl kadın lazımdır (!) eşkâl-i hakikiyesiyle [gerçek yönleriyle] tetkik ve tasnif olunduktan [sınıflandıktan] sonra ona karşı ittihaz olunacak [alınacak] tedabir [önlemlerin] ve vesaitin [araçların] ciddi, vâsi [kapsamlı] ve esaslı bir program halinde tertip ve tanzimi iktiza eder [gerekir]. Yoksa öyle gelişigüzel (aman her yere mekâtib-i ibtidaiye [ilkokullar] açalım, milli mefkûre [ideal] telkin edelim) gibi suver [görünüşte olan] ve vesait-i tatbikiyesi [uygulama araçları] düşünülmeden tavsiye edilmiş tedabir, yalnız gazete sütunlarında kalmaya mahkûmdur. Vatanperlik, izzetinefis, milli sebat ve mukavemet gibi birtakım hasâil-i âliye ve mümtazenin [yüksek ve seçkin hasletlerin] noksanlığı hissedilir edilmez, aman şu noksanları ikmal edelim [tamamlayalım] gibi feryatlar sağdan ve soldan işitilmeye başlar. Fakat bunun için irae edilen [gösterilen] çareler - siz vatanperver değilsiniz, vatanperver olunuz - gibi gülünç bir tavsiyeden ibaret kalır da vatanperverliğin şerait-i husulü [oluşturulması için gereken koşullar] tetkik olunamaz ve yahut ki selamet-i memleket [memleketin kurtuluşu] namına, kendisinden bihakkın [haklı olarak] talep edilen ufak bir hizmetin eda [yerine getirilmesi] mecburiyetini, ya tefessüh-i ahlakiyesi [yozlaşan ahlakı] veya öyle bir terbiyeden mahrumiyetle, his ve idrak edemeyenlere hiss-i fedakân telkin için bulduğumuz çare onlara hücum etmekten ibaret kalır. Programın muvaffakiyetiyle tetevvüc ettiğini [taçlandığını] görmek için, ciddiyeti kadar intizamı da taht-ı temine alınmalıdır [sağlanmalıdır]. Aheng-i intizam en başlıca zammân-ı muvaffakiyettir [başarının garantisidir].

Salisen [üçüncü olarak], terbiye ve maarifte takip edeceğimiz, yeniden ihya [diriltme], ıslah ve tehzip [düzeltme] programının kabiliyet-i tatbikiyesini [uygulama olanağını] her şeyden evvel nazar-ı ehemmiyet ve itinaya [önemle ve özenle dikkate] almak mecburiyetindeyiz. Muhitin ahiz [almak] ve telakki, hazım ve temsil edemeyeceği [alamayacağı] ve algılayamayacağı, benimseyemeyeceği ve özümseyemeyeceği veya ederken mühlik [öldürücü] buhranlarla ezileceği tedabiri muzır olur.

Biz ortada hâkim ve müdebbir [tedbirli] bir millet görmek isteriz. Milleti bilhassa bu hususatta [hususlarda] idare edecek gene sine-i millideki zümre-i mütefekkiye [düşünür zümre] olmalıdır. Asıl maksada rücu edelim [dönelim]: Programımızı, muhitin [toplumun] hususiyetleriyle telif etmekteki [bir araya getirmekteki] müşkülâtı tekrar etmeye bilmem hacet var mı?... Ezildiğimiz, sarsıldığımız o bitmez tükenmez buhranların hep esbabı [nedeni] ne idi? Tabiatı yekdiğerine [birbirine] zıt iki mühim kuvvet, iki mühim amil biri muhafazakârlık, diğeri meyl-i teceddüd ve terakki [yenilik ve ilerleme eğilimi] daima hal-i musaraadır [çatışma halindedir]. Ve gene hiç şüphe yok, galebe [galibiyet] er geç teceddüdündür [yeniliğindir]. Fakat bütün müşkülât, o iki kuvvet arasındaki ahengi, tevazünü [dengeyi] sevk ve idarede değil midir? -Va esefa ki [ne yazık ki] - sosyolojinin bunlara temas eden mebahisi [araştırma konuları] henüz bir katiyet-i fenniye [bilimsel kesinlik] iktisap etmiş [kazanmış], muayyen, mukarrer [kesin] ve musannef [kaydedilmiş] değildir. İşte tecrübe ve müşahede [gözlem] bütün ehemmiyetini buradan alıyor... Bunun için nazariyat [kuramlar] vadisinden uzaklaşarak tatbikat sahasına inmek lazım. Ne olur biraz pratik olalım, düşündüğümüz şeylerin bir kıymet-i ilmiyesi [bilimsel değeri] olsun. Onun için gazete sütunlarında şöyle böyle yapalım feriyatlarını adeta bisud [yararsız] buluyorum. İşbaşına davet et-

mek her halde çok makul [akıllı] ve ameli [pratik] olur. Bu gibi hususatta ferdi tasavvurat [tasarımlama] ve teşebbüsâtın [girişimlerin ekseriya gayri müsmir [verimsiz] olduğunu her gün görüyoruz.

Teşekkülümüz [kuruluşumuz] mesail-i ictimaiye ve terbiyeyeye [toplumsal ve eğitime ilişkin sorunlara] layık olduğu ehemmiyet-i uzmayı [en büyük önemi] veren ilk faaliyeti olarak bir (terbiye ve maarif kongresiyle) işe başlamak olduğunu size söyleyebilirim. Bu kongrenin mukarreratının [kararlarının] bilhassa Maarif Vekaleti'nce mesmu [dinlenir] olması lazımdır. Hiç şüphe yok ki kongre her şeyden evvel Maarif Vekaleti'yle münasebatını [ilişkilerini] tanzim eylemeye [oluşturmaya] çalışacaktır. Bu cihet taht-ı temine alınınca [sağlanınca] kongrenin teşkilinden [toplanmasından] bir faide beklenebilir.

Bizler bu kongrenin azalarını birer davetname ile merkeze toplamak üzere iken Maarif Vekaleti "Talim ve Terbiye" müessesesini açtı ve davet ettiğimiz azanın hepsini Ankara'ya aldı. Bittabi bizler teşebbüsümüzü itmam edemedik [tamamlayamadık]. Fakat emelimiz, hükümetimiz tarafından daha vâsi bir program ve ciddiyetle mevki-i tatbiki konulmuş oldu. Tabii bu hayırlı meselenin iyi neticelerini Maarif Vekaleti'nden beklemeye başladık.

Aylar geçiyordu, bizler bir taraftan İstanbul içinde mevcut ne kadar yetim ve öksüz varsa adetlerini, vaziyetlerini, mazilerini, halihazırlarını tespit etmek üzere bir istatistik tanzimiyle uğraşmaya başladık.

Bu arada hanımları toplayarak konferanslar veriyor, memlekete hayırlı olmanın çarelerini araştırıyorduk. Vilayete verilen beyannameye hâlâ cevap gelmemiştir.

Tetkik ettik, henüz siyasi haklarını almamış olan kadınların fırka teşkiline kanunen müsaade edilemeyeceği cevabını aldık. Aramızda bazı hanımlar nizamnamenin çok taşkın olduğunu ileri sürdüler. Çünkü bu nizamnamede "Kadınlarımızın vazife-i askeriyelerini ifa edeceklerine" dair bir madde bile mevcuttu.

Nizamnameyi mümkün olduğu kadar tadil ettik. Ve cemiyetin ismine de “Türk Kadın Birliği” unvanını vererek tekrar Vilayete takdim eyledik.

Bu sefer bir hafta sonra Vilayet mevcudiyetimizi tasdik ve nizamnameyi kabul etti. Birlik’in tadil edilen nizamnamesinin esaslı maddeleri şunlardır:

Türk Kadın Birliği Nizamnamesi

Madde 1: 7 Şubat 340 [1924] tarihinde İstanbul’da “Türk Kadın Birliği” namı ile bir cemiyet teşkil edilmiştir.

Madde 2: Türk Kadın Birliği Türk kadının içtimai ve siyasi haklar karşısında her türlü mesuliyet ve alaka-yı vataniyesini ispat edecek bir seviyeye erdirmeye çalışacaktır.

Madde 3: Birliğin maksadı: Kadınlığı fikri ve içtimai sahalarda yükselterek asri ve mütekâmil bir mevkie erdirmektedir. Birlik, bu gayeye vusul için: Genç kızları hakiki valide olarak yetiştirmek, kadınlık âlemindeki feci içtimai yaraları teşfiye etmek [iyileştirmek], dul, bîkes ailelere ve tahsil-i ibtidaiyedeki [ilkokuldaki] çocuklarına yardım etmek, fakir çocukları tahsil ettirmek, yeni neslin maddi ve manevi terbiyesiyle meşgul olmak, kadınlığı harici hayat-ı mesaiye [çalışma hayatına] teşvik etmek için sarf-ı mesai ederek [çalışarak], konferanslar tertip ve eserler neşreylemek hususuna bezl-i gayret edecektir [çaba gösterecektir].

Madde 8: Türk Kadın Birliği gayesinin tamimi [yaygınlaşması] için mefkûresinden ayrılmamak şartı ile kavânin-i mahsusasına [özel yasalarına] tevfikân [uyarak] muhtelif teşkilat vücuda getirebilir. Bütün Türkiye vilayet ve kazalarında işbu nizamnameyi mabe’t-tatbik [uygulamayı] ittihaz [kabul] etmek ve azası yüz kişiden dūn [aşağı] olmamak ve merkezi cemiyete merbut [bağlı] olmak üzere bir Kadın Birliği şubesi tesis olunabilir.

Kongrelerde merkez şube murahhasları [delegeleri] davet olunur. Nizamnameye ait tadilat [düzeltme] ve tebeddûlat

[değişiklik] ancak merkezi kongrede icra olunur. Harice karşı cemiyeti, umumi merkez temsil eder.

Madde 23: Heyet-i idare murakabesi [gözetimi] altında kadın, erkek azadan mürekkep ilmi, edebi, sıhhi, terbiyevi, hukuki encümenler [kurullar] teşkil edilecektir.

Resmen faaliyete geçmiş olan Türk Kadın Birliği yevmi [günlük] gazetelerde fikirlerinin tamimine çalışmakta devam ederken kimsesiz çocuk ve kadınlara hadim olmayı da [hizmet etmeyi] asla ihmal etmemiştir.

Bir sene zarfında yaptığı hayırlı işleri bir beyanname halinde neşredildi.

Kadın Birliği Beyannamesi

Kadın Birliği Türk kadınının hukukunu müdafaa ve bu gayeye teveccüh ederken [yönelirken] şefkat hislerinin tecelligâhı [gerçekleştiği yer] olan ana kalbiyle fakruzaruret içinde kuva-yı maneviyesi [manevi gücü] hüzâle uğrayan [zedelenen] yetimleri terfih [refaha kavuşturma] suretiyle yüksek fikir nüvelerinin mazhar-ı inkişaf olacağı bir zemini feyyaz hazırlamak maksadı ile teşekkül etmiştir.

Kadın Birliği'nin bir sene zarfındaki mesaisi:

1. Beş yüz yetime elbise, kundura, çorap, şeker vesaire tevzi [dağıtım].

2. İki yüz dul kadına nakdi muavenet.

3. İki yüz genç kıza ayakkabı tevzi eylemiştir.

4. On beş yetimi muhtelif müesseselere yerleştirmiştir.

5. Yirmi hanıma iş bulup yerleştirmiştir.

6. Dul ve fakir hanımlara iş vermek suretiyle ücret temin edilmiştir.

7. Bütün İstanbul mahallelerinde fakir ve yetim çocukların istatistiğini tespit etmiştir.

8. Ayrı bir binada dikiş evi tesis eylemiştir.

9. 341 senesi bir sergi tertip eylemiştir.

Hüsni emel ve gayretimizi her vesile ile teşvik eyleyen

Cumhuriyet hükümeti “Türk Kadın Birliği”ni menafi-i umumiyeeye hadim cemiyetler [topluma yararına dernekler] meyanına [arasına] ithal etti.

Bir taraftan da Avrupa kadın cemiyetlerinin alakasını celp ettik [çektik], bizi beynelmilel kadın cemiyetine aza olarak aldılar. Beynelmilel kadın birliğine aza olmak için mühim bir şartları vardı. Bu cemiyete aza olabilmek için evvela “Sulh” cemiyetine girmek lazım geldiğini bize yazdılar. Ben bu husus hakkında kendilerine: Türk’ün daima sulhperver olduğunu, düşmanını asla arkasından vurmaya tenezzül etmediğini, tedafüi [savunma amaçlı] harplerde emsalsiz mertliği ve ulviyeti onun yüksek seciyelerinden biri olduğunu, bu kıymetli karakteri aleyhine propaganda yapamayacağımızı, sulh ve harp temayülleri ancak hükümetimize ait bir mesele olduğunu bir içtimada söyledikten sonra beynelmilel kadın cemiyetine yazdık. Bu fikirleri doğru bulmuş olacaklar ki bizi bu şarttan müstağni [uzak] kalmamıza rağmen kabul ettiler.

Bir sene sonra cemiyetin fikirlerine tercüman olmak üzere sırf kendi paramla “Türk Kadın Yolu” mecmuasını neşretmeye başladım. Bu ilk kadın gazetesine Hariciye Vekalet-i muhteremesi [sayın dışişleri bakanlığı] iki sene üçer yüz lira vermek suretiyle yardım etti.

Bu mecmua yalnız kadın faaliyeti, yalnız kadın eliyle çıkan ilk mecmuadır.

“Türk Kadın Birliği” teşkil ettiği fikri komisyonlarda içtimai ve ilmi mesaisine devam ediyor, bir taraftan da hayri yardımlarını günden güne tezyit ediyordu [artırıyordu].

İki sene sonra akdeylediği büyük kongrede akabinde [ertesinde] faaliyet çemberini genişletmiş ve hayri işlerini tezyit eylemiştir.

Cemiyet haftada üç gün fakir kadınlara bir muayenehane açarak yoksullara ilaç paralarını tamamen temin eylemişti.

Diğer tarafta Doktor Safiye Ali Hanım haftada üç gün yetim, öksüz ve fakir çocukları muayene ediyor, ilaç ve gıdalarını temin eyliyordu.

Bizler gazetelerde, mecmuada, konferanslarda medeni haklarımız hakkında durmadan fikirlerimizi, arzularımızı ifade ederken Cumhuriyet hükümeti 1926’da Kanun-ı Medeni’yi kabul etti. Aile Kararnamesi meydana geldi.

Bu büyük hadisenin arifesinde “Türk Kadın Birliği” Türk Ocağı’nda hararetle toplandı. Birçok münevver hanımefendiler iştirak ettiler.

“Sûs” mecmuasının 26 Kanunusani 1340 tarihli
Hukuk-ı Aile nüsha-i mahsusasından
aynen iktibas ediyorum:

Türk Ocağı’nda ilk kadın içtimasında Nezihe Muhittin
Hanımefendi tarafından irat edilen hitabe aynen:

Hanımefendiler ve muhterem davetlilerimiz!

Bir kadın olmak münasebetiyle buraya ne kadın tarafgirliği yapıp bu mühim meseleyi mugallataya [yanıltmacalara] boğmak, ne de bu muaz-zam meselede kendi kanaatlerimi dinletmek hevesiyle çıktım.

Hukuk-ı aile kadını ve erkeği aynı derecede alakadar edecek bir key-fiyet olduğuna nazaran bu, taraf ve cins hudutlarını aşarak umumi bir memleket meselesi oluyor. Bu müşterek meselede vaziyeti tettebbu eder-ken vakayiin [olayların] şahadetine istinat ederek muvazene ve ahengi haleldar eden esbap [nedenler] tebellûr edebilir [belirlenebilir]. Binaena-leyh böyle ehemmiyetli bir işin hallinde hissiyat değil mantık ve müşahe-de icra-yı ahkâm etmelidir [hükûm sürmelidir].

Mesele, şümul [kapsam] ve ehemmiyeti nokta-i nazarından da zati ve şahsi kanaatlere mütehammil değildir. Hukuk-ı aile hakkında tespit edi-lecek kararlar birer ihtisas muhassalası [sonucu] olmalıdır. Fenni, ahlaki, içtimai erbab-ı tahassusdan [uzmanlardan] davet ettiğimiz muhterem şahsiyetler, sizler, ilme istinat eden ve neticesi memlekete müfit [yararlı] olan dakik [incelikli] ve âli [yüksek] mütalaalarınızı şüphesiz dirig etme-yeceksiniz [esirgemeyeceksiniz].

Maksadım bir girizgâh yapmak ve zemin hazırlamaktan ibarettir.

Mahlukat iki muazzam ihtiyacın zebunudur. Bütün vezaifin [vazifelerin] validi [oluşturana] olan bu iki kudretli amilden [etkenden] neslin idame ve tekessürü [çoğalması] hususunda ta hayvanattan başlayarak hal-i vahşetde yaşayan insanlara ve nihayet akvam-ı mütemeddineye [medenî milletlere] kadar dışının ve erkeğin hal ve vaziyetini tetkik ve tetebbu eylemek [incelemek] aradığımız esası bize pek güzel gösterebilir. Bütün dişilerde müşterek bir hal görürüz: -Döl yetiştirmek. Bu keyfiyet hayvanat-ı ibtidaiyeden [ilkel hayvanlardan] âliyye [gelişmiş olanlarına] doğru tekâmül eder; bir amipte yavrulamak ikiye ayrılmak suretiyle olduğu halde çekirgenin yumurtaları şerait-i lazıme [gerekli koşulları] havı [içeren] bir mevkide inficar eder [çatlar].

Basitten mükemmele gittikçe bu keyfiyet daha muğlak bir şekle girer; mesela dişi bir balık beyzatını [yumurtalarını] deniz dibinde kayalar arasında bırakır, artık onun yavrusu ile bir alakası yoktur. Fakat bir tavuk kuluçkaya yatmaya mecburdur. Daha âli hayvanlarda ise dışının erkeği, bilhassa yavrusu ile münasebatı [ilişkileri] daha samimidir: Dişi ile yavru arasındaki şu münasebet hayvanattan akvam-ı vahşiyye [ilkel kavimlere] doğru daha vazih, daha mütemadi bir şekil alır; vahşilerde dişi ile erkek arasındaki münasebet pek iptidaidir. Bu irtibat yavaş yavaş tarafeynin [tarafaların] kalplerinde bir muhabbet haline inkılap eder [dönüşür]. Bu suretle zevçlik ve zevcelik hisleri iptidai bir şekilde atılmış olur. Fakat bununla da kalmaz, vahşilerde yavrularına lakayt kalan erkekler, kadına olan temayülünün saikası ile çocukla da alakadar olmaya başlar.

Kadının bade't-tevlid [doğumdan sonra] erkeğin muavenetine arz-ı iftikâr etmesi [ihtiyacını dile getirmesi], erkeğin ona şitaban olması [koşması], baba ile çocuk arasındaki münasebet ve alakanın ilk vasıtasıdır. Velhasıl yukardan beri arz ettiğim, kadında çocuğa, erkekte kadına, nihayet erkekte çocuğa karşı tedrici bir surette teşekkül eden bu münasebet ve muhabbetler (aile teşkilatının) iptidai fakat hakiki esaslarıdır.

Müruruzamanla tebeddül eden [değişen] muhit ve bu muhite tevafuk ve tetabukta [uyum sağlamakta] muhtar [mecbur] kalan insanlar infirad-ıdan [tek başlılıktan] içtimaa [toplana]ya, vahşetten temeddüne [uygarlığa] doğru ilerledikçe bu aile teşkilatı kesb-i intizam ve mükem-

melîyet etmiş [düzen ve mükemmellik kazanmış], onun esasatını birtakım kanunlarla takviye etmek mecburiyeti karşısında kalmıştır.

Kanunlar, hiç şüphesiz yaşanan vasat hayatının saadet, selamet ve refahını kâfil [kefilî olan] hâkim ve kudretli kollardır. Asrın icabat ve ihtiyacına göre tebeddül etmek mecburiyetinde olan kararlar kuvvet menbalarını, zamanın tarz-ı tefekkür [düşünce tarzı], tarz-ı tahassüsünü [duygulanım tarzını], tarz-ı telakkisinden, muhitin maddi ve manevî ilcaatından [zorlamalarından] alırlarsa ruhlarda aksûlâmel [tepki] yapmaksızın ağırbaşlı bir mürebbî gibi mutaa olurlar [itaat edilirler]. Hükmi zaman ile [zamanla] telif edilmeyenler [uzlaşamayanlar] ise muzîç [usandırıcı] ve müellim [üzücü] bir boyunduruktan başka bir şey değildir. Onlar daima müfrit bir şekilde suiistimal ve tahrife uğrayarak muzır bir itiyat halinde takarrür eylemişlerdir [yerleşmişlerdir].

Bundan çok evvel dört zevce, beş müstefreşe [odalık] sahibi cetlerimizden hangisi şeriatın vaz ettiği şeraite bitamamhâ [tamamıyla] riayet edebilmişlerdir? Henüz dokuz on yaşının masum devresinde basit bir meta halinde akdedilip zevcelik hayatında adi bir makîna gibi telakkî edilen ceddelerimizden [büyükannelerimizden] hangisi hakîkî bir valide olabilmişlerdir?

Yirminci asır medeniyetinde de Türk kadınının en akdes [kutsal] ve birinci vazifesi şüphesiz valide olmaktır. Yirminci asırda da izdivaçtan maksat yine hiç şüphesiz neslin idamesidir. Fakat alelîtlak [genel olarak] döl yetiştirmek değildir. Mütemeddin [uygar] muhitlerde kemiyetten [nicelikten] çok ziyade keyfiyetin [niteliğin] müspet rol oynadığı bedahet halindedir [açıktır]. Üç dört zevceli ailelerden yetişen çocuklar ruhen, bedenlen mağşuş [karışık], malul bir nesildir. Böyle müzebzepe [karmakarışık] ailelerin çocukları vatana hadim [yararlı] olarak ihda edilmiş [hediye edilmiş] bir unsur olamazlar. Böyle alil ve sakat zevcelerden ve babalardan bütün manası ile genç, kavi [sağlam], azimkâr, sahib-i irade, vatanperver – bilhassa vatanperver, çünkü aile rabitasını hissetmemiş olanlarda vatan muhabbeti temerkûz edemez [birikemez] - müteşebbis, sanatkâr bir unsur beklemeye hakkımız olamaz. Türk kadınının aziz vazifelerinden biri de ev kadınlığıdır. Fakat herhangi bir tehevvrle [öfkeyle] erkek ağzından çıkacak –boş kelimesi- ile hariminden [evinden] cûda

[ayrı] düşeceğini bilen, hulle gibi zelil [aşağılayıcı] bir yama veya yanağa temas gibi adi bir tatyible [gönül almayla] bağlanacak pamuk ipliğinden çok zayıf bir rabıta ile tekrar hayat arkadaşlığına itimadı kalmayan kadın, bucağını benimseyip ona kutsi bir mabet gibi ısınamaz. Böyle süfli [değersiz] bir derekeye düşmüş bir kadın asil bir valide, yüksek bir zevce, samimi bir ev kadını olamaz!

Talak³⁸ baki kalmak şartı ile nikâh boş kelimesiyle kopacak, hulle ile tekrar bağlanacak zayıf bir iplik halinde kalırsa veyl [vay] o ailelere! Veyl memleketimizin istikbaline!

İzdivaç bir terbiye meselesidir. Terbiyeli gençler kifayet temin edecek şeraiti [şartları] ihzar edebilirler [hazırlayabilirler] ve etmelidirler! Ey inkılabın aziz genç kızları! Avrupalıları "Bir Türk kadar kuvvetli" dedirten ırkımızın zaaf-ı cismani [bedensel zaaf] ve hüẓâl-i ahlakisinden [ahlak bozukluğundan] sizler mesul olacaksınız! Binaenaleyh bundan sonra iyi görür, iyi düşünür, iyi nişancı, iyi binici, dinç, gürbüz, cevval, müteşebbis, müstahsil olmayan erkeklerin dest-i izdivacını [evlilik teklifini] şiddetle reddediniz... Ve siz kıymetli gençlerimiz! On veya on beş yaşındaki kızlara ancak hemşire diye elinizi uzatınız. O yaştaki kızlar ne zevce, ne valide, ne ev kadını olabilirler. Bırakınız onlar tahsil ve terbiyelerini ikmal etsinler ki hayatta size her noktada mütemmim, muavin ve müşarık [ortak] olabilsinler. Zamanın hayat hamulesi [yükü] iki elle kaldırılmayacak kadar ağırdır. Ona dört elin kuvveti ve mahareti lazım; ve sevgili gençler, aile rabıtasının ilk esasını bu şerait tahtında [altında] kurduktan sonra şayet bir gün acı bir hadise karşısında mukaddes ocağınızı dağıtmaya kalkarsanız aranızdaki bağın insani bir surette çözülmesini veya takviyesini çok tecrübeli, çok fazıl, çok âlim aile baba ve analarından teşekkülünü isteyeceğimiz muhterem ve yüksek bir heyete bırakınız. Muazzez Türk kadın ve erkeğinin seciyesi basit bir tehevvr veya hevesle boşamaya, hulle veya benân [parmak ucu] teması ile akd-i rabıtaya veya itaat ilamı [bildirme] ile kayd-ı nikâhı kadın için zincir-i esaret, erkek için zulüm vasıtası telakki etmeye artık müsait ve mütehammil değildir. Bu sözlerin son teklif üzerine hırçınlaşmış, titiz bir kadın ruhunun feveranları olma-

38 İsl. huk. Evliliğin sona ermesi, kocanın karısını boşaması (Larousse, 11182).

dığını, aile ve saadet ve felaketlerinde memleketin ne kadar samimiyetle alakadar olduğunu söylemeye hacet görmüyorum. Kadını millet camiasından ayırmayan laik Cumhuriyet’imizden izdivaçta, talakta [boşanmada], verasette kadın ve erkek hukukunun müsavaten gözetileceğini beklemek hakkımızdır.

Siz muhterem mütehasşislarımız! Mümtez etıbbamız [hekimlerimiz]! Kadın ve erkeğin fizyolojik ihtiyaçlarını, erkek ve kadın için izdivaç çağlarını müspet veya menfi şeraitiyle meydana gelecek neslin felaket veya selamet-i sıhhiyesini, siz muhterem içtimaiyatçılar ve mütefekkirlerimiz!! İzdivaçlardaki tarzın vehamet-i ictimaiye ve ahlakiyesini, bunlara karşı düşündüğünüz salah [kurtuluş] ve tedabiriyeti [tedbirleri], siz kanunşinaslarımız [hukukçularımız]! Verilecek kararlarda memleketin menafini, bunların hututunu [çizgilerini] çizmek hususunda kıymettar mütalaalarınızı bekliyoruz.

Bu tarihi içtima hakkında “Vatan” gazetesi de şöyle yazmıştı:

Türk Ocağı’nın konferans salonu dün öğleden sonra ehemmiyetli, hararetili ve civcivli bir içtimaa sahne olmuştur. Yüzlerce hanımlar bir zaviye-i kaime [dikaçı] şeklinde iki kısımdan mürekkep olan [oluşan] konferans salonunda öğleden sonra saat iki buçukta toplanmışlar ve Hukuk-ı Aile Kanunu hakkında kadının alacağı vaziyeti tespit etmişlerdir.

Dünkü içtimada Nezihe Muhiddin Hanım içtimadaki maksadı izah ettikten sonra Hikmet Arif Hanım söz almış ve memleketimizde erkeklerin kadınlara tahakküm eden bir vaziyette olduklarını söylemiş, fakat erkekleri bağırarak söylediği şu sözlerle terk etmiştir.

“Fakat erkeklerin böyle olmalarına sebep yüzde doksan kadınlardır.”

Hikmet Arif Hanım’ın kadınlık hakkındaki bu itirafatı [itirafları] bir velvele uyandırmış ve her taraftan protesto edilmiştir:

“Kabul etmiyoruz. Asla kabul etmiyoruz.”

Fakat Hikmet Arif Hanım bütün kabahatin kadınlarda olduğu hakkındaki nokta-i nazarında ısrar etmiş ve bundan sonra da çocuk bahsine geçmiştir. Hikmet Arif Hanım demiştir ki:

“Çocuklar iftirak [ayrılık] vukuunda birçok feciayie maruz kalmaktadırlar. Bu da bizim suidareimiz [kötü idareemiz] neticesidir. Çocuk erke-

ge bırakılmaz, çünkü terbiyesini mutlaka validenin sıcak ağışında [kucagında] almalıdır. Çocuğun layikiyle neşvüneması [gelişip büyümesi] için lazım gelen aşıyanı [yuvayı] ancak valide ihzar edebilir [hazırlayabilir]. Halbuki ayrılık olduğı zaman valide bu çocuğı beslemek vesaitinden [olanağından] mahrumdur.”

Hikmet Arif Hanım'ın hanımların kabahatli oldukları hakkındaki sözleri bazı hanımlar üzerinde büyük bir infial [öfke] uyandırmıştı. İğbirarı [gücenışı] taşan, dökülen hukuk talebesinden Nigâr Hanım, Hikmet Arif Hanım sözlerini bitirir bitirmez ayağı kalktı ve şiddetli bir lisanla:

“İzahat [açıklama] isteriz,” dedi.

Arif Hikmet Hanım bunun üzerine hazırcevaplıkla dedi ki:

“Hanımlar, iki cambazın bir ipte oynayamayacağını nazar-ı dikkate al-sak erkekler de, kadınlar da, çocuklar da, hepimiz mesut oluruz. Bir evde iki cambaz bir ipte oynayamaz vesselam...”

Arif Hikmet Hanım'ın bu sözleri büyük bir kısım hanımların da hoşuna gitmiş ve şiddetle alkışlanmıştı. Fakat kadınlığın kabahatli bir mevkide olduğı hakkındaki sözleri bir türlü unutamayan Davutpaşa muallimelerinden [öğretmenlerinden] Azize Hanım derhal kürsüye gelerek kadınları müdafaaya başladı.

“Erkekler canavardır, kadınlar zayıftır, diyorlar. Bütün mesele kadınların haklarını bilmemelerinden ileri geliyor. Kadın her şeye ‘evet’ derse bu zulme müstahaktır. Erkekler öteden beri kadınlara zulüm yapmaya alışmış mahluklardır.”

Azize Hanım'ın bu sözleri kadınlığın kabahati olmadığına kani olanlar tarafından alkışlanmış ve hatibe Kuranikerim'den bazı ayet-i kerime [ayetler] ve ahâdis-i şerife [hadisler] okuyarak kürsüden aşağı inmiştir. Erkekler hakkındaki iğbirarlarını ve kadınlığın haklı olduğı hakkındaki kanaatlerini alkışlarla teskin etmeye muvaffak olamayan müfrit hanımlar bu aralık bağırıldılar:

“Kadın hakkını bilmelidir. Hiç mesabesinde [derecesinde] olan bir kadına hiçbir şey verilmez.”

“Kabahatli olan erkeklerdir.”

“Doğru doğru, doğru...”

Nikbinler ve bedbinler

Bunun üzerine kadınların faaliyete geçmesi konuşuldu ve bazıları tarafından derhal yapılacak bir şeyin olmadığı ileri sürüldü. Hanımlar bu aralık nikbinler [iyimserler] ve bedbinler [kötümserler] olmak üzere ikiye ayrıldı. Nikbinler işinin derhal halledilebileceğini iddia ettiler, diğer bazıları da her şeyin yavaş yavaş olabileceğini söylediler. Bunun üzerine bedbin bir ses bağırdı:

“Asırlar lazımdır.”

Diğer bir ses:

“Mecmualar çıkarmak, erkekleri irşad etmek [aydınlatmak] lazımdır.”

“Allah Allah, bunu kim bekler.”

“Derhal hak isteriz.”

İçtima pek ziyade hararetili bir safhaya giriyordu. Bir köşeye çekilen bir avuç “zalim” erkek müthiş bir ekalliyette olduklarının ezici korkusu altında sandalyelerinin üzerinde titriyorlardı. Fakat herhalde kadınların erkeksiz olamayacaklarına bir delil olmak üzere bir köşeye sıkışmış olan İstiklal Mahkemesi müddeiumumisi Vasıf Bey’in fikrine müracaat edilme-ye karar verildi. Vasıf Bey kürsüye giderek gür bir sesle dedi ki:

Vasıf Bey’in nutku

“Hanımefendiler, her şeyden evvel kadınlık meselesinin bir memleket meselesi olduğunu nazarı itibara almalıyız. Bunun içindir ki emrinizi infaz ediyorum. Kadınlığın inkişafı hakkında sizin kadar memleketin münevver gençleri çalışmaktadır. Bu meselede memleketin münevver kitleleri hep beraber yürüyeceklerdir. Memleketimizde bir kadınlık meselesi vardır. Fakat bu mesele şimdiye kadar ananattan [geleneklerden] mütevellit [gelen] bir cemiyet hissi halinde devam etmektedir. Bizde asri bir kanun yoktur. Bu mühim mesele eski zamanların zekâsının müsait olduğu derece nispetinde bir kanunla idare ediliyor. Yani yalnız bir kitabü’l-nikâh vardır. Kadının vaziyeti bu şekilde devam ederse içtimai vaziyeti daha fena olur. Kadınlar var olursa kadınların yetiştirdikleri çocuklar da ruh nokta-i nazarından var olurlar.

Türk kadınlarında bir haslet vardır: Evlatlarını asker olarak yetiştirmektedir. Türk erkeklerinin dört beş asırlık hayatı hep kabahatten ibarettir. Bununla beraber biraz da kabahat hanım kadınlarımızdadır.

Vasıf Bey'in bu sözleri üzerine Kıbrıslı Mustafa Paşa'nın kerimesi Azize Hanım bağırdı:

"Hayır," dedi. "Bütün kabahat kadınlardadır. Çünkü bu hale tahammül etmişlerdir."

Vasıf Bey devam ederek dedi ki:

"Hayatta en büyük rolü kadın oynamıştır. Son cidalde [savaşta] erkek kadar kadının rolü olmuştur."

Vasıf Bey Türk kadınlığının milli cidaldeki rolünden bahsettikten sonra devam ederek:

"O halde kadınlar, erkekler hep beraber yürümeliyiz. Türk kadınlığının inkişafını istemeyenler çoktur. İrticakâr [gerici] kuvvetler daima dini öne atıyorlar. Bu kuvvetleri yıkmak lazımdır ve elbette yıkılacaktır. Hükümet bir kanun hazırlamıştır. Şimdiye kadar bu hususu idare eden bir kanun yoktu. Fakat bu kanun bir türlü terakkiye düşman olan bazı eşhasın tesirlerinden kurtulamıyor. Kanunun ihtiva ettiği birçok mevad [madeler] vardır.

Aile hayatımızda iki facia vardır. 1. Taaddüd-i zevcat³⁹ 2. Talak.

Eski asırlarda kabul edilen taaddüd-i zevcatı Cumhuriyet'imiz kabul edemez. Bu sistemin çocuklar üzerindeki tesiri pek muzırdır. Bütün ev halkını riyakâr yapar. Maalesef son Aile Kararnamesi'nde bu esas kabul edilmiştir. Hatta bu meseleyi meskût olarak [değinmeden] geçseydi belki de siyasete hamlederdik. Fakat maalesef kanunda tasrih edilmiştir [açıkça belirlenmiştir].

İkinci nokta yani talak meselesi de pek mühimdir. Tabiidir ki erkek ve kadının azap içinde kaldıkları zamanlar vardır. Evlilik hayatlarına nihayet vermek lazım gelir. Fakat bu iftirak [aynılık] ancak düşündükten sonra vaki olmalıdır. Halbuki bizde talak herhangi bir sarhoşun elindedir. Son Hukuk-ı Aile Kararnamesi talak meselesinde az çok inhiraf etmiştir [değiştirilmiştir]. Mesela kadına talak hakkı vermiştir. Kadınlarımız da ayrılmak lüzumunu görürlerse ayrılabilirler, fakat düşündükten sonra..."

Vasıf Bey bundan sonra aile hayatımızdaki pek “gülünç” bulduğu bazı safhalardan bahsetmiş ve talak-ı bain,⁴⁰ talak-ı selase⁴¹ ve hülle⁴² gibi şeylerin tahammülsüz olduğunu söylemiştir. Vasıf Bey Mahâkim-i Şeriye [şeriat mahkemeleri] tarafından verilen hükümlerin mantıksızlığını da izah ettikten sonra Meclis'te hukuk-ı aile hakkında bir kanun olduğunu söylemiş ve şu suali sormuştur:

“Bu kanun Meclis'ten çıkacak mı?”

Vasıf Bey sualine cevap vererek:

“Hayır,” dedi. “Meclis'te münevverler vardır. Bu kanunu kabul etmeyeceklerdir. Erkeklerimiz, gazetecilerimiz bu hususta neşriyat yapmışlardır.”

Bir encümen intihabı

Vasıf Bey içtimain ehemmiyeti hakkında da birkaç söz söyledikten sonra kürsüden indi. Bunu müteakip ne yapılması lazım geldiği hakkında bir münakaşa açıldı. Bazı hanımlar içtimai başka bir güne talik etmeyi [ertelemeyi], bazıları da derhal müzakerata [görüşmelere] başlamayı istediler ve dava vekili [avukat] Ali Haydar Bey'le Vasıf Bey kürsüye gelerek izahat verdiler. Vasıf Bey'in sözleri üzerine kanaatler tebellür etti [belirginleşti]. Encümenin derhal intihabına [seçimine] rıza gösterildi. İsimler üzerinde uzun uzadıya müzakereler oldu. Rey-i hafi ve aleni [kapalı ve açık oylama] taraftarları birbiriyle çarpıştı. Nihayet rey-i aleni üzerinde karar kılındı. Yalnız namzetlerin kürsüye gelerek kendilerini göstermelerine karar verildi. Bu fikrin ilk sademesine [darbesine] Kıbrıslı Mustafa Paşa'nın kerimesi [kızı] Azize Hanım maruz kaldı. Azize Hanım kürsüye gelince kadınlık hakkındaki fikirlerini tanıtmaya talep edildi. Bu pek nagehani [ansızın gelen] bir teklifti, Azize Hanım itizar etti [özür diledi], “Gelecek defa söylerim,” dedi. Fakat fikirlerinin aykırı olduğu için ekseriyetin fikrine uymayacağını ilave etti. Bir erkeğin aynı vaziyette intihap propagandası yapması lazım gelseydi, fikirlerinin ekseriyetin kanaatine uyduğunu söylerdi. Fakat hanımlarımız henüz siyasi yalancılığa alışmadıklarından Azize Hanım düşündüğünü olduğu gibi söyledi. Bir erkek içtimai “hepinizden başka düşünüyorum” diyen bir kimseyi encümen azası intihap etmezdi. Fakat hanımlarımız daha geniş düşüncelerle davran-

dılar; Azize Hanım'a ekseriyetin düşüncesine aykırı kalan fikirlerini encü-mene bildirmek imkânını verdiler. Bundan sonra isimleri geçen namzet-lerin hiçbirisi bu tarzda imtihan geçirmedi. Kimi elle işaret edildi, kimi de hiç kendilerini göstermeden intihap edildiler. Meydana şu liste çıktı:

1. Halide Edib Hanım
2. Sabiha Zekeriya Hanım
3. Nakiye Hanım
4. Nezihe Muhittin Hanım
5. Azize Hanım
6. Selma Hanım (Ahmet Rıza Bey'in hemşiresi)
7. Nigâr Şevki Hanım (Hukuk Fakültesinden)
8. Naciye Feham Hanım
9. Rezzan Emin Hanım

Bundan başka müşavir sıfatı ile [danışman olarak] erkeklerden avukat Ali Haydar, Doktor Refik Münir, Necmettin Sadık, Ahmet Emin beyler intihap edilmişlerdir. Saruhan Mebusu Vasıf Bey beyan-ı itizar etmiştir [özür dileyerek çekilmiştir].

İçtima bittikten sonra grup halinde münakaşalar devam etmiştir. Hanımlar Türk Ocağı'ndan çıkarken sinema ve fotoğrafları alınmıştır.

İntihap edilen komisyon tarafından takarrur eden [karar verilen] esbabı mucibeli [gerekçeli karar içeren] muhtıra Büyük Millet Meclisi'ne takdim edildi.

Pek az bir müddet sonra Türk Kadın Birliği'ni ziyaret eden sabık [eski] adliye vekili Mahmut Esat Beyefendi hanımların nokta-i nazarlarının hemen hemen aynen kabulü hakkında sarf-ı mesai edeceğini vaat etti.

Kadın Birliği'nin maksat ve mesaisinin esaslarına birer misal teşkil ettiği için iki mühim işinden uzunca bahsettim.

Türk Kadın Birliği mesaisini haleldar etmeyerek [bozmadan] tam dört sene feyizli [verimli] bir gayretle çalıştı.

Aradan geçen bir iki sene sonra büyük halaskâr [kurtarıcı] yeni Türk harflerini kabul ederek millete yeni, büyük, parlak bir şehrah [anayol] daha temin etti.

Burada kadınlığın şükranı sonsuz ve payansız [engin] olmuştur. 1927-1928 tarihi Türk kadınının hakiki bir kurtuluşudur. En cahil bir sınıf halinde kalmış olan kadın okumak minnetine mazhar oldu [kavuştu].

1930 tarihi Türk kadınının teşrii [yasal] hakkının kabul edildiği çok şerefli bir dönüm noktasıdır.

Türk kadını, 1923 ve 1926, 1927, 1928, 1930 tarihleri için ayrıca tesis [kutlama] merasimi yapmayı asla unutmamalıdır.

Türk Kadın Birliği üç senelik mesaisinden sonra akdettiği ilk kongrede neşredilen faaliyet listesi şu idi:

“Kadın Yolu” mecmuasından aynen iktibas edilmiştir.

Teşebbüs edilen işler

- 1 – Talim ve Terbiye Kongresiyle mübaşeret [faaliyete başlamak].
- 2 – Yetimlerin istatistigi.
- 3 – Aile Kanunnamesi hakkında miting ve bir komisyon marifetiyle [aracılığıyla] faaliyet.
- 4 – Avrupa’da bütün kadın mahâfili [çevreleri] arasında Türk kadınlığı ve inkılap hakkında propaganda.
- 5 – Terzihaneye yardım.
- 6 – Konferanslar tertip edilmiştir ve çay sohbetleri.
- 7 – Darüleytamlara iane [bağış] derci [toplanması] hususunda Birlik azalarının faaliyet ve elli lira ile ianeye iştirak.
- 8 – Hukuk-ı Aile Kararnamesi için hükûmete müracaat.
- 9 – Cemiyet-i Akvam Müzaheret Cemiyeti’ne azanın iştirakini temin.
- 10 – Ayasofya Camii’nde eski Türk işlerinden mürekkep bir sergi küşadı.
- 11 – İslam Kadın Kongresi’ne davet.
- 12 – Belediye intihabatına iştirak zımnında [konusunda] müracaat.
- 13 – Ankara’ya murahhas izamı [gönderilmesi].
- 14 – Kadın Yolu’nun intişarı [yayımı].
- 15 – Cemiyet-i Akvam’a bir mümessille kabulü hakkında teşebbüs üzerine Türk Kadın Birliği’ne müracaat.

- 16 – Çocukların seyyanen ve açık tiyatrolardan meni [yasaklanması] hakkında müracaat.
- 17 – Çocuk bahçelerinin tesisi hakkında müracaat.
- 18 – Konferansları teşmil [yaymak] için mescitlerde hasbıhal edilmesi [söyleşiler yapılması] hakkında müracaat.
- 19 – Çocukları ve muhtaç fakirleri haftada bir gün muayene ve ilaç parası tevzii [dağıtımı].
- 20 – Himaye-i Etfal Süt Damlası'na çocuk çamaşını ve bir çocuk can anası olarak alınmasına.
- 21 – Intihabat [seçimler] esnasında bir yeni namzet [aday] ilanına.
- 22 – Texas⁴³ meşher-i ihtifaline [anma töreni sergisine] Türk validesi intihabı.
- 23 – Siyasi fırkaya [partiye] Türk kadınının iştiraki hakkında müracaat.
- 24 – Alamaele'innas [kamuya açık yerlerde] çirkin evza [durumlar] ve küfür ve sigara içen çocukların zabıta tarafından meni hakkında müracaat.
- 25 – Kadının mahkeme huzurunda şahadeti ve Kanun-i Medeni'nin tanziminde iki üç hanımın davetini temin zımında müracaat.
- 26 – Denizli Kadın Birliği teşkilatı.
- 27 – Üsküdar Kadın Birliği teşkili.
- 28 – Suikast hakkında telin içtimai.
- 29 – Bir atölye tesisi.
- 30 – Fakir kız ve hanımların müessesata [müesseselerine] yerleşmesi-ne tavassut [aracı olma].
- 31 – Belediye Kanunu'nun tanziminde kadınların intihaba iştiraki zımında hükümete müracaat.
- 32 – Memlekette muhtelif safhalarda çalışan kadınların istatistiği.
- 33 – Hilal-i Ahdar'ın faaliyetine bizzat ve neşriyatla iştirak.
- 34 – 151.456 kuruş nakden hasta ve dul kadınlara muavenet.
- 35 – Fakir çocuklara, mektep talebelerine elbise, ayakkabı vesaire tevziatı [dağıtımı] yapılmıştır.

Muvaffak olduğumuz işler

- 1 – Yetimlerin istatistiği.

2 – Avrupa kadın ve fikriyat [düşünce] mahâfilinde [çevrelerinde] nazar-ı teveccühü [dikkati] bihakkın [hak ederek] celp etmeye ve beynelmilel kadın cemiyetleriyle sıkı bir münasebet teminine.

3 - Aile Karamesi dolayısı ile takdirata [değerlendirmeye].

4 – Nakdi [para] ve sair suretlerle muavenet.

5 – Gazetenin devam-ı neşrine [yayımının sürdürülmesine].

6 – Hükümetin takdirine mebni [dayalı] menafi-i umumiyeye hadim cemiyetler meyanına [arasına] duhule [girmeye] ve rozet günü tahsisine.

7 – Geçen sene iki bin okka kömür tevziatı.

8 – Müsamere yapılmıştır.

Kadın Birliği ilk kongreden sonra takip edeceği programı şöyle tespit eylemiştir:

Türk Kadınıni belediyeçiliğe alıştırmak için ihzari [hazırlayıcı] program

Kadın Birliği'nde bu hafta fevkalade bir içtima akdedilerek intihabata iştirakten evvel Türk kadınının tatbik edeceği program hakkında görüşülmüş ve bazı kararlar alınmıştır:

Intihaba iştirakten evvel yapılması zaruri olan ihzarat [hazırlık]:

1. Her mahalde meskûn [oturan] kadınların ayda beş kuruş teberru-da⁴⁴ [ödemede] bulunarak kendi mahallesindeki fakir ve muhtaç yeni doğan çocuklarına süt vesair mevadd-ı gıdaiye [gıda maddeleri] ile yeni doğmuş çocuklara muvafık hıfzıssıhha ve giyecek tedariki. Ve bunların suret-i istimali [kullanış biçimi] hakkında rehberlik edecek mahallenin okumuş ve dirayetli [bilgili] hanımlardan mürekkep [oluşan] küçük bir teşkilat.

2. Hemcivar [komşu] olan her on mahallede ikamet eden hanımların iştirakiyle müntehap [seçilmiş] bir heyet tarafından belediyenin yapacağı çocuk bahçelerine nezaret ve noksanlarının itmamı [tamamlanması], ihtiyarlara ve malullere muavenet.

3. Evlerde hıfzıssıhha kavaidine [kurallarına] ve nezafete [temizliğe] ihtimam [özen]. Müstevli [salgın] hastalık devrelerinde ve hastalara tecrit ve dikkat.

4. Sokakların temizliği ve civarda müzahrefatın⁴⁵ [çöplerin] terakümünden [toplanmasından] mütevellit belediyeye acele şikâyet.

5. Çocukların sigara ve sokak kumarları oynamasına mûmanaat [engel olmak].

6. Genç kızlara nezaret-i tamme [koruyucu gözetim].

7. Küçük işhaneler tesisi: Terzihane, çamaşır, ütü ve kola işhaneleri, tezgâhlar. Ve masnuatın [ürünlerin] o mahallelerde istihlakini [kullanılmasını] temin. İşhanelerde mahallelerin muhtaç ve fakir kız ve dul kadınlarını istihdam. Bütün hasılatın mecburi mesariftan [masaraflardan] gayrî amelelere mûsavaten [eşit olarak] tevzii.

İntihabata iştirakten sonra tatbik edilmesi kararlaştırılan program

1. İzdivacın teksir [çoğaltılması] ve teshili [kolaylaştırılması]. Bunu temin için şerait [koşullar]:

A. Fakir olduğu tebeyyün eden [belirlenen] genç zevç ve zevceye iş bulmak suretiyle himaye.

B. İlk çocuk için mûnasip bir tahsisat. İkinci ve üçüncü çocuklar için tezyid-i tahsisat [ödenegin artırılması].

C. Genç aileler için muvafık-ı sıhhat [sağlığa uygun] meskenler inşası ile mahalleler vücuda getirmek ve iskân edeceklerden kazançlarına göre mûnasip kira alarak meskenleri meskûnlarına [oturanlarına] mal etmek.

2. Talak [boşanma] vukuunda [olduğunda] erkek mücrim [suçlu] ise kadına çocukların adedine göre zevçten tahsisat [ödenek] temini. Çocuklar on dokuz yaşından sonra tahsisattan mahrumdurlar. Zevce fuhşu irtikâp ettiği [düşüğü] halde mûnasip bir ceza ve çocukların pederin yanında muhafazası.

3. Talakta mûsavat.

4. Mirasta mûsavat.

5. Alkol, morfin, eter vesair müskiratın [keyif verici maddelerin] küliyen [tamamen] meni [yasaklanması].

6. Mensucat fabrikalarında kadınların istihdamı.

7. Mensucat ve mezinat⁴⁶ fabrikalarının tesisi, oyuncak, şeker, un fabrikaları.

8. Fuşşun meni, esbab-ı mucibenin [gerekçelerinin] izalesi [ortadan kaldırılması]:

A. Fuşşun saiklerinden [sevk edenlerinden] en mühimi fakruzaruret ki birtakım müessesat meydana getirip zaruretin önünü almakla kabil-i ictinabdır [önlenebilir].

B. İkincisi tereddiye [yozlaşmaya] uğramış bir hüzâl-i ahlaki [ahlak bozukluğu] neticesi bir maraziye'ttir ki belki islahanelerle izalesi bir dereceye kadar mümkündür.

9. Belediye işlerinde bilhassa gıdanın tarz-ı fûruhtunda [satılışında] nezafete takyide [temizlik şartlarına uyulmasına], sokakların ve dükkânların temizliğinde kadın müfettişler istihdamı. Darülaceze'de kadınların tavgifi [görevlendirilmesi]. Darüleytamların [yetimhanelerin] kadınların idaresine tevdi [bırakılması].

10. Tedafüi [savunma amaçlı] bir harp vukuunda bütün ve bilhassa çocuksuz kadınların askerin çamaşır, yemeği, hastabakıcılığı, cephane nakliyatçılığı. İcabında silah arkadaşlığı.

11. Gayri meşru etfalın [çocukların] terfih [refahı] ve tahsili. Ve dogumhaneler tesisi.

12. Kumarhanelerin hedmi [yıkılması] ve müzkirat fabrikalarının hedmi ile yerlerine faideli müessesat ikamesi [alması].

13. Hapishanelerin yanına birer islahhane inşası. Kadın taayüşü [geçimi].

14. Milli mensucat ve masnuatın [ürünlerin] istihlak ve istimali.

15. Cumhuriyet feyiz ve inkişafına her noktada hadim olmak.

Iffet İhsan Hanımefendi

1928 tarihinde Iffet İhsan Hanımefendi tarafından "Kadıköy Kadın Yurdu" namı ile bir cemiyet tesis edilmiştir. Kadına ilmi sevdirmek suretiyle tealisine [yükselmeye] çalışmak maksadı ile tesis edilen bu kadın te-

şekkölü [kuruluşu] iki sene faaliyetten sonra reisesinin rahatsızlanması üzerine inhilal etmiştir [kapanmıştır].

4. Cildin Sonu

Notlar:

- 1 Metinde "voltmetre".
- 5 seng-i kabrimde: mezar taşında.
- 6 Metinde "ışittirmeyen".
- 7 *d'après nature*: (Fr.) doğadan. Metinde "daprenatör".
- 8 Metinde "hefideleri"
- 9 *éducation*: (Fr.) eğitim.
- 10 (Fr.) yelek.
- 11 adem: yokluk.
- 12 Metinde "sa".
- 13 yetime-i şeb: gece yetimesi.
- 14 Sonradan Müslüman olan (Özön, 449).
- 15 Metinde "emrû".
- 16 Metinde "psychologie moderne".
- 17 (Fr.) Ezberlemek bilmek değildir.
- 18 Doğa bilimlerine giriş.
- 19 Metinde "tasif".
- 20 Metinde "zıfa".
- 21 *infirmière*: (Fr.) hemşire.
- 22 Metinde "muşefik".
- 23 *glacier*: (Fr.) buzul.
- 24 Metinde "utufetlû".
- 25 çocuk bakıcısı (Özön, 550).
- 26 Kuran'ı kurallarına göre okuma.
- 27 Metinde "tarulan".
- 28 *excitabilité*: (Fr.) uyarılabilirlik.

29 *irritabilit *: (Fr.) aşın uyarılabilirlik.

30 Anlamı a ık değil.

31 *germaine*: (Fr.) kuzey batı Avrupalı.

32 *gouvernant*: (Fr.) dadı.

33 Metinde "aęraz".

34 Metinde "nisayundan".

35 Metinde "Noye Fraye Prese".

36 Metinde "m essesinin".

39 İsl. huk. Bir erkeğin aynı zamanda birden  ok kadınla evli olması (Larousse, 11116). Metinde "taadd d  zevcat".

40 İsl. huk. Evlilięi hemen sona erdiren boşama (Larousse, 11182). Metinde "tal k  bayın".

41 İsl. huk. Erkeğin kansını    kez boşamasıyla evliliğin kesin olarak sona ermesi (Larousse, 11182).

42 İsl. huk. Bir kadının kendisini    defa boşayan kocasıyla yeniden evlenebilmesi i in başka bir erkekle evlenip onun tarafından boşanmış olması (Larousse, 5442).

43 Metinde "Taksas".

44 Metinde "tebrihte".

45 Metinde "mezharfat".

46 Anlamı a ık değil.

Edip ve mustakşınasımız Leyla Hanımefendi'nin resimlerini pek geç aldım. Kendi eserleri olan güzel ve hazin mısraları bizzat bestelemek kudretini gösteren Leyla Hanımefendi'nin resimleriyle kitabın son sahifesini tezyin ediyorum.

Mor Kitaplık
Kadın Tarihi ve
Eserleri

Mor Kitaplık / Kadın
Tarihi ve Eserleri
Dizisi... Bu dizi ile
Müslüman, Türk,
Ermeni, Rum,
Musevi... Osmanlı
kadınlarının Latin
harflerine

aktarılmamış ya da gereği gibi değerlendirilmemiş roman,
şiir, hikâye, makale, polemik ve tartışmalarını
güncelleştirilmiş basımla günümüz okuruna ulaştırmayı
amaçlıyoruz. Dizinin ilk kitapları, geçen yüzyılın başlarında
"edibe-i şehire" olarak anılan Nezihe Muhiddin'in 4 ciltte
derlediğimiz bütün eserlerinden oluşuyor. Bu derlemede,
yazarın, ilk basımından 95 yıl sonra yayınladığımız
ilk romanı, *Şebab-ı Fehar* yer alıyor. İlk üç ciltte
ulaşabildiğimiz hikayeleri ve şiirleri sunuyoruz.
Bir aktivist, roman yazarı ve edebiyatçı olarak
yazına hoş geldiniz.

Nezihe Muhiddin 1889'da İstanbul'da, Kandıllı'da doğdu.

Hikâyeleri, edebiyat ve sanat üzerine yazıları *Edebiyat-ı
Umumiye Mecmuası*'nda (1918), *Kadın Yolu* (1925-26), *Resimli
Şark* (1932-33), *Boğaziçi* (1937-38) dergilerinde yayımlandı.
Kadınlar Halk Fırkası'nın (1923) kuruluşuna öncülük etti.
1924-27 yılları arasında Kadın Birliği'nin başkanlığını yürüttü.

ISBN 975-6051-15-9
ISBN 975-6051-19-1

KitapYAYINEVİ

25 YTL.